CAMPEGI VITRINGA
DE
DECEM-VIRIS OTIOSIS,
Ad ſacra neceſſaria
VETERIS SYNAGOGAE
Curanda deputatis,
LIBER SINGULARIS.

IN QUO

Sententiæ *Ligtfooti* de hoc argumento, non ita pridem a ſe acceptæ, ratio redditur, quæque illi nuper objectæ ſunt difficultates, e medio removentur; illuſtratis, ubi occaſio eſt, cum locis S. Scripturæ tum Antiquis Civitatis Hebræorum Conſuetudinibus.

FRANEQUERÆ,
Apud JOHANNEM GYSELAAR, Ordd. Friſiæ atque eorundem Academiæ Typograph. Ordinar. MDCLXXXVII.

VIRO

Plurimum Reverendo atque Clariſſimo,

GERBRANDO van LEEUWEN,
Sacrarum Literarum in Eccleſia atque
Athenæo Amſtelodamenſi Interpreti
erudito & celebri, Patruo affini,

S. D. P.

CAMPEGIUS VITRINGA.

EA, Reverende Patrue, ſanctiſſimæ Hebræorum Reipublicæ imaginis veneratio ad hodiernum uſque diem in animis mortalium ſupereſt, ut, qui antiquis illius conſtitutionibus explicandis prudentem operam dant, egregie de bono publico mereri, ſuorumque nominum exiſtimationi apud poſteros optume proſpicere cre-

dantur. Haud aliunde profectum opinor, quod a primo jam tempore, quo renatæ ſunt in Orbe Chriſtiano literæ, tot numero homines tanta cum animi ſui contentione certatim laudatis his ſtudiis indulſerint, non aliter ſane ac ſi conſpiraſſent, quod in iis ſcitu eſt utile, non guſtare mediocriter, ſed magnis hauſtibus abſorbere atque deglutire, poſterorum deſiderio excitando ſatiandoque nihil facturi reliquum. Sed neque aliunde rationem arceſſo, cur plurimi cultiſſimi ingenii Viri, quibus exacta aliarum rerum cognitio ſummam jam conciliarat celebritatem nominis, tamen videri noluerint in mundo ſapere, antequam eam de ſe apud alios excitaverant opinionem, quod & ipſi hebræas literas amarent colerentque. Nihil ſpero me detracturum memoriæ illuſtrium Virorum Caroli Sigonii, Ælii Antonii Nebriſſenſis, Joſephi Schaligeri, Iſaaci Caſauboni, Danielis Heynſii, Petri Cunæi, Nicolai Fulleri, Hugonis Grotii, Johannis Seldeni, Samuelis Petiti, Petri Danielis Huetii, ſi illos in hac ſcena repræſentem, eorumque ſingu-

los,

los, qui abſque his ſtudiis poterant fuiſſe clari, hoc tamen omni facultate ſua affectaſſe prædicem, ut vel hac maxime parte inclareſcerent, quod hebræi populi Linguam vel Præcepta didiciſſent. Atque ego ſic exiſtimo, quod ſi Civitas Hebræorum ad primum ſui aſpectum oculos noſtros non delectaret ac alliceret, ut facit abunde, ſatis utique valerent tot præſtantium Virorum exempla ad inflammanda calida pectora adoleſcentum, atque in iis excitandam ardentem voluntatem hanc Rempublicam adeundi, & quod tot alii in ea admirati ſunt elegantes Viri, ſi id illico ſe non proderet, magno ſtudio quærendi proſequendique.

Utrum autem horum fuerit, Venerande Patrue, quod a prima ætate me valide affecerit & impulerit, magis hercle ad admirandum, quod alii præſtiterunt, quam quod præſtitum ab ipſis erat, imitandū, vix ſcio Tibi declarare. Non fallet tamen memoria, ſi referam, me jactis pro ratione adoleſcentiæ meæ Hebrææ Linguæ fundamentis incerto admodum caſu offendiſſe Petri Cunæi libros,

quos de Hebræorum Republica conſcripſit. Atque his leviter primum dein ſerio inſpectis, vix aliter atque aliter ſe res mecum habuit, acſi in alium tranſlatus eſſem orbem, adeo mihi in illis libris dicendi ſingularis quædam majeſtas & libertas cum ſelectu rerum dictarum certare videbatur. Ad hodiernum uſque diem ſapor mihi non periit, neque diſſimulabo, inter humana ſimilis generis ſcripta hactenus mihi nullum omnino obveniſſe, quod pari gratia atque elegantia ſe mihi commendaverit, animumque meum tantæ voluptatis tantique ardoris plenum reliquerit. Non exiſtimo me peccare, ſi ita de Cunæo loquar & ſcribam, ut vere de ipſo olim ſenſi & nunc ſentio, neque tamen aliter unquam de eo judicavi, atque nunc eos omnes intelligo facere, qui ſuum eruditioni ac elegantiæ pretium ſtatuere ſciunt. Creſcente vero cum ætate peritia non fugerunt deinceps oculos meos utiliſſimi Doctorum Virorum commentarii, quibus ſive verba ſive ritus & conſuetudines Veteris Eccleſiæ ex Libris Hebræorum perſpicue explicabantur. Mirabar equidem, ſed & præ-

dicabam incredibilem diligentiam, quam Scriptores ſæpe in iis componendis collocaſſe intelligebam; obſervabam etiam plurima in iis cognitu jucunda pariter ac utilia, ac proinde operas illas omnes & ſingulas minime pænitendas ſuiſque Autoribus digniſſimas eſſe judicabam. Ecquid tamen vetat libere profiteri, me neque ornatum illum dicendi, (ſed ſit is Cunæo peculiaris) neque dicendarum rerum delectum talem in pleriſque id genus ſcriptis inveniſſe, qualem olim in Cunæo deprehenderam, probaveram, atque ſi rem ſuo nomine exprimere licet, deperieram. Animadverti ſane ex ejuſmodi librorum uſu, minime infrequenti, illorum Autores haud raro abſque ullo prudenti diſcrimine in chartam conjicere quaſcunque Judæorum gerras ac fabulas, iiſque deſcribendis ac in ſua volumina transferendis Lectores pigros non modo non allicere ſed & diligentes rerumque cupidos fatigare. Hanc curam paucos vidi ſollicitos tenere, quo pacto rem Hebræorum publicam quam ſpecioſiſſime ad animos quorumvis Lectorum relaturi ſint, quamque optuma ratione illius

illius ſpeciem, à Deo ipſo conceptam formatamque, apud amantes omnes quam calidiſſime ſint commendaturi, quod tamen in hoc ſcriptionis genere omnium primo affectandum eſſe arbitrabar. Si præ me ferrem, Leeuweni Reverende, hanc in omnia hujus generis ſcripta limam ducere, turpiſſimam meque indigniſſimam rem agerem, quippe qui, ne minimo forte quidem hujus artis cultori par, omnium tamen labores ad meam cenſuram revocare ſuſtinerem. Haud ita ſane. Aluit hoc ſeculum, quin hoc ipſum ævum, quod vivimus, etiamnum alit ſolertis & exercitati ingenii Viros, qui ſuis exemplis palam fecerunt, quemadmodum hæc ſacra ſint tractanda. Non permittit verecundia, ut de iis loquar, qui in mundo hoc tempore ſuperſtites vitam agunt. Ex iis autem, qui fato ſuo functi ſunt, unum nominabo Virum, qui abſque omni nominari invidia cum pauciſſimis aliis poteſt, Johannem Seldenum, cujus nominis ut frequentiſſima in mea ſcriptione memoria, ſic ſumma apud me autoritas atque longe maxima exiſtimatio eſt. Neque animus

eſt

eſt ullius clari Viri meritis quicquam detrahere, neque mentiar tamen, ſi libere pronunciavero, hoc homine nullum inter Chriſtianos unquam vixiſſe in Hebræorum ſtatutorum cognitione magis eruditum, an in aliis diſciplinis omnibus ſimul ullus Parentum atque Avorum noſtrorum recordatione extiterit peritior atque exercitatior, hæc me judice quæſtio non decernetur. Non admiror amplius ſed ſtupeo, quotiens oculos meos ad illius ſcripta converto, judicoque nunc, ut judicavi olim perlectis illis de Jure Naturæ & Gentium libris ſecundum Hebræorum diſciplinam, qui Seldenum autorem profitentur, voluiſſe naturam in hoc Viro oſtendere, quid ingenium poſſit humanum aſſidua diligentia cultum adjutumque. Sic ſentio, ſic ſcribo, quia de hoc Viro mediocriter dicere tantundem eſſe duco ac illum vituperare. Ubi vero Seldenum hunc noſtrum comparare inſtituo cum Cunæo, ſic etiam exiſtimo, eorum utrumque rem ſcientiæ antiquitatum Hebræarum egregie promovere, licet diverſiſſima utrique ſit ſcribenda ratio. Cunæus quidem

 hoc

hoc agit, ut palatum tuum titillet & ſuaviſſimum in ore guſtum excitet, plurium rerum ſcitu digniſſimarum varietate te delectans, quod profecto tantum abeſt, ut famem, quam in te magis magiſque excitari ſentis, extinguat, ut potius eam vehementer augeat & accendat. Verum Seldenus, ſi paullo frequentius & familiarius ad illum acceſſeris, (eſt enim aliquanto auſterior) hoc dabit, quod te ſatiet, adeo ſæpe plenis volis buccam tuam replendo, ut ſæpe anhelitus Tibi non ſit liber.

Intelligis, Venerande Patrue, quibus maxime præter Scripturam Sanctam autoribus factum ſit, ut Rempublicam Hebræorum celebrare cœperim & in illius ſtatutis cognoſcendis parumper proficere, nunquam quidem crediturus, me ipſum aliquid auſurum ad illam amplius exornandam conferre. Præterquam enim, quod ſanctæ Theologiæ ſtudiis a Parente meo conſecratus devotuſque eram, hoc etiam præterea accidit infortunii, ut in duplici non incelebri ſane Academia Fœderati Belgii, ubi operam ſtudiis dedi,

dedi, in hac quidem ſola rudimenta Linguæ Biblicæ, in illa vero neque hæc etiam a Doctoribus, illius ſcientiæ profeſſioni deſtinatis, docerentur, quod perquam mihi fuiſſe moleſtum, non eſt quod diſſimulem, quippe qui ingenio atque judicio plurimis, ſciendi tamen deſiderio & cupiditate nullis illa ætate cedebam. E diſcipulo autem poſtquam repente Doctor pronunciatus eram atque deinceps ad ſacra hæc prælegenda a Proceribus Patriæ meæ in Cathedram vocatus; id quidem operam dedi breviſſimo tempore; ut me ſolide præparaverim ad oſtendendum erudito orbi, me nolle videri fruſtra in mundo fuiſſe: atque in eo eram adornato qualiumcunque *Obſervationum Sacrarum* ſpecimine, quando Dominis meis ſtationem mihi mutare placuit & Theologiæ diſcendæ curam committere, quod unum in vita hac mortali omnium maxime deſideraveram, ut aliquando mihi eveniret. Agitabatur autem illo propemodum tempore inter duos celebres nomine Theologos quæſtio de Jure Epiſcopatus divino an humano, quæ mihi occa-

ſio

ſio fuit Ligtfooti de Synagoga atque inde deducta Epiſcopi cum nominis tum officii origine ſuppoſitiones mecum repetendi atque diligentius examinandi. Quod ubi feci, adeo mihi illuſtria epitheta Miniſtri Synagogæ (hinc enim Epiſcopi nomen Ligtfootus arceſſit) in Libris Hebræorum obviam venerunt, ut fere meæ manus miniſterio hic Viri longe clariſſimi error fuiſſet propagatus. Errorem nunc dico hanc Ligtfooti ſententiam, poſtquam illam pro errore habendam eſſe creſcentibus omni die in contrarium argumentis demonſtravi, iis etiam non diffitentibus, qui ad Ligtfootum defendendum quam fuiſſent paratiſſimi. Arridebat vero cum tempore magis atque magis Veteris Synagogæ facies, prouti nunc oculis meis obverſabatur, capto etiam conſilio de vulgandis obſervationibus, quas ad illam illuſtrandam in unum coegeram. Sic factum eſt; & quoniam hæc ſcriptionis meæ pars in conferenda dignitate Præfectorum Synagogæ cum ea Epiſcoporum Eccleſiæ Chriſtianæ verſabatur, *Archiſynagogus* inſcriptus eſt liber, non meo tum quidem

ſed

ſed amicorum hujus loci arbitrio. Quid amici ore ſuo dixerint, quid calamo ſcripſerint, meum non eſt referre, qui meæ tenuitatis conſcientiam multo certiorem habeo, quam ut illam per blandas aliorum voces extinctam eſſe publico oſtenderem: Quid alii ſenſerint, qui, ut fit in mundo, rationem ſe habere putabant, cur minus bene erga me affecti fuerint, non æque deſideravi ſcire, quoniam ſemel ſtatui ſiniſtrarum omnium de me opinionum, ut ſunt de rebus etiam minimis, quæ in conſpectu hominum publico geruntur, diverſiſſimæ, plane ſecurum eſſe, ſi hoc unum conſecutus ſim, ut animo meo ſatisfactum ſit. Arduum tamen nimis pro ratione meæ conſtitutionis aggreſſum fuiſſe opus, quod Veterem Synagogam explicandam ſumpſerim, non ita tacitum inter aliquos potuit eſſe murmur, ut non brevi eruperit. Atque ſane, etſi mei me laboris minime pænitet, illi Doctiſſimi Viri, ſi animum ſuum inducunt cogitare, ea me eſſe vel fuiſſe unquam arrogantia, ut per ejusmodi qualemcunque conatum meum præſumerem videri velle illuſtri-

 bus

bus in Orbe erudito Viris, qui ſimilibus argumentis pertractandis laudem ſummam meruerunt, parem me facere, rationem forte haberent audaciæ meæ impetum frangendi, ſi id facere ſe poſſe confiderent. Satis certe intelligo, nemine monente, eam apud me rerum optumarum penuriam eſſe, quam in aliis hujus ſcientiæ cultoribus abundantiam admiror, tametſi non intelligam, in eo me unquam peccaſſe; aut peccare potuiſſe, quod ſummos in quaque arte Viros mihi imitandos propoſuerim, quippe quod apud omnes in laude ponitur maxima. Sic factus a natura, ſic doctus a Præceptoribus meis ſum, in re parva atque inutili nihil eſſe conandum, quod Marcus Antoninus τὸ ἀκενόσπουδον diceret. Si qui vero ſint homines, qui me ad otioſas diſputationes abducendo vel tempus mihi meum eripere, vel quietem turbare inſtituent, rem equidem illi agent, mihi perquam moleſtam, neque tamen me ab hoc propoſito facient alienum. Quanto enim magis ex illis intellexero, qui mihi ſint defectus, tanto ego laborabo diligentius, ut eos ſup-

pleam, & ſocordia omni excuſſa ſcopum mihi præfixum feriam.

Argumentum vis Patrue, hunc ipſum Tibi in manus do de Decem Viris Sacrorum Veteris Synagogæ Tractatum. Non is unquam vidiſſet publicum, niſi placuiſſet Cl. Viro, qui de eodem nuper themate diſſertationes dedit, Ligtfooti ſententiam, ex parte a me acceptam, invidioſa ſcriptione proſequi & refellere, atque hac arrepta occaſione opiniones quaſdam meas acriter impugnare. Si hac parte, ſcribendi inquam modo, non fuiſſet peccatum, non exiſtimaſſem unquam e re mea fore, inutili huic diſputationi me immiſcere. Ecquid enim, obſecro, mea intereſt, ſi quis de decem Synagogæ Otioſis diverſum a Ligtfooto ſentiat? Quid ægre fero, me ſumma libertate ab aliis ſæpe numero diſſentientem tales etiam in mundo homines invenire, quorum ſententia animi a mea diſcrepet? Legeram quondam in Lexico Buxtorfii Majore, quid Salomo Jarchi, maxime fidei Interpres apud ſuam gentem, de his decem Otioſis ſcripſerit:

rit: Sed hoc itidem animadverti, Ligtfootum, ut alias etiam ſolet, aliam dediſſe hujus rei explicationem, eamque Interpretum etiam verbis allegatis & ſuo more expoſitis confirmare. Inclinabat animus Ligtfootum ſequi una aut altera ratione addita, quam ad rem facere mihi perſuadebam. Quod tamen eo tempore in hoc argumentum prolixius digreſſus non ſim, hanc rationem habet, quia inolita apud me opinio eſt, non id omne ſcribendum eſſe de quaque re, quod ſcribi poſſit, ſed quod ſcriptu utile eſſe credimus & lectu gratum fore merito præſumimus, ita ſane, ut ſatietati & ignorantiæ Lectorum ſimul ſtudeamus mederi. Si quis tamen conſultum duceret hoc tædium devorare, ut auctoritates a Buxtorfio pro ſua opinione allatas, ipſe repeteret, & quantis poſſet ambagibus, illuſtraret, quæ indignandi cauſa, quod idem nunc apud alium legam, quod in Buxtorfio quondam legeram? Verum id ferre non potui, Patrue Reverende, quod quam ego poſitionem hactenus vero ſimilem habueram, hanc ut falſam atque ine-

ineptam magno conatu probari viderem, tantique mihi meam qualemcunque exiſtimationem valere debere opinatus fui, ut publico oſtenderem, cum, immerito hanc Ligtfooti ſententiam his ſuſpicionibus gravari, tum vero, alios quoſdam ſententiæ hujus meæ articulos non ea felicitate atque æquitate qua confidentia carpi.

Sed ne quid in præjudicium alterius dicere videar, hoc an conſecutus ſim, totum arbitrii tui facio atque cujuſque æqui Lectoris. Certe, ſi qui etiam ſint, qui per ſcriptionem Cl. Viri leviter erga me ſunt immutati, ab iis parvam exigui temporis uſuram bonæ de me opinionis poſtulo, ut eam, ſi iis recte videar diſputaſſe, perpetuo retineant, &, ſi idem etiam poſtea mihi evenerit caſus, ante non relinquant depoſitam atque abjectam, quam reſponſum meum legerint. Conſtitui enim mecum ad objectiones ſimiles, ſiquidem a ſpectatis Viris formentur, quandiu vivo, ſemel reſpondere, quantum ſatis eſſe mihi videtur, non amplius. Scimus equidem, eam ſæpe eſſe poſſe iniquitatem cujuſque cenſoris, cui

ſatis ingenii atque ſolertiæ eſt, ut invito etiam tibi reſponſionem vi quadam extorqueat, teque obtorto collo ad cauſam tuam vindicandam rapiat, ſed neque id nobis ſperamus eventurum, neque ſi eveniat, quicquam faciemus reliquum in explorandis noſtris viribus ad nos ipſos hac in parte ſuperandos. Non cupimus noſtra ſcriptione mundo moleſti eſſe; neque patiemur etiam, ut alius quivis non rogatus ſe perpetuum temporis laborumque noſtrorum dominum conſtituat, quod fieret utrumque, ſi veritate ſatis declarata cuivis inutili exceptioni deinceps eſſet ſatisfaciendum. Cæterum hanc mihi in ſcribendo ſtatui legem, ita ut ſcriberem, ut a vocibus omnibus contemptus atque immodeſtiæ mihi ſedulo temperarem, intuitus, non tam quid alii faciant in diſputando, quam quid meo judicio me facere par erat. Hoc Tu laudabis ſcio, qui omni vita tua hoc dediſti operam, ut hanc viam aliis præires: etſi juſta animi mei indignatio ſæpe effecit, ut mentem meam ſerio expreſſerim.

Sed quo tandem jure Venerande Patrue, Tibi

TibiLibrum de*Otioſis* conſecrem, qui ſummis Academicæ atque Eccleſiaſticæ rei occupationibus ſolidos dies teneris? Qui tum etiam, quando otiaris, publico bono laborâre ſoles? Jure quidem optumo, Patrue, ſi, quid de his ſacrorum Decem Viris ego ſentiam, intellexeris. Quandoquidem enim nos per Otioſos hujusmodi intelligimus Viros, qui literarum ſtudiis conſecrati atque a curis mundanis immunes omne ſpatium vitæ ſuæ in commune emolumentum rei Divinæ conſumebant, ſive in Academiis & foris ſive in Eccleſiis, quod cæteris de mundo hominibus otium dicitur, ecquid ago a munere dignitateque Tua alienum, quod hos omnium primo Tibi repræſentem Viros, Tibi, inquam, qui ab infantia in ſacris literis ſedulo fuiſti occupatus, iisdemque ſumma cum laude & celebritate nominis tüi in Clariſſima Fœderati Belgii Civitate ad bonum cum Eccleſiæ tum Academiæ aſſiduo vacas? Non eſt mihi neceſſe longam orationem comparare ad perpetuam curam rerum cæleſtium, quæ apud Te eſt, non Tibi quidem ſed aliis palam fa-

ciendam, cum enim ea in mundo Tibi impoſita perſona eſt, quæ minime poteſt latere, tum vero iis te natura dotibus inſtruxit, quæ te clarum facerent, ſi latere velles. Quod ſi igitur id agere præ me ferrem, ut tuas virtutes tuamque in ſacris rebus aſſiduitatem aliis declarare aggrederer, primo quidem rem agerem inutilem nihil dicendo quicquam, quod non æque ac ego alii cognitum atque exploratum habeant, deinde etiam merito vererer, ne mea de te oratio longe infra tuam dignitatem atque merita ſubſideret.

Nondum Te facie notum habebam, quando nominis tui celebritas me Amſtelædami agentem ad Templum ire impellebat, quod Te illa hora oratorem exſpectabat. Tenebat me tum temporis ingens Te videndi audiendique deſiderium, quando tandem Te ex ſuggeſto aſſurgentem conſpexi, poſtea vero textum audivi prælegentem explicantemque, qui primus erat quinquageſimi & tertii capitis Jeſaiæ ſtichus. Non dicam me illo tempore facundiam, gravitatem atque elegantiam in dicendo in Te fuiſſe admiratum, & ſi hæc ſatis

erant abripiendis auditorum tuorum animis. Hoc dicam, me vim poteſtatemque ſingularem, quam adhibebas in demonſtranda veritate ex inſtituta comparatione inluſtrium teſtimoniorum, per omnia Prophetarum volumina diſperſorum, ſtupuiſſe. Hoc illud os eſt, ſic apud animum meum cogitabam, quod Euangelium prædicare, hoc eſt, res præſtantiſſimas potenter eloqui & pertinaciſſimos etiam Chriſtianæ veritatis hoſtes confundere meretur. Dicam compendio, talis Tu mihi videbare Orator, qualem tot aures, tot oculi tanta tamque illuſtris Civitas poſtulabant. Si ſolus ita de Te tunc temporis judicaſſem & nunc porro judicarem, quando mihi notior eſſe incepiſti Leeuweni Clariſſime, ſolus quidem veritatem dicerem, neqûe tamen mihi ut affini tuo conveniſſet eam hac oratione declarare. Verum nunc ita ſe res habet, quod hæc ipſa mea de tuis virtutibus exiſtimatio, ſit opinio populi, ſit ſententia Procerum, atque omnium denique eorum, qui veritatem a fuco & ſolidum ab inani ſciunt diſcernere. Non dabo hujus rei aliud illuſtrius ar-

gumentum, quam quod præſentis tuæ conditionis ratio ſuggerit. Sic viſum eſſe accepimus nuper Spectatiſſimis urbis veſtræ Conſulibus, quorum fortitudo, prudentia atque in rebus gerundis ſagacitas non per Belgium modo noſtrum, ſed univerſum mundum, qua patet, celebratur, non ſatisfieri tuæ virtuti, quod una in Lingua atque uno in loco veritas a te doceatur atque propagetur: ſic oportere fieri, ut non modo paſcantur a te adulti ſed & erudiantur adoleſcentes, ac proinde Sacrarum Literarum Te inuſitato exemplo in Illuſtri Gymnaſio ſuo ſimul conſtituiſſe Interpretem. Sic volupe fuit Dominis tuis, qui vires tuas jam explorarant, eas per novas exercitationes copioſius educere, ut earum magnitudo aliis æque, ac ſibi, conſtaret. Bonum factum, Patrue, ſic enim eventu comprobatum eſt. Non venerantur te minus e Cathedra dicentem diſcipuli, quam e ſuggeſto perorantem populus, neque meo determinaverim calamo, an hoc an illud agenti Deus plus benedicat.

Hi labores; muto dictum, hæc otia tua,

hæ

hæ deliciæ tuæ ſunt, Venerande Patrue, ſed neque his etiam licet maximæ omnium de Te expectationi & votis abunde reſponderis, ingens illud tuum de egregio publico bene merendi deſiderium expletur. Præter os natura homini ſtylum calamumque ſubminiſtravit, cujus beneficio abſentibus etiam animi ſui cogitationes aperire poſſit. Hunc quoque Tu, ubi otium eſt, in manus tuas ſumis, ut non veſtro tantum mundo (liceat ſic Civitatem veſtram vocare) ſed & alteri, ut non hujus modo ævi hominibus ſed & venturæ poſteritati tua probaretur diligentia, iique theſauri, quos ex verbo Dei congeſſiſti, committerentur, cæteroquin ex vanis hominum mentibus perituri. Hic ille calamus tuus partem nobis jam dedit lectiſſimi ſane ac elegantis commentarii tui in Epiſtolam ad Romanos, quæ adeo Viris eruditis omnibus ſalivam movit, ut illum integrum, in quo parando ab aliquo jam tempore fuiſti aſſiduus, ſummis votis concupiſcant.

Si ſatis a me expoſitum nunc non eſt, quo jure hujus tituli librum Tibi ſacrum faciam,

Reverende Patrue, tum verba mihi deeſſe fateor, quibus rem clariſſimam recte explicem. Me vero id magis ſollicitum nunc habet, ne hoc ægre feras, quod uberioris atque liberioris argumenti ſcripto nomen tuum non præfixerim, hoc enim præſens levius atque ſterilius eſſe magis, quam ego vellem, non diffiteor. Sic eſt, Patrue, tua in me merita, tuus erga me amor & ſtudium nihil redhoſtimenti loco poſtulant, niſi quod a me proficiſci poſſit optimum. Quam primum in familiam Reverendi Fratris tui, mei nunc Soceri, Tui meique amantiſſimi, adſcitus ſum, atque Te mihi familiarius datum fuit compellare, non dilexiſti hercle ſed amaſti me, eamque mihi voluntatis tuæ erga me propenſionem omni tempore omnique loco ſignificaſti, ut Tu Pater non Patruus, neque adeo Patruus quam amicus viderere amiciſſimus. Quando autem cum animo meo perpendo, nihil in me eſſe, quod me alterius amore dignum facit, præter id, quod in plurimis aliis hominibus reperitur, non poſſum Tui hujus erga me ſtudii aliam originem detegere, quam ſummam in-

dolis

dolis tuæ liberalitatem benignitatemque, qua fit, ut iis omnibus benevelis & facias, qui, etſi nihil merentur, voluntatem tamen merendi tibi probant.

Sed quanto ego magis Tibi agnoſco atque aliis declaro, quantopere Tibi ſim obſtrictus, tanto me ipſum magis videor involvere difficultati propoſitæ. Neque tamen id agere, quin potius aliud agere intendebam. Etenim ſi tu ſolitus es munera ex voluntatibus æſtimare, quid deſperem, hoc Tibi ingratum fore meum grati erga Te animi depoſitum, de cujus voluntate te puto eſſe perſuaſiſſimum? Volebam, Patrue, ſerio, ut ſpecimen in mundo extaret meæ erga Te obſervantiæ, venerationiſque Tibi debitæ, atque infucati amoris. Præ manibus autem meis nihil aliud erat quicquam quam hoc ſcriptum, in quo tamen, ut res facultateſque meæ ſunt, qualis qualis induſtriæ argumenta deeſſe non ſum paſſus. Accipe igitur illud illis oculis, eaque fronte, qua manu id ego Tibi porrigo, & intellige ea me obſervantia Te veneraturum in poſterum, quo Tu me amore proſe-

qui perrexeris. Maximus idemque Optumus Deus conſervet Te diu inter mortales ſuperſtitem ad publicæ privatæque rei decus atque commodum. Vale. Dabam Franekeræ MDCLXXXVII. Cal. April.

L E M.

LEMMATA CAPITUM,

QUÆ HOC

LIBRO

CONTINENTUR.

CAP. I.

Agitur de pretio & momento quæſtionis de Decem Otioſis Synagogæ. p. 6

CAP. II.

Loca, quæ in Talmude *de* Decem Otioſis Synagogæ *extant, diſtinctè producuntur, probaturque, ex iis nihil de ſenſu hujus* φράσεως *conſtare poſſe.* p. 11

CAP. III.

Commentatorum Talmudis *ſententiæ de hoc argumento explorantur, quid in hoc rerum genere valeant, & cur* Ligtfootus *ab iis receſſerit, examinatur.* p. 15

CAP. IV.

Oſtenditur exemplis permultis, licitum eſſe ab Interpretum Talmudicorum Gloſſis recedere, iiſque contrarium ſtatuere, ſi juſta ſubſit ſuſpicio fabulæ aut erroris. p. 20

CAP. V.

Comprobatur, Interpretes Talmudis nihil certi nobis de decem Otioſis *in ſuis Gloſſis potuiſſe tradere, cum, quia in ipſo Talmudis corpore id nomen expoſitum non eſt, tum quia ſua ætate ſive vocabulum hoc ſive ritus, quisquis ille fuerit, jam in deſuetudinem abierat.* p. 39

CAP. VI.

Teſtimonia Interpretum de Decem Otioſis *inter ſe conferuntur; eorum diſſenſus notatur; denique evincitur, vulgatam de* Decem Otioſis *ſententiam a ſolo* Salomone Jarchio *traditam eſſe.* p. 43

LEMMATA CAPITUM.

CAP. VII.

Rationes aliæ, quæ pro ſententiâ Jarchii, *de* Decem Otioſis *alibi in medium prolatæ ſunt, diſcutiuntur: pauca alia, quæ ad explicandum ritum* פרוס על שמע & עבור לפני התיבה *pertinent, data occaſione adjiciuntur.* p. 56

CAP. VIII.

Diſſeritur de Auctore ſententiæ de Decem Otioſis SALOMONE JARCHIO, *probaturque, cum omnes Judæos tum verò maximè hunc Interpretem, ubi obſcura illis vocis aut ritus origo eſt, ſolere frequentiſſimas fabulas fingere.* p. 71

CAP. IX.

Rationes aliæ promiſcuæ adferuntur, ex circumſtantiis petitæ, quæ ſententiam Jarchii *de* decem Otioſis *videntur convellere. Sententia* Rabbenu Niſſim *de* Decem Otioſis *repetitur, atque ex eâ quædam* N. T. *loca illuſtrantur.* p. 81

CAP. X.

Quâ poteſtate vocabulum בטל OTIARI *in Hebræorum Scriptis veniat, ex commiſſionibus Eruditorum Virorum* Johannis Seldeni *&* Chriſtophori Wagenſeilii *eruitur. Quantum terminatio* ין *in voce* בטלן *valeat, diſquiritur.* p. 92

CAP. XI.

Adſtruitur cum ex celeberrimo teſtimonio Benjaminis Tudelenſis *tum aliis ex locis,* Judices, Præfectoſque Scholarum *apud Hebræos Autores dictos eſſe & dici potuiſſe convenienter ſignificationi vocis* בטלנים Otioſos. *De* שכר בטלה mercede vacationis *diſſeritur.* p. 100

CAP. XII.

Inſignis ex Joſepho *locus producitur, in quo mentio* τῶν ἀργοτέρων Otioſorum, *cujus verſiones variæ expenduntur. Nomina* Principum *&* Seniorum *populi, quæ apud* Joſephum *extant, hac occaſione notantur.* p. 112

CAP. XIII.

Voces Græcæ σχολάζειν, σχολαῖος, σχολὴ, ἀργὸς, ἀργεῖν. *Latinæ* Otiari, Otium, vacare. *Belgicæ,* Ledighzijn/ Sigh bedeligen *cum Hebræis* בטל *&* בטלן *comparantur ad dilucidationem ſignificationis vocis* בטלן *a* Ligtfooto *propoſitæ & a nobis defenſæ. Illuſtrantur autem hac occaſione variæ Sanctæ Scripturæ loca.* p. 118

CAP. XIV.

Commentarii Maimonidis *de* Decem Otioſis *ad ſententiæ noſtræ confirmationem producuntur, illuſtranturque. Curſim agitur de voce* צבור /

צבור / *phraſibusque* צרכי צבור / עסוק בצרכי צבור & *atque ex iis nihil contra aliam quandam meam aſſertionem de* Collectoribus Eleemoſynarum *concludi poſſe, ὡς ἐν παρόδῳ demonſtratur.* p. 128

Cap. XV.

Plurimis iiſque idoneis evincitur teſtimoniis, Collectores Eleemoſynarum, *florente Republica Judaica, membra fuiſſe* Civitatis, *non* Synagogæ, *quod nuper incautè negatum eſt. Objectiones alibi in contrarium prolatæ ſolvuntur. Cl.* Ligtfooti *ſententia de* Decem Otioſis *inſuper vindicatur a conſequentiis ineptis, illi nuper imputatis.* p. 140.

Cap. XVI.

Vetus conſtitutio de neceſſitate numeri denarii Iſraelitarum in Conventibus *qua* Civilibus *qua* Sacris *prolixe exponitur, ac ejuſdem notatu digna ex Hebræis Scriptoribus exempla proferuntur. Ratio neceſſitatis numeri denarii in* Cœtibus ſacris *a* Ligtfooto *ſecundum Hebræorum fidem ex voce* עדה *producta, nuper rejecta, expreſſiſſimo* Maimonidis *teſtimonio adſtruitur & vindicatur.* p. 177

Cap. XVII.

Sententiæ binæ: Civitas Magna eſt, in qua ſunt decem Otioſi, & Synagoga extruenda eſt, ubi ſunt decem Iſraelitæ: *ex eodem principio ortæ amice inter ſe comparantur, eaque comparatio aliis exemplis illuſtratur. Denique locus* Megillæ de Decem Otioſis *convenienter noſtræ* [illegible] *exponitur.* p. 197

Cap. XVIII.

Pagos (כפרים) *ita dictos in textu Megillæ, qui de* Decem Otioſis *agit, ordinario* Synagogis *non fuiſſe inſtructos, docetur: Quænam ratio ſit anticipandæ* Lectionis Megillæ, ביום הכניסה ad diem Conventus Synagogici *traditur, ejuſque anticipationis caſus varii proponuntur & explicantur. Denique de diſtinctione, quæ quondam fuit inter* כרכים Urbes munitas, עיירות Civitates, Majores & Minores, & כפרים Pagos *variè diſputatur, illuſtratis paſſim teſtimoniis Sanctæ Scripturæ.* p. 207

Cap. XIX.

Hypotheſes de pluribus *ac ſpeciatim* tribus ראשי הכנסת Archiſynagogis & Lectoribus ſeptem, *alibi ad conficiendam conjecturam de* Decem Otioſis *a nobis jactæ, vindicantur, explicatis locis* Marc. v. 22. Act. xviii. 1. 8. 17. xiii. 15. Capernaumi *unam tantum Synagogam fuiſſe probatur. Quinam ſint* שבעה טובי העיר ſeptem boni Civitatis, *diviſi in* ג׳ פרנסי Tres Paſtores, שני טובי duos bonos, & שני עקרי

הקהל duos Præcipuos cætus *docetur*, *inſtituta comparatione inter hos* ſeptem bonos *&* ſeptem Viros Judices, *quorum* Joſephus, *a* Seldeno *&* Grotio *non intellectus*, *meminit.* p. 236

Cap. XX.

Tituli varii dignitatum, *quales illi* Patriarcharum, Primatum, Majorum, Procerum, Archiſynagogorum, Patrum Synagogarum, Hiereorum, Archiereorum, Presbyterorum, Seniorum, *quemadmodum accipiendi ſint in* Legibus Romanis, *ad Judæos ſpectantibus*, *varie diſputatur*, *excuſſis* Petiti *aliorumque ſententiis. Forma etiam & ſpecies* Veteris Synagogæ, *alibi a nobis propoſita*, *ut illi ex Hebræorum præceptis convenientiſſima*, *vindicatur.* p. 267

FINIS.

Cam-

CAMPEGI VITRINGA

DISSERTATIO,

In qua

Sententiæ ſuæ de Decem Viris Synagogæ, quos בטלנים Otioſos *vocant, ratio redditur.*

QUando primum apud animum meum ſtabuebam ſcripto conſignare, quæ de rebus plurimis dubiis atque obſcuris meditatus eram, hujus quidem mihi ipſi auctor eram Legis, ut ſana ratione comite ex antiquis fabulis, qua poſſem fide & diligentia, veritatem producerem, neque tamen mihi perſuadebam, ita me valide proponere poſſe meam ſententiam, ut ſimul eam liberarem omni ſpecie exceptionis, omnique prætextu cavilli.

Præterquam enim quod rara res ſit in rebus ambiguis id ſemper diſcernere, in obſcuris id ubique re-

perire, quod verum eſt, quod quidem nulli hactenus mortali datum fuit, ea ipſa veritas, quam ſectabar, ut plurimum involuta erat fictis falſisque multis narrationibus, e quibus admodum difficulter eruitur, eruta verò difficilius etiam adſtruitur & vindicatur.

Quandoquidem verò paucis hominibus placet ea moleſtia exiſtimationis ſuæ periculum facere, ut argumentum novum, cujus hactenus ſpeciem delineatam non viderunt, tractandum ſibi ſumant, plurimi autem hanc ſibi parandæ exiſtimationi viam ſternunt, ut, quæ ſcripta ab aliis ſunt examini ſubjiciant & objectionibus quibuſdam, bene aut malè formatis, impugnent, non abſque argumento præſagiebam fore, ut ſcripta mea idem procedente tempore ſubirent fatum, modo eſſent, qui ea tanti facerent, ut ex hoc labore qualecunque diligentiæ atque eruditionis præmium ſibi polliceri poſſent. Præſumebam autem hoc omnium maximè de iis ſcriptorum meorum articulis, qui non tam validis argumentis quam ratiociniis & veriſimilibus conjecturis nitebantur, vel etiam ſententiæ vulgi contrariabantur. Neque enim ulla facilior, ulla communior, ſed & ulla ignobilior diſputatio eſt, quam qua recepta ſententia, ſi qua negata eſt, in medium profertur, argumentis ſuis de novo adſtruitur, & ab oppoſitis ratiociniis vindicatur.

Non erat igitur, quod mirarer, quando nuper intelligebam, eſſe Virum Doctum, qui quædam ſcripti mei capita examini ſubjicere, & in iis refutandis vires ſuas experiri cuperet, hoc enim neque novi quid, neque peregrini mihi videri poterat. At vero hoc mirari debui, eſſe, qui hoc in ſe laboris ſu-

ſuſcepit, quem quidem cum ratione ſocietatis Academicæ illud minus decere arbitrabar; tum verò tot aliis bonis rebus inſtructum ſciebam, ut mihi plus commodi videretur orbi docto allaturus, ſi, quod plus laudis habet apud bonos, ipſe aliquid ex penu ſuo in rei literariç augmentum conferret. Hoc verò moleſte tuli; quod eo ſcripſerit modo, ut iis etiam omnibus, qui res noſtras ignorant, palam fecerit, non tam propoſitum ſibi fuiſſe veritati, ſuo judicio læſæ, opem ferre, quam qualemcunque exiſtimationem meam lædere.

Si modo, bone Lector, diſſertationes binas de *Decem Otioſis*, quas nuper primitias dedit, oculo currente inſpexeris, ex ipſis jam principiis potuiſti animadvertere, quo animo ad eas conſcribendas ſe accinxerit. Certè, ſi ſumma religionis noſtræ res in extremo periculo verſata eſſet, non potuiſſet vel magis ſerio vel magis ſollicitè vel magis etiam prolixè & copioſè communem cauſam contra imminentem hoſtem defendere, quam hanc exigui momenti & nullius utilitatis materiam pertractat. Non habuit ſatis, quod verè ſatis fuiſſet, opiniones de *Viris Otioſis decem*, quas excutiendas ſibi ſumpſerat, referre, argumentis pro iis productis reſpondere, ſuam denique ſententiam proponere & idoneis teſtibus comprobare. Nimis levis ipſi viſa eſt hæc diſputandi methodus. Exiſtimavit ille multo fortius ſe adverſarios ſuos preſſurum, ſi rationes ſuas nunc ad formam Syllogiſmorum in Scholis uſitatorum, pro lubitu ſuo componeret, alio tempore more Mathematico per totidem propoſitiones iiſque ſubjectas demonſtrationes illuſtraret, ſi ipſe

ſibi objectiones faceret, validiſſimas illas quidem, ut credere potes, iiſque ſolvendis admodum anxiè incumberet, ſi denique opinionum illarum Autores mille ineptis conſequentiis oneraret, quas nunquam in animum induxerunt credere, eaque ſibi ſumptâ occaſione eos quam rigidiſſime perſtringeret, humanitatis & modeſtiæ terminos ſæpè prætergreſſus. Cum verò res ipſa, de quâ diſquiritur, illam agendi rationem non exigat, facilè Tibi perſuadeas, aliud fuiſſe, quod illum extra ſe ipſum rapuerit & intempeſtivè ſerium fecerit.

Sed & hoc, ſi illis tantum in capitibus ab ipſo fuiſſet tentatum, quæ ambiguam ſententiam habent, facile potuiſſem ſuperare. Etſi enim veritas, quæ cognoſcenda datur, omni tempore una eademque res eſt, animi tamen hominum adeo ſæpe in diverſa feruntur, quando diverſis inſiſtunt principiis, ut ſe omnes de eo, quod ſentiunt, vere perſuaſos putent: Quandoquidem verò, quod verum tenet quiſque, hoc etiam ſummo ſtudio proſequitur & vindicat, remittenda aliquando fervori diſputantis ſunt acriora dicta, quę humana imbecillitas ſuggerit: atverò, quando animadverti, illum eouſque etiam diſputandi furore fuiſſe abreptum, ut quodcunque ſcriptum meum ſugillaverit, & cum in eo eſſet, certis etiam atque indubitatis veritatibus contradixerit, tum demum putavi, minime committendum eſſe, ut impune graſſantem diutius tolerarem.

Vanus ſim, ſi non hoc omnium maxime me ad reſponſionem parandam incitaverit: Cum enim quęſtionis hujus nullum omnino ſit pretium, quocunque

tan-

tandem modo volvatur, cogites, velim, admodum invitum me ad ejuſmodi laborem acceſſiſſe, unde, ut auguror, exiguus redundaturus fructus eſt.

Verum, ſiquidem res ita fert, valeant ad breve tempus aliæ & his longè gratiores curę noſtrę, tueamur, quod humanum eſt, quę noſtra ſunt, quantum id bono animo agere licet, & comprobemus evidentibus argumentis, *Clariſſimum Virum* qua arrogantia audacia & virium ſuarum contentione libri noſtri cenſuram inſtituit, pari prudentiâ, fide, candore (ſi ægre non ferret, adderem *peritiâ*) eam minime perfeciſſe. Quod ſi liquido probaverimus, tum id unum nos a te, Lector, impetraturos confidimus, ut ne ad quamcunque audacem accuſationem illico erroris reos nos judices, ſed ut, quod in omni cauſæ diſceptatione fieri aſſolet, reſponſionem noſtram primo expectes. Si verò & tum Tibi videamur causâ cadere, alterutrum horum noſtro etiam arbitratu liberum Tibi erit dicere, vel cauſam bonam a nobis male defendi, vel cauſam malam fruſtra bene defendi.

CAP. I.

Agitur de pretio & momento quæſtionis de Decem Otioſis Synagogæ.

QUamvis ſupervacaneum videri poſſit, eorum omnium cenſuram inſtituere, quæ in Diſſertationibus V. Cl. merito habemus reprehendenda, præfationem tamen, qua ſibi gratiam conciliare, aliis invidiam conflare ſtuduit; prętermittere noluimus; quoniam illam a ſcopo ſuo plane abludere exiſtimamus.

Vir Doctus id agit in ſua Prefatione, ut oſtendat, quod illi *præclarè de re Chriſtianâ mereantur, qui Linguæ & Juris Hebræorum periti, inde, ceu ex propriâ ſede, hiſtoriæ & phraſi Novi Teſtamenti lucem fœnerantur.* Quod cum ſententiis atque exemplis comprobaſſet, tum vero ſerio inculcat, *magnam adhibendam eſſe curam & diligentiam, ut Hebræorum formulæ rituſque quam clariſſimè intelligantur, quandoquidem fieri nullo modo poteſt, quin, ſi quid rerum Hebraicarum prave acceptum ſit atque ad N. T. applicetur, id hujus quoque genuinum ſenſum pervertat, atque in ipſam adeo Theologiam graviſſimos quandoque errores invehat: Cujus rei cum alia præclara exempla edi poſſunt tum illud memorabile eſt in eodem* Cl: Ligtfooto &c.

Animum tuum roga, quiſquis hęc legis, an non hic omnis Viri Docti diſcurſus eo te ducat, ut credas, Cla-

Clariſſimum *Ligtfootum* in ea *Decem Otioſorum* expoſitione, quam in Commentariis ſuis ad Mat: IV. dedit, & ſimul *alios, qui vel in eandem vel ſimilem cum Ligtfooto ſententiam conceſſerunt*, talia de hoc argumento ſcripſiſſe, quę ſi male ab ipſis accepta eſſent, pervertendo genuino ſenſui quorundam locorum N. T. anſam dare poſſent? Hoc equidem ultro ex his verbis profluit. At vero, ſi ego Tibi ut rem certiſſimam tradidero, neque *Ligtfootum* neque *alios* ullum unquam vel ritum vel phraſin Scripturę Novi Fęderis ex hac ſententiâ, quam habent, *de Decem Otioſis Synagogæ* exponere tentaſſe; immo, quod magis eſt, nullam conſuetudinem vel ῥῆσιν, in Scriptura N. T. memoratam, inde exponi & illuſtrari poſſe, quia ſimile quid in ea nihil extat, nonne mihi concedes, omnem hanc præfationem a ſcopo ſuo aberrare, eamque unice eo comparatam eſſe, ut Lectorem circumducat & de univerſę hujus quæſtionis momento ſiniſtre judicare faciat?

Univerſa Viri Docti tractatio hæc eſt, quod illi Viri in Synagoga honorati, quibus cum Ligtfootus tum alii Synagogę curam demandarunt, בטלנין *Otioſi* dici nequeant eo ſenſu, quo id vocabulum a poſterioribus Judęorum Magiſtris uſurpatum atque expoſitum eſt. Hoc verò, quid ad Scripturam attinet, quid ad pravum illius intellectum, cum in ea nullibi *Otioſorum* mentio? Valde igitur meticuloſus homo ſis, quod arma pares magno ſtrepitu, ubi nullum hoſtem vides. Si hoc maximè verum eſt, quod Vir Doctus *de Decem Otioſis Synagogæ* ſentit, tum nihil aliud hactenus evicit, quam *Synagogæ Præfectos*

& Mi-

& Miniſtros, quod *Ligtfootus* & alii exiſtimarunt, *Otioſos* dicendos non eſſe ex Hebręorum ſententia: Quod tu ſive affirmes ſive neges non modo nihil adfers ad interpretationem Scripturarum, ſed & nihil adfers ad intelligendam ſpeciem regiminis Veteris Synagogæ, quæ eadem erit ſive aſſeras *Rectores* & *Miniſtros* Synagogæ *Otioſos* dici poſſe, ſive idem illud neges, quod ille ſibi faciendum putavit, recentiorum teſtimoniis confidens. Non datur vero hic ulla evadendi rima, niſi hac ratione mentem ſuam interpretetur, quod cum hæc ſcriberet, non reſpexerit unice ad *Decem Otioſos*, ſed ad univerſam *Synagogæ conſtitutionem*, quæ cum a Ligtfooto tum ab aliis propoſita eſt. Sed neque hoc modo quicquam proficit. Quod enim attinet ad diſputationem, quam cum *Ligtfooto* inſtituit, concluſiones omnes in eo terminari animadvertes, quod neque *Archiſynagogi*, neque *Diaconi*, neque *Miniſtri Synagogæ* dicendi ſint *Otioſi* ſecundum conſtitutiones Hebręorum. Cętera, ex quibus depravatum ſcripturarum ſenſum arguere poterat, omnino prętermittit.

In iis verò theſibus, quas meę ſententię oppoſuit, ab ipſo bis tantummodo, ni recordatio mea me decipiat, verborum Scripturę mentio injicitur. Altera occaſio hęc eſt, quod ego *Archiſynagogos* plures eſſe eviciſſem ex quibuſdam locis Hiſtorię Novi Fęderis: Altera vero, quod ſtatuiſſem, *Diaconos*, *a Paulo* memoratos, convenire cum *Synagogæ Miniſtris*.

Ad prius problema quod attinet, tantum abeſt, ut doceat vel docere poſſit, me illa loca ſecundum Hebręorum ſcita malè interpretari, ut potius ingentem

tem ſibi moleſtiam faceſſat in iis cum ſua ſententia conciliandis. Scilicet diſertè in *Apoſtolorum Actis* in una eademque Synagoga memorantur & nominantur *Archiſynagogi plures*. Ego id idem accipio & ſimul evinco ex Hebręorum ſcriptis *fuiſſe plures in Synagogâ Præfectos*. Sic puto me Scripturis optume ſatisfacere. Sed quid hic *Vir Doctus*? Ille primo quidem aſſerit in Veteri Synagoga unum fuiſſe *Archiſynagogum*, ſe opponens diſtinctisſimis ſcripturarum teſtimoniis, dein eo aſſerto magno conatu iis ipſis locis vim infert & neſcio quid ad illa convenienter ſuę ὑποθέσει explicanda comminiſcitur. Dic, obſecro, uter noſtrum hic pervertat genuinum ſenſum Scripturę? Quis ſcripturam torqueat ad animi ſui figmenta? Sed ſane tanti eſt alteri poſſe contradicere.

Quod vero ad illam attinet ſententiam, qua *Diaconos*, Apoſtolo memoratos, comparatos volo cum *Synagogæ Miniſtris*, quam confido, ſi Deus mihi vitam largiatur, me ſuo tempore evidenter expoſiturum, illi ſane eorum nihil, quę hic V. Cl. in præfatione ſua repoſuit, applicari poteſt.

Si enim vel maxime in eo errem, quod noſtrarum Eccleſiarum *Diaconos* cum ad nomen tum ad munia comparatos velim cum *Miniſtris Synagogæ*, is error inde non proficiſcitur, quod *quid rerum Hebraicarum a me pravè acceptum ſit*. Reperiri enim in Synagoga tales *Miniſtros*, שליחי צבור/ חזנים/ ultro *Vir Doctus* largitur. Error igitur in eo erit poſitus, quod quę ex Hebræorum ſcriptis bene percepi, male applicem. Sed, εἰ θέλει ὁ κύριος, faxo, quam primum

hoc labore fuero liberatus, æqui ac Docti Viri omnes intelligant, applicationem illam a me & nomini & rei convenientiſſime inſtitui.

Addo, quod ſi in hoc argumento quidam ritus aut voces in Synagoga uſurpati a *Ligtfooto* aut ab aliis cum phraſibus aut conſuetudinibus, in hiſtoria N. T. memoratis, conferantur, quin etiam male conferantur, quod quid ſit prius oportet intelligere, in eo nunquam (dicam *raro*) peccetur, quod voces Scripturæ aut conſuetudines Eccleſiæ torqueantur ad φρᾴσεις Scripturæ, ſed in eo potius, quod voces & Conſuetudines Judæorum componantur, & ſi vis, torqueantur ad res in Scripturis memoratas, unde ſcripturarum interpretationi nullum periculum. Utique certiſſimum eſt, id genus errorum hactenus nullum a V. Cl. indicatum eſſe, an deprehenſum neſcio.

Quod quando ad animum meum revoco, non poſſum mihi perſuadere, Præfationem hanc, tractationi ſuę minime convenientem, alias ob cauſas (quis enim in limine mera ſocordia impegiſſe credat?) quam quidem has duas ab Autore huic ſcripto fuiſſe præmiſſam. Prima eſt, quod hac ſua oratione Autoribus, quibuſcum diſputare aggrederetur, eorumque ſcriptis invidiam voluerit conflare, quod e re ſua fore putavit. Secunda, quod noluerit videri tanto cum conatu rem nihili agere, qualis hæc eſt de *Decem Otioſis* diſputatio, ſi illa ad intellectum quarundum ſcripturę ſanctę ſententiarum nihil confert, ut putamus.

Antequam vero hoc caput finiam, aliud etiam exemplum cape male fundati ratiocinii, quod poſt re-

cen-

cenſitam *Ligtfooti* ſententiam offendes. *Illud*, ait, *minimè mirum videri debet Virum Doctiſſimum in tanta rerum varietate & multitudine obſervationum aliquid humani paſſum eſſe: Id magis mirandum minusque ferendum exiſtimamus, Viros Doctos, qui in harum Antiquitatum ſtudioſis nomen ſuum profitentur, eundem errorem --- deſcribere -----* Hoc mihi dabis, ſcio, ut ſpecioſam hanc digreſſionem comparatione quadam ad rei veritatem inſtituta illuſtrem, quando illius acumen optumè perſpicies! *Illud minimè mirum videri debet, Virum conſummatæ ætatis atque continuo greſſu exercitatum labi: Id magis mirandum minusque ferendum eſt, puerum, qui in eo eſt, ut greſſus ſuos primum formare diſcat, Viri exercitati veſtigia legentem, labi.* Sed videtur V. Cl. ipſe adeo hujus ſuæ orationis ſpecie fuiſſe captus, ut ad vim conſequentiæ non æquè attenderit.

CAP. II.

Loca, quæ in Talmude *de* Decem Otioſis Synagogæ *extant, diſtinctè producuntur, probaturque, ex iis nihil de ſenſu hujus* φράσεως *conſtare poſſe.*

R. Nathan, qui rerum Talmudicarum titulos omnes accuratè ſolet recenſere, in Lexico ſuo *Aruch* ad vocem בטלן diſtinćte notavit omnia illa loca, quæ de *Decem Otioſis* in *Talmude* extant. Sequutus eum, ut ſolet, *Buxtorfius* eſt in *Lexico Talmudico*, niſi quod is locum *Talmudis Hieroſoly-*

mitani, in *Aruch* notatum, prætermiſerit, a V. Cl. itidem neglectum.

Extat autem horum עשרה בטלנים *Decem Otioſorum* nuda tantum mentio ſemel omnino in *Miſna* Codicis *Megilla Talmudis Babylonici* cap: I. §. III. *Hieroſolymitani* itidem cap: I. §. VII. iiſdem omnino verbis utrobique, atque eadem occaſione prolatis. Prioris *integer textus* deſcriptus eſt hebraice a V. Cl. & illuſtratus latine. Diſſ. I. §. XII. Fecerat id ante eum Clariſſimus *Ligtfootus* in *Centuria Chorographica*, Matthæo præmiſſâ cap: XCVIII. Verba verò *Miſnæ*, quę ad rem præſentem faciunt, in utroque *Talmude* hæc ſunt: אי זו עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים פחות מכאן הרי זה כפר *Quænam eſt Civitas Magna? Omnis ea, in qua ſunt Decem Otioſi: Si minus eo, ecce villa eſt.*

Proficis in tantum ex hoc loco *Miſnæ*, ut ſcias in Conſtitutionibus Hebræorum *Civitatem Magnam* vocari, in qua ſunt *Decem Otioſi.* At verò quales hi homines fuerint, quid egerint vel in Civitate vel in Synagoga, hactenus neſcis, neque ſane ex hoc loco *Miſnæ* colligere ullo modo datur. Linquamus igitur *Miſnam*, & quid lucis *Gemara* fæneretur, inveſtigemus.

In *Gemara* Babylonicâ tribus diſtinctis vicibus memorantur עשרה בטלנים *Decem Otioſi*, vel עשרה בטלנים של בית הכנסת *Decem Otioſi Synagogæ*, nimirum in Gemara *Sanhedrin* fol: 17. Col. 2. Gemara *Megillæ*, Conſtitutionis modo allegatæ. p. 5. col. 1. & in Gemarâ *Baba Kama* fol: 82. col. 1. In Codice *Sanhedrin* enumerantur membra omnia, ju-

juſtam Civitatem conſtituentia, atque inter illa: עשרה בטלנים של בית הכנסת *Decem Otioſi Synagogæ*. In *Megilla* ad locum *Miſnæ*, modo allegatum, nihil aliud habetur, quam עשרה בטלנים שבבית הכנסת *Decem Otioſi qui in Synagoga ſunt*. In *Bava Kama* ſimpliciter memorantur עשרה בטלנים *decem otioſi*. In omni *Gemara Talmudis Babylonici*, unde tamen ritus veteres quam maximè repetendi ſunt, nihil aliud *de Decem Otioſis* extat præter pauciſſima hæc, quę deſcripſimus. Inde verò obſecro quid colligas? Nihil quidem aliud quam *quod ad Synagogam Veterem, ritè conſtitutam, pertinuerint decem Otioſi*. Cæterum quales hi fuerint homines, quid ipſis in Synagoga negotii fuerit, quam ob cauſam hoc inſigniti ſint titulo, id quidem ego ex his locis nullus video; neque vidiſſet V. C: niſi hanc *Decem Otioſorum* imaginem ita ſibi valide impreſſiſſet, ut ubi nomen audiebat, ibi mox rem ipſam ſe videre ſibi perſuaſiſſet. Quorſum enim alias hæc verba? *Sed primo loco atque ante omnia Gemarici Doctores audiendi erunt, ut ætate ita & dignitate cæteris ſuperiores*. Scilicet audivimus nunc Doctores Gemaricos omnes, ætate & dignitate cæteris ſuperiores, ſed nihil tamen eorum intelleximus, quę V. Cl: in ſequenti ſua diſputatione tradit.

In *Gemara* Talmudis *Hieroſolymitani* locus extat neque *Buxtorfio* neque V. Cl: notatus ad §. VI. cap: I. *Megillæ*. Quod omnino incuriâ oportet factum fuiſſe, ſiquidem is ad ſpeciem plura continet iis, quæ in *Gemara Babylonica* extant. תני׳ עשרה בטילים ממלאכתן לבית הכנסת *Trad: Decem ceſſantes ab opere ſuo in domo Synagogæ*. Dixi *ad ſpeciem* plura continere, ne-

que tamen verè aliud in eo prædicatur, quam quod ex *Babylonica* intelleximus. Etenim, qui בטלן *Ottoſus* dicitur, illum *ab opere aliquo ceſſare* dici poſſe quis neget? Nos ſane id minimè negamus. Sed quodnam hoc ſit opus, a quo ceſſant, cujus generis homines, qui *ceſſant*, quem in finem & an omni tempore ceſſent id diſputatur.

Cæterum, quando animadvertimus, *Gemariſtas*, qui alias res quaſque minimas ſuis diſputationibus admodum prolixè proſequuntur, de *Otioſis* his *decem* nihil omnino tradidiſſe poſteritati, quam, quæſo; illius rei rationem ſtatues? Si ego non fallor; vel hæc ſtatuenda eſt, quod ipſi de nominis hujus vera explicatione non adeo fuerint certi, vel illa, quod ſua ætate hoc nomen ita fuerit explanatum, ut juſtæ diſputationi ſubjici non potuerit. Utram velis accipere, (accipiet autem V. Cl: poſteriorem) mihi perinde eſt, modo concedas, ſilentium hoc *Gemariſtarum* in causâ eſſe potuiſſe, quod ſequentibus ſeculis verus hujus vocis ſignificatus ignoratus ſit, ſive ipſa hac voce in deſuetudinem abeunte ſive etiam munere aut dignitate, per eam expreſſis, ceſſantibus.

CAP.

CAP. III.

Commentatorum Talmudis *ſententiæ de hoc argumento explorantur, quid in hoc rerum genere valeant, & cur* Ligtfootus *ab iis receſſerit, examinatur.*

QUoniam ex *Gemariſtarum* diſputationibus nihil ad explicationem hujus φράσεως elici poſſe docuimus, jubet ratio, ut ad interpretamenta Commentatorum nos convertamus. Eorum verò ſententiam *Buxtorfius* verbis *Gloſſæ*, ut ait, hoc eſt R. *Salomonis Jarchii* complexus eſt. Eaſdem gloſſas V. Cl: *Buxtorfium* ſequutus ad *Bava Kama* ex eodem hoc R. *Salomonis* teſtimonio cum ad hunc locum, tum ad cætera loca *Talmudis*, ante allegata, ſimul etiam ex teſtimoniis *Maimonidis* & *Bartenoræ* exhibet §. XIX. & in patrocinium ſuum advocat, mox examinandas. Quaſi verò in iis transſcribendis magnam locaſſet operam atque induſtriam, *hæc potiſſima ſunt*, ait, *quæ de decem Otioſis hactenus apud Hebræos vel Chriſtianos invenire potui.* Sed potuiſſe illum plura invenire, neque eum, cum hæc ſcriberet, omnem in *quærendo* diligentiam adhibuiſſe, id verò ex fine libri conſtat, ubi demum notatione omni digniſſima teſtimonia *Nachmanidis* & *Nisſim* contra ſe ipſum citat, quæ ſi inſpexiſſet, ante quam hæc ſcriberet, non ita audacter, ut puto, ſententiam ſuam dixiſſet. Quando igitur aliis exprobrat, quod *rebus nondum ſatis exacte perpenſis, neque*

que iis omnibus adhibitis, quæ oportebat, præcipiti judicio in hanc vel illam-ſententiam ferantur, videat, an non ſe ipſum in his diſſertationibus ſcribendis frequenter admodum hujus culpę reum fecerit.

Cæterum apparet ex quatuor teſtimoniis *Jarchii*, quę maximam partem probationis efficiunt, *Jarchium* omnino ejus fuiſſe ſententię, quam Autor noſter poſt *Buxtorfium* defendendam ſuſcepit, *Decem Otioſos* fuiſſe decem homines ad id ære conductos, ut hora precationis frequentes in Synagoga adeſſent. *Jarchium*, ut ſolet, ſequitur *Bartenora*. Quod verò ad *Maimonidem* attinet, cum quo tutius eſt ſapere, quam cum aliis delirare, non is unquam in totam hanc *Jarchii*, hominis ad fabulas valde propenſi, ſententiam pedibus ſuis ivit, ſed ille *decem homines* intellexit, cum ſtudio legis tum Synagogę neceſſitatibus curandis valde intentos, qui Synagogę conſtanter adhæſerunt. *Maimonidem* verò *R. Nathan* ſequitur. Ex *Piske Toſaphoth* nihil etiam aliud colligas, ut modo apparebit.

Hæc vero tandem fulcra erunt omnia opinionis, a Viro Docto acceptę. Quod enim ad ratiocinia attinet, quę ſubnectit, non erit neceſſe in iis evertendis magnam operam ponere, quoniam noſtrę infirmitati, ut puto; in tantum voluit ſuccurrere, ut modum, quo illa poſſemus evertere, ſimul adſcripſerit, ſi forte is nos fugiſſet.

Cæterum cum pateat me non negare, eſſe inter *Interpretes Talmudis*, *Jarchium*, & forte alios, qui *Decem Otioſos* ita explicant, ut facit Vir Doctus, quod

quod & nunquam feci, quodque ſi feciſſem merito incurriſſem in reprehenſionem, omnis diſputatio in id reſolvetur, an in expoſitione nominis aut ritus, dudum abolitorum, quorum mentio in *Talmude* eſt, quibusvis poſteriorum temporum Commentatoribus Judæis ea religione tenear adhærere, ut, ubi plurima alia ſunt, quę contrarium ſuadent, ab ea nihilo minus recedere non ſit licitum.

Licuiſſe, ſi alias calculos ſuos bene poſuit, Clariſſimus *Ligtfootus* ſenſit, licet ipſe, neſcius ſe poſt fata ob hanc exigui momenti quæſtionem tanto cum ſtrepitu exagitandum eſſe, rationes ſuę ſententiæ nullas dederit. Inde tamen id colligo, quia *volens* & *ſciens* (nequis ex ignorantiâ id ab ipſo factum putet, quod tamen rerum imperiti facile ex ſcripto V. Cl. judicarent) ab explicatione *Jarchii* & *Bartenoræ* recesſit, quod non fecisſet, ſi non exiſtimasſet licitum ſibi esſe ab Interpretibus Talmudis ſubinde recedere, ubi id ratio flagitat. Scivisſe autem Cl. *Ligtfootum* Commentarios Interpretum id vero ex Cap: XCVIII. *Centuriæ* Matthæo *præmiſſæ* & Com. ad Matt: IV. 23. abunde liquet, ubi & *Piske Toſaphoth* & ſive partem Commentarii *R. Salomonis* ſive verba *R. Nathanis* intelligentię ergo apponit: Quod & ſi non liqueret, certum tamen deberet haberi de eo Viro, qui nihil ad Talmudem probe intelligendum intentatum reliquit. Scivit igitur *Ligtfootus* hanc Interpretum expoſitionem, a qua cum receſſerit, ipſo ſignificavit facto, eam ſibi diſplicere. Viſus itaque ſibi eſt tutius & prudentius facere, ſi ſententię *Maimonidis* inhæreret, eamque ita interpretaretur, acſi

ille per *Decem Otioſos* homines *ſtudioſos & literatos*, qui Lectioni Legis, precibus, & Synagogæ neceſſitatibus curandis unicè devoti conſecratique erant, intelligeret.

Ego verò, qui Judæis Interpretibus, ubi juſta ſuſpicio eſt, dudum diffidere didici ob nimiam in fingendo petulantiam, cum animadverterem, *Ligtfootum* ſibi ſumere libertatem a *Jarchii* aliorumque interpretatione recedendi, & ſimul judicarem, id jure merito ab ipſo fieri, & quod magis eſt, *Maimonidem* ipſum in id videri conſentire, lubens ipſius exemplum volui imitari, quod raro quemquam feciſſe pænitet, quod verò heic feciſſe nequaquam pænitet. Quandoquidem verò neque magni faciebam hanc diſquiſitionem, neque ego ipſe mentem meam omni liberaveram dubio, teſtatus ſui meum cum *Ligtfooto* conſenſum ea cum modeſtia, quam ſi Vir Doctus voluiſſet in ſcribendo imitari, ratio non eſſet, cur quiſquam ægrè ferret, quod diſſentiret, licet propoſitum ipſi eſſet, uti eſt, id ubique facere, ubi modo ſententiam meam videt. *Quam ob rationem* (hæc mea verba ſunt) *iis adſtipulari non poſſumus, qui in Veterum Synagogis* Decem conductos ære *præſto fuiſſe putant, qui* ר׳ בטלנים Decem Otioſorum *nomine in Hebræorum ſcriptis intelligendi ſint, a Synagogæ Præfectis & Epiſcopis diſtincti. Patimur eos lubenter ſuo ſenſu abundare, præſertim cum argumentum hoc plenâ in luce poſitum hactenus non ſit. &c.* Producimus deinde loca *Maimonidis* duo, cui alius accedit ex Codice *Megilla*, quæ noſtro judicio ſententiam *Ligtfooti* videban-

bantur confirmare, exceptionibus Viri Docti deinceps vindicanda.

Poſtquam verò Viri Docti objectiones mihi impoſuerunt neceſſitatem priores meas theſes recoquendi, ruminandique, tantum profecto abeſt, ut meas rationes diſpungam, ut nunc majore cum fiducia, quam quidem ante, eas a me recte collocatas eſſe declarem. Nimirum compertum habeo, examine probè inſtituto, omnem eam propoſitionem de *Decem Otioſis*, quam tanta cum jactantia per omnem Diſſertationem V. D. paginam repetitam vides, unicè niti *Salomonis Jarchii* aſſertione: cæteros verò Judæorum Doctores, qui veritatem non verò fabulas ſectantur, haud parum ab ea receſſiſſe, immo verò *Jarchio* in os contradixisſe, noſtræque ſententię conſentanea de *his decem Viris* ſtatuisſe.

Hoc verò ſi probatum dederimus, quod quidem Θεῦ διδόντ☉ abunde fiet, tum verò putaverimus id omne nos præſtitisſe, quod in ſimili negotio deſiderari poſſit, plus autem præſtitisſe, quam ſententiæ noſtrę vindiciæ poſtulabant. Plus inquam. Etenim ſi nuda ratio ſufficiat ad deſerendum, imo ad reprobandum glosſas & interpretamenta *Talmudis*, a poſteriorum temporum Judæis concinnata, quod ſtatim exemplis plurimis firmatum ibimus, quis neget, nos ſuperfluo jure diſputare, quando rationi autoritatem jungimus, ea, quam Vir Doctus adhibet, potiorem? Age igitur experiamur, an promisſo noſtro ſolvendo ſimus pares.

CAP. IV.

Oſtenditur exemplis permultis, licitum eſſe ab Interpretum Talmudicorum Gloſſis recedere, iiſque contrarium ſtatuere, ſi juſta ſubſit ſuſpicio fabulæ aut erroris.

QUis enim dubitet (ita noſter ait, antequam Diſſ: 1. §: XIX. teſtimonia, modo recenſita, proponit) *quin Jarchius, Maimonides, Aſcher, Bartenorius, cæterique Clarisſimi Viri, inde a teneris in Synagoga verſati, & in Academia docti atque educti horum* Bathlanim *non modo locum, quem in Synagoga obtinebant, exploratum, ſed & omnia illorum officia habuerint perſpecta?* De *Maimonide* & *Aſcher* mox videbimus, an ſententiæ Viri D. patrocinentur, ſed fac hoc tantiſper verum eſſe. Ego ita inverto. *Quis dubitet, quin Jarchius, Maimonides, Aſcher, Bartenora, cæterique Clarisſimi Viri, inde a teneris in Synagoga verſati & in Academia docti atque educti in expoſitione Talmudis, priſcarumque conſuetudinum occupati, ſæpe numero hæſitent, diſſentiant, cæſpitent, errent?* Quin imo quis dubitet, quin Tu, Vir Clariſſime, qui Viros hos Clariſſimos in patrocinium tuum advocas, eorum fidem, quam mihi ſuſpectam ſciviſti, admonitus etiam ne quidem in controverſiam rapere volueris, ut faciliorem a Lectore tuo aſſenſum impetrares?

Non equidem adeo ineptus & ſuſpicax homo ſum, ut Judæis de ſui temporis ceremoniis teſtimonium perhiben-

ibentibus in os contradicere auſim, at verò quando e rebus & ritibus diſputant alterius ævi, tum didici orum verba circumſpectè conſiderare, quia fabulis ngendis deditiſſimi ſunt.

Quod ſi nonnulli Judæorum, (ita *CaſparVarrerius*, 'ir Doctiſſimus) *qui aliarum gentium & exterarum ationum literas, hiſtorias & monumenta variaſque im diſciplinas perceperunt, ex quibus extitere* hilo & Joſephus, *ſumma cum diligentia non multa ujuſmodi poſteris tradidiſſent, quæ peculiari quâ- am cognitione indigebant, multo pejus etiam nunc irca locorum hujusmodi abſtruſorum intelligentiam allucinaremur. Si autem recentiores Judæi more llorum, quos modo nominavi, Cariſſimorum Virorum, iteris Græcis & Latinis ab ineunte ætate imbueren- ur, reliquasque diſciplinas attingere in animum in- ucerent, quo rerum ac temporum congruentiam in- ueri & intelligere poſſent, non eſset ut in tantis ac tam epravatis opinionum erroribus implicarentur. Nunc, um præter Hebraicas literas, haſque ſine ulla Gram- iatices ratione primoribus labris deguſtatas verius uam perceptas, quippe a Parentibus veluti tumul- uariè traditas, nullum nec literarum nec diſciplina- um genus conſequantur, quid aliud, quam labi, alli, & turpiter errare illis futurum putamus?*

Neque alterius mentis fuit *Antonius Nebriſſenſis* in *Quinquagenis* cap: XVIII. ubi diſputabat de ſignifica- ione gemina vocis חשמל / a latino Interprete per ELECTRUM redditæ: *Evolvimus itaque*, ait, *Hebræorum Lexica atque Gloſſemata, nihilque offen- imus præter mera ſomnia eſſe, --- Nicolaus Lira*

putat Hieronymum & cum Hieronymo LXX. *Interpretes non aſſecutos vim* חשמל */ cum electrum interpretantur: quaſi in eruditione Linguarum non debeant præferri* LXX, *quos Hieronymus in hac parte ſequitur, quibuſcunque aliis, nedum Salomoni, homini in re literaria novitio, neque minus in ſignificatu verborum, quam in eruendis ſenſibus frequenter hallucinanti.* Eſt verò hic idem *Salomon* ille *Lunenſis*, cujus teſtimonio, ut deinceps videbitur, omnis hæc Viri Docti aſſertio nititur.

Non diſſimulabo ſanè, Doctisſimos hos Viros nimium dediſſe affectibus ſuæque in *Hieronymum* propenſioni, quando ita contemptim de Hebræorum Interpretum ſtudiis diſſeruerunt: Nobis tutius erit mediam viam tenere, hoc eſt, neque ita de iis altè ſentire, ut ubique locorum illorum ſententiis & interpretamentis ſecurè confidamus, neque ita abjectè, ut eos, quando diligentia & ingenio ſuo rectè uſi ſunt, negligamus, quod Viros in hoc ſtudiorum genere exercitatisſimos omni tempore feciſſe accepimus. Hoc ſcilicet volumus, quod eruditus *Seldenus* in *Prolegomenis* ad libros de *ſucceſſionibus* in *Bona defunctorum*, *non abſque delectu admittendas eſſe pasſim in rebus Civilibus Magiſtrorum ſententias, utcunque ab iis receptas.*

Chriſtophorus Cartwrigtus in *Mellificio Hebraico* lib: IV. cap: III. examinat *Hebræorum Traditiones* de LXX. Interpretibus. Allegat verò eum in finem locum ex eodem hoc *Tractatu Talmudico Megilla* fol: IX. I. Quo facto *nec mirum profecto eſt*, inquit, *Judæis & præſertim Talmudicis ad fabulas valdè*

valdè propenſis commentum illud de 72. *cellulis & domunculis placuiſſe, cum inter Chriſtianos non pauci mordicus ei adhæſerint: ſed illud merito ridet Hieronymus.* Vide receſiſſe Virum Præſtantiſſimum, qui, ſi ullus, plurimum fideï habuit Judæorum Veterum ſcriptis, ab ipſa traditione Gemaræ, quando ſuſpicio fabulæ ſuboriebatur? Sed intellige ſequentia: *In loco autem Talmudis memorato poſt verba ſuperius citata afferuntur loca quædam, quæ* LXX. *Interpretes ita verterunt, ut de induſtriâ ab Hebræo textu eos receſſiſſe appareat. Ego loca illa diſtinctè recenſebo, una cum rationibus a Gloſſatore Hebræo* (intellige R. SALOMONEM JARCHIUM & Autores *Toſaphoth*) *redditis* (ETIAMSI FRIGIDÆ PLERUMQUE SINT ET INANES) *quare* LXX. *Interpretes in iſtis locis textum variaverint.* Vocat itaque *Cartwrigtus* has eaſdem *Gloſſas*, quas tanti facit Vir Clariſſimus, *frigidas & inanes*, quando videt eas a ratione communi abire. Nefas verò eſſet omittere locum XIV, deſumptum ex Lev: XI. 6. ubi inter animalia immunda memoratur ארנבת *lepus*, quem *Talmudici* inter cætera a LXX. Interpretibus mutatum afferunt ob hanc rationem: שאשתו של תלמי ארנבת שמה שלא יאמר שחקו בי היהודים והטילו שם אשתי בתורה *Quia uxoris Ptolomæi nomen erat lepus, ne diceret Ptolomæus, Iudæi me deriſerunt, & nomen uxoris meæ in Lege poſuerunt.* Credin' hoc verum eſſe, quod Gemariſtæ ut certum Tibi tradunt? Ego credo cum *Cartwrigto* profectam eſſe hanc traditionem ex mera hiſtorię ignorantiâ. *Frivola iſta ſunt*, ſic ille, *atque inde forſan nata, quod Pater Ptolo-*

Ptolomæi Senioris, nempe ejus, qui fuit Pater Ptolomæi Philadelphi, dictus eſt Lagus, qua voce apud Græcos Lepus ſignificatur: inde Judæi hiſtoriarum rudes vel uxorem vel matrem Ptolomæi Philadelphi ſic appellatam exiſtimarunt. Vides tantum abeſſe, ut ipſius *Gemaræ* traditiones abſque examine a nobis recipiendę ſint, ut potius deprehendi in iis poſſint manifeſti errores & ſummę ignorantiæ indicia, quę juſtum flagitant disſenſum. Adeo nihil Judæorum Interpretes voluerunt neſcire, ut ea etiam ipſa, quę neſciverunt, pari cum cæteris certitudine poſteris commendarint.

At vero concedes fortè, fieri potuiſſe, ut Talmudis Interpretes in explicatione ejuſmodi ſive verborum ſive rerum, quę ad diſciplinam ſuam minime pertinent, ſubinde gravius erraverint, ſed non æque facile id contingere potuiſſe tibi perſuadebis, ubi de ritibus & ceremoniis ſuę Eccleſię & Civitatis agunt. Fateor equidem, non ita facile errare potuiſſe, quando de ceremoniis ſuę ætatis diſſerunt: Verum ubi in explicandis iis ritibus verſantur, qui & ſuam & avorum ſuorum memoriam longe excedunt, tum videas eos admodum ſuarum rerum incertos huc illuc vagari & a ſe ipſis mille & mille modis disſentire, nedum a rei veritate. Omnis *Gemara Talmudica* conſtat ex continua Doctorum priſcorum de *Miſnæ* traditionibus diſputatione, in qua eos tum quoque ad res diverſiſſimas ferri videas, quando de ritibus & conſuetudinibus notiſſimis ſuę Reipublicæ diſquirunt, ne eos de dogmatibus diſputare cogites: Quod ita ſi eſt, (eſt verò certiſſimum) quid de Interpretibus poſterio-

rioribus dicemus, Autoribus *Toſephoth*, *Jarchio*, *Maimonide*, *Bartenorâ*, qui eo facilius in explicandis ſive vocibus ſive ceremoniis, quę in deſuetudinem abierant, potuerunt hallucinari, quo illi longius ab ætate illorum abfuerunt, a quibus certitudinem harum rerum poterant petiiſſe. Sed quia res fortè peregrina alicui fuerit id ex me intelligere, agedum producam cum diſſenſus tum errorum hujus indolis a *Maimonide* & *Jarchio* commiſſorum, quin & ignorantię ſive linguæ ſive ceremoniarum ſuarum manifeſtiſſima ſpecimina, ne ultra fas & meritum eos accuſare videar.

Diſſenſus cape exemplum notatu dignum ex his ipſis verbis *Miſnæ*, de quibus noſtra inſtituitur diſputatio, ne extra oleas vagemur. Locus hic eſt: אי זו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים פחות מכאן הרי זה כפר *Quænam eſt urbs magna? Omnis illa, in qua ſunt decem Otioſi: Si minus eo, ecce villa eſt.* Audi nunc Commentarium *Etz Hechaiim:* ובבית יוסף סימן תרפ״ח הביא הא ודאמר ר״יבל כרך שאין בו עשרה בטלנים נידון ככפר והכריחו התוספות וההר״אש דלא איירי אלא בעיר גדולה ולא במוקף חומה בימות יהושוע דהתם לא בעי עשרה בטלנים וכן נראה דעת הרמ״בם והרב המגיד כתב דאפילו במוקף בעי י׳ בטלנין וזהו דעת הרמ״בן וגו׳ *In* Beth Joſeph *vero* §.688. *adducitur, quod dicit R. Joſua Ben Levi, Civitas munita, in qua non ſunt decem Otioſi, putatur ut villa. Ceterum Toſephoth & Rabbenu Aſcher validis rationibus evincunt, quod R. Levi non loquatur, niſi de Civitate Magna tantum, & non de civitate*

muro cincta tempore Joſuæ, utpote in qua decem Otioſi non deſiderantur, atque ea quoque eſt ſententia Maimonidis. Sed Autor Maggid Miſnæ ſcripſit, quod etiam in Civitate muro cincta deſiderentur decem Otioſi, quæ quoque ſententia eſt Nachmanidis, &c.

Videmus quæſtionem hic motam de antiqua conſuetudine occaſione verborum *Miſnæ*, non ſatis reſtrictorum. Scilicet in *Miſna* dicitur, quod *Civitas Magna*, in qua non ſunt *decem Otioſi*, reputetur ut pagus ratione Lectionis Libri Eſther. Formata igitur difficultas eſt ab Interpretibus, an *Civitates etiam munitæ tempore Joſuæ* reputarentur ut *villæ*, ſi *decem Otioſos* non haberent, neque enim hoc in *Miſna* ſatis expreſſum vel deciſum eſt. Videbatur verò quod non, quia de oppidis tempore Joſuę munitis antea abſque ulla limitatione pronunciatum fuerat, quod libellus *Eſther* in iis legendus eſſet die xv. Fas igitur erat, ut hæc prærogativa illis concederetur, ſive *decem Otioſos* haberent, ſive iis deſtituerentur. Sed aucta eſt difficultas ex ſententia *R. Joſua Ben Levi*, quæ occurrit in *Gemara* hujus *Miſnæ* Fol: 111. Col: 11. ואמר ר' יהושע בן לוי כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר *Dicit autem R. Joſua Ben Levi: Civitas munita*, (de qua inferius) *in qua non ſunt decem Otioſi, reputatur ut villa.* Sane cum in *Miſna* hujus loci כרך *Civitas Munita* accipiatur pro כרך מוקף חומה בימי יהושע בן נון *Civitate muro cincta in diebus Jehoſuæ, Filii Nun*, & eo ipſo diſtinguatur a עיר גדולה *Civitate Magna* & a כפר *pago*, videtur omnino hæc eſſe ſenten-

ten-

tentia hujus dicti *R. Joſuæ*, quod *Civitates, muro* licet circumdatæ tempore Joſuę, ſi *decem Otioſis* carerent, æque ac *Civitates Majores* reputandę ſint ut villę, neque iis licitum ſit ſtato die *decimo quinto* Adar, quę earum cæteroquin prærogativa erat, Libellum *Eſther* legere, ſed cum cæteris ſive Civitatibus ſive pagis hunc diem deberent anticipare.

Cæterum cum, ſi hæc expoſitio hujus ſententię valeret, omne pene privilegium *Urbium munitarum tempore Joſuæ* periret, maluerunt Interpretes *Gemaræ* & *Conſtitutionum antiquarum* hunc ſenſum declinare, & ſatius habuerunt כרך מ׳ *munitam Urbem* hic in genere accipere *pro qualibet Civitate majore*, quomodo paſſim in *Talmude* accipi ajunt. *Autor* tamen *Maggid Miſnæ R. Jom Tof Bar Abraham* hæret in hoc argumento, neque ſibi plene fatetur ſatis factum, in patrocinium ſuum advocatis *Nachmanide* & *Raſchba*.

Hæc eorum diſputatio eſt de vero ſenſu verborum *R. Joſuæ*, quam ante Tibi expoſitam volui, quam citarem ipſiſſima Autorum *Toſaphoth*, *Aſcher*, *Maimonidis*, & Autoris *Maggid Miſnæ* teſtimonia. In *Toſaphoth* hæc ſunt ad *Gemaram* modo notatam: כרך שאין בו י׳ בטלנים נדון בכפר וצ״ל דמיירי בסתם כרכים האמורים ב״שם אבל במוקף חומה מימות יהושע בן נון אפי׳ אין בו י׳ בטלנים קורים ב״טו והנ׳ מיטמע דפריך בסמוך׃ *Civitas munita, in qua non ſunt decem Otioſi putatur, ut villa: Omnino neceſſe eſt dicere, illum ſimpliciter urbes quaſque majores intelligere, ita dictas paſſim in Codice Talmudico: quod enim ad*

Civitates tempore Ioſuæ munitas attinet , omnino in iis legunt libellum Eſther die decimo quinto , licet careant decem Otioſis , atque id quoque indicat objectio , quæ proximè ſequitur. Reſpicit *objectionem* , quæ in *Gemara* ad hanc ſententiam R. *Ioſuæ* repoſita eſt. Expoſitio *Rabbenu Aſcher* eadem extat fol: XXXIII. Col. II. quam repetere poſſumus ex ipſius *Definitionibus*. Ita habet *ſecunda :* כרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר כרך שאין בו עשרה בטלנים נדון ככפר ואם הוקף הומה מימות יהושוע בן נון אפילו אין בו עשרה בטלנים קורין בט"ו: *Oppidum , quod habitatum eſt & poſtea munitum muro , putatur ut villa. Oppidum , in quo non ſunt decem Otioſi , putatur ut villa : At verò ſi muro cinctum fuerit a tempore Ioſuæ uſque , licet in eo non ſint decem Otioſi , legunt nihilominus die decimo quinto.* Neque alia habet *R. Ioſeph Caro* in *Schulchan Aruch* cap: 688. ut ante notatum in *Etz Hechaïim*. Conſentit *Maimonides*.

Videamus verò nunc tandem , quid *Autor Maggid Miſnæ* ſentiat , cujus diſcurſus extat ad *Maimonidem , Hilchot Migilla* cap: I. §. VIII. ad verba שאין בה. Ita ille : במשנה אי זו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים פחות מכאן הרי היא ככפר ובגמרא תניא י' בטלנים של בית הכנסת ומדברי רבנו נראה דדוקא לעיר בעינן עשרה בטלנים אבל לכרך המוקף חומה לא בעינן וזהו שאמרו אי זהו עיר ולא הזכירו כרך וזה דעת התוספות והם פרשו מה שאמרו בגמרא אמר ר"יבל כרך שאין בו עשרה בטלנים נידון בכפר דלאו כרך המוקף חומה מימות יהושע קאמר אלא בסתם כרך הסוזכרים בתלמוד שהם מקומות גדולים ונראה

ונראה שיש לזה הפי' סעד ממה שהקשו עליו בגמ' מאי קמ"ל
תנינא איזו היא עיר וכו' ותרץ כרך איצטריכא ליר
ואע"ג דמקלעי לירה מעלמא ואם דברי רי"בל כרך המוקף
חומה מימות יהושע בן נון שזמנן ט"ו מאי קושיא ממתניתי'
והא טובא אשמעינן דאי ממתניתין לא שמעינן דינא
אלא בעיירות ואיהו אשמעינן בכרכין המוקפים ומ"מ שטר
אחרת יש בזה דאפילו בכרך המוקף מימות יהושע בעינ
עשרה בטלנים ואם לאו הרי זה כעיר וזה דעת חר"מב
והר"שבא ז"ל *In Miſna ita ſcriptum extat : Quænam eſt urbs magna ? Omnis ill[illegible] , in qua ſunt decem Otioſi : ſin minus eo , ecce eſt inſtar villæ. In Gemarâ vero traditio extat , quod hi ſint Otioſi Synagogæ. Cæterum , ex ſententia Magiſtri noſtri* [Maimonidis] *videtur conſtare , ac ſi ſimpliciter in Civitate tantum deſideremus decem Otioſos , at vero in Oppido , muro cincto , decem Otioſi non deſiderentur : Hoc enim eſt , quod dicunt :* [in Miſnâ] *Quænam eſt* CIVITAS? *nullam mentionem facientes* OPPIDI. *Atque hæc eadem eſt ſententia , quæ in Toſephoth exprimitur. Explicant verò illi hac quoque ratione id , quod in Gemara extat : Dicit R. Ioſua Ben Levi : Oppidum , in quo non ſunt decem Otioſi , æſtimatur ut pagus , quod ſcilicet id non dicatur de Oppidis muro munitis a tempore Ioſuæ , Filii Nun , ſed ſimpliciter de quolibet oppido , quod* כרך *vocatur in Corpore Talmudico , quæ ſunt loca majora : Videtur verò huic expoſitioni opem ferre objectio Gemaræ , quæ ſequitur : Quid novi docemur hic ? Cum in ipſa legamus Miſnâ : Quænam eſt Civitas Magna &c: Reſpondetur autem : Oppidum*

 neceſſe

neceſſe habet decem Otioſos, licet ex omni loco mundi eo homines confluant. Quod ſi verò R. Ioſua Ben Levi diſſerit de Oppidis tempore Ioſuæ munitis, quorum eſt legere libellum Eſther die decimo quinto, quid ſibi hæc vellet objectio? Atque illud quidem nos docet, quod in Miſnæ textu ſimplici nihil hic extet, quam de Civitatibus, [illegible] vero ille [R. Joſua] *nobis etiam idem inculcat de Civitatibus munitis: Utique modus loquendi alius eſt, atque ex eo videtur concludendum, quod etiam in Oppido muro cincto a tempore Ioſuæ decem Otioſos requirere liceat: quod ſi verò eos non habeat, æſtimari ut Civitas debeat. Atque hæc eſt opinio* R. *Moſe Nachmanidis*, & *Raſchba.*

Scopo meo hoc tempore ſatisfactum erit, ſi ex his diſputationibus, quę de eodem hoc argumento *Decem Otioſorum* inſtitutę ſunt, liquido perſpexeris, quod valdè fluxi & vagi ſint in exponendis priſci temporis ceremoniis Talmudis recentiores Interpretes, quod omnis eorum ſcientia de his rebus nitatur recta vel prava acceptione & interpretatione ſententię hujus vel illius Doctoris: quod ſpeciatim de *decem otioſis* nihil quicquam ſciant certi præter id, quod ex Miſna & Gemara poſſunt colligere; quod denique ipſi ſibi ſumant, cum in eadem hac de *decem Otioſis* quæſtione verſantur, libertatem ab Interpretum communium ſententiis recedendi, ubi alia interpretatio magis conſentanea videtur textui & rationi.

Dum verò in eo ſumus, cape etiam aliud exemplum. Ita definivit *Maimonides* in eodem hoc capite §. VII.

כל

כל אלו שמקדימים וקוראין קודם י"ד אין קוראין אותה בפחות מעשרה *Omnes illi, qui anticipant Lectionem, & legunt ante diem* XIV. *non legunt illum* (Libellum Eſther) *minores numero decem hominum.* In *Colbo* cap: XLV. המקרא שלא בזמנה בעשרה *Lectio libelli Eſther, quæ ſtatis diebus* (hoc eſt XIV. aut XV.) *non peragitur, neceſſe eſt fiat per decem.* Ita verò ad marginem contextus *Maimonidis* notatum eſt. אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה ביחיד ושלא בזמנה בי' וכן פסק רח' וכן רב אלפס ודלא כרב אסי דאמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בי' *Dixit Raf. Libellus Eſther ſtato tempore etiam per unum legitur: at verò tempore non ſtato per decem, atque ita definivit R. Chaſda atque ita quoque R. Alphes: Quæ tamen non eſt ſententia R. Aſe, qui dixit: Sive ſtato tempore ſive non ſemper requiruntur ad Lectionem libelli Eſther decem.* Novum vides in traditione veteris Eccleſię ritus diſſenſum. Quid Autor *Maggid Miſne* & *R. Abraham Ben David* dixerint, non referam, ne moleſtus ſim. Nullus eſt mediocriter in hoc ſtudiorum genere verſatus, qui ignoret, per omnes partes corporis Talmudici ſimilia exempla plurima extare. Ἐπίμετρον tamen ſi vis, conſule elegantiſſimam Diſputationem de *Veſtibus Sacerdotum*, earumque uſu an in Templo ſolum an verò & extra Templum, item de ſignificatione vocum מקדש & מדינה / & videbis Talmudicorum Interpretum, *Seldeni* quoque & *Seringhamii*, utilem conflictum. Extat illa apud *Seldenum* lib: III. de *Syned.* cap: XI. & Cl. *Braunium* lib: II. de Veſtitu Sacerdotum Heb. cap: XXV.

Quando vero probatum eſt ex paucis his documentis,

tis, Interpretes *Talmudis* ſæpe in diverſas abire opiniones in exponendis ſive vocibus ſive ritibus anteriorum temporum, non inde modo mecum concludes, illos æquè ac nos priſcarum conſuetudinum, quę ſua ætate abolitę erant, fuiſſe incertos, ſed hoc quoque ſuis nos docuiſſe exemplis, verba Interpretum non recipienda a nobis eſſe abſque examine, neque iis quaque occaſione conſtanter inhærendum. Quodſi enim illi ipſi, qui majorum ſuorum dicta tanta veneratione proſequuntur, ea ſæpe numero ob levem cauſam derelinquant, quę ratio eſſet, ut nos, qui liberi ſumus, adeo moleſtę ſervituti nos manciparemus?

Sed cum fieri vix poſſit, ut, ubi duo diſſentiunt, non etiam eorum alter erret, neceſſe erit ex ipſo hoc Interpretum frequenti ſententiarum divortio frequentes *errores* colligere, quoniam verò errores, qui in hoc rerum genere committuntur, originem habent ab ignorantia ſive vocum ſive rerum, tot habebimus *ignorantiæ*, quot *erroris* ſpecimina. Hoc verò ne quis dictum graviter habeat, comprobem fide dignis teſtibus.

Angeli Caninii, Anglarenſis, Viri certè ad Linguas benè percipiendas nati, hoc dictum eſt in præfatione ad *Inſtitutiones Linguæ Aſſyriacæ: Sed quid miramur pleraque fugiſſe* Munſterum, *cum doctiſſimos Hebræorum Rabbinos manifeſtè erraſſe deprehendamus? Salomonem in* תחת *apud Ezram, quod paſſivè interpretatur: Aben Ezram in* שגלתה *in Daniele, quod pro ſingulari accipit. Poſtremo celeberrimum Gaon,* γλωσσογράφον *R. Saadjam, qui*

יכיל

יכיל a כל *derivat* & נבר שתא נר בר שתרו/ *non minus ridiculè, quam falſò exponit*. Sed ne conquerare hoc exemplum a vocibus petitum eſſe, dabo Tibi diſertiſſima verba Viri in his literis ſummè Docti *Conſtantini L' Empereur*. Ita is in *titulo rerum*, commentariis ſuis in *Bava Kama* ſubjecto: RABBINI IN MISNA EXPONENDA ERRANT. Ablegat verò nos ad p. 113. ubi *Maimonidis* interpretamentum carpit. Idem ille Vir eruditus in *Schiagraphiâ* Templi Hieroſolymitani de בית המוקד: *Talmudicis multis videtur locus ſuperior ſive cænaculum, quod probare nequeo cum propter alia tum ob ſectionem* v. VIII. IX. cap: I. *Middoth*. Andin' Talmudicos tacitè erroris arguentem & ignorantiæ? Sed clarius intelliges ex ipſius *Annotationibus* ad cap: VII. *Bertrami* de Republicâ Hebræorum: נדוי & שמתא *generalia ſunt nomina* & ἰσοδυναμοῦντα, *quod radices quoque innuunt, quia* נדה rejicere, arcere, & שחת *quantum liquet ex Arabica Lingua*, deſpicere, vituperare, fœdum habere. *Hinc Talmudiſtæ ſuum* שמת *deſumpſerunt, quo ignominioſam ejectionem e cætu ſuo exprimere ſolent. QUAMVIS ID IGNORAVERIT RABB, qui de* שמתא *interrogatus, quid eſſet, reſpondiſſe fertur*, Cod. Talmudico Moed Katon שם מיתה *Ibi mors*. Samuel verò שממה יהיה *Vaſtatio erit*. Inde etiam diſce Magiſtrorum de indole vocum נדוי/ שמתה & חרם diſſenſionem. Jungam huic *Johannem Coccejum*, qui in hoc genere ſtudiorum fuit accuratiſſimus. Sic verò ille Notis in *Sanhed.* cap: VI. §. v. 13. *In Hebræo eſt* קלני ראשי/ *in quo exponendo torquent ſe ipſi Rabbini: plerique id accipiunt, quod* קלני *ſit q.* איני קל

E Non

Non levis ſum ex capite. *Sed malim* ה' ני *pro af-fixo accipiens ita declarare:* Ego ſum levior meo capite, &c. Abit itaque in expoſitionem, illi Rabbinorum planè contrariam. Similiter ipſe V. Cl. de origine ḡ חזן differens, *Eruditiſſimis Viris*, ait, *impoſuit Hebræorum autoritas:* quod tamen an verum ſit, alibi diſcutiemus.

Ille qui præcedenti ſeculo ſummam nominis celebritatem conſequutus eſt *Elias Levita*, impenſe commendatus a *Fagio*, in Præfatione ad *Lexicon Elianum*, duorum errorum poſtulatur a *Druſio* in *Quæſtionum Hebræarum* lib: III. cap: LXXIII. LXXIV. quos heic recenſere nihil attinet. Animum modo advertas tuum ad concluſionem *Druſii: Diſcat hoc a me Elias aut potius ab antiquitate, quam ignoraſſe videtur.* SED NOVUM NON EST, IPSOS JUDÆOS, IN REBUS, QUÆ AD ANTIQUITATEM SPECTANT, TURPITER HALLUCINARI. Animadvertimus & alias quoque a Doctiſſimis Viris *Eliam* reprehendi, nedum ab ipſo Viro Clariſſimo in expoſitione ḡ בית דין. Quod ſi verò ego ita inſtituerem in defendendo Elia? *Quis dubitet, quin Elias, in re Grammatica & ſcientia Linguæ ſuæ inde a teneris eruditus atque ab infantia in* Synagoga *verſatus, aut ſignificationis* φράσεως *Hebrææ aut lectionis veræ ſolidiorem poſſit dare rationem, quam vel Druſius vel alius quiſque Doctor inter Chriſtianos?* Quod ſi ego ita inſtituerem, inquam, uti inſtituit Vir Clariſſimus, an admittendus eſſem?

Johannes Gregorius, cujus egregiæ extant *Notæ & Obſervationes* in cap: XXI. explicandam ſibi ſumit vo-

vocem מיומסא/ quę in *Bemidbar Rabba* reperitur. Adeo verò illa fatigaverat Hebræos Gloſſatores & Interpretes, ut, quod raro faciunt, heic ipſos non puduerit ignorantiam ſuam confiteri. Autor Gloſſę: גם לא מצאתי ולא שמעתי פירושו *Non inveni nec audivi, quid id verbum ſignificet.* Quin verò ipſe feliciſſimè verum illius vocabuli ſenſum nobis explicuerit, haud puto ullum, qui doctisſimam illius digresſionem legerit, in dubium revocaturum eſſe. Quod ſi verò tu ita argumentareris: *Quis dubitet, quin Gloſſatores & Lexicographi Hebræi omnium optume ſciant, quid ſit* מיומסא/ *& multo hic magis ſapiant* ac *Iohannes Gregorius?*

His tandem adjiciemus dictis teſtimonium luculentiſſimum Viri verè in his ſacris eruditi *Chriſtophori Wagenſeilii.* Habet is in optumo libro, cui titulus *Tela ignea Satanæ*, ubi occupatus eſt in refutando Carmine *Lipmanniano*, egregiam digreſſionem de nobili argumento, an & in quantum Judicia capitalia tempore & poſt tempora Chriſti a Synedrio fuerint exercita. Nos nulli dubitamus, quin veritatem ipſam, quo eſt judicio, repererit. Cum verò in eo eſt, ut cum præclaro *Seldeno* de ſententia ipſius, hoc eſt, *Talmudiſtarum* & Autorum *Toſaphoth*, (qui Commentatores Talmudis recepti ſunt) a quibus *Seldenus* vix unquam recedit, diſputet, tum verò in hæc verba frequens ediſſerit: *In quibus ſuis erga Talmudiſtas propenſisſimis affectibus nimium indulſiſſe, nec quæ ipſi crudè afferebant vel leviter expendiſſe videtur vir* πολυμαθέστατος. Poſtea: *Sed falſi criminis manifeſtè reos jam dudum tenemus* GEMARISTAS *cum*

TOSEPHOTH. Iterum: *Illud demiror, Viros eruditiſſimos Ligtfootum & Seldenum Talmudiſtarum aſſertum ita acerrimè tueri.* Tandem: *Ego eo ingenio natus ſum, ut non tantum mirabiliarios novos ſed & antiquos magis audiendos, quam auſcultandos cenſeam.* Sic hominem prudentem decet loqui.

Sed, quod ad ipſum *Salomonem Jarchium* attinet, de eo dubites, quin ſubinde, licet in Synagoga verſatus fuerit ac eductus, in ritibus priſcis exponendis fuerit hallucinatus? Ego; cur minime de eo dubitem, facit, quod ipſius genium, ad fabulas valdè propenſum, exploratum habeam. De eo in ſequentibus occaſio erit agendi. Sufficiet nunc ad patrocinium cauſæ noſtrę vocare eundem illum *Conſtantinum L' Empereur*, quem ſupra laudavimus. Ille verò in iiſdem illis Commentariis in *Baba Kama* ad Cap: x. §. 6. manifeſti erroris arguit *R. Salomonem Iarchium* in explicatione *Gemaræ. Quæ verba*, ait, *a S. I. non ſatis intellecta videntur: qui ea de cauſa* בעינא *in* בעירן *immutaverit.* Tu verò dicas: *Salomo Iarchi in Synagoga eductus Gemaram procul dubio rectius intelligit, quam Conſtantinus L' Empereur?* Sis, adde ipſum Virum Cl. §. XXXII. *R. Salomonis Iarchii Gloſſam falſitatis convincere.*

Sed de ipſo etiam *Maimonide*, quem non inter doctos ſed ſapientes Doctores reputo, quales Gens Judaica paucos habuit, dubites, quin in ceremoniis Eccleſię ſuę illuſtrandis ſæpè a Veterum mente receſſerit? Conſtat utique *Abrahamum Ben David*, hominem ſummę dignationis in gente ſua, id unicè agere ſtuduiſſe, ut *Maimonidis* lapſus indicaret, quos in

prę-

præſtantiſſimo ſcripto *Iad Chazaka* commiſit. Ipſius משנות *Animadverſiones* ipſi textui *Iad Chazaka* frequentiſſimę appoſitę ſunt. Quod ſi verò *Maimonides* adeo frequenter lapſus fuiſſet, ut hic *Davidides* Lectori cupit perſuadere, non eſſet, quod tantum fidei ipſius dictis tribueremus. Sed credas, Lector, & ipſum hunc *Maimonidis* Cenſorem ſæpe numero graviter impegiſſe, cum non tam ex amore veritatis quam ex malo in *Maimonidem* animo ipſius errores ſectaretur. Videant alii, ne id imitentur. *Sed profecto per ſæpe ſolet* [ita de eo *Cunæus* de Rep. Heb. lib: I. cap: XVII.] *acris ille & diligens vitiorum Maimonidæ animadverſor quædam ejuſmodi ſublegere, quæ ſpeciem magis ſolidæ rationis, quam vim habent, & excuſſa evaneſcunt.* Eleganter admodum de eo *Seldenus*, quod *illi in deliciis fuerit Maimonidem reprehendere*. De Syned. lib: III. cap: XI. Oſtendunt id frequenter Autores *Maggid* & *Ceſeph Miſnæ*. Neque tamen ita eum omni ingenio & judicio caruiſſe credas, ut non alibi rem acu tetigerit. Sane Autor *Maggid Miſnæ* illi haud raro ſuppetias fert. Exempla ſume, ſi vis, ex ipſo hoc libro *Megilla* cap: I. §. XIV. & cap: II. §. XVIII.

R. Ioſeph Karo, Hiſpanus, Vir fuit, ſi quiſquam, rituum & conſuetudinum Synagogę peritus, atque in Lectione Talmudis ad miraculum uſque verſatus; at vero ille idem *Karo*, adferens ſententiam R. *Mordechai* ad locum aliquem difficilem Codicis Hieroſolymitani, ut quidem Vir Doctus ſentit, illum locum minimè intellexit. Quid illius rei ſit, alibi forte examinabimus. Hoc modo nunc velim, an V. D. ejuſmodi

 cavil-

cavillatorem paſſurus ſit; Quis dubitet, quin *Joſeph Karo* Talmudem Hieroſolymitanum melius intelligat, quam V. D. ſi aliunde ſuæ explicationis ſufficiens V. D. conſtaret ratio?

Tandem vero nunc, ut opinor, ex hiſce ſpeciminibus dabitur colligere, opiniones Veterum Doctorum Talmudicorum de ritibus Synagogę, dudum abolitis, nec non interpretamenta recentiorum a nobis quaque occaſione abſque examine non eſſe recipienda, ubi juſta ſuſpicio fabulę, erroris, aut ignorantię ſubeſſe poteſt, quandoquidem non modo illi ipſi frequenter inter ſe diſſentiunt, quando de iis diſputant, ſed & ubique plurima edunt ignorantię & erroris documenta. Volo dicere, immerito Virum Clariſſimum huic generali themati omnem ſententiæ ſuæ probationis molem ſuperſtruere: *Quis dubitet, quin Iarchius, Maimonides, Aſcher, horum Bathlanim non modo locum, quem in Synagoga obtinebant, ſed & omnia illorum officia habuerint perſpecta?* Cum enim ſæpè contingat, ut Scriptores Judæi in explicatione ſive verborum ſive rerum, ſed & rituum & conſuetudinum me fallant, quod paucis nunc comprobatum eſt exemplis, merito dubito, an non hoc quoque loco id faciant, atque hinc merito etiam eorum teſtimonia examini ſubjicio, quantum fieri poteſt, ſolido & accurato.

CAP.

CAP. V.

Comprobatur, Interpretes Talmudis nihil certi nobis de decem Otioſis *in ſuis Gloſſis potuiſſe tradere, cum, quia in ipſo Talmudis corpore id nomen expoſitum non eſt, tum quia ſua ætate ſive vocabulum hoc ſive ritus, quisquis ille fuerit, jam in deſuetudinem abierat.*

EVicto in capite ſuperiore, quod ſive Doctores ſive Interpretes Talmudis nobis perſæpè falſa pro veris, dubia pro certis tradant, concluſimus, ſubjicienda illorum teſtimonia eſſe judicio noſtrę rationis, nc & nos cum iis *in foveam præcipites ruamus* τυφλοὶ ὁδηγὺς ἔχοντες τυφλὺς.

In teſte vero hoc omnium primo explorandum eſſe autumo, an de re, quam tradit, potuerit eſſe certus. Maxima verò certitudo, quam in teſte poſſum deſiderare, hæc eſt, quod ipſe factum, de quo teſtatur, ſe affirmet vidiſſe: Minor illa eſt, quando narrat ſe ex aliis fide dignis hominibus illud intellexiſſe. Omnino neceſſe eſt, ut qui de *ritibus* & *conſuetudinibus* priſcis, vel etiam de rebus geſtis teſtimonium perhibet, ſi credi ab alio velit, alterutro modo fidem ſibi dictisque ſuis apud alios conciliet, hoc eſt, ut vel ipſe id, quod teſtatur, ſe affirmet vidiſſe, vel ... de dignos teſtes alios nominet, ex quibus idem perceperit.

Interpretes verò Talmudis, ſupra nominati, a quibus unicè teſtimonium *de Decem Otioſis* pro V. Cl. peti-

petitur, neutro modo dictis ſuis fecerunt fidem. Quantum ſcire licet ex eorum Commentariis, nomen hoc ſua ætate in Synagogâ non amplius audiebatur. *Nachmanides* notatus Autori *Etz Hechaiim* de locis ſibi cognitis ſignatè aſſerit: ברוב המקומות אין שם עשרה בטלנים *In plurimis locis decem Otioſi minimè reperiuntur*. Non auſus fuit dicere de *omnibus*, quia *omnium* non potuit notitiam habere. Sed *Maimonidis* valet aſſertio Cap: I. §. IX. Etenim quando de diſcrimine *Civitatum Majorum* & *pagorum* locutus fuerat, quod unicè in eo conſiſtebat, quod illę *decem otioſis* gauderent, hi verò iis deſtituerentur, ita ſubjungit: במה דברים אמורים שמקדימים וקוראין ביום הכניסה בזמן שיש להם לישראל מלכות אבל בזמן הזה אין קוראין אותה אלא בזמנה שהוא יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר בני כפרים ובני עיירות קראין בי"ד ובני כרכין קוראין בט"ו *De quibus ea, quæ hactenus diſputata ſunt, quod pagi anticipent Lectionem & legant die Conuentus, intelligenda ſunt? De tempore illo, quo Iſraelitæ Regnum habent:* (In terra Canaan ſuis rebus ſecuri fruuntur) *Sed quod ad hoc præſens tempus attinet, non legunt eum niſi tempore ſuo, qui eſt dies decimus quartus & decimus quintus. Pagorum & Civitatum incolæ legunt die* XIV, *at verò Oppidani die* XV. Tempus, quo Iſrael *Regno* gaudet, illud eſt verbis *Maggid Miſne.* כשזמנים כתקנן וישראל שרויין על אדמתם *Quando ſtata tempora legitimè obſervantur, & Iſrael in terrâ ſua habitat.*

Idem verò adſtruit *Maimonides* in Commentariis ad *Megillæ* cap: I. §. I. וקריתה בימים חלוקים היה

היה בזמן שהיתה ידינו פשוטה ותקפה לקיים המצות בשלמותן אבל בזמן הזה רוצה לומר מיום שנתחבר הגמרה עד שיבא משיח אין קורין אותה אלא בזמנה

Quod autem de Lectione libelli Eſther diebus diverſis hactenus tradidimus, id pertinet ad illud tempus, quo manus noſtra ſatis erat valida ad CON-*FIRMANDUM* (Apoſtoli conferatur φράσις Rom: III. 31. νόμον ἱστῶμεν LEGEM STABILIMUS) *præcepta in perfectione ſuâ: Verum hoc tempore, volo dicere, ab eo, quo compoſita fuit Gemara usque quo veniet Meſſias, non legimus eum niſi tempore ſuo.* Idem infra ex *Salomone Iarchio* adſtruetur. Non animadvertimus autem V. Cl. refragari, quin potius vidimus ſententiam hanc noſtram ipſum plus, quam par eſt, adſtruere. Diſſ. II. cap: VI. §. XI. *Nam;* ita inquit, *cum Otioſi illi jam olim ſtante Republicâ Hebræorum, rebusque adhuc integris maximè in Synagoga viguerunt, &c.*

Conſtat, uti patet, ex his *Maimonidis* dictis ea omnia, quæ traduntur de *diſtinctione oppidorum* & *pagorum*, horumque *anticipatione in lectione libelli Eſtheræ*, nunc amplius non obtinere: Quia verò *pagi* & *Civitates majores* in hoc dicto *Miſnæ* non alio diſtinguuntur nomine, quam quod hæ *decem Otioſôs* haberent, illi non, videtur illud *decem otioſorum* nomen poſt expulſionem Judæorum ex terra ſuâ paulatim fuiſſe abolitum. Sanè, quicquid ejus rei ſit, ex ea variatione, quę in teſtimoniis Judæorum de *decem Otioſis* occurrit, mox oſtendendâ, palam fit, ſua ætate ne mèmoriam quidem *Decem Otioſorum* in Synagogâ reliquam fuiſſe.

Quod ſi vero id certum eſt, ut puto, dic mihi ſodes, qua fide Commentatores ita audacter horum *Decem Otioſorum* nomen & munia exponant? Quâ fide & auctoritate inquam. Si enim de eo teſtentur, quod ſuum ævum longè anteceſſit, quo fundamento iis credam? Potuiſſent, fateor, expoſitionem hanc habuiſſe ex traditione, ſed eam nullus Interpretum jactat. In omni *Gemara* nihil de eo nomine relictum eſt ſcripto, quod ad id illuſtrandum facit. An vero tu putas, recentiores Judæos, ubi ſcripta traditione deſtituuntur, quæ tamen & ipſa ſæpe vacillat, certo mihi poſſe explicare ritus & conſuetudines populi ſui, uſitatas quondam in terrâ Canaan? Putasne, *Salomonem Iarchium*, *Maimonidem*, *Bartenoram* poſt mille & plurium annorum ſpatium, quo majores ſuis legibus Rempublicam ſuam adminiſtrare deſierunt, quicquam ſciviſſe certi de eâ Veteris ſuę Reipublicę & Synagogę ratione, quæ vigente Republica ſua obtinebat, præter id, quod ipſi ex *Scripturâ*, *Miſna* & *Gemara* didicerunt? Sane ſi quis adeo ſancte ſentiat de Judæorum fide & diligentia, illi; quod opponamus, nihil habemus. Exiſtimo tamen, pauciſſimos omnino eorum in id conſenſuros, quibus cor bene poſitum eſt. Ego quidem merito ipſis tantum tribuo fidei, ubi de rebus, quarum eos quo quo modo certos eſſe potuiſſe judico, teſtimonium ferunt, quantum bonis atque æquis Scriptoribus haberi par eſt: ut vero de rebus, quarum nulla ipſis potuit notitia fuiſſe, aliis ſententiam dicentibus omni occaſione credam, animum hactenus inducere non poſſum, neque unquam inducam.

CAP. VI.

Teſtimonia Interpretum de Decem Otioſis *inter ſe conferuntur; eorum diſſenſus notatur; denique evincitur, vulgatam de* Decem Otioſis *ſententiam a ſolo* Salomone Jarchio *traditam eſſe.*

NUllus Hebræorum Interpretum ægre ferre poteſt, ſi, quomodo illorum Majores teſtes quosque examinandos eſſe docuerunt in *Codice Sanhedrin*, nos etiam eorum teſtimonia exploremus. Illi vero hanc conſtanter obſervabant legem, quod in explorandis teſtium verbis maxime attendendum ſit ad eorum conſenſum. Quod ſi enim contingeret, ut teſtes vel in ipſis circumſtantiis rerum geſtarum hærerent, jure merito ipſos reprobabant.

Ego autem, cui hoc nunc datum negotii eſt, ut *Interpretum Talmudicorum* dicta, in teſtimonium contra ſententiam meam producta, examinare tenear, exiſtimavi e re mea eſſe, ut ad eorum conſenſum maximopere attenderem.

Quod quando feci, animadverti primo quidem loco eos in dicendis teſtimoniis a ſe invicem diſſentire, dein, ſibi ipſi quoque contrariari, quod hoc capite probem. Probabo autem, ſi monſtravero Lectori, quid quaque ætate de *decem* his *Otioſis* dixerint Commentatores Talmudis, quos mihi conſulere datur. *R. Iſaac Alphes*, qui inter antiquiſſimos eſt ſive *Commentatores* ſive *Epitomatores* Talmudis, nihil quicquam ad explicationem hujus ſententię re-

poſuit præter id, quod in *Gemara* ſcriptum extat, cujus verba repetiit. Id verò quid ſit, in ſuperioribus excuſſimus.

Proximi illi ſunt *Salomo Jarchi* & *R. Nathan.* Prior ſuo loco, hoc eſt, ordine primus a Viro Cl. citatus eſt. Poſterior ſub finem. *Salomo Jarchi* ubique de iis locutus eſt in ſuis Commentariis, ubi dabatur occaſio; nimirum in Annotationibus ad *Sanhedrin, Bava Kama* & hunc præſentem locum *Megillæ:* denique in Notis ad *Alpheſii* Epitomen. Priores deſcriptę ſunt a V. Cl. in §. XIX. Poſterior verò extat. Diſſ. II. cap: XIV. §. IX. Placuit autem V. Cl. omnes hoſce commentarios *Salomonis Jarchii* deſcribere, licet unum idemque omnes contineant: qua operâ quid aliud potuerit lucrari, quam *Salomonem Jarchium* ſibi contraria non dixiſſe, non intelligo. Sed nec hoc de prudenti Viro præſumitur. Nullibi verò plenior extat, quam ad *Bava Kama.* Sic ille: בני אדם כשירים בטלין ממלאכתן לעסוק בצורכי צבור ולבא קודמין לבית הכנסת כדי שיהו מצויין עשרה לעת התפלה ומתפרנסין משל צבור· *Homines probi ceſſantes ab opere ſuo, ut incumbant negotiis cœtus, & primi ſemper in Synagogam veniant, ut tempore precationis decem ibi reperiantur: aluntur autem ex publico.*

Hæc Gloſſa *Salomonis Jarchii* eſt, quâ Viri Docti aſſertio omnis nititur. Ad hanc vero duo hæc ſequentia velim obſervari: *Primo,* neque *Nathanem, Maimonidem,* neque *deciſiones* ר׳ *Toſephoth* neque, quantum ſcimus, alios præſtantiores Interpretes ullos in eo cum *Iarchio* convenire, quod *decem hi*

Otioſi

Otioſi fuerint ſtipendiarii, præter unicum *Obadiam Bartenoram*, qui præcedenti demum ſeculo floruit, & *Salomonem Jarchium* omnino ſequi ſolet. *Secundo*, eſſe præſtantiſſimos doctores, qui *Jarchio* in os contradicunt.

Nathanis hæc eſt ſententia in *Aruch:* עשרה בני אדם יושבין בבית הכנסת ובטלין ממלאכתן ועוסקים בצורכי צבור *decem homines ſedentes in Synagogâ & ceſſantes ab opere ſuo & operam dantes neceſſitatibus Synagogæ.* An verò ulla hic mentio *ſtipendii?*

Maimonides ſic ſcribit Com. in Meg: cap: I. §. ad §. III. עשרה בטלנים הוא שיהו בב"ת עשרה בני אדם שלא תהירה להם שום מלאכה אלא עסקי צבור ותלמוד תורה וקביעותם בבית הכנסת *Decem Otioſi: Hoc illud eſt, quod in Synagoga decem fuerint homines, quibus nullum fuit opus, quam neceſſaria Synagogæ & Lectionem Legis procurare, quique eam ob cauſam Synagogæ conſtanter adhærebant.* An hic quicquam audis de *ſtipendiis?* Similis *Maimonidis* ſententia eſt in Jad Chaz: Hilcoth *Megilla:* cap: I. §. VIII. וכל עיר שאין בה עשרה בטלנים קבועין בבית הכנסת לצורכי צבור היא ככפר *Et omnis Civitas, in qua non ſunt decem Otioſi fixi in domo Synagogæ ad neceſſaria Synagogæ procuranda, eſt inſtar pagi.* Nullibi mentionem *Maimonides* facit *ſtipendii*, quod digniſſimum notatu eſt.

In *Toſephoth*, *Rabbenu Aſcher* ejuſque *deciſionibus* nihil quod ad explicationem *Decem Otioſorum* attinet, inveni. Sed verò in *Deciſionibus Additamentorum*, quæ V. Cl: non fuerunt inobſervatæ; ſolummodo dicuntur י' בטלנין שמתפללין במנין וקורין בספר

תורה

בתורה *Decem Otioſi, orantes cum numero & legentes in libro legis.* Ita R. Jacob, *Filius Aſcher* in *Arba Turim, Orach Chaiim* : Tit: DCLXXVIII. וכיון שהיתה מוקף אפילו אין בו עשרה בטלנים שמשכימין תמיד לבית הכנסת קורין בט"ו *Si verò muro cinctum fuerit* (oppidum a temporibus Joſuæ) *licet in eo minime reperiantur Decem Otioſi, qui ſemper primo manè in Synagoga præſentes ſint, legunt die decimo quinto.* Quin R. *Joſeph Karo* in *Commentariis* ſuis allegat teſtimonium *Nachmanidis* aut *Nisſim*, in quo evincitur, quod בטלנים דוקא *homines ſimpliciter Otioſi* minimè heic intelligendi ſint. De quo mox latius. Idem vero *Joſeph Karo*, qui *Arba Turim* contraxit, in margine compendii *Orach Chaiim* ad עשרה בטלנים notavit: בטלי' ממלאכתן ועוסקין בצורכי צבור: *Ceſſantes ab opere ſuo, & operam dantes neceſſitatibus Synagogæ curandis.*

Tandem vero ſententiam quoque ſuam dicat *Philippus Aquinas* in *Lexico* : י' בטלנים פי' שעשרה אנשים בטלים מעסקיהם ועוסקין בצרכי צבור: *Decem Otioſi decem ſunt homines ceſſantes a negotiis ſuis, ſed negotiis Synagogæ prorſus dediti.*

Volve hæc, & ſi placitum eſt, revolve teſtimonia prudentiorum Interpretum, neque tamen unquam ex iis exſculpes, *Decem Otioſos* fuiſſe *ſtipendiarios*, quod *Jarchii* audax aſſertum eſt, quodque ex *Jarchio* totiens totienſque V. D. repetit. Simplex mens *Interpretum*, quos ad partes noſtras traximus, & cui pene fundamento unico omnem ſuam ſequentem argumentationem ſuperſtruit, hæc eſt, quod *Decem Otioſi* Viri fuerint *decem*, ſacris rebus *dediti* & a rerum

rum mundanarum cura precum tempore ſemper liberi, quod a nobis modo latius erit demonſtrandum. Si vero cæteri Interpretes æque ac *Salomo Iarchi* putarunt, *Otioſos* hos *decem* homines fuiſſe omnino *Otioſos*, eumque in finem a Synagoga ſuſtentatos, cja dicas mihi, cur id non æque expreſſerint, quam *R. Salomo*? Redde rationem, cur ita conſtanter hanc partem ſententiæ *R. Salomonis* omittant? Sane an non hoc luculentiſſimum indicium eſt, illos totam hanc ſententiam *Salomonis* non approbare, immo in hoc ſummo capite ab ipſo diſſentire? Id vero ſi ita eſt, nonne nos docuerunt ſuis exemplis, fidem *R. Salomonis* ſibi in hoc loco fuiſſe ſuſpectam, quia ille de re loquutus eſt, de qua nihil ipſi judicabant magis conſtare poſſe quam ſibi? Sic equidem ego exiſtimo. Sed ſi illi ipſi Interpretes Judæi, qui cæteroquin maximi faciebant *Iarchii* autoritatem, a parte ipſius ſententiæ auſi fuerint recedere, an non idem nobis erit licitum, hominibus Chriſtianis? Sed an non inde quoque ſummo jure ſuſpecta nobis redditur omnium illorum teſtimoniorum fides, cum videamus Judæos ſibi diffidere mutuo? Judicet apud animum ſuum æquus Lector.

Ita quidem diſſentire prudentiores Interpretes a *Iarchio* probatum dedimus, & ne illius exiſtimationem læderent, partem ſententiæ ipſius intactam reliquiſſe & miſſam feciſſe. Sed hoc ſatis non eſt. Sunt inter eos & quidem clari Interpretes, qui, quod apud ipſos rariſſime fit, *Iarchio* in os contradicunt. Verba hæc R. *Nisſim* ad *Alpheſium*, ab Autore demum animadverſa, ut videtur, cum jam attigiſſet libri ſui finem,

ſunt

ſunt evidentisſima. Extant p. 360. Col: 11. ad verba *Miſnæ*. אי זו עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים מפרשינן בגמרא עשרה בטלנין של בית הכנסת כלומר סבטלין כמלאכתן שיהו מזומנים כל שעה לתפלה כדאמרינן לא מצא שם עשרה מיד כועס ורשי ז'ל כתב דבטלין ממלאכתן ונזונין משל צבור ואין צורך אלא כל שמשכימין · ומעריבין להיות מצוין בשעת תפלה לבית הכנסת די בכך *Quænam eſt urbs magna? In quacunque ſunt decem Otioſi. In Gemara explicant per decem Otioſos Synagogæ, quaſi dicerent, qui ceſſant ab opere ſuo, ut quavis horâ parati ſint ad preces, prouti ajunt: Si ibi non iu veniat decem, illico iraſcitur.* R. SALOMO JARCHI *verò ſcripſit, quod ceſſent ab opere ſuo & alantur ex publico; At id non eſt neceſſarium: Verum omnes, qui manè & veſperi asſidui reperiuntur horâ precationis in Synagogâ hoc ſufficit.*

Credere mecum potes, Bone Lector, perquam moleſtum fuiſſe V. D. hoc offendiſſe teſtimonium, poſtquam ſibi fuerat imaginatus, omnem nunc a ſe ſuperatum eſſe laborem. Vellem equidèm, ut *Alpheſium*, quem ſemper ad manus habuit, prius inſpexisſet, quam ita audacter ſuam pronunciasſet ſententiam. Utique id mihi perſuadeo de ipſius candore, quod, ſi in verba hęc ante incidisſet, non ita confidenter fuisſet asſeveraturus priores poſitiones. Sed ea rerum humanarum ratio eſt, ſi ego ad eas unquam bene animum meum adverti, quod mortales ſępe tum fallamur omnium maxime, ubi id unice agimus, ut alium falli oſtendamus.

Poſt-

Poſtquam vero alea nunc erat jacta, neque priorem ſententiam licuit revocare, operam dat V. Cl: ut hoc celebre dictum nobis extorqueat, licet fateatur *nullum proferri potuiſſe ſententiæ ſuæ magis adverſum*, quę tam ingenua & candida quam vera confeſſio eſt.

Ferre equidem poſſumus id conantem, quia ſcimus, V.Cl: ſumma neceſſitate ad id fuiſſe compulſum. Etenim vel audaces illę aſſertiones, quę in omni pagina præcedenti reperiuntur, inducendę erant revocandæque, quod abſque qualicunque jactura exiſtimationis ſuæ non licuit, vel ab ingenio quodcunque petendum auxilium erat. Poſterior via viſa eſt tutior. Ægre tamen ferre non poteſt, quod, quas ipſe nebulas huic luci voluit offundere, eas nos diſcutiamus.

Id primo liquet, ait, *Otioſos illos precandi causâ fuiſſe conſtitutos* שיהו מזומנים לכל שעה לתפלה *ut quavis horâ ad preces parati ſint, quæ ſola atque unica cauſa fuit illos inſtituendi.*

Itane vero id liquet ex his verbis *Otioſos precandi cauſa fuiſſe inſtitutos?* Mihi nihil aliud liquet, quam *omnes illos* OTIOSOS dicendos esſe, qui *mane & veſperi*, (משכימין ומעריבין) hoc eſt, ſtatis precum temporibus ab opere ſuo cesſant, ut ſacris vacent & precibus fundendis incumbant. An vero Tibi idem eſt, *ſtatis temporibus precari*, & *ad id conſtitutum eſſe, ut preceris?* Mihi quidem hæc plurimum differunt. Repetamus iterum verba *R. Niſſim:* כל שמשכימין ומעריבין להיות מצוין בשעת תפילה לבית הכנסת די בכך *Omnes, qui matutinis & veſpertinis horis precum ſtatis in Synagogâ inveniuntur, hoc ſufficit.* Hoc eſt הם בטלנים *illi omnes vocantur* OTIOSI. Quid vi-

 detur?

detur? Equidem, ſi animus non ſit τὴν ὑπόθεσιν φυλάττειν, non poterat magis diſerte loquutus fuiſſe R. *Niſſim*, ſi præcedentes omnes V. D. poſitiones voluiſſet turbare. Ille *decem vult* tantum *Otioſos* dici: R. *Niſſim* omnes eos, qui modo horâ precum, curis mundanis relictis, in Synagogâ precibus operam dant.

Ille *aſſiduos* vult in Synagogâ præſentes, hoc eſt κατ' ὑπόθεσιν per omnem diem, ut quavis hora מנין *numerus decem hominum* in Synagoga præſens ſit: R. *Niſſim* mane tantum & veſperi בשעת התפלה hora ſtata precum.

Ille hos *Otioſos* ad id ſignatè conſtitutos aſſeverat: ejus ne verbum quidem aſſerit R. *Niſſim*.

Ille per omnem paginam ex *Salomone Iarchio* urget, κατ' ὑπόθεσιν, fuiſſe hos Otioſos a Synagogâ ſuſtentatos. κατ' ὑπόθεσιν, inquam. Si enim ita per omnem diem Synagogę teneantur adhærere, ut domi nihil agere liceat, merito quidem ex publico ipſis alimenta ſubminiſtrantur. R. *Niſſim* verò hoc exerte negat.

Cæterum V. Cl: cum ſe accingeret ad producendum teſtimonia *Iarchii*, ita inſtituebat: *Quis dubitet, quin* JARCHIUS, *inde a teneris in Synagoga verſatus horum Bathlanim non modo locum, quem in Synagoga habebant, exploratum, ſed & omnia illorum officia habuerit perſpecta?* Habe nunc reſponſum V. Cl: RABBENU NISSIM DUBITAT. Sic ſæpe ſpecioſa nos fallit oratio. Moneam igitur hic commodum, ne poſthac *ipſiſſimile videatur portento; Hebræorum Magiſtros in ipſa Synagoga natos, doctos atque eductos illarum rerum, quæ in Synagoga ex inſtituto & more majorum obtinent, origines atque rationes ignorare.*

Sed

Sed ſatis ipſe V. Cl: perſpexit hanc exceptionem minimè ſufficere. *Rabbenu Niſſim*, inquit, *non tam de antiquis illis, quam ſui ſeculi Otioſis loquitur.* Viden' ad anguſtias redactum? Credo equidem plurimos omnibus ſeculis eoſque varii generis fuiſſe *Otioſos*, ſed verò in Hebræorum Synagogâ *diverſi muneris homines Otioſos* dictos eſſe, id minimè credo. Sed probat dictum. *Id quod inde maximè liquet*, ait, *quod haud multo ante* R. Moſen Nachmaniden *laudarat, cujus ſententiam jam repetit.* Perſuaſum habuit, opinor, nos *Epitomen Feſſani* nunquam inſpecturos. Laudarat equidem *Rabbenu Niſſim* ſententiam aliquam *Nachmanidis*, mox a nobis proferendam p. 159. col: 11. ſed eam hic ab ipſo repeti, reſpectu habito ad *Nachmanidem* id verò pernegamus. Repetit hanc ſententiam, ut ſuam, neque ullam in hoc ſermone ſuo *Nachmanidis* vel minimam mentionem facit.

Accedamus igitur propius, & cum verba *Rabbenu Niſſim* tum ſententiam *Nachmanidis*, iis contentam, quantum licet, in lucem proferamus, & oſtendamus perſpicuè neque locum hunc *R. Niſſim* ab Autore intellectum neque *Nachmanidis* opinionem ab ipſo perceptam. Sententiam *Nachmanidis*, de quâ controvertitur, omnium primo offendimus in *Etz Hechaiim*, cujus *Autor* citat *Beth Joſeph*, ſive Commentarium *Joſephi Karo* ad *Orach Chaiim*, quem *R. Iacob* deſcripſit totum. Pars a nobis cap: v. relata eſt, reliqua hæc ſunt: וזהו דעת הרמ״בן נהר״שבא ולא נתחוורה שיטה זו בעיני ה״רן ומכל מקום כתב שמה אנחנו עכשיו בארץ ישראל לקראת בחמשה עשר אף עלפי שברוב המקומות אין שם עשרה בטלנים יש לישב ודלא׃

דלא דווקא בטלנים אלא כל שדרים שם עשרה בני אדם שהולכין ערב ובוקר לבית הכנסת הרי הוא כאלו יש שם עשרה בטלנים עד כאן *Atque hæc eſt ſententia R. Nachman & Raſchba:* (ſc. in כרך quoque deſiderari *decem Otioſos*) *licet contextus hic non fuerit explanatus in oculis Rabbenu Niſſim. Nihilominus tamen ſcripſit, quod nunc in terra Canaan ſoleant legere libellum Eſther die decimo quinto, licet in multis locis decem Otioſi non reperiantur. Unde concluſit per decem Otioſos non intelligendos eſſe homines ſimpliciter Otioſos, ſed ubicunque habitant decem homines, qui manè & veſperi Synagogam frequentant, ſanè hoc idem eſſe, ac ſi ibi eſſent decem Otioſi. Hactenus ille.* Exponemus breviter, quę ſit mens cum *R. Niſſim* tum *Commentatoris.*

Agebatur in commentario de verbis *R. Ioſuæ Ben Levi,* ſupra notatis, quod כרך *Oppidum, in quo non ſunt decem Otioſi, cenſendum eſſet pro pago.* Diſputant Interpretes, an *R. Ioſua* loquatur *de Oppido munito tempore Ioſuæ,* an verò de quavis alia *Civitate Majore.* Pars maxima Interpretum aſſerit, quod R. *Ioſua* loquatur ſimpliciter de *Urbe Majore, quæ* (שבגדולות) *vel inter maximas cenſetur;* ſimul, quod terra Canaan hac gaudeat prærogativa, quod urbes tempore Joſuę munitę legere poſſint *die decimo quinto,* licet *decem Otioſis* careant. Sed *Nachmanides* contradicit, & vult, ut *urbes,* tempore Joſuę munitę, ſi *decem Otioſis* deſtituantur, ſaltem legerent die XIV, ſi nollent lectionem anticipare ad diem *Conventus Synagogici.* Non concedit vero, ullo modo, ut *decem Otioſis* deſtitutę legant die XV.

Hinc

Hinc vero, ut opinor, oboritur difficultas *Rabbenu Niſſim*, quo modo igitur in terra Canaan, ubi *decem Otioſos*, quales Interpretes vulgo deſcribunt, hac tempeſtate non licet reperire, nunc ſoleant legere die xv, ſi hęc ſententia *Nachmanidis* procedat? Solvit vero hanc difficultatem R. *Niſſim* ex inde, quod per י' בטלנים non ſint intelligendi *ſimpliciter Otioſi*, quales vulgo Interpretes deſcribunt, ſed quivis homines *addicti* precibus, ſtatis precandi horis. Putem itaque verba illa, quę in Commentario R. *Nisſim* reperiuntur, וצריך עיון לפי דבוריו *ſed attenta conſideratione indiget ſecundum illius* (Nachmanidis) *verba*, non eſſe verba *Nachmanidis*, ſed *Rabbenu Nisſim*, qui hodiernam conſuetudinem terrę Canaan comparare inſtituit cum ſententia *Nachmanidis* & difficultatem inde obortam ſolvit per veram explicationem ד עשרה בטלנים *Decem Otioſorum.*

Sed quicquid etiam de eo fuerit, ſive hęc verba *Nachmanidis* ſint ſive R. *Nißim*, (hoc enim nobis perinde eſt, ab utro horum veritas hęc inculcata ſit) evidens eſt, voluiſſe nos *Virum Clariſſimum* circumducere, quando dixit loqui ſive *Nachmanidem* ſive *R. Nißim* de *Otioſis diverſorum ſeculorum*, & eum infinem verba illa שהרי ברוב המקומות אין שם עשרה בטלים ממלאכתן לעמוד בבית הכנסת vertere voluit; *Cum in pleriſque locis non amplius ſint decem Otioſi, qui a propriis negotiis vacent, ut continuo ſint in Synagoga.* Vocabulum *amplius*, quod univerſam ſententiam mutat, in textu minimè reperitur. Simpliciſſimus ſenſus hujus dicti hic eſt: *Quoniam in multis locis decem, ceſſantes ab opere ſuo, ut perpetuo in*

 Syn-

Synagoga adſint, non reperiuntur. Hoc eſt: Quoniam tales Otioſi, quales Commentatores nobis deſcribunt, in terra Canaan nulli ſunt. An verò inde ullo jure exſculpas *Otioſos diverſi generis diverſarumque ætatum?*

Sed ſanè gravius hallucinatus eſt in his verbis: *At R. Nachmanides nihilominus exiſtimabat, poſſe ejusmodi Civitatem, ſiquidem ita videretur, non anticipare lectionem & æque atque urbes majores legere die decimo quarto.* Scilicet ignoravit, quod *Nachmanides* per כרך in dicto R. *Joſuæ Ben Levi* intelligeret *Oppidum munitum* a temporibus Joſuæ, atque ideo neſcio quid non abſurdi *Nachmanidæ* attribuit, quaſi ille exiſtimaſſet poſſe *Civitatem Majorem,* quæ *decem Otioſos* habebat, nihilominus legere die XIV. Duo quidem in his verbis latent, quę conſtitutionibus Hebræorum directè contrariantur. *Primum* eſt, quod ulla unquam Civitas עיר גדולה appellata fuiſſet, quę *decem Otioſis* carebat. *Secundum,* quod ulla unquam *Civitas major, decem Otioſis* deſtituta, die XIV. legiſſet. Hæc talia ſunt, ut excuſari nequeant. Sed legat V. Cl. cap: V. & diſcat, *Nachmanidem* in expoſitione vocis כרך a cæteris hic diverſum ſenſiſſe, atque hanc eſſe ipſius mentem, quod כרך *Oppidum,* tempore Joſuę munitum, שאין בו עשרה בטלנים *in quo decem Otioſi non ſunt,* אם לא רצה להקדים *ſi anticipare non* vult lectionem *die Conventus Synagogici,* קורא בארבעה עשר *poſſit legere die decimo quarto.* Non permittit ſcilicet *Nachmanides,* quod Interpretes vulgo omnes, ut *Urbs,* licet tempore Joſuę munita ſit, *ſi decem Otioſis deſtituatur,* legat die XV.

Cæ-

Cæterum, quia nihilominus moris eſt, ut in terra Canaan legant die xv, licet in ea tales *Otioſi*, quales Interpretes deſcribunt, non reperiantur, hinc concludit *R. Nisſim* contra cæteros omnes, quod per בטלנים *Otioſos* non ſint intelligendi דווקא בטלנים *homines ſimpliciter Otioſi*, ſed עשרה בני אדם שהולכין בקר וערב לבית הכנסת *Decem homines, qui manè & veſperi curis ſuis relictis ad Synagogam eunt*. Quid his evidentius contra receptam opinionem?

Sed quid ſi ipſum *Talmud Hieroſolymitanum* nobis heic ſuppetias ferret? Sic eſt in *Gemara* ad §. 1. cap: 1. תני׳ עשרה בטילים ממלאכתן לבית הכנסת *Trad. Decem ceſſantes ab opere ſuo, ut Synagogæ interſint.* רבי הורה אמר כגון אנו שאין אנו צרוכין לתלמודינו *R. Hoda dixit, ſicut nos, qui neceſſe non habemus ſtudio legis incumbere.* Fallor, ſi non id velit hoc dictum, quod *Maimonides Hilchoth Megilla* cap: 1. §. 1. הכל חייבים בקריאת מגלה אפילו כהנים בעבודתן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגלה וכן מבטלין תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה *Omnes tenentur ad lectionem libelli Eſther. Etiam Sacerdotes, qui in miniſterio ſuo verſantur, ceſſare faciunt miniſterium ſuum, veniuntque ad lectionem hujus libelli: Quin imo ceſſare faciunt ſtudium Legis ad audiendum lectionem libelli Eſther.* Sanè ſi hæc ſit horum verborum ſententia, nihil aliud voluit dicere *R. Hoda*, quam *decem Otioſos* illos eſſe, qui rebus omnibus relictis ſe in Synagoga præſentes ſiſtunt & Lectioni hujus libelli vacant. Quod nihil commune habet cum ſententiâ V. Cl. Conſtat vero nunc ex teſtimoniis adductis, Interpre-

terpretes Talmudis & Conſtitutionum antiquarum non tantum a ſententiâ *Jarchii*, quam V. Cl. accepit, paſſim diſſentire, ſed & illi aperte contradicere, unde concludimus, teſtimonium *Jarchii* non tantum non ſufficere, ſed & nihil in hoc caſu valere, quin merito reprobandum eſſe ſecundum ipſiſſimas Hebræorum Leges.

CAP. VII.

Rationes aliæ, quæ pro ſententiâ Jarchii *de* Decem Otioſis *alibi in medium prolatæ ſunt, diſcutiuntur: pauca alia, quæ ad explicandum ritum* פרוס על שמע & עבור לפני התיבה *pertinent, data occaſione adjiciuntur.*

PÆnituit V. Cl: inter ſcribendum adeo pauca protuliſſe argumenta pro ſuâ & *Iarchii* ſententia *de Decem Otioſis*, quod inde colligas, quoniam §: XXXIX. ubi jam dudum miſſas fecerat hujus ſuæ opinionis probationes & unicè in examinandis membris Synagogę, a *Ligtfooto* inventis, verſabatur, aliud argumentum de novo intermiſcet, quod ad thematis ſui confirmationem multum ponderis allaturum ſibi perſuaſit.

Complectitur autem hoc ſuum ratiocinium *decem diſtinctis propoſitionibus*, quibus ſingulis demonſtratio more Mathematico ſubjecta eſt. Cum verò prudentis & circumſpecti militis ſit, quando cum hoſte conflicturus eſt, pedes ſuos primum benè collocare, dein ſenſim & pedetentim illi appropinquare, V. Cl: adeo

adeo anxie hoc præceptum tenuit, ut primum procul a conflictus loco ter quaterque greſſus ſuos figat, dein diu ſit, quod animadvertere non poſſis illum vel minimum ad conflictum accedere, immo, ut merito ſuſpiceris, an non vel metu vel ſolicitudine aliquâ etiam tum, cum animum confligendi habet, retrotrahatur.

Dicam clarius, inter propoſitiones *undecim* ab ipſo recenſitas, modo *tres* aut *quatuor* eſſe ulteriores, quę ad ἐπίδειξιν præſentem pertinent, cæteras, quales, *Cultus ſacri haud minimam partem eſſe invocationem nominis divini: Preces publicas eſſe potiores privatis: Quemque in Synagogâ cum cætu debuiſſe orare: Debere unumquemque ſtatis de die horis Synagogam frequentare*, quę *quini-quinta* eſt *propoſitio*, illius eſſe indolis, ut non tantum a nullo negentur, ſed & a nullo ignorentur, quibus tamen ipſe ſingulis probationem ſolidam & accuratam ſubjecit.

Quid verò V. Cl: per *undecim has propoſitiones* præſtet, hoc compendio tradam.

Formulæ quædam, ait, *Kaddiſch & Barechu, ſtatis horis in Synagogâ recitandæ, non poſſunt recitari abſque decem Iſraelitis ingenuis præſentibus. Quia verò contingere poteſt, ut quis impeditus ſerius in Synagogam veniat, quam par eſt, tum ille vel recitationem* ꝫ *Schemah cum annexis planè intermittere debuit, vel cæteros ad decem præſtolari, vel denique certos quoſdam homines conſtitutos fuiſſe neceſſe eſt, qui in Synagoga ſemper adfuerint & ſingulis ſero venientibus præſentiam ſuam accommodarint.* Hoc demum illud argumentum eſt, quod per *undecim*

propoſitiones deduxit. Quid reſpondendum ſit, videamus.

Eſſe formulas, ad Deum ſanctificandum in Eccleſia concinnatas, ad quas recitandas *decem* requiruntur *homines ingenui*, probatum a nobis eſt ante V. Cl: *Archiſyn.* cap: VIII. Hoc igitur facili negotio a nobis impetrat. Pergit: *ſi quis ſerius in Synagogam veniat, ille vel recitationem harum formularum debuit intermittere, vel cæteros ad decem præſtolari, vel denique oportet in Synagoga decem præſentes fuerint homines Otioſi.* Admittimus partes has benè enumeratas eſſe, & accipimus illico *duas priores*. Ita igitur ſtatuimus: *Eum, qui ſerius in Synagogam venit vel debuiſſe intermittere harum formularum recitationem, ſi non adeſſent decem, vel præſtolari debuiſſe, ſi vacaret, uſque quo decem eſſent congregati.* Eja dic nobis V. Cl: quid in eo abſurdi? Sed verò id dicit, ut videtur, ſatis perſpicuè: *Non poteſt*, ait, *omitti recitatio illarum formularum, quia ad id veniunt in Synagogam?* Quaſi verò id ſæpè numero non contingeret, ut Judæi recitationem harum formularum intermitterent. Inſpice, ſi vacat, titulum LXX. τοῦ *Orach Chaiim*, qui ejuſmodi eſt: מי הם הפטורים מק"ש *Quinam ſoluti ſint a Lectione* τοῦ *Schemah*. Quotusquiſque eſt, qui vel morbo vel itinere vel neceſſitatibus aliis impeditur, ut *Schemah* recitare ſtato tempore nequeat? Sed, quod amplius ſtringit, diſertiſſimi Hebræorum Canones extant, quibus deciſum eſt, quomodo oporteat aliquem ſe gerere, qui impeditus poſt recitationem τοῦ שמע Synagogam ingrediebatur: Tantum profectò abeſt, iterum dico, tantum abeſt, ut abſque

Otioſis Decem hæc res peragi non potuerit, ut V. Cl. lubenter nobis perſuaderet. Scilicet ſi *ſeptem*, *ſex*, quin *unus* etiam (diſſentiunt enim in hoc capite Magiſtri, ut videbitur) poſt recitatas jam *benedictiones* & שמע Synagogam ingrederentur, & ſi in Synagogâ ſuperſtites reperirent tot alios, quot ad *numerum denarium* ſecum conficiendum neceſſarii erant, tum cæteri illi ſuperſtites tandiu præſtolabantur, quandiu illi ק"ש *Schemah* recitabant. Viden' abſque *Otioſis* hanc rem peractam? Sed ſi contingeret, ut nulli adeſſent, vel nectenda erat mora & expectandi alii, vel recitatio & שמע intermittenda.

Nequid vero meis dicam verbis, deſcribam hunc in finem verba *R. Iacob Ben Aſcher* in *Orach Chaiim.* Tit. LXIX. היה ר'ת אומר שצריך שיהיו שבעה שלא שמעו קדיש וברכו ואז יאמר אף על פי שהאחרים שמעו ותלמידי רש"י כתבו בשמו שאפילו בשביל אחד שלא שמע קדיש וברכו פורסין על שמע ואפילו אותן שכבר שמע יכול לחזור ולפרו' בשביל האחד שלא שמע והכי איתמר נמי במסכת סופרים במקום שיש תשעה או עשרה ששמעו קדיש וברכו ועמד אחד שלא שמע בין אלו ואומר קדיש וברכו וענו אלו אחריו יצא ידי חובתו ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל. *R. Tam* (id enim hic velle ר"ת ה' conſtat ex *Toſaphoth*, unde hæc tranſſcripta ſunt) *dixit*, *quod ad* Periſa ſuper Schema *requirantur ſeptem*, *qui non audiverunt Kaddiſch*, & *Barecu*, & *quod tunc illæ benedictiones repetantur*, *licet cæteri eas jam recitarint: Diſcipuli verò R. Salomonis Iarchii ſcripſerunt nomine ipſius*, *quod etiam propter unum*, *qui non audivit* Kaddiſch & Barecu, *expo-*

nant ſuper ſchemah (vel, dividant ת' שמע) *Quin & ille, qui jam audivit has formulas recitatas redire poteſt & denovo eas propter unum illum recitare, qui eas non audivit. Atque id idem quoque dicitur in Tractatu Sopherim: In loco illo, in quo novem aut decem ſunt, qui Kaddiſch & Barecu audiverunt, ſi ſit unus etiam inter ipſos, qui eas non audivit*, & recitet *Kaddiſch & Barecu, & illi poſt ipſum reſpondent, is officio ſuo ritè ſatisdedit. His verò conſentit Dominus & Parens meus Rabbenu Aſcher.*

Agitur in hoc loco de iis, qui poſt recitatas a cœtu *Benedictiones* ꟹ שמע Synagogam ingrediuntur & tamen in animo habent has formulas, quę ad *ſanctificandum nomen* divinum pertinent, ad quas *decem* requiruntur בני חורים *liberi* & גדולים *majorennes*, recitare. Caſus idem eſt omnino abſque ulla variatione cum eo, qui a V. Cl. ponitur. Sed quomodo illum vetuſtiſſimi Interpretes Autor Sopherim, S. Jarchi, R. Tam, R. Aſcher decidunt? An dicunt præſentes eſſe debuiſſe *Otioſos* huic incommodo evitando, ut vult V. Cl.? Minimè verò. Otioſorum apud illos nulla omnino mentio in his caſibus. Illi has præſcribunt leges, quod, ſi *ſeptem*, aut ceu R. *Joſeph Karo* in compendio *Orach Chaiim* habet ששה שלא שמעו דהיינו רוב העשרה *Sex, qui non audiverunt, efficientes ſcilicet maximam partem numeri denarii*, quin ſecundum Diſcipulos *Jarchii unus* etiam ſero venientes tot in Synagoga fratres reperirent, quot cum ipſis numerum conficiebant denarium, cæteri iis tenerentur opem ferre in harum

for-

formularum recitatione. Cæteroquin ipſa res docet, eos debuiſſe pro eo tempore abſtinere. Si quicquam clarum atque evidens eſt, hoc quidem capite nihil poteſt eſſe evidentius & facilius.

Sed ſi nihil etiam horum nobis conſtitiſſet ex Hebræorum monumentis, potuiſſemus omnes has theſes & concluſionem inde deductam eludere ex ipſis V. Cl. theſibus. Operam, quæſo, mihi dato Lector ad tempus breviſſimum & videbis, quę tot *propoſitionum* vis ſit.

Subinnuit ſcilicet V. Cl. §. XLVII. Judæos Amſtelodamenſes hodieque *Otioſos* nullos habere: cum enim ipſe aliquando *ſalutatum iviſſet Iudæos, adeoque interceſſiſſet, quo minus Orationem Minchæ dicerent, eos ingreſſos fuiſſe ait Beth Hammidraſch ad fundendum preces: Non autem illico oraſſe, ſed plenum numerum decem hominum expectaſſe, quo coacto unum preces dixiſſe.* Crediderim equidem, quia id omnino conſentaneum eſt iis, quę modo inculcavimus.

His præſuppoſitis, proponamus nunc quædam V. Cl. themata, quę ad rem faciunt, & videamus, quam illa bellè concludant.

I. *Iudæi Amſtelodamenſes ſtatis de die horis tenentur Synagogam frequentare.*

Conceditur.

II. *Fieri poteſt, utquis Iudæorum Amſtelodamenſium vel negligentia tempus Orationi publicæ conſtitutum prætermittat, vel gravibus cauſis impediatur, quo minus in Synagogam veniat.*

Conceditur.

III. *Poteſt quis Iudæorum Amſtelodamenſium*

in Synagogam ingredi, poſtquam preces publicæ ſunt abſolutæ.

Quis negat?

IV. *Qui verò Iudæorum Amſtelodamenſium ſic ſerias, in Synagogam venit non illico invenit* מנין *ſive legitimum cœtum, cum quo preces fundat.*

Nullus intercedit.

V. *Adeoque ille Iudæus Amſtelodamenſis vel recitationem τῦ ſchema cum annexis, item Kaddiſch & Barecu, planè intermittere debuit, vel cæteros ad decem præſtolari, vel denique neceſſe eſt, ut ſint perpetui in Syngogâ Amſtelodamenſi decem Otioſi.* At verò duæ priores partes ex ſententiâ V. Cl. abſurdæ ſunt. Si enim ſtatuas, eos recitationem τῦ ſchemah debere intermittere, tum ſanè omnis eorum conatus vanus fuerit? Tum εἰς κενὸν ἔδραμον. Fruſtra ad Synagogam iverunt. Si verò ſtatuas eos cæteros debere præſtolari, hoc admodum ex ſententia V. Cl: *incommodum erit, quia hoc ſine tædio & rei familiaris jactura fieri non poteſt. Qua ſpe*, ait, „*cæteros præſtolentur? Quis plures adfuturos fidem dederit? Et ſi vel adhuc aliquot venturos ſciant, qui de decem certis eſſe liceat?* Omitto alia, quæ lectu non injucunda ad difficultatem non tam proponendam quam exornandam a V. C: adjecta ſunt. Ergo per totidem validiſſimas propoſitiones tandem evinco *in Synagoga Amſtelodamenſi eſſe decem Otioſos.* Concluſio utique hæc certa eſt; quia per *tot propoſitiones, e media Synagoga & ex ipſis Hebræorum ſcitis deſumptas*, optumè demonſtratas, formata eſt.

Sed

Sed ſiſtamus gradum, Lector; & revocemus tandem ad animum, quo nos hæc V. Cl: oratio duxerit. Utique falſa hæc eſt concluſio, in Synagogâ Amſtelodamenſi eſſe *decem Otioſos*; & nata tamen eſt ex iiſdem V. Cl: propoſitionibus viriliter & maſculè demonſtratis. Quid igitur? Falſa concluſio naſci minimè poteſt ex neceſſariis veritatibus præmiſſis. Oportet igitur, ut præmiſſarum altera vacillet. Quænam verò illa eſt? Hæc quidem, quod Hebræorum ſcitis non conveniat, ut, qui ſerius poſt preces jam fuſas accedunt, cæteros præſtolentur ad numerum uſque denarium, vel, ſi illi non accedant, has formulas intermittant.

Animadvertit quiſque, quot paginarum opera unica hac exceptione pereat, quot demonſtrationes cadant. Si hanc mihi non fixiſſem legem, ut nihil in hoc ſcripto durius dicerem, quod ipſe totiens totienſque fecit, quid facilius eſſet, quam demonſtrationes has omnes totidem nugas & *ineptias* (hac enim voce in diſputando uti amat) dicere? Sed putamus neque nobis ejuſmodi diſputandi methodum convenire, neque V. Cl: placituram, neque noſtram reſponſionem ea indigere. Quæ *nugæ* & *ineptiæ* ſint, ſciet Lector nobis etiam tacentibus, quas verò quis poſitiones noſtras *nugas* atque *ineptias* dicit, non credet æquus Lector eſſe tales, niſi id validis argumentis evictum ſit.

Sic ſolvimus, ni fallimur, quantum ſatis eſt, objectiones, vel potius reſpondimus ad probationes omnes, quas V. Cl: pro ſententiâ *Jarchii* de *Decem Otioſis* adduxit. In omni ſcripto, quantum ſcimus, nihil eſt aliud, quod huc pertinet. Neque tamen ante

finie-

finiemus ſterilem hanc diſquiſitionem, quam propoſuerimus explicationem & פריסה על שמע & עבירה לפני התיבה / quam nunc commodum, dum Hebræorum ſcita hoc de argumento de novo perluſtrabamus, offendimus.

Scilicet, dum inquirebamus, quid Hebræi Scriptores ſtatuiſſent de eo, qui poſt recitatas *Benedictiones Ordinarias* Synagogam ingrediebatur, occurrit nobis in *Orach Chaiim.* §. LXIX. ſatis clara Veterum de hac conſuetudine & *φερόσ* ſententia. Verba R. *Ioſeph Karo* ſic habent: אם יש בני אדם שהתפללו כל אחד בפני עצמו ביחיד ולא שמעו לא קדיש ולא קדושה עומד אחד מהם ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה יוצר אור ולא יותר וזה נקרא פורס על שמע לשון חתיכה פרוסה שאין אומרים אלא קצת ממנה ולאחר שסיימו ברכת יוצר אומר אבות וגבורות וקדושה ואתה קדוש וזה נקרא עובר לפני התיבה ואין עושין דברים אלו פחות מעשרה משום דהוו דברים שבקדושה וגו' *Si quidam ſint homines, qui apud ſe privatim orarunt, neque audiverunt recitatas formulas Benedictionum* & Schemah, Kaddiſch *aut* Keduſcha, *tum unus eorum ſurgit & dicit:* Kaddiſch, & Barecu & *primam Benedictionem* Jotſer Oor, *cæteras verò non addit,* [Cæteras omittit] & *is vocatur* Porees al Schemah, [ante vertimus & etiamnum vertimus: *Exponens ſuper Schemah*] *ſignificatu* abrumpendi & abſcindendi (quaſi dicat: Illum cæteras benedictiones omittendo quaſi filum orandi & benedicendi abrumpere) *quia non niſi partem illarum benedictionum recitat: Quando verò concluſerunt Benedictionem*

Iotſer;

Iotſer, *dicit* (ſive *Miniſter Synagogæ*, ſive alius quis) Avoth, & Geburoth & Keduſcha & Atta Kadoſch, & *hic vocatur* Oveer liphne Hattheva, quod nos ante vertimus, Tranſiens coram Arca. *Hæc verò non præſtant minores numero decem, quia hæc ad ſanctificationem Divini nominis pertinent.*

Animadvertis *Ioſephum Karo* nobis aperire, τὸ פרס in hac φϱάσει tantundem valere ac *præſcindere* & *abrumpere*, quaſi actio hęc tota inde denominata eſſet, quod pars tantum *Benedictionum*, quæ ad *Schemah* pertinent, fuiſſet recitata, cæteræ abruptæ & præſciſſæ.

Sed, obſecro, quæ hæc eſt contorta hujus φϱάσεως & conſuetudinis explicatio? Conſtat enim neque פרס cum על *dividendi*, *præſcindendi*, *dimidiandi* habere poſſe ſignificatum, neque illam tantum recitationem *Benedictionum*, quæ a ſero venientibus facta eſt, ſed illam quoque, quæ ab univerſa fiebat Synagogâ, dictam eſſe פרוס על שמע? Ergone & tum præſciſſio & abruptio *Benedictionum* facta?

Dicam itaque, habere hanc etiam hujus φϱάσεως expoſitionem originem ſuam a *Jarchio*, cujus verba nos rectè ſumus interpretati in Archiſyn: cap: VIII. ubi in hoc argumento explicando verſabamur. Non æque tamen tum mentem *Jarchii* intelligebamus clare, uti nunc ex citatis verbis *Joſephi Karo*. Unde forte pauca ad illius explicationem dicta, illi per omnia non conveniunt. Quod aliquando a nobis ipſis diſtinctius indagabitur. Dicimus id eum in finem, quia ſatius eſſe judicamus, ut alii id a nobis diſcant, quam nos ab iis. Hactenus enim V. Cl: teſtatus eſt, nondum ſibi ex-

ploratum eſſe, quid ſit פרוס על שמע *Exponere ſuper Schemah*, vel *dividere τὸ Schemah.*

Cæterum cum *R. Karo* in compendium redegerit *Orach Chaiim*, adornatum a *R. Jacobo Ben Aſcher*, animadvertimus ex comparatione inſtituta, quod *R. Jacob* non niſi aliorum verbis ex mente ſcilicet *Iarchii* & *Toſaphoth* de hoc ritu vel potius ſignificatione hujus loquutionis diſſerat. Hęc illius verba: תנן בפרק הקורא את המגלה עומד אין פורסין על שמע בפחות מעשרה פירו' אותם שבאו לבית הכנסת אחר שקראו הצבור שמע אומר קדיש וברכו וברכה ראשונה יוצר אור ולא יותר לשון חתיכה שאין אומרים אלא קצת ממנה *Docent* in Cap: Hakkore eth Hammegilla: *Non dilatant ſuper Schemah* (illi *dividunt*) *minores decem: Interpretantur vero de iis, qui veniunt in Synagogam poſtquam Synagoga legit τὸ* Schemah: *Dicit vero unus ex illis Kaddiſch & Barecu & benedictionem primam Iotſer Oor, non vero adjicit plures, ſignificatu præciſionis, quia non niſi pars illius dicitur. De* עבירה לפני התיבה / quod hic *Karo* adjicit, nihil extat quicquam, ut patet. *R. Iacob* igitur non ita confidenter, ut *Karo*, hanc litem determinat, quę de expoſitione φϱάσεως פרוס על שמע moveri poſſet, ſed interpretamenta Veterum unice ſequitur.

Autores verò, quibus *R. Iacob* confidit in hac expoſitione, ſunt *R. Salomo* & Auctores *Toſephoth*, ut ex inſtituta collatione liquet. Patet idem ex *Annotationibus R. Karo*, qui eorum verba *obſcura* eſſe ſignate aſſerit. Laudat verò is maximopere *Rabbenu Niſſim*, qui hanc Veterum mentem clare expoſuerit. Neque nos in eo fallit. Extat illius commentatio in *Alphesium*

ad

ad idem hoc cap: III. §. III. *Megillæ.* Si id nunç ageremus, in proclivi eſſet illius interpretationem deſcribere.

Sed ita actum eſſe ais de noſtra interpretatione, quę hæc eſt, quod פרוס על שמע debeat verti *exponere ſuper Schemah*, hoc eſt, τὸ שמע *Pericopam* Audi Iſrael *recitare cum iis Benedictionibus, quæ eo pertinent.* Ita quidem, fateor, primum ad aſpectum videretur. Neque tamen ita res eſt. Quin aſſero Tibi, me non tantum ex vero interpretatum eſſe hunc loquendi modum vel conſuetudinem, ſed ex hoc etiam ſpecimine te voluiſſe docere, quæ ſæpe ſit habenda fides *Salomoni Iarchio* & Autoribus τ *Toſephoth*, quoniam alius alium ſequi atque ita alius cum alio errare ſolet. Intellige igitur verba illa, quæ ad expoſitionem hujus φράσεως in *Colbo* extant cap: XI. in דין התפלה ſub finem, num ex *Tractatu Sopherim*, paullo antę citato, allegata, non vacat nunc inquirere. פורסין על שמע' פירוש פורסין מברכין כדכתיב כי הוא יברך הזבח ותרגם יונתן יפרס על דבחא *Poreſin al Schemah:* τὸ Poreſin *nihil aliud hic eſt, quam* BENEDICUNT. Sicuti ſcriptum eſt: *Quoniam ipſe benedicet ſacrificio:* Paraphraſtes *vertit: Exponet ſuper ſacrificio.* Dici non poteſt, quam hic locus egregius ſit & totam hanc rem nobis exponat, ſimul etiam vim omnem φράσεως nobis planiſſime declaret. Scilicet פרוס על שמע *exponere ſuper Schemah* eſt ברך על שמע *benedicere ſuper Schemah*, quæ ῥῆσις in hoc ipſo negotio ad eandem rem exprimendam ſæpe ab Interpretibus adhibetur. Nullus mihi ſuccenſebit, ſi dicam profectum id eſſe ex ignorantiâ puritatis Linguę Hebrææ, quod *R. Salomo*

Jarchi, quem tuto alii ſequuntur, ית' פרס cum על hic acceperit pro *dividere*. Rem ſcivit ex uſu, ſed τὴν *δύναμιν* τῆς *φωνῆς* minime aſſequutus eſt.

Sanè ipſe *Maimonides* hoc etiam nunc mihi videtur velle dicere per illa verba, quę in Commentariis ad hanc *φράσιν* repoſuit: ופורסין על שמע היא הפריסה והחצעה שהיא קודם קרית שמע רוצה לומר שיסדר ארם א' יוצר ואחבה *Hæc eſt illa expoſitio & præenarratio*, (Benedictionum) *quæ eſt ante Lectionem Schemah: nimirum, quod quis ordinet* (recitet) Jotſer & Ahavah &c. *Præparationem* & *extenſionem* τοῦ שמע per *Benedictiones præcedentes Maimonides* intelligit per *Paros al Schemah*.

Eſt ubi verba hæc pro verbis *Maimonidis* non accepimus. Utebamur ſcilicet *Editione Minore Miſnæ Livornenſi*, a cujus altera parte extat *Commentarius Jarchi*, ab alterâ parte *Etz Hechaiim*. Putamus vero legiſſe in præfatione R. *Iacobi*, ſe hunc *Iarchio* honorem habiturum, ut ipſius Commentarium minime cum aliis mixtum excuderet ab altera libri parte. Cogitabamus igitur in *Commentario Jarchii* mentionem non poſſe eſſe *Maimonidis* atque hinc alium *R. Moſen* intelligi exiſtimabamus, *Jarchio* vel coævum, vel antiquiorem. Sed nunc ex collatione *Maimonidis* apparet hoc ipſius dictum eſſe, quod ab Autore hujus editionis per *παρένθεσιν* interpoſitum eſt, ut cognoſceremus eſſe, qui a *Jarchio* diſſentirent in hac expoſitione.

Factum etiam hinc eſt, ut legerimus הנעה pro הצעה. Eſt enim in hac Editione virgula ſuperior minuſculę hujus literę צ ita inciſa, ut omnino appareat eſſe

eſſe נ. Neque aliter etiam nunc legeremus, ſi *Maimonidis* textus aliud non præciperet. Miramur vero ipſi, quod cum in lectione hujus vocis falſi fuerimus, non tamen in expoſitione gravius fuerimus hallucinati. Intelleximus enim *diſpoſitionem* & *præparationem* cætus ad *Pericopam* hanc *Schemah* in fide recitandam. Muta id in *præparationem* & *diſpoſitionem Miniſtri* vel cujusque alius, ad id deſignati, per recitationem benedictionum præcedentium. Itidem pro עין משפט lege עץ החיים. Eſſe vero adhuc alias hujus dicti explicationes cognoſces ex *Commentario Ioſephi Karo* ad Locum *Orach Chaiim*, modo citatum.

Sed vero & illud quoque proficiendum ex hoc loco eſt, quod עבור לפני התיבה itidem ſit *recitatio benedictionum*, ultimarum puto. Suboluiſſe id nobis ex iis, quæ de ea φρᾴσει vel ritu ſcripſimus, intelligere poteris. *Maimonides* ad *Miſnam* nihil aliud habet ad ת׳ הוא שנמנה אחד להתפלל quam עוברים לפני התיבה *Hoc eſt, quod aliquis conſtituatur ad orandum.* Ergo *Tranſire coram Arcâ* eſt *orare*. Sed quæ ratio eſt, quod id dicatur *tranſire coram Arca?* Diximus ſententiam, ubi de eo argumento agebamus, quo vero fundamento nixi, quibusque autoritatibus Virorum Doctiſſimorum muniti id fecerimus tum dicemus, quando nata nobis erit commoda occaſio. Scilicet injecta nobis eſt dubitatio per Clariſſimum Virum *Jacobum Rhenferdium*, quod תיבה in hac φρᾴσει non *arcam*, ſed *pulpitum* vel *pluteum* ſacrum notet, cui liber *Legis* impoſitus eſt, ante quem *Orantes ſtabant Synagogæ Miniſtri.* Proferebat vero is locum ex *Maimonide*, qui quidem minime erat obſcurus, ſi bene meminimus,

mus, neque tamen ab omni exceptione liber. Ego vero id tantum velim dicere, extare huic ſententiæ firmandę locum valde idoneum in *Minori Orach Chaiim* Tit: CLIII. §. II. Digniſſimus eſt, qui deſcribatur: בני העיר שמכרו בית הכנסת יכולו ליקח בדמיו תיבה דהיינו היכל שמניחין בו ספר תורה או לוח שמעמידין עלי ספר תורה *Incolæ Civitatis, qui vendunt Synagogæ domum, poterunt ejus pretio ſibi comparare* תיבה / *quæ eſt Arca, in qua reponunt librum legis., aut tabula, ſuper qua reponunt librum Legis.* Fieri potuiſſet, ut hic locus Viro Clariſſimo latuisſet, quia uti ſolet *Orach Chaiim* integro, in cujus textu hæc verba, quę ad explicandum τῦ תיבה faciunt, non continentur. Eſt hæc παρένθεσις *R. Ioſeph Karo*, quæ ad expoſitionem dicti facit, utiliſſima. Hæc dicta ſuffeciſſent, niſi animus geſtiiſſet notas noſtri *Karo* videre ad eundum hunc textum commentantis. In iis verò commodum offendimus, quod ea ſententia, quâ תיבה pro *pluteo* capitur, ſic minimè ſit communis, ut noſtra illa, quâ pro *Arcâ* accipitur. Hac enim ſignificatione τῦ תיבה ut vulgari & recepta hujus vocabuli præſuppoſita, addit: ופי' תלמידי הר' יונה שהלוח שמעמידין בו ספר תורה כל השנה נקרא תיבה. *Diſcipuli verò R. Iona ajunt, quod tabula illa, ſuper qua librum legis per omnem annum reponunt, vocetur* תיבה. Si hoc ita eſt, quod nolumus negare, novum habes ſpecimen, quod vulgus Interpretum Judæorum inſigniter quoque erraverit. Sed nunc non præſcindemus anſam diſputationis, hoc ad argumentum movendę, ſi Deo placet.

CAP.

CAP. VIII.

Diſſeritur de Auctore ſententiæ de Decem Otioſis SALOMONE JARCHIO, *probaturque, cum omnes Iudæos tum verò maximè hunc Interpretem, ubi obſcura illis vocis aut ritus origo eſt, ſolere frequentiſſimas fabulas fingere.*

AB eo tempore, quo Judæi inceperunt τὴν πολυποίκιλον σοφίαν τοῦ Θεοῦ & profundiſſima μυστήρια, quæ in Scripturis Sanctis latent, negligere, animum ſuum applicuerunt ad res quaſque minimi pretii magno conatu inveſtigandas. Eſt de eo *Iuſtini Martyris* locus non inelegans in *Dialogo* cum *Tryphone Iudæo.* Ἐὰν γὰρ ὡς οἱ διδάσκαλοι ὑμῶν διὰ τί κάμηλοι μὲν θήλειαι ἐν τῷ δε τῷ τόπῳ οὐ λέγονται ἢ τί εἰσιν αἱ λεγόμεναι κάμηλοι θήλειαι, ἢ διὰ τί σεμιδάλεως μέτρα τόσα καὶ ἐλαίου μέτρα τόσα ἐν ταῖς προσφοραῖς μόνα ἐξηγοῦνται ὑμῖν καὶ ταῦτα ταπεινῶς καὶ χαμερπῶς, τὰ δὲ μεγάλα καὶ ἄξια ζητήσεως μηδέποτε τολμῶσι λέγειν μήδε ἐξηγεῖσθαι. *Sin Magiſtri veſtri,* (Judæo loquitur) *quamobrem cameli in hoc vel illo loco fœminæ dicantur, aut quid ſint, quæ dicuntur cameli fœminæ, aut propter quam cauſam ſimilæ menſuræ tot & olei menſuræ tot in oblationibus tantum ſumantur, vobis explicent, atque id quidem oppido quam humiliter & expoſitione humi reptante, res autem magnas & quæſtione dignas nunquam proferre aut interpretari audeant,* & quæ ſequuntur.

Nihil certè hoc *Juſtini* verius. Cum enim ipſe Domi-

minus Jeſus Judæorum Doctoribus in os dixit, quod τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου GRAVIORA LEGIS *omitterent*, tum verò *Paulus Apoſtolus* in Epiſtolis ſuis ad *Timotheum* & *Titum* ſignate monet, ne vel ipſi *fabulas Iudaicas* (Gentiles *ſomnia* dixerunt) ſectarentur, vel committerent, ut Auditorum ſuorum animi illis occuparentur. Τοὺς δὲ βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους (ſic *Timotheo* ſcribit 1 cap: IV. 7.) παραιτοῦ. *Profanas & aniles fabulas devita. Tito* autem: cap: I. 14. Μὴ προσέχοντες Ἰουδαϊκοῖς μύθοις καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀποστρεφομένων τὴν ἀλήθειαν. *Non attendentes Iudaicis fabulis & præceptis hominum averſantium veritatem.*

Nullibi verò magis ſe prodit hæc eorum indoles, quam ubi in explicatione vel interpretatione ſive rerum ſive verborum verſantur, quæ ignorant, vel ubi ex vocibus aut rebus ſtudent eruere quaſdam ſuæ gentis conſtitutiones, quæ abſque ullo fundamento Legis Divinæ ſunt introductæ, ſed quarum tamen fundamentum illi inde quocunque etiam modo volunt exſculpere, ne quicquam extra Moſen ſtatuiſſe videantur. Poſterioris hujus caſus [de priore enim, qui maxime ad rem noſtram nunc pertinet, mox copia erit latius diſſerendi] occurrit nobis ex mille & mille exemplis unum, minime ignobile in Tractatu *Sanhedrin* cap: VIII. §. IV. Statuerat Legiſlator, ut *filius contumax & rebellis* [בן סורר] ob graviſſima crimina a Parentibus ſuis accuſatus apud Judices, lapidaretur. Lex extat Deut: XXI. 19. 20. quam ſi conſideres nullam plane in ea ambiguitatis ſpeciem deprehendes. Loquitur illa de quibuſvis Filiis immorigeris quovis modo

modo ad Judices eductis. En tamen heic inſigne ſpecimen ſubtilitatis Doctorum. Illi ſcilicet verba Legis attentius perpendentes variis modis illam repererunt limitatam, hoc eſt, accuſationem nihil valere, ſi Parentum alteruter eſſet *mancus*, aut *claudus*, aut *mutus*, aut *cæcus*, aut *ſurdus*. Sed cum nihil tale in lege extet, & cum ipſa ſuadeat ratio, has Legis circumſcriptiones plane eſſe ineptas, unde, obſecro, & quo ingenii acumine eas eruunt? Id verò nobis traditur in dicto loco. Sic habet textus: *Non declaratur immoriger, ſi alteruter Parentum ſit mancus, aut claudus, aut mutus, aut cæcus, aut ſurdus: Quia dicitur*
והפסו בו אביו ואמו ולא גידמין והוציאו אותו ולא חיגרין
ואמרו ולא אלמין בננו זו זה ולא סומין איננו שומע בקולנו
ולא חרשים· Et apprehendent eum Pater & Mater ipſius. *Ergo ne ſint manci.* Educentque eum: *Ergo non claudi.* Dicentque: *Ergo non muti.* Filius hic noſter. *Ergo non cæci.* Non audit vocem noſtram. *Ergo non ſurdi.* Bellas hercle concluſiones! Atque hujus pene indolis omnia illa ſtatuta ſunt, quæ Vindices & Zelotæ Legis nomine verarum traditionum πατροπαραδότων poſteritati commendarunt. Aliud exemplum valde obſervandum cape ex *Cartwrigto* in Mellificio Heb: lib: III. cap: VI. Sed de priore *fabularum* genere diſſerimus, quas ſcilicet fingere ſolent Judæi, ubi in explicatione verborum vel rerum verſantur, quas ignorare videri nolunt. Proponam potius hanc veritatem verbis *Conſtantini L' Empereur*, quem nullus negare auſit inter præcipuos hujus Linguæ & Antiquitatum Doctores ponendum eſſe. Sic ille *Annot.* in *Paraphraſin Jachaidis* in Dan: ad cap: IX. 27. LECTO-

RES OBSERVARE VELIM, JUDÆIS HOC IN MORE ESSE POSITUM, UT, SI QUANDO S. SCRIPTURÆ LOCA SINT DIFFICILIORA, EXCOGITENT FABULARES HISTORIAS; QUIBUS CONCESSIS NIHIL RESTAT DIFFICULTATIS: *quod probare e Talmudicis ſcriptis in proclivi eſt, nec negabunt, qui in* SALOMONIS JARCHI *ſcriptis (ubi plurima e Talmude) exercitati ſunt. Similiter hic etiam fingit noſter* (Jachaides) &c. Dictum egregium & veriſſimum, quod quemque harum literarum ſtudioſum obſervare oportet. Dixerat ille idem Vir eruditus Notis in *Bava Kama*, ad cap: VII. §. VII. *Cujus e Talmude ſpecimen aliquod ſubjiciendum exiſtimavi, quod Judæorum ingenium nobis manifeſtè aperiet, qui non contemnendis alioqui leges ſuas minutiis & ineptiis depravant, & alio detorquent, quam earum primum inſtitutum ferebat.*

Sed res cum omnibus Judæis nobis nunc non eſt, licet omnes hujus ſive culpæ ſive ſtultitiæ partem habeant. *Salomonem Iarchium* volumus, ſententiæ de *decem Otioſis*, à *Buxtorfio* repetitæ, a V. Cl. illuſtratæ, Autorem. De eo id ſpeciatim aſſerentem audivimus *Conſtantinum L' Empereur*, quod fabulas fingere ſolitus ſit, ubi res aut vocabula ignorat, quod itidem certiſſimum veriſſimumque effatum eſt. Eſt hic *Salomon Iſacides* Patria *Gallus*, urbe *Lunenſis*, unde ירחי *Iarchi* dictus fuit. Illuſtravit inter primos [Autores enim *Toſephoth*, licet varii fuerint, ipſius ætatem non excedunt] Commentariis ſuis maximam Talmudis, *Miſnæ* & *Gemaræ*, partem ad finem undecimi

decimi ſeculi poſt natum Chriſtum, licet eum alii poſteriorem faciant. Cæpit eam ob cauſam apud gentem ſuam magna in dignatione haberi & pretio, adeo etiam, ut autoritate nulli priſco Doctori cedat. Vocatus a vulgo fuit פרשנדתא / id eſt, מפרש הדת *Legis Interpres* κατ' ἔμφασιν. Sic traditur in Libro *Juchaſin*, unde locum transſcripſit *Conſtantinus L'Empereur* Notis in *Itinerarium Benjaminis* p. 150. Alibi adverti illum nominari ראש המפרשים והמברים בכל מקום *Commentatorum Oratorumque omni loco & tempore Principem*, מאור גדול *luminare magnum*, & quæ plura ſuperbiæ nomina poſterior ætas finxit. Plura dicere inſtitutum noſtrum non exigit.

Hic verò tantæ apud ſuos autoritatis Vir non induſtria modo aut eruditione ſua, quam illi minimè negamus; ad tantam nominis celebritatem inter ſuos perrexit, fortè enim haberet in iis pares ex ſuis contribulibus, ſed vel hoc maximè nomine Gentilibus ſuis placuit, quod, quas in Corpore Talmudico fabulas invenit, has pro facultate ſua promoverit defenderitque, & Scripturis ſanctis intelligendis in Commentariis ſuis applicarit, quas verò ipſe fictas a Majoribus non eſſe animadvertit; has finxerit ipſe, ſi neceſſitas id videretur poſtulare vel ſi liberioris eſſet genii, animi etiam cauſa, ut videtur.

Audivimus modo id de ipſo prædicantem, ut rem certiſſimam, *Conſtantinum L'Empereur*, & ferebat animus actutum progredi ad producenda exempla, quibus id Lectori demonſtrem, ſed, dum forte alio conſilio evolvo digniſſimam *Præfationem* Chriſtophori Wagenſeilii, Viri longè Clariſſimi ac eruditi,

quam præmiſit libro, cui Titulus, *Tela Ignea Satanæ*, incido in p. 79. ubi enarrat *Melchiorem Palentrotti* libellum *ex meris Judæorum & præcipuè* R. SALOMONIS JARCHI ABSURDITATIBUS, *ordinem librorum Scripturæ V. T. ſequendo, compilaſſe.* Libri, a nobis nunquam viſi, hæc inſcriptio eſt a *Wagenſeilio* ex Italico idiömate verſa. *Collectio multorum errorum & chimærarum, quos Talmudiſtæ in expoſitione Bibliorum ſomniarunt, & imprimis* R. SALOMO *retulit. Ex iis apparet magna cæcitas, in quam prolapſa eſt gens Iudaica, quia non acceptarunt veram lucem Ieſum Chriſtum, Dominum noſtrum, verum Deum Iſraelis.* Sed proferamus certiſſima & indubitata hujus noſtrę aſſertionis argumenta.

Hæret autem in animo noſtro, quod, cum Judæo quondam Doctore ad breve tempus duce uteremur in evolvendis Commentariis Biblicis & præcipue illo *Salomonis Jarchii*, multa nobis data ſit ridendi copia, præceptore etiam noſtro graviter id ferente, quando Commentarium *Iarchii* explicabamus ad Gen: XII. 14. Simpliciſſimus hiſtoriæ textus ita habet: ויהי כבוא אברהם מצרימה ויראו המצרים את האשה כי יפה היא מאד *Et accidit, cum veniret Abraham in Ægyptum, ut viderent Ægyptii mulierem hanc, quod pulcra eſſet.* Quid hic latet arcani? Id verò Tibi ediſſeret noſter *Salomo*, Interpretum Princeps. Scilicet conſiderat in textu dici, *Abrahamum veniſſe in Ægyptum*, nullâ omnino injecta mentione Saræ. Quid inde? Sanè inde colligit, Abrahamum Saram incluſiſſe ciſtæ, ne pulcritudo ipſius Ægyptios in-

inflammaret. Sed quid ita? Cum in textu mox addatur, *vidiſſe Ægyptios Saram*, inde enim videtur patere eam *ciſtæ* non fuiſſe incluſam. Ad hanc difficultatem id comminiſcitur *R. Salomo*, quod cum Ægyptii telonium exegerint ciſtæ, ciſtam magno Abrahami malo aperuerint, ac ita Saram in ciſtâ latentem detexerint. Hæc ſententia horum verborum eſt. ויהי כבוא אברם מצרימה: היה לולומר כבואם מצרימה אלא לימד שהטמין אותה בתיבה ועל ידי שתבעו את המכס פתחו וראו אותה *Fuit verò cum Abraham veniret in Ægyptum. Dicendum fuiſſet, cum illi venirent in Ægyptum* (Abraham ſc. & Sara numero plurali) *Sed id nos docet, quod occultaverit illam in ciſta, quodque Ægyptii, cum exigerent telonium, aperuerint ciſtam eamque viderint.* Credas heic *Iarchio*, audacter aſſeveranti? Ridebis mecum ſcio hominis ματαιότητα & jure meritoque. Suggerebat memoria aliud etiam huic ſimile exemplum, ex Commentariis ad Gen. cap. IV. in Hiſtoriæ *Lamechi* interpretatione. Sed præterquam quod id prolixius eſt, video *Simeonem de Muys* in *Variis* ſuis *Sacris* illud minime præteriiſſe. Referam tantum ipſius ἐπιφωνήματα ad citata *Iarchii* verba. *O miram apocalypſin, nihil enim ejusmodi rerum in ſacro Codice! --- Sic ludunt interdum Hebræi in interpretandis ſacris literis, ſibique, modo utcunque ſe expediant, omnia licere arbitrantur. Quanto ſatius eſſet a ſacris literis abſtinere manum, quam eas ſi tractes, eo pacto habere? Religioſo ſilentio adoranda potius in iis tot incognita* μυστήρια, *nec ſemper curioſius perſcrutanda.* Credas illos in *Talmudis* interpretatione non tentare,

 quod

quod in Scripturę tractatione adeo ſibi arbitrantur eſſe pulcrum?

Minore moleſtiâ id referemus ſpecimen, quod Doctiſſimus *Muſius* itidem obſervavit ad Gen: XXXIII. Enarrat ibi Hiſtoriographus ſacer, quo pacto *Iacob* cum uxoribus liberisque ſuis fratri ſuo Eſavo obviam proceſſerit. Præſcripſiſſe vero dicitur *Iacobus* familię ſuę hunc ordinem, ut, præmiſſis agminibus *Ancillarum* cum Filiis ſuis, ſequeretur *Lea cum Filiis ſuis* & ultimo loco agmen clauderet *Ioſeph cum Rachele.* Quę hic difficultas, cum tota narrationis ſeries valdè ſit perſpicua? Hæc ſcilicet eſt, cur cum *liberi* dicantur ſequuti fuiſſe matres Ancillas & Leam, cur, inquam, *Ioſephus* matrem dicatur præceſſiſſe? *Ecce Tibi*, ſic *Muyſius*, *RASI* (R. Salomo Jarchi) *tantopere laudatus Doctor*, *qui dignam* capite tribuum Iſraelis, *ita enim a ſuis honoris ergo indigitatur*, *profert conjecturam*, *dum Ioſephum pudicitiæ matris conſulere voluiſſe divinat. Sic enim dixiſſe apud ſe:* אמי יפת תואר שמא יתלה בה עיניו אותו רשע אעמוד כנגדו ואעכבנו מלהסתכל בה *Mater egregiâ eſt forma*, *ne fortè ſceleratus Eſau ad eam adjiciat oculos ſtabo ex adverſo illi*, *impediamque*, *ne illam comtemplari liceat.* Acutè! cum *Ioſephus* tum *ſeptem* vel *octo* annorum puer fuerit, ut *Muyſius*. *Ridicula*, ait, *& fatua iſta conjectura eſt.* Veriſſimè.

Cognoſce etiam hominis genium ex rationibus, quas ad cap: XL. amplectitur, delictorum *Pincernæ* & *Piſtoris* Pharaonis, qui eidem cum *Ioſepho* carceri erant incluſi. Ita *Salomo* noſter, ut eum citatum video ab

Cl.

Cl. Heidegero Exercit. xx. §. xi. in Geneſ. זה נמצא זבוב בפיילו פוטרי שלו וזה נמצא צרור בגלוסקין שלו. *Peccatum in eo conſiſtebat, quod inventa fuit muſca in poculo & lapillus in tortâ panis. Peccatum*, ſic ſubjungit Doctiſſimus *Heideggerus, tanto Theologo dignum!* Quem non piget harum ineptiarum? Neque tamen ulla fere pagina biblica eſt, in qua ſimiles nænias & futilitates non offendas.

Veniam tamen rogo, ut unum mihi liceat ſubjungere documentum ex *Annotationibus* ipſius ad Num: iii. i. Textus biblicus ita ſonat: ואלה תולדות אהרון ומשה *Hæ ſunt generationes Aaron & Moſis.* Sequuntur deinde nomina Filiorum *Aharonis.* Quid hic novi noſter *Iſacides?* Sic ait: ואינו מזכיר אלא בני אהרן ויקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. *Mentionem facit textus generationum Aaronis & Moſis, & tamen memorantur unicè nomina Filiorum Aaronis: ſed & hi appellantur Filii Moſis, quia Moſes eos Legem docuit, unde diſcimus, omnem illum, qui Filium ſocii ſui Legem docet, in Scriptura eo haberi loco, ac ſi eum generaſſet.* Siccine vero? Ignoravit ſcilicet vel ignorare ſaltem hoc loco voluit *R. Salomo*, το̂ תולדות frequenter *res geſtas* in Scripturâ notare, non vero proprie dictas generationes. Belgę noſtri quam accuratiſſime: **Det-ſtaet door geboorten** het verhael **niet alleen van eenige Perſonen Moſe en Aaron / maer oock van het gene onder hen door Godts ordinantie ſigh heeft toegedragen.**

Vides, mi Lector, Autorem hunc ubi in Scriptura-

rum

rum interpretatione verſatur, quarum Dei gratiâ intelligentia Chriſtiani nos illi minimè cedimus, tanto cum ſtudio & conſilio nos ſæpenumero fallere, ut putares illum credidiſſe, hoc ſibi demandatum negotii eſſe, ut res ſacratiſſimas ludibrio exponeret. Credin'. verò adeo illum ſe ipſum exuere vel ita nullam rationem habere indolis ſuorum contribulium, quibus æquè ac ſibi ſtuduit placere, ut in expoſitione *Talmudis*, ubi copioſior occaſio ſuppeditatur fabulas ſectandi, idem non fecerit frequentisſimè? Animum inducas, inquam, *Salomonem Iarchium*, ubi anſa dabatur, datur autem in Talmude frequentisſima, fabulis fingendis in interpretatione Talmudis.operam non dediſſe, cum in commentariis ſuis in Scripturam, quæ fabulis fingendis occaſionem nullam præbet, omni paginâ figmentis animi ſui indulſerit? Quod ſi verò id accipis, negare autem nullus eorum poteſt, qui *Talmudi* intelligendo incumbunt, quid Tibi, obſecro, facilius occurrit, quam hominem, ad figmenta e vocibus cudenda valdè proclivem, cum vocem בטלנים in *Miſna* offenderet & *Gemara* præciperet eos ad Synagogam pertinere, commentum eſſe, τȣ̃ς עשרה בטלנים *Decem homines eſſe omni tempore in Synagoga præſentes & a Synagoga ſuſtentatos?* Si ab ipſo fictum eſſet omne hoc negotium occaſione vocis בטלנים/ quod factum fuiſſe nolo asſeverare, ſed fieri potuisſe ſtatuo, nihil equidem egisſet adeo a natura genioque ſuo alienum, ut non alibi idem centies & millies fecerit. Quin immo tantum abeſt, ut ea propter incurramus in reprehenſionem, quod *Iarchium* abſque tabulis Veterum aliquid asſeverantem

tem tuto non ſequamur, ut potius hoc ipſo hæc ſententia *de Decem Otioſis* nobis debuerit eſſe ſuſpecta, quod *Iarchium* Autorem habeat.

CAP. IX.

Rationes aliæ promiſcuæ adferuntur, ex circumſtantiis petitæ, quæ ſententiam Jarchii *de* decem Otioſis *videntur convellere. Sententia* Rabbenu Niſſim *de* Decem Otioſis *repetitur, atque ex eâ quædam N.T. loca illuſtrantur.*

ARgumenta, quibus inducti ſumus *Jarchii* fidem ſuſpectam habere in teſtimonio de *Otioſis Decem*, vel petita ſunt ex teſtimoniis aliorum Autorum hebræorum, quos *Jarchio* derelicto aliud ab ipſo ſenſiſſe evicimus, vel a conſideratione Autoris ipſius, quem hominem valdè fabuloſum fuiſſe ſuperiore capite oſtendimus, vel denique ex rationibus variis, quas circumſtantiæ cum textus tum vero loci & temporis ſuppeditant. Priora abſolvimus, reſtat ut ultimum nunc agamus, quando demum liberum erit in alia argumenta exſpatiari, quod nobis jucundius, Tibi vero, Bone Lector, gratius fuerit.

Vir Cl. mecum diſputans de *Septem Lectoribus*, quos ego conjeceram ad *Otioſos* decem in Vetere Eccleſia pertinuiſſe, ita inſtituit. *Solent Hebræi*, ait, *quoties aliquid in patriis ritibus ſtatiſque ſacrorum ceremoniis eſt novatum, illud ſedulo annotare, ejuſque novationis cauſam, tempus, occaſionem, aliaſque circumſtantias curatè addere & memoriæ tranſ-*

mittere poſterorum. Hæc verò cum in chartam conjiceret, qui fieri potuiſſet, ut non percepiſſet, hanc poſitionem ſuos *Otioſos Decem* planè turbare, omneſque ſuas aſſeverationes priores vanas atque inutiles reddere, ſi nimium ſuo in me fervori non dediſſet. Scilicet ſi hoc verum eſt, quod in multis verum eſſe nullus inficiari auſit, Hebræos adeo diligenter annotaſſe, ſi quid in ſacris rebus ſit novatum, ejuſque novationis cauſam, tempus, occaſionem, aliaſque circumſtantias conſtanter adſcripſiſſe, redde mihi rationem dico ex Veteribus Hebræorum ſcriptis, quo tempore tales *Otioſi*; quales tu in Synagoga extitiſſe ſtatuis, eſſe deſierint, quo tempore, inquam, hæc novatio in Synagogâ acciderit? Redde cauſam, aio, cur, cum *Otioſi tales*, quales tu ſtatuis, a Judæis Veteribus judicati ſint ſummoperè neceſſarii in quoque cætu majore, qui *centum & viginti homines* efficiebat, cur, inquam, tales Otioſos nunc non alant, cur tales Otioſos dudum non aluerint, cum eadem nunc ſit ex tuâ ſententia neceſſitas ac olim, & cum plurimi ſint cætus, qui *Otioſis alendis* abunde ſufficiunt? Iterum dico, redde hujus variationis ex tua ὑποθέσει rationes, &, ſi eas reddere non poſſis, (reddere verò non modo nullas potes ſed ne fingere quidem) fatere alterutrum, hoc eſt, aut tales in Veteri Synagogâ, quales tu tibi formas, otioſos minime extitiſſe, aut falſam te adhibuiſſe ὑπόθεσιν, quando meam de *Lectoribus ſeptem* volebas convellere conjecturam.

Si animus nobis eſt hoc argumentum paulo diligentius excutere & clariori lumini exponere, apparebit illud

illud pro noſtra ſententia quam evidentiſſime concludere. Statuit V. Cl. cum *Jarchio* in Vetere Synagogâ *decem Otioſos* ſummopere fuiſſe neceſſarios, ne Synagoga eſſet vacua, modo ſufficeret cætus *Otioſis* alendis. Patet ex ratione addita, *Otioſorum* horum ex Hypotheſi Viri Cl., quam ubique φυλάττει, unam eandemque omni tempore omni loco in omni cætu majore alendorum eſſe neceſſitatis cauſam. *Otioſi* tamen tales, quales format V. Cl., nulli nunc in Hebræorum Synagogis reperiuntur, ut ut ex ὑποθέσει V. Cl. ſequatur, eos nunc æque eſſe neceſſarios ac fuerunt olim. Verum quid ita? Conſtat enim Judæos obſervantiſſimos eſſe priſcorum rituum & conſuetudinum, earum maxime, quas juſta ratio ſuadet. Conſtat inſuper ex ſententia V. Cl: eos diligenter notare mutationis cujuſque minimæ tempus & rationes. Quoniam verò mutationis novationiſque hujus, quo tempore, quo loco, quas ob rationes facta fuerit, ne ulla quidem apud Veteres mentio extat, immo cum e contra ratio doceat ex Hypotheſi, eandem eorum, quæ fuit olim, etiam nunc eſſe neceſſitatem, quid dubitamus concludere, tales *Otioſos* in Vetere Synagoga nullos extitiſſe? Quod ſi enim in Vetere Synagoga ſuis officiis ob rationes adeo ponderoſas legitime eſſent functi, cauſa dari poteſt nulla, cur deinceps munere ſuo moti & e Synagogis omnibus ejecti eſſent, quoniam ex ὑποθέσει V. Cl. ratio neceſſitatis una eademque eſſe perſeverat. Attendat in poſterum V. Cl. ne nobis, a ſe ad pugnam ſollicitatis, arma ſua in manus det, eorumque ictibus quibuſcunque ſe ipſum incaute exponat, quod jam ſemel iterum-

que fecit. Nos ipſi tantæ ſecuritatis congreſſorem nolumus.

Conſideremus amplius, quod ſi *Otioſi decem* tales ſint homines, quales illos Autores poſteriores cum *Iarchio* fuiſſe tradunt, tum ratio nulla poſſit dari, cur præciſe in *Oppidis majoribus* fuerint requiſiti. Scilicet *Civitas illa* dicitur *Magna* in Miſna Talmudica, in qua ſunt *Otioſi decem*. Sed ſanè *Otioſi* tales *decem* in Civitatibus minoribus magis fuiſſent neceſſarii, ac in majoribus. Etenim, quia in *Minoribus Civitatibus*, ſi quis poſt recitatas a Synagoga preces ſacrum conclave ingrediatur, juſta erat ſuſpicio plures non adfuturos ob numeri membrorum Synagogę paucitatem, ita in Civitatibus Majoribus varię eæque frequentiſſimę naſci poterant occaſiones, quę ſimul plures ſacris ſtato tempore celebrandis arcerent, qui hora precum præterlapſa in unum de novo coire ſuæque in Deum ſtudio & pietati poterant ſatisfacere. Colligo hinc, minores cætus ejuſmodi *Otioſos decem* multo majore jure ſibi poſtulaſſe, quam *Majores*, quia, inquam, in Majoribus Civitatibus defectus abſentium facili negotio compenſabatur, in minoribus non item. Quoniam nihilominus *Otioſi* cætibus Majoribus adſcribuntur, cogita cum animo tuo, an *Otioſi Decem* tales ſint homines, quales Autores poſteriores delineant.

Notandum præterea eſt, uni tantum *Civitati Magnæ*, quæcunque tandem illa fuerint, *decem* attribui *Otioſos*. De *viginti*, *triginta*, vel ſi mavis, binis aut trinis *Otioſorum* ſocietatibus in duabus aut tribus Synagogis nihil quicquam in Veterum monumentis legis.

gis. Pone nunc in plurimis majoribus Civitatibus plurimas extitiſſe Synagogas. Ad ſtuporem uſque [ecquis enim credat?] percipimus ex Gemarâ Codicis *Megillæ* Talmudis Hieroſolymitani ad cap: III. Hieroſolymis fuiſſe *Synagogas quadringintas & octoginta numero.* ארבע מאות ושמונים בתי כנסיות היו בירושלים *Quadringintæ & Octoginta Synagogæ fuerunt Hieroſolymis.* Extat idem in *Cetuvoth* & *Gittin*, licet variato numero. Locus obſervatus eſt *Seldeno* in *Prolegomenis* ad libros de *ſucceſſionibus* in *bona defunctorum* & *Ligtfooto* Centur. *Chorog.* Matth. *præmiſſâ* cap: XXXVI. quem eundem ex *Babylonico* prolatum *elegantem & inſignem* dicit V. Cl. fortè quia elegantem atque inſignem fabulam docet, ex varietate relationis ſatis perſpectam.

Fuerint verò Hieroſolymis *quadringentæ* Synagogę, dic mihi, num in unâ an verò in omnibus *Otioſi* fuerint conſtituti? In pluribus enim fuiſſe non dices, quia rationem reddere nullam potes, cur hæ Synagogæ *Otioſis* gaviſæ ſint, aliæ iiſdem caruerint. In una ais? Sed ſic fruſtra fuerint, cum ob Civitatis amplitudinem tum vero maximè ſecundum Hebræorum regulas, quia ſua cuique Civitatis membro Synagoga erat, quam eum oportebat frequentare. In omnibus igitur fuiſſe concludas, quia una eademque in Synagogis omnibus *Otioſorum* καθ' ὑπόϑεσιν ratio eſt & cauſa. Sed ſic numerare poteris *Hieroſolymis* quondam quater mille & quadringentos *Otioſos* extitiſſe, ex Synagogarum ærariis ſuſtentatos, quod quam ſit dictu ridiculum me tacente quivis intelligit.

Amplius aſſeritur in *Codice Talmudico*, cætui *cuique centum & viginti hominum* intereſſe debuiſſe *decem Otioſos*. Locus eſt in *Sanhedrin*, fol: 17. a *Seldeno* illuſtratus, alias a nobis adductus ad ſententię noſtrę confirmationem. Tu verò in animum tuum inducas, hoc voluiſſe Veteres Hebræos, ut ex exiguo *centum & viginti* hominum numero *decem* omni die præſentes ſe ſtiterint in Synagoga *Otioſos*, eum tantum in finem, ut, ſi cæterorum membrorum aliquod deficeret, illum defectum hora precum lapſâ poſſent ſupplere? Si quis ita ſtatuat, ſimul ſtatuat, Veteres Hebræos Rempublicam paucorum hominum, valdè imprudenter ordinaſſe, quoniam ſatius eſt, ut in ea omnes commoda boni publici pro facultate ſua promoveant. Quis vero dubitet, quin quavis alia re magis communi Civitatis cauſę proſint *decem* ex viginti & centum hominum cætu, quam ut in Synagoga *Otioſi* plane & *deſides* omni die ſedeant nullo ſubinde bono & commodo. Sed & quis animum inducat credere, Veteres Hebræos, qui omnes parcimonię ſtuduerunt, rariſſimè autem ſtipendia diſtribuerunt, voluiſſe poſteritati ſuę commendare, *centum & viginti* homines *alere* debere *decem* ſuis ſumptibus, (de Synedrio viginti & trium nihil nunc affirmo) ut ex iis lucrum valde exiguum caperent & rarum.

Quin & hoc mecum perpende, quanta in eo ſit abſurditas, ſi dicas, *decem homines* ad id unice in Synagoga & Civitate altos ſuſtentatosque eſſe, ut deſides & Otioſi omne vitę ſuę tempus tererent, cum de die ipſis reliquum fuerit tempus laborandi, æque pene

pene ac *Iudicibus*, *Miniſtris* ac *Senioribus* Eccleſię. Hoc illud eſt, ad quod Lectorem meum, ſi nugis his tantum dare cupit, maxime velim attendere. Tempora precum *matutina* & *veſpertina* fuerunt ſtata juxta ipſorum Conſtitutiones. *Matutinæ* preces ad horam quartam diei, [horis ab exortu ſolis numeratis] ſecundum *R. Judam* extendebantur, tolerabantur tamen uſque ad meridiem. *Veſpertinæ* vel potius *pomeridianæ* ab hora nona & dimidia uſque ad ultimos quinque diei quadrantes extendebantur, tolerabantur verò uſque ad occaſum Solis. Siquis id ſcire cupiat accuratius, conſulat is *Samuelem Petitum*, Virum longe Clariſſimum, *Miſcel. ſacr.* lib: 1. cap: xv. & *Humphridum Prideauxium*, Doctiſſimum Virum in Notis ad cap: 11. *Conſtitutionum Maimonidis* De *Donis pauperum* & præcipue ad cap: 1x. *Maimonidis* Libri de *Regibus*, qui loca ſingula huc pertinentia ex *Maimonidis Hilchoth Tephilla* recenſet & explicat. Medio igitur tempore, quod inter ſtatas precandi horas labebatur, diebus profeſtis [feſtis enim preces duplæ hoc eſt addititiæ habebantur reſpectu habito ad ſacrificia duplicata] Synagogę minime frequentabantur, ac proinde licitum cuique erat rem ſuam domeſticam vel publicam curare. Judices ad Collegia ſua, [confer *Seldenum* de Syned. lib: 11. cap: x. §. 11.] Magiſtri ad Scholas, Seniores forte ad mercaturam properabant, Miniſter ipſe Synagogę in commodum familiæ ſuæ laborabat, quapropter hi omnes a V. Cl. numero *Otioſorum* excluduntur. Soli hi *Otioſi decem* ſunt, quos eò quoque tempore ſupervacuo in Synagogis ſediſſe V. Cl. di-

cere

cere non audet, & quos tamen etiam tunc *Otioſos* eſſe debuiſſe, hoc eſt, cum nihil in Synagogis, quod agerent, haberent, turpi tamen ſe otio & deſidiæ dediſſe, immo dare ſe debuiſſe pergit aſſeverare. Concedit Judicibus, Senioribus Eccleſię, Rectoribus Academię, immo concedit τῷ חזן & שליח צ' *Miniſtro* & *Angelo Synagogæ*, quem tamen ſemper Synagogę negotia curare oportebat, ſua exercitia, labores, negotia. Dicere non ſuſtinet, omni die *Otioſos* in Synagogâ ſediſſe, quia pars erat diei, qua ipſis nihil in Synagoga negotii erat, & nihilominus negat ipſis honeſtisſimas occupationes Civiles, quas in Perſonis cæteris, maxime ſacris, tolerat. Sanè ſi animo ipſius non ſederet τὴν ὑπόθεσιν φυλάττειν, neſcio, quo pacto in animum posſit ducere, *Salomoni Jarchio*, homini fabuloſo, tantum heic tribuere, quantum vix ullus ſuorum contribulium.

Adjiciamus rationem ex *textu* depromptam *Talmudico*. Etſi verò ille tribus aut quatuor verbis conſtat, ſuppeditabit nihilominus, quod ad rem præſentem adferri meretur. *Quænam eſt Civitas magna?* (ſic rogatur in textu) *Omnis illa, in qua ſunt decem Otioſi,* פחות מכאן הרי זה כפר *ſi his ſint pauciores, ecce villa eſt.* Quid inde? Id ſequitur, ni fallor, fuiſſe *Civitates* ſive *cætus*, (Hebræos enim τὸ עיר ita paſſim capere in his dictis ex ſequentibus, εἰ θέλει ὁ Θεὸς, manifeſtum evadet) in quibus pauciores, quam *decem, Otioſi* extiterunt. Confer id, ſi placet, cum ſententiâ *Jarchii.* Ea hæc eſt, quod *Otioſi decem* ad id fuerint neceſſarii, ut quivis ſerius citiuſve Synagogam ingreſſus poſſit præſtare precum ſacerrimarum

reci-

recitandarum officia. Sed verò huic uſui non ſufficiunt in Synagogis *quinque*, *ſeptem*, *octo Otioſi.* Faciliorem equidem facere poſſent quinque ſex ſeptem *Otioſi* expectationem illius, qui ſerius accedebat, ſed verò tollere incommodum minimè poterant. Credin' verò Veteres Hebræos, ſi unquam ita inepti fuerunt, ut *decem homines*, *deſidiæ* & *ignaviæ* conſecratos, in Synagoga aluerint, a quibus tamen commodum, licet exiguum, haurire poterant, eo uſque etiam otium aut ignaviam amaſſe, ut tres, quatuor, quinque, *Otioſos* inſtituerint, incommodo tollendo minime pares? Sed torqueamus idem hoc argumentum ad aliam partem. Si *Otioſos* ad id inſtitutos ais, ut officia precum, a ſero venientibus recitandarum, juvent, dic, cur *decem Otioſos* ſuſtentare voluerint? Utique ſufficiebant *novem*. Si quis enim ſerius aut citius accederet, quam par erat, is ipſe *decimus* erat atque numerum ſupplebat. Neque enim *undecim* requirebantur ſed *decem*.

Denique hoc ſummopere mirari ſubit, cur hos homines *decem ignavos* & *deſides* in Synagoga eſſe velit. Sint *Otioſi*, hoc eſt, a curis mundanis ſoluti. Non negabo. Sint omni die & hora in Synagoga. Si ita placet, id nunc non diſputabo, neque concedo tamen. Sint uſui ſero ad precandum accedentibus. Hoc quoque largiar. Sed quo jure iis negantur officia in Synagogis præſtanda? Hoc enim ad nos pertinet. Cum τῷ חזן *Miniſtro* Synagogæ cura Synagogæ ſit demandata, cum is omni die & hora Synagogæ negotia debeat procurare atque hinc tantam diei partem, quantam tu Otioſis aſſignas, in Synagoga debeat terere,

cum ad hoc ab univerſa Civitate inſtitutus ſit & ſtipendio accepto ſuſtentetur, cum hic ipſe *Chaſſan* poſſit eſſe e numero *Decem Otioſorum*, hoc eſt, precaturos ſacras formulas adjuvare, eccur tu eum excludis? An fieri poteſt, ut exiſtimemus, Judæos Veteres adeo luxurioſos fuiſſe, dicam verius, dementes, ut, quod *unus* a Synagoga ſtipendio donatus agere poterat abſque ullo ſuo incommodo, cum eodem verò commodo cœtus, hoc etiam præter ipſum alii demandarint? Profecto, quanto ego hanc rem magis volvo atque revolvo, tanto videtur id mihi ab omni ſana ratione alienius, ut homines ſtatuamus in Synagoga Veteri *ignavos decem*, qui officiorum in Synagoga præſtandorum, quę perplurima erant, nihil egerint quicquam, cum nihil omnino obſtet, quo minus eadem illa officia illis æque ac aliis demandata ſint.

Vidimus ſaltem in præcedentibus, Rabbenu *Niſſim* ejuſmodi *Otioſos* noluiſſe. Is omnes eos בטלים *Otioſos* dixit, qui, quod ipſi agerent rerum in Civitate nihil admodum habentes, mane & veſperi ſacris conſtanter adhæſerunt. Hujuſmodi etiam homines pios & Deo devotos in noſtris Eccleſiis plurimos habemus. Tales dico, qui rerum mundanarum curis & negotiis aliis vacui, licet ad id minimè obſtricti, licet minime ea propter ſtipendium merentes, concionibus cæteriſque ſacris exercitiis frequentes interſunt. Dici ſolent a vulgo: **Pylaer-bijters.** Huc reſpicit, quod in Apoſtolorum *Actis* eſt cap: 11. 46. Καθ' ἡμέραν τε προσκαρτεροῦντες ἐν τῷ ἱερῷ ὁμοθυμαδὸν. *Et quotidie* PERDURANTES *concorditer* IN TEMPLO. Belg. **Dagelijcks in den Tempel volherdende.** Idem *Lucas*

Lucas id ita exprimit in Evangelio ſuo cap: XXIV. 53. Καὶ ἦσαν διὰ παντὸς ἐν τῷ ἱερῷ αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν θεόν. *Et erant ſemper in Templo Deum celebrantes & laudantes*. De Apoſtolis loquitur. Hebraice dicas: והם תמיד בהיכל / quod ſi mutes in בית הכנסת eandem φράσιν habes, quam Commentatores in deſcribendis *Decem Otioſis* adhibent. Compara etiam, quod de *Annâ* dicitur cap: II. 37. Καὶ αὕτη χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων, ἣ οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν. *Ipſa autem vidua quaſi annorum octuaginta quatuor* NON RECEDEBAT A TEMPLO, *jejuniis ac deprecationibus ſerviens Deo noctem atque diem*. En *Otioſam* ſecundum ſententiam *Rabbenu Niſſim*, ſupra allegatam! Hujuſmodi *Otioſorum*, ſultis, Principem conſtituamus *Davidem*, qui Pſalmo toto LXXXIV. de talibus *Otioſis* cecinit. Sic habet *verſus quintus*. אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך *Beati ſunt, qui habitant in domo tua, etiam atque etiam celebrabunt te*. Belgæ: **Sy prijſen u geſtadelijck.** Si tales *Otioſos* cum Rabbenu *Niſſim* intellectos velit V. Cl. noſtro etiam arbitrio liberum ipſi erit a noſtra ſententia recedere. Putamus tamen cum *nomen* בטלנים tum etiam deſcriptionem *Maimonidis* ſupra allegatam plura dicere, &, quod magis eſt, *Ligtfooti* ſententiæ ſavere. Hæc deinceps ordine luſtranda erunt. Recordetur modo Lector, hanc eſſe ſententiam *Ligtfooti*, quod per *decem Otioſos* decem homines *literati*, commodis Synagogæ intenti, ſint intelligendi.

CAP. X.

Quâ poteſtate vocabulum בטל OTIARI *in Hebræorum Scriptis veniat , ex commiſſionibus Eruditorum Virorum* Johannis Seldeni & Chriſtophori Wagenſeilii *eruitur. Quantum terminatio* ן *in voce* בטלן *valeat , diſquiritur.*

EO nos tandem tractationis noſtræ ſeries duxit, ut in poteſtatem ſignificationemque ipſius vocis בטלן paulo diligentius anquiramus , diſpiciamuſque an , quod Vir Cl. rotunde negavit , ea merum tale Otium notet , quod honeſtas occupationes & negotia excludat omnia , in publicæ rei commodum inſtituta. Sic , inquam , Vir Cl. ſtatuit. Hæc ipſius verba ſunt : *Quemadmodum etiam Hebræorum nemo , quod hic in genere monemus , neque cum hos* OTIOSOS *deſcribunt , quemquam eorum commemorat , qui a* Cl. Ligtfooto *adducuntur , neque cum ex profeſſo de* JUDICIBUS &c. *agunt eorum ullus* בטלן *appellatur.* Quam heic præſtitiſſet modeſtius ſcripſiſſe !

Vox בטל apud Hebræos notat *Otiari* , hoc idem , quod Græcis τὸ σχολάζειν & ἀργεῖν *vacare , ceſſare , abſtinere ab opere.* In Biblico contextu rarius extat. Extat tamen Eccleſ: XII. 3. ובטלו השוחנות *Et molitrices ceſſant* , otiantur. Belg. **Stille ſtaen.** Græci. ἤργησαν. In ea parte Scripturę , quę Chaldæa eſt, frequentius reperitur. Ezræ IV. 24. בטלת עבדת בית אלהא *Opus domus Dei ceſſavit.* Additur : והות בטלא

בטלא & *intermiſſum eſt*. LXX. rurſus: ἤργησε & ἦν ἀργοῦν. In *Paraphraſibus* verò *Chaldaicis* ſummà illius copia eſt ſignificatu nunquam variato. Id unum ex iis obſervabimus, quod & in *Lexico Chaldaico* obſervavit Doctiſſ. *Coccejus*, quodque ex locis perplurimis, a *Buxtorfio* allegatis in *Lexico ſuo Majore*, conſtat, reſpondere ut plurimum τὸ בטל in verſionibus Chaldæis τῷ שבת / quod apud Hebræos *quieſcere*, *opus intermittere* notat.

Præter hæc invenimus *Chriſtophorum Wagenſeilium*, Virum optume eruditum, in Libro ſuo, cui titulus, *Tela Ignea Satanæ*, alia plane occaſione agentem de genuina hujus vocis notatione, eatenus etiam hanc ſignificationem urgere, ut ſtatuat, per hoc vocabulum ſolere deſignari in Hebræorum Scriptis *ceſſationem atque intermiſſionem* alicujus operis ſi non perpetuam, ſaltem valde diuturnam & plurium ad minimum annorum. Eſt ipſi diſputatio cum ſummo *Seldeno* de conſtitutione Synedrii Hebræorum tempore deſtructionem Hieroſolymorum præcedente. Eſt *Seldenus* ea ſententia, quod quando in Hebræorum ſcriptis aſſeritur, *quadraginta annis ante excidium orbis ceſſaſſe judiciorum Capitalium* [בטלו דיני נפשות] *cognitionem* in Republicà Iſraelis, id non ita ſtricte ſit accipiendum, ac ſi plane non ſediſſet poſtea unquam Synedrium Magnum in *Conlavi Gazith* & *cætera Synedria* (dependebat enim juxta ſcita Talmudica ſeſſio minorum Senatuum a majore hoc) illis quadraginta annis officio ſuo plane functa nulla eſſent occaſione, quia ſignate in *Toſephoth* traditur, quod ſubinde לצורך שערה quando ſingularis quæ-

dam opportunitas & neceſſitas idem exigebat, Senatus hic revocatus ſit in priſtina ſua ſubſellia, ſed quod per illam φράσιν indicetur *negligentior coactio* Synedriorum, ita ut plurimam ſaltem temporis partem hæc Synedria ab officiis ſuis abſtinuerint, non verò in totum illa intermiſerint. *Nemo*, ſic *Seldenus* lib: 11. de Syned. cap: xv. *quidem Ebraicis literis paulo verſatior neſcit, verbum* בטל *tam* impediri, ceſſare, intermittere, *quam* ſufferre *aut* auferre *denotare. Ita tamen, ut ablatio ejusmodi ſignificare commode poſſit temporaneam ceſſationem ſolummodo ſeu intermiſſionem, aut in deſuetudinem abitionem, non juris omnino ſeu rei ipſius deletionem. In threnis legitur*, זקנים משער שבתו *Presbyteri defecerunt de portis, ubi* Chaldæus: סביא מתרע סנהדרין איתבטלו *Seniores ex porta Synedrii ceſſarunt. Id, quod etiam in hac, quæ præ manibus eſt, re ſit manifeſtiſſimum ex Gemarâ Hieroſolymitanâ, &c.* Mentem ſuam *Seldenus* prolixius explicat. *Wagenſeilius* verò modo laudatus, ὑπόθεσιν Viri Clariſſimi negans, ideoque autoritatem τῶν *Toſephoth* non hercle vanis argumentis fretus elevans, hanc quoque Viri Cl. aſſertionem negandam ſibi ſumpſit. *Etenim*, ita repetit, *cum* בטל *dicunt Talmudiſtæ, ferè ſemper ceſſationem omnimodam & vix eam, quæ eſt longiſſimi temporis, multumque ultra quadraginta annos ſe porrigit, ſignificant, nedum, ut eam, quæ intra hunc terminum varias admittit intercapedines, velint intellectam. Sufficiat provocare ad ſolum ultimum caput Miſnæ in* Sota, *ubi toties phraſis repetitur:* בטלו אורים ותמים *Ceſſarunt Urim & Tummim.*

בטלו

בטלו מושלי מושלים *Ceſſarunt, qui populum erudiebant parabolis.* בטל כבוד התורה *Ceſſavit gloria Legis.* Reperias hæc apud *Wagenſeilium* dicto libro p. 325. 326.

Non eſt, quod me ipſum huic diſputationi, quæ ad me non attinet, immiſceam, quodque ὑπόθεσιν Præclari *Wagenſeilii* oppugnandam mihi ſumam, quippe non intelligo, illam cauſam meam præſentem vel prodere vel juvare. Exempla, quæ Vir Clariſſimus in lucem produxit, minime ſunt obſcura, neque negari poſſe exiſtimo, vocem בטל longe frequentiſſime *prolixam ceſſationem* & *diutinum otium* alicujus ſive rei ſive Perſonę ſignificare in Hebræorum ſcriptis. Notari tamen velim, quantum ex his rebus ego percipio, hunc ſignificatum vocabuli, quem *Wagenſeilius* urget, non latere in poteſtate ipſius vocis בטל, ſed in rebus earumque circumſtantiis, de quibus vocabulum בטל uſurpatur. Conſtat id inde, quia ante monuimus τὸ בטל apud Chaldæos reſpondere τῷ שבת apud Hebræos. Cæterum τὸ שבת æque de *otio* & *quiete* horę, ac de quiete diei, menſis, anni & annorum ſumitur, ut ex Hebræorum monumentis conſtat. Quid ni igitur בטל eadem ratione de *quiete* diei, anni, quam annorum ac longiſſimi temporis, in ſe ſpectatum, capiatur? Sanè Auctor *Toſaphoth*, a *Seldeno* adductus, a Viro Clariſſimo refutatus, ſi in re erraverit, quod nunc nunc ago, voci בטל, quæ in *Gemará* habetur, hanc vim minime ineſſe credidit, quod ſi enim id credidiſſet, utique *Gemaræ* textum ea, ut fecit, ratione non fuiſſet interpretatus. Sed præter hæc, certum fiet ex ſequenti diſputa-

ta-

tatione noſtra, Scriptores Hebræos ת׳ בטל adſcribere *vacationibus* Judicum cujuscunque etiam temporis ſpatii, unde evidentiſſimum erit, vocem בטל ſubinde (non negem tamen Viro erudito, rarius) etiam de *otio* non admodum conſtanti & perpetuo, ſed de laborum intermisſione (hoc enim vult *Seldenus*) accipi.

Formatum verò eſt ex hoc vocabulo בטל noſtrum בטלן quod non *Otioſorum* modo, ſed, ut rectè V. Cl., *otio*, cujuscunque tandem indolis & cujuscunque ſpatii temporis, *deditum* notat, quod non inutile erit propius intelligere.

Terminatio nominum in ן apud Hebræos vel *ſubſtantivorum* vel *adjectivorum* eſt. Subſtantivorum exempla ſint כבשן *Fornax.* בירן *Palatium.* קרבן *Oblatio.* שלחן. *Menſa.* In his vero litera נ adjecta non alium videtur habere uſum, quam quem vulgo *Heemanthicæ* habent literę, quarum litera נ una eſt, hoc eſt, ut ad formationem nominis nudè concurrat, ſignificationi nullam poteſtatem adjíciens. In adjectivis res magis eſt dubia, ſpeciminis loco adducam duo hæc רענן & שאנן. Sanè videtur ת׳ רענן plus ſignificare, quam *virens* & שאנן quam *tranquillum*. Major quædam vis ſignificationis iis omnino ineſt. Uſurpatur ת׳ רענן in Hebrea Lingua de iis arboribus, quę perpetuo virent vigentque, ת׳ שאנן vero de iis hominibus, qui non tantum *tranquilli*, ſed ſuarum rerum plane ſecuri ſunt eique tranquillitati ſe totos dedunt atque mancipant. Ἐμφατικωτέρως tamen eſt ת׳ שלאנן quod ſemel apud Jobum ſcriptum invenitur.

Sed

Sed quicquid hujus fuerit rei, Hebræi poſteriores pluribus longe & diſtinctioribus indigentes vocabulis, quam quę Hebrææ Linguę reliquię, in ſanctis Scripturarum monumentis reſervatę, ſuppeditant, deinceps ea *adjectiva*, per quę non tam actus præteriens, quam habitus & qualitas, ut ajunt, ſubjecto ſuo inhærens (תוארים *formas* Grammatici Hebræi dicunt) exprimebatur, terminata voluerunt in ין/ Fecerunt id eo conſilio, uţ *adjectiva ejusmodi* a *participiis*, quę hoc quoque ſignificatu in Scripturis promiſcuè veniunt, diſtinguerentur. Profeci id ex *Glaſſio*, qui ſi Doctòrum Virorum ullus Grammaticę Hebræorum peritiſſimus fuit lib: III. Tract. I. Cap. I. *Hebræorum verò Doctores*, ita ille, *ejusmodi nominibus, quæ in ſacris literis a participiis non ſunt diſtincta, ad eorum diſcrimen literam* ן *in fine addiderunt*, ut חומסן *fraudator*, כועסן *iracundus*, גוזלן *raptor*. Allegamus verò hanc ſententiam *Glaſſii* eo lubentius, quia, ubi commodum erit, ex ea manifeſtum faciemus, τὸ חזן/ quod V. Cl. ab alia radice, quam Hebræi Lexicographi, quos ſequuti ſumus, deductum voluit, huic regulę convenienter flexum eſſe, ad quod V. Cl. minime attendit. Uſu etiam tum veniet, quod Cl. *Glaſſius* de diſtinctione flexionis & ſignificationis vocum גונב & גנב obſervavit. Sed ſuo quæque tempore, ne Lectorem rerum plurium minimi momenti confuſione turbemus. Applicemus, ſultis, quę dicta ſunt hactenus de vocabulo בטלן & concludamus id notare hominem *Otio deditum conſecratumque*. *Otium* vero intelligitur quodcunque & cujus-

N cun-

cunque temporis, quod ante indeterminatum reliquimus. Sed id ipſum eſt, quod nunc ulterius nos oportet proſequi.

V. Cl. in universâ ſuâ diſputatione hoc præſuppoſuit, inculcavit, iterum iterumque repetiit, τὸ בטלן ſignificare *Otioſum*, qui nihil omnino rerum ageret, cujusque *negotium* eſſet *otiari*, hoc eſt, nihil agere quicquam, ab omni opere abſtinere, immo *Otioſos* eum in finem ali, ut ab omni opere prorſus abſtineant, nulli alii rei quam ſoli *otio* intenti. Cl. vero *Ligtfootus* exiſtimavit quondam, vocem בטלן *Otioſum* quidem ſignificare, ſed ejusmodi *Otioſum*, qui mundanarum rerum nihil quærit, agitque, quales apud vulgum *Otioſi* habentur, qui ſe ipſum rebus ſacris & Divinis, publica tam ſacra quam civilia ſpectantibus, devovet dedicatque totum, quique hoc agendo Synagogę & Academię ædificandæ pro omni ſuâ facultate inſervit. *Literatum* voluit, qui omne, quod habet reliquum in vita temporis, ſtudiis publicis privatisque impendit, mundanis curis, quibus cæteri de vulgo homines ſemper impliciti ſunt, vacuus & liber. *Non quod quilibet*, verba ipſius recenſeo, *decem ex Iſraele conſtituerent Synagogam, ſed ubicunque ſunt literati decem* & ſtudioſi Legis *vocabantur hi* בטלנים Viri otii, *qui non pro deſidibus aut* otioſis *ſunt habendi, ſed quibus (utpote qui rebus mundanis non perplexi fuerunt) vacavit res Synagogæ tantum curare.* Ex ſequentibus vero conſtat, illum inter hos *Otioſos* numerare, *Judices Triumviros*, Academię & Synagogę Rectores, Interpretes, Miniſtros, & Diaconos.

Ex hac *Ligtfooti* ſententia priorem partem adoptavi, quia veriſimillima ac rationi valde conſentanea apparebat, & ipſius autoritate *Maimonidis* roborata. Conceſſi ſcilicet ſuam *Ligtfooto* ὑπόθεσιν τοὺς בטלנים *homines literatos* ſignificare. Poſteriorem partem, hoc eſt, Judices, Diaconos, Academiæ Rectores ad conſtituendam Synagogam concurriſſe atque inter Synagogę membra *decem* referendos eſſe negavi, atque etiamnum nego. Vir Clariſſimus vero ſcribendi quæſita occaſione *partem quoque priorem* ſibi negandam putavit. Ut vero fidem ſuis faceret dictis majorem, non id tantum Lectori voluit perſuadere, quod *Decem Otioſi* in Hebræorum Scriptis alio ſenſu acciperentur, quod ſuffeciſſet inculcare, ſed eo etiam progreſſus audacię eſt, ut aſſeveraverit Lectori, vocem בטלן *Otioſus* nullo in loco apud Scriptores Hebræos hominibus literatis ſtudioſisque, *Judicibus* puta, Miniſtris Synagogæ vel quibuscunque aliis devotis ſacratisque Perſonis applicari. Intereſt tuâ, mi Lector, ſcire, qua confidentia & temeritate id ſcripſerit Vir Clariſſimus, ne ſi quid aliud ex controverſis capitibus huic ſimile pari pertinacia ab ipſo aſſeveratum vel hoc in ſcripto vel quocunque alio offenderis, ea Viri Clariſſimi fiducia illico capiaris aut turberis; oſtendemus enim cum bono Deo, Virum Cl. hic admodum infeliciter contra *Ligtfootum* diſputaſſe. Sed & Vir Cl. cum ex hoc exemplo tum ex aliis, in progreſſu diſputationis noſtræ producendis, diſcat, modeſtius in diſputando adfirmare, quæ minime explorata habet. Licitum ipſi erit, noſtro etiam arbitratu affirmare, ne-

gare, limitare, quę placita erunt, ſed ea ſemper modeſtię prudentiæque ratio ab ipſo obſervetur, ut, ubi deinceps melius inſtructus fuerit, ſententiam mutare pudori non ſit, ut quidem hoc in negotio evenit. Aſſertio, quæ capitis hujus initio collocata eſt, quantum valeat, nunc diſputemus.

CAP. XI.

Adſtruitur cum ex celeberrimo teſtimonio Benjaminis Tudelenſis *tum aliis ex locis*, Judices, Præfectosque Scholarum *apud Hebræos Autores dictos eſſe & dici potuiſſe convenienter ſignificationi vocis* בטלנים Otioſos. *De* שכר בטלה mercede vacationis *diſſeritur*.

DEmonſtrare incipimus contra audacem Viri Clariſſimi aſſeverationem, quæ eſt, vocem בטלן nunquam hominem *literatum*, publicis ſive ſacris ſive civilibus vacantem, apud Scriptores Hebræos ſignificare ex luculento illo teſtimonio, quod Vir Cl. tandem ſed nimis ſero deprehendit, atque ex *R. Benjaminis Tudelenſis* Itinerario ad calcem Libri ſui produxit, non alium in finem, ut exiſtimo, quam ut teſtatum faceret Lectori, ſi id forte a nobis aut alio fuiſſet adverſum, hoc idem a ſe, licet nimis ſero, viſum eſſe.

Aſſeveraverat, ut vidimus, HEBRÆORUM NEMINEM; *cum ex profeſſo de* JUDICIBUS *aut* PROFESSORIBUS *agunt, eorum ullum* בטלן OTIOSUM *appellare*. Committe, obſecro, cum

hoc

hoc aſſerto verba *Benjaminis Tudelenſis* in ſuo *Itenerario*, verſo & notis illuſtrato a *Conſtantino L' Empereur*. Sic ille de *Bagdade* Urbe. p. 70. Cæterum *Bagdadi mille ferme Judæi degunt, qui tranquillitate & quiete fruuntur, immo gloriâ magnâ ſub maximi Regis imperio: inter quos etiam ſapientiſſimi ſunt* וראשי ישיבות מתעסקים בתורת משה *& Conſesſuum primores*(ACADEMIARUM RECTORES) *in lege Moſaica occupati.* DECEM *in iſta Civitate ſunt* ישיבות CONSESSUS. [Academiæ & Synedria] *Et ſummi Synedrii caput M. Doctor Samuel Filius Eli, caput, inquam, eminentiſſimi Synedrii. Præfectus* (סגן) *Levitarum eſt ſecundi caput. D. Daniel tertii Synedrii Præſes eſt. D. Eleazar ſocius, Præſes quarti Synedrii. D. Eleazar Filius Tſema Ordinis Procurator, cujus Genealogia ad beatum Samuelem Prophetam reducitur, caput ſive Præſes eſt quarti Synedrii. D. Haſdia, Scholaſticorum* (חברים Sociorum) *decus ſexti Synedrij Præſes. D. Haggæus Princeps ſeptimi Synedrii. D. Ezra Octavi. Doctor Abraham appellatus Abou Tahir (Pater Sanctus) noni Synedrii caput. Denique D. Zacchæus Filius Buxtanæi generalis eorum quæſtor, Præſes eſt decimi Synedrii.* Subjungit, ad quod quin animum advertas tuum, mi Lector, noli committere

הם הנקראים בטלנים שאין מתעסקים בדבר אחר אלא בצרכי צבור ובכל ימי השבוע הם דנין לכל אנשי הארץ היהודים חוץ מיום ב' שבאים כלם לפני הרב שמואל ראש ישיבת גאון יעקוב ועומר עם העשרה בטלנים ראשי הישיבות לדון לכל הבאים עליהם וגו' HI OTIOSI

DICUNTUR, *quia non occupantur ulla in re, quam in neceſſariis populi negotiis.* ATQUE OMNIBUS ISTIUS REGIONIS JUDÆIS JUS DICUNT *ſingulis diebus ſeptimanæ, excepto die ſecundo, cum omnes conveniunt ad M. Samuelem caput Synedrii, quod eminentiâ Jacobi nomen habet, ipſeque* CUM DECEM ILLIS OTIOSIS *Synedriorum capitibus adeſt, ut omnibus promiſcuè accedentibus jus dicat.* Perſeveras nunc dicere, quod nullus Hebræorum, quando de *Judicibus* aut *Profeſſoribus* agunt, eorum ullum בטלן *Otioſum*, aut eos pariter בטלנין *Otioſos* vocet, cum *Benjamin Tudelenſis* nobis Academias & Synedria Bagdadenſia deſcripturus expreſſis verbis tradat, eorum præfectos Judices & Profeſſores Ordinarios בטלנים *Otioſos* nuncupari? Si hoc amplius urgere vellem teſtimonium, id agerem, quod illi faciunt homines, qui medio die Solem lucere probant.

Sed deſiderabis, ut opinor, intelligere, mi Lector, quid conſilii ceperit Vir Clariſſimus, quando in hunc inſignem locum, licet nimis ſero, incidit? Revocaſſe ſententiam priorem putes fortaſſe? Atque ego id ab ipſius candore expectaveram, quia ſemel iterumque in his diſſertationibus errores ſuos, quos *jocularios* vocare ſolet, notat atque corrigit. Non improbamus id factum, quin potius laudamus celebramuſque, quippe quod ingenui ac liberalis animi documentum eſt. Hoc unum modo miramur, quod illi, qui ſuæ infirmitatis ſe haberè optumàm conſcientiam teſtatum facit, minima etiam, ut putat, errata in fratre ſuo ita ſtudioſe ſectari & acriter caſtigare volupe ſit.

Ve-

Verum heic loci, ubi ingenuitate ſummoperè opus erat, hoc laudato conſilio ſuo minimè utitur. Rationem ignoras? Sanè ſi hoc dictum ſuum revocaſſet, palam feciſſet Lectori, omnia, quæ in præcedentibus tanta cum animi ſui contentione a ſe erant adſeverata, totiens totienſque repetita & inculcata, lubrica eſſe & incerta. Etenim ſi hoc ſolummodo concedas, quod vocabulum בטלנים de hominibus *literatis* Synagogarumque Præfectis uſurpetur in Hebræorum Scriptis, nullus adeo ineptus homo erit, qui *decem homines* pigros, nihil prorſus operis agentes, ab Hebræorum cætu altos ſuſtentatoſque crediderit, & non Ligtfooto potius quam *Salomoni Jarchio* homini vano & ad ineptias fingendas credendaſque formato conſenſerit. Sed videamus, quid agat?

. Initio quidem fatetur *hanc deſcriptionem Otioſorum ab ea, quam dedit, vehementer multis modis differre.* Optumè, hoc enim veriſſimum clariſſimumque attendenti Lectori eſt. Quid porro? *Hiſtoria Benjaminis accuratius expendenda erit, & videndum, an ſi vel omnia vera eſſent*, ait, *nobis ullo modo adverſentur, & ſecundo, an unquam tales Otioſi Bagdadi vel alibi uſquam fuerint.* Nos cum ipſo videamus, an tanta polleat videndi aut non videndi facultate, ut ubi omnes idem vident, ille idem vel non videat vel aliud videat.

Etſi concederemus, ſic primo excipit, *Bagdadi temporibus R. Benjaminis ejuſmodi decem Otioſos fuiſſe, quales ille deſcribit, id nihil noſtræ explicationi obeſſe poteſt. Noſtri enim Otioſi, de quibus hactenus egimus, longè alius generis ſunt & ab his, de*

quibus

quibus R. Benjamin, toto cælo diverſi. Nos hactenus egimus de י׳ בטלנים של בית הכנסת *decem Otioſis Synagogæ. Hi verò, de quibus R. Benjamin, nihil minus ſunt, quam Synagogæ, in quâ ipſis nihil negotii, ſed ad Academiam & Forum pertinent: ceu qui non rebus Synagogæ vacant, ſed inſtitutioni Academicæ jurique dicundo.* Siccine putas te elapſurum, Vir Clariſſime, ſtatum quæſtionis & controverſiæ noſtræ penitus mutando? Non diſputo tecum, an R. Benjamin alios *Otioſos* deſcribat, quam quos tu deſcripſiſti, id enim longe veriſſimum, at tibi itidem adverſiſſimum eſt, ſed an vocabulum בטלן apud Hebræos unquam de *Profeſſoribus Academiæ* aut *Judicibus* Civitatis vel in genere quibusvis Viris, publico bono vacantibus, uſurpetur. Hoc negaſti. Teſtimonium contrarium habes. Fac nunc, obſecro, adſeverationi tuæ fidem, vel revoca dictum, & agnoſce ea omnia, quæ tanta cum animi tui fiducia diſputaſti, incerta admodum & lubrica eſſe. Hoc ni egeris, te minimè dimittam.

Quod verò inſuper ais, longe alterius generis *Otioſos* eſſe, quos *R. Benjamin* deſcribit, hoc tantum abeſt, ut cauſam tuam juvet, ut potius eam manifeſto prodat. Quorſum enim tui *Otioſi* ab iis *Benjaminis* diverſi ſunt? Ideone, obſecro, quia *Benjamin* vim vocis בטלנים non intellexit & non minus in rei quam vocis traditione inſigniter mentitus fuit? An verò ideo, quia tu ad genuinam ſignificationem vocis בטלן non penetraſti, atque adeo *Otioſos* nobis alios deſcripſiſti, quam quos Autores Hebræi cognoverunt? Prius ſanè non dixeris, poſtquam autoritatem fidemque

que Autorum Hebræorum adeo extuliſti & explicationibus vocum Hebræarum, ab ipſis profectis, ſumma religiône adhærendum eſſe, me docere, Lectorique tuo perſuadere voluiſti. Poſterius igitur heic obtineat, quia *portento ſimile fuerit* te Autore, *R. Benjaminem* in Synagogâ natum atque eductum uſum vocum, in gente ſuâ uſurpatarum, minime intellexiſſe, Te verò, Chriſtianum hominem, eundem bene atque accurate tenere. Intellexerit itaque R. *Benjamin*, in Synagoga natus atque educatus, vim vocis בטלן/ tum verò tu graviter per omne tuum ſcriptum erraveris. Quę conſecutio ſi Tibi non arrideat, deſine poſthac fundamenta ſubſternere demonſtrationibus tuis, quę ad leviſſimum pedis motum vacillant.

Quos verò *Otioſos Benjaminis* a *ſuis Otioſis* plurimum diſcrepare ſtatuit V. Cl. eos cum noſtris amiciſſimè conciliamus. Scilicet בטלנים dicimus *omnes homines*, qui ſive ſacris ſive civilibus rebus ad publici egregii commodum *vacant*. Hi ſi in Academia (בית מדרש) aut *Synedrio* (בית דין) collocentur, vocantur בטלנים של בית דין *Otioſi Synedrii* vel בטלנים של בית מדרש *Otioſi Academiæ*, ſi verò Synagogę aſſignentur, dicuntur בטלני׳ של בית הכנסת *Otioſi Synagogæ*, quales ad diſtinctionem a cæteris *Otioſis* Judicii aut Academię intelligendos eſſe ſignificarunt Gemarici ſuâ nota ad *Miſnam Megillæ*. Ut verò hi בטלנים *Benjaminis Præfecti* erant *Academiis & Synedriis* vel *Societatum minorum Moderatores* agebant, ita nos *Præfectos* & *Miniſtros Synagogæ Otioſis Synagogæ* annumerandos decrevimus.

Alterum, quod excipit, hoc eſt, quod R. *Ben-*

jamin hic *vel falſa vel ſibi non ſatis comperta tradiderit, vel ea minus feliciter & diſtinctè explicuerit.* Ita ne verò Vir Clariſſime, tandem ſuſpecta Tibi incipit eſſe Hebræorum Scriptorum fides, quam, ubi e re tua erat, tantoperè deprædicaſti? An ea nunc incipis audacia eſſe, ut *Benjamini Tudelenſi* in hiſtoricâ narratione, a gente ſuâ receptâ, cujus contrarium teſtimonium nullum profers, fidem neges, cum ante *Salomonis Jarchii*, ejuſdem farinæ hominis, fidem Lectori tuo magno conatu volueris obtrudere? Quid ita varias? Scilicet dicebat *Salomo Jarchi*, quæ in rem tuam erant, quę lubenter dicta cupiebas. Quę eadem quando non dicit *R. Benjamin*, ſubſiſtis, hæres, ad animum revocas, Judæos fabuloſos eſſe, minimè iis in omnibus eſſe credendum. Quę ſi cogitaſſes prius, ratio fuiſſet nulla, cur hypotheſin tuam de *Decem Otioſis* ita animoſe urſiſſes.

Sed ſit ita. Fefellerit nos R. *Benjamin* Tudelenſis, cujus ego Patronum agere nolim. Verum ſit, illum oculos menteſque Auditorum ſuorum fabulis voluiſſe paſcere, hoc ad diſputationem præſentem minime ſpectat. Negatum mihi eſt, Hebræorum Scriptorum ullum vocem בטלן pro homine *literato*, Academię Eccleſię aut Synedrii commoda procurante, accipere, hoc vocabulum ullibi eo ſignificatu apud ipſos extare. R. *Benjamin* verò ait *Bagdadi* decem Cætuum Academicorum Præfectos, juri dicundo conſtitutos, vocatos fuiſſe בטלנים *Otioſos*. Falſum fuerit, quod *R. Benjamin* aſſeverat, hoc tamen verum manebit, quod nobis ſufficit, *R. Benjaminem* vocem בטלן / ut nos eam volumus acceptam, uſur-

uſurpaſſe, quod ipſi in animum venire non potuiſſet, niſi ea ætate vocabulum בטלני eo uſu fuiſſet frequens.

His dictis, detinet Lectorem occaſione eorum, quę in Libro *Juchaſin* de eadem Civitate *Bagdada* referuntur, a *Conſtantino* autem *L' Empereur* adducta ſunt in *Notis ad Benjaminem*; quæ non diſplicent, ſed ad rem præſentem, quæ ventilatur, nihil attinent.

Tandem verò in fine hujus contentionis, ubi ipſe, quæ adduxerat, nequaquam ſatisfacere perſpexit, *iſtud ſummum*, ait, *inde rectè colligi poterit & concludi, uſum vocis* בטלנים *vel Otioſorum tandem ſequioribus ſeculis a Judæis Babyloniis ita ampliatum eſſe, ut ea præter Veterum morem etiam Doctores Academicos, eosdemque Judices fuerit complexa.* Hoccine *ſummum* inde poterit colligi tuo judicio; Vir Clariſſime? Meo judicio id ad *minimum* inde colligi poteſt, quod tamen ſi colligis, tum collectionem facis priori tuæ ſententiæ adverſiſſimam. Colligis utique vocem בטלנים *ſequioribus ſeculis* apud Babylonios præter Veterum morem Judices & Profeſſores complexam eſſe, cum ante diſertiſſimè aſſeveraveris, nullum ſcriptorum Hebræorum abſque ulla temporis diſtinctione vocabulum hoc ſenſu accipere.

Sed quænam, obſecro, hæc ſunt, quæ memoras *ſequiora ſecula*? Vixit enim *Benjamin ſeculo duodecimo*, quod *Conſtantinus L' Empereur* docet in Notis. p. 134. Conſtat idem ex Chronologis Hebræis. At verò *R. Salomo Iarchi*, cujus auctoritatem tu fun-

damentum ſententiæ tuæ ſubſtraviſti, initio *ſeculi duo decimi* mortuus eſt. Immo *Benjamin* Tudelenſis iter, quod per Galliam inſtituit, memoriæ mandans, ita omnino loquitur de hoc *Salomone*, ac ſi eo tempore adhuc fuiſſet ſuperſtes. Sanè *Conſtantinus L' Empereur* haud aliter commodius hanc ſolvere novit difficultatem, quam dicendo, *Benjaminem, dum Iudæorum Magiſtros aliosque in iſtis Civitatibus, quas deſcribit, commemorat, non tantum ſuo tempore viventes recenſere, ſed eos quandoque, qui obierant.* Sis vide illius Annotationes ad p. 6. quæ extant p. 150. Sed cum ex ipſo conſtet *Ganzio*, quam ſępè pauca Judæi certo habeant explorata de fatis præcedentium Doctorum, quid flagitii eſſet ex narratione Benjaminis Hiſtorica concludere, *Salomonem Iarchium* & *Benjaminem* eodem vixiſſe tempore, quod tamen nemini obtrudi poſſe ſatis ſcio.

Sed ſit ita. Fuerit inter eos paucorum annorum diſtantia & intervallum, vixerunt nihilominus, ut conſtat, uno eodemque ſeculo. Quod ſi vero, Vir Clariſſime, Tibi placet ſententiam tuam fidei R. Salomonis inædificare, quid vitio nobis vertis, quod nos R. Benjaminis teſtimonio fidamus, ejusdem farinæ hominis? Immo quid crepas, ſignificationem vocis במקום *ſequioribus ſeculis*, per quæ ætatem *Benjaminis* intelligis, præter morem Veterum fuiſſe mutatam, cum *Salomonis Iarchii*, ejusdem ætatis hominis, teſtimonio ita mordicus ac tenaciter adhæreas? Vin' vero ſcire, quid ego *ſummum* ex dicto *R. Benjaminis* colligam? Hoc ſcilicet, quod apud Judæos Babylonios, qui omni ævo habiti ſunt juris Hebraici

&

& conſuetudinum priſcarum peritiſſimi, reſervatus fuerit genuinus ſignificatus vocis בטלן/ qui apud *Occidentaliores*, per diſſipationem in alia loca longo tempore a ſtudiis alienatos, periit, quodque ea propter ea ſit verisſima vocis בטלן notatio, quam *R. Benjamin* nobis tradidit ſua ætate apud Babylonios obtinuiſſe, noſtræ ſententiæ & explicationi in Archiſynagogo datæ convenientisſimam.

Sed an ſatis non erat ſemel impegiſſe? Sic iterum in his ipſis reſponſionibus V. Cl. *Unde facile eſt perſpicere olim in Academiis & tribunalibus nullos fuiſſe, qui* Otioſi *dicerentur, quemadmodum etiam cum de tribunalibus ex profeſſo agitur, judices non tantum non dicuntur* Otioſi, *ſed ab iiſdem etiam diſtinguuntur, ut ex* Codice Sanhedrin *liquet.* Siſte heic rurſus gradum, Benevole Lector, & oſtendam Tibi, *Judicibus* in ipſo muneris ſui exercitio adſcribi בטלה *Otium* & *vacationem*, quod ſi ita eſt, quis negare præfractè ſuſtineat, Judices perpetuos eo nomine בטלנים *Otioſorum* inſigniri poſſe & debere, quod V. Cl. negare perſeverat, licet jam ſemel expresſisſimo teſtimonio *R. Benjaminis* ad pudorem uſque convictus. Sic legimus in deciſionibus *Rabbenu Aſcher* in Sanhedrin ad Cap. I. §. x. הדיין יכול לקבל שכר בטלתו ממה שבטל במלאכתו כדי לדון *IUDEX poteſt accipere mercedem vacationis ſuæ* (OTII SUI) *eo quod ceſſare ab opere ſuo debuit, ut judicio intentus eſſet.* Si lubet, adi ipſam diſputationem *Rabbenu Aſcher* in commentario ſuo. Nos deſcribemus potius clarisſima verba *Joſephi Karo* in *Choſchen Hammiſpath.* Cap: x. §. v. הנוטל שכר לדון כל דיניו

שדן בטלים אלא אם כן ידוע שלא נטל מהם שכר ואם אינו נוטל אלא שכר בטלתו מותר *Si quis mercedem judicandi ergo acceperit, omnia ipſius judicia inania ſunt* (**wozden voor nul verklaert**) *veruntamen ſi ſatis fuerit perſpectum illum nullam accepiſſe mercedem, ſed ſolam vacationis ſuæ* (OTII SUI) *compenſationem mercede aliquâ eſſe factam, id licet.* Ea vero *merces OTII Iudicis* [בטלת שכר הדיין] ita porro deſcribitur. כגון שיש לו מלאכה ידועה לעשות בשעה שיש לו. לדון ואמר לבעלי הדין תנו לי שכר פעולה של אותה מלאכה שאתבטל ממנה והוא שיקבל משניהם בשוה *Sicut, ſi quando certum notumquè opus ipſi* (Judici) *peragendum eſt ea hora, quâ eum oportet judicare, & tum dixerit partibus litigantibus, rependite mercedem, quæ operis hujus præſtationi æqui valeat, a quo nunc cogor ceſſare, ſi, inquam, tum a partibus litigantibus opera illa redimitur ex æquo, hæc dicitur merces vacationis.* Sed vero non admiſſa eſt ejuſmodi *merces vacationis* in Judicibus, niſi omnibus pateret, rem verè ita ſe habere, judicemque vere alicujus operę jacturam pati, quod ſi res poſita eſſet in incerto, tum id omnino fuit prohibitum, quod inde etiam diſcere eſt.

Recolligamus, ſis, quę pro noſtra opinione adſtruenda & V. Cl. aſſertionibus refellendis ex his locis facere posſunt. Negavit *Iudices* appellari בטלנים *Otioſos*, vel, quod, ni fallor, idem eſt, *Iudicibus in actus ſui exercitio* adſcribi בטלה *Otium* iis locis, ubi Hebræi Scriptores expresſe de Judicibus agunt. Producta nunc loca ſunt ex iis libris, ubi Hebræi argumentum de *Iudicibus* pertractant. In iis lo-

cis vero ſignate id tempus, quod *Iudices* impendunt *actui Iudicii*, vocatur בטלן *Otium*. Apud nos non minus vulgato vocabulo. **Vacatie.** Vides itaque, Vir Clariſſime, novo argumento probatum, quod de novo negaſti. Si enim tempus, quo Judices *vacant ſuis rebus*, vocatur *Otium*, eccur Judices, perpetuo in majoribus Civitatibus his *rebus VACANTES* non dixeris בטלנים OTIOSOS? Vel ego magis *cæcus* quam talpa ſum, vel probatum eſt, quod a V. Cl. negatum erat.

Cæterum non id modo, quod ad præſentem diſputationem de *Iudicibus* pertinet, ex his teſtimoniis concluſeris, ſed hoc etiam, quod uſui hujus vocis minimè adverſetur, *aliquem ſimul vacare & operari*. Τὰς בטלנים *vacantes homines* [σχολάζοντας] ſignificare, ſemper tenuimus, ſed *vacantes* literis, ac neceſſitatibus Synagogę, quod vulgo *Otiari* eſt. Id vero idem in *Iudicibus* conſideramus ex adſcriptis teſtimoniis. Dicuntur illi בטל *ceſſare*, ſed, quo pacto, an ergo in univerſum a negotiis omnibus abſtinent? Minime vero. *Ceſſare* & *vacare* dicuntur, quando minime *vacant*, id eſt, judicio ſuo valde intenti ſunt.

Quin vereor, ne Nobiliſſimi *Wagenſeilii* ſententię aliquid ex conſideratione horum locorum decedat. Statuit, ut vidimus, contra *Seldenum*, vocem בטל continuatam longi temporis quietem denotare. *Seldenus quietem vacationemque* intermiſſam, non continuam, defenderat. Ejusmodi vero ſignificationem videtur hoc vocabulum habere in locis modo allegatis, in quibus breve etiam temporis ſpatium, judicio dicen-

cendo deſtinatum, vocatur בטלה *Otium*. Sic eodem modo ſumi videtur in *Paraphraſi Chaldæâ* ad Exod. xxi. 19. Statuit ibi Legiſlator, ut, qui noxam alteri intulerat, moram operis, quam illa noxa paſſus erat, rependeret. Moſes ita exprimit: רק שבתו יתן *Tantummodo compenſabit moram neglecti operis*. Chal. בוטלן עבידתיה *Ceſſationem Operis ſui*. בוטלניה *Ceſſationem ſuam*. R. Salomo. ביטול מלאכתו *Ceſſationem operis ſui*. Non hic *ceſſatio longi temporis*, ſed qualiſcunque brevis aut longa, continua aut intermiſſa intelligitur. Sed hæc diſputatio noſtra non eſt.

CAP. XII.

Inſignis ex Joſepho *locus producitur*, *in quo mentio* τῶν ἀργοτέρων *Otioſorum*, *cujus verſiones variæ expenduntur. Nomina* Principum & Seniorum *populi*, *quæ apud* Joſephum *extant*, *hac occaſione notantur.*

OPtumam dignisſimamque rem præſtiterimus, ſi quem ſignificatum vocis בטלנים nunc probatum dedimus ex *Benjamine*, eundem etiam vindicare posſimus ex *Joſepho*, Scriptorum Hebræorum omnium, quos habemus poſt Scripturæ Autores & Paraphraſtas, vetuſtisſimo. Non disſimulabo verò ſpem aliquam mihi affulſiſſe ex *Libro* iv. de *Bello Judaico* cap: ix. ubi in hunc modum ſcribit. Νυκτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης ὡς οὐδέμιαν περὶ τῇ πόλει Ῥωμαίων ἑώρα φυλακὴν τὸν καιρὸν ἁρπασάμενος οὐ μόνον τοὺς περὶ αὐτὸν ὁπλίτας ἀλλὰ καὶ τῶν ἀργοτέρων συχνοὺς ἅμα ταῖς γενεαῖς ἀναλαβὼν

ἐπὶ

ἐπὶ ἱεροσολύμων ἔφϑγε. *Ruffini* hæc eſt verſio. *Nocte autem Johannes, cum nullas Romanorum excubias circa oppidum videret, arrepta occaſione non ſolum his, quos circa ſe habebat armatos; ſed etiam ſenioribus plurimis cum familiis abductis in Hieroſolymam fugiebat.* Narratur in contextu *Joſephi* ejuſdemque parte, a nobis citata, *Johannem*, inſignem ſeditionum Autorem, in *Giſcalâ* urbe a *Tito* fuiſſe obſeſſum: Petiiſſe a *Tito*, ut *Sabbathi* die urbem invadere aut conditiones deditionis præſcribere deſineret, quia dies ille ex Patria lege deſtinatus erat otio: Tito liberaliter concedente de nocte σὺν τῶν ἀργοτέρων συχνοῖς fugiſſe ex Civitate Giſcala verſus Hieroſolymam.

Nos in hac narratione nihil aliud ſcire deſideramus, quam quid ſibi velit vocabulum ἀργότεροι. *Ruffinum* audivimus vertiſſe per *Seniores*. Belgica vetus ſed valde corrupta editio habet. **Met vele upt den Oudſten**. Nupera verſio Gallica Doctisſimi *Arnaldi*. *Quelques-uns des principaux habitans avec leurs familles*. Verſiones hæ non admodum differunt, verum tamen non videntur ſatisfacere voci ἀργότεροι, quæ ſignificare debet, ſi propriè accipiatur, OTIOSOS. Sed operæ pretium eſt, id paulo preſſius conſiderare.

Ἀργὸς apud Græcos *triplici* gaudet ſignificatu, uno tamen proprio & familiari. Proprius & familiarisſimus ille eſt, quo ſumitur pro *Otioſô*, quaſi ἀεργὸς eſſet ἀεργὸς *abſque opere*. Hoc ſenſu acceptum eſt in hoc ipſo capite *Joſephi*. Ὡς ἀργὴ πάντων αὐτοῖς ἐστιν ἡ τῆς ἑβδομάδος περίοδος. *Quomodo ultimo hebdomadis*

P *die*

die ab omni omnino opere otiari ſtatutum ipſis ſit. Præterea notat *album* & *velocem*, ſed rarius. *Velocem* denotare contraria ſignificatione, Docti Viri docent. Repugnat enim τῇ ἀργίᾳ *otio ac pigritiæ* velocitas: Sed quando ἀργὸς *album* notat, tum id derivandum ab vocabulo ἀγλαὸς per multam mutationem & tranſpoſitionem. Factum id inde dubio procul; quia Autores illi rationem neſciverunt has duas maximè diverſas ſignificationes conciliandi. Mihi omnino placet, quod ex Viro quodam Doctiſſimo, quicum hunc locum conferebam, intellexi, utrumque hunc minus frequentem ſignificatum τοῦ ἀργὸς *albus* & *celer* petendum eſſe ex communi illa notatione, quâ ἀργὸς capitur pro *Otioſo.* Sanè nihil ineptius eſt quam credere, Parentes noſtros, Linguarum Principes & Autores, uni voci duas contrarias ſignificationes dediſſe, quæ ad unam communem revocari nequeant. Hoc etenim ſi egiſſent, tum quidem res, quas per notationes nominum diſtinguere cupiebant, miſere confudiſſent. Quicunque igitur varii vocum ſignificatus, iique, ut ad primam ſpeciem apparet, maximè ſibi invicem contrarii producuntur ſive apud Hebræos, ſive Græcos, illi ad unam notionem communem omnes, ſi ſtudium ac induſtria adhibeatur, potuerunt revocari. Nos id olim in Hebræorum vocum plurimis meminimus præſtitiſſe, quarum ſpecimina, ſi vacat, dabimus. Hujus verò ſuę ſententię de hac voce ἀργὸς *Vir Clariſſimus* ipſe rationem dabit, immo jam dedit.

Quocunque verò modo ſumatur τὸ ἀργότεροι hoc in loco, puto, loquendi ſpeciem ſatis eſſe notabilem,

maxi-

maximè vero, ſi capiatur pro *Otioſis*, ut nobis hactenus perſuaſum eſt. Cum enim *Joſephus* ſæpe de *Senioribus* & *Primoribus* populi agat, quos heic ex ſententiâ Interpretum deſcribit, non animadverti tamen, illum hac voce ἀργοτέρων alibi uti. Fieri etiam poteſt, ut ego, qui longo tempore *Otii Otioſorum*que non admodum magnam curam habui, non ſatis diligenter & circumſpectè quælibet *Joſephi* loca expenderim. Obſervavi alias ex *Joſepho* vocabula δυνατοὶ *Potentes*, Bel. Jud. lib. II. cap: XIV. γνώριμοι *Spectati*, cap: XV. ἀρχιερεῖς, *Principes*, cap: XVI. γεραιοὶ *Seniores*, cap: XXV. οἱ τοῦ δήμου προεστῶτες *Præfecti populi*, lib. IV. cap. V. οἱ ἐν τέλει, *Qui in ſumma apud populum dignatione ſunt.* lib: III. cap: VII. οἱ γεραιοὶ τοῦ δήμου *Seniores populi.* lib: III. cap: XVI. οἱ πρῶτοι *Primores*. lib: V. cap: III. οἱ προὔχειν δοκοῦντες *præcellentes*. lib: III. cap: XVI. οἱ προὔχοντες *Præſtantiores* Ant. *lib.* XX. *cap.* VII. ſecundum diſtinctionem Latinam. His inquam vel vocibus vel phraſibus utitur *Joſephus*, quando de ſpectatis populi Senioribus, Civitatumque Rectoribus diſſerit. Quo vero pacto contingat, ut heic, ubi ex mente Interpretum eandem rem exprimere vult, voce ἀργοτέρων utitur, id puto conſiderationem noſtram ſummopere mereri.

Si ἀργὸς hoc in loco pro *albo* accipias, tum ἀργότεροι eſſent *candidiores*, vel *candidati*; nobiliſſimi ſcilicet urbis Giſcalenſis incolę. Putandum eſſet, ſi alicui hæc verſio placeret, vocem hanc reducendam ad Hebræam חורים, quę *albos*, id eſt, *nobiles* notat, tu *candidatos* dicas, quia חור vi derivationis à חרך potius *candidum*, quam *album* ſignificat. Di-

 cun-

cuntur illi apud Græcos propria voce λευχείμονες, Latinis *albati*. Interpretibus Græcis LXX. ἐλεύθεροι, ἔνθιμοι, ἄρχοντες. *Joſepho*, ni fallor, εὐγενεῖς & εὐγενέστεροι.

Sed Viri optume in his literis eruditi, amici noſtri, quos hoc ſuper loco conſuluimus, exiſtimarunt; nimis peregrinam & quæſitam eſſe hanc interpretationem. Commodius futurum arbitrabantur, ſi aut *Otioſi*, ut ego cupiebam, aut *veloces* & *celeres* intelligerentur, in quod poſterius eorum alter inclinabat.

Quod igitur ad poſterius illud interpretamentum attinet, id omnino ejuſmodi eſt, ut accipi mereretur, niſi duo obſtarent, quæ æquo animo hactenus non potuimus ſuperare. *Alterum* eſt, quod hic ſignificatus vocis ἀργὸς valde ſit infrequens, quodque non videatur vero ſimile, *Joſephum*, cum rem notiſſimam dicere vellet, voce valde infrequenti & contrario ſignificatu uſitatiſſimâ uſurum. *Alterum* verò, quod ex contextu narrationis conſtet, eos, qui ex Civitate Giſcalâ noctu aufugerunt, celeres veloceſque viros multam partem non fuiſſe. Etenim refert *Joſephus*, plura eorum millia a militibus Titi interempta fuiſſe. Præterquam quod una cum iis fuerit ὄχλος γυναικῶν καὶ παιδίων *mulierum puerorumque cohors*. Ne dicam, *Ioſephum* τοὺς περὶ αὐτὸν ὁπλίτας *quos circa ſe habebat armatos* expreſſe ἀπὸ τῶν ἀργοτέρων diſtinguere.

Concludimus non ſupereſſe commodius hujus vocabuli hoc loco interpretamentum, quàm quo ſumitur pro *Otioſis*, qui longe frequentiſſimus & familiariſſimus idemque proprius vocis uſus eſt. Sed verò,

qui

qui hi *Otioſi*, obſecro, & quam ob rationem ita dicti? Fuiſſe hos, quos *Ioſephus* ἀργοτέρους dicit, *Seniores* & *Præcipuos urbis Rectores* ex verſionibus ante adductis datum fuit percipere. Sane ex contextu ſatis perſpicuum eſt, τοὺς ἀργοτέρους eos eſſe, qui cum *Johanne* faciebant, urbemque Giſcalam moderabantur, præcipui urbis incolæ, ἀπὸ τοῦ δήμου diſtincti. Populus eos vocat τοὺς νεωτερίζοντας *res novas molientes*, hoc eſt, ſeditionis autores & Principes. Principes item Civitatis, ad quos hæc cura pertinet. Sed quid eos nuncupet *Ioſephus* ἀργοτέρους *Otioſos*? Quoniam ex divitiis opibuſque ſuis vivere & ſuſtentari poterant, ideoque neceſſe non habebant perpetuo & ſervili opere vitæ ſuæ alimenta quærere, ac proinde vel Civitati vel Eccleſiæ regendæ conſtituebantur. *Hoc agere* apud vulgum *Otiari* eſt. Sic exiſtimo. Si cui aliud idque melius ſuppetat, id nobis etiam autoribus in medium proferat. Sed ſi quis in his, quæ ego attuli, poſſit acquieſcere, is mihi ſimul concedat, eam ſignificationem τ̃ בטלנים / quam nos urgemus, veriſſimam eſſe, quippe quæ autoritate *Joſephi* (ἀργότεροι enim idem eſſe, quod בטלנים nullus, opinor, negare auſit) confirmetur.

CAP. XIII.

Voces Græcæ, σχολάζειν, σχολαῖος, σχολὴ, ἀργὸς, ἀργεῖν. Latinæ Otiari, Otium, vacare. *Belgicæ,* **Ledigh zijn/ Sigh beledigen** *cum Hebræis* בטל *&* בטלן *comparantur ad dilucidationem ſignificationis vocis* בטלן *a* Ligtfooto *propoſitæ & a nobis defenſæ, Illuſtrantur autem hac occaſione varia Sanctæ Scripturæ loca.*

TErminari hic facile paterer noſtram contentionem, niſi ex uſu vocis *otiari* & *vacare*, in aliis celebribus Linguis frequenti, & ſimul ex explicatione *Maimonidis* ſententiam noſtram, ſed quid noſtram dico, quę priſcorum Judæorum eſt, multum promoveri intelligerem.

Nimirum in aliis Linguis Græca, Latina, Belgica etiam noſtra uſu venit, ut voces σχολάζειν *Otiari, vacare*, **beledigen** / non ſignificent *meram quietem*, in qua nihil omnino rerum agas, ſed *quietem* ab ordinario ſuetoque munere, aut potius ceſſationem ab ejusmodi opere mundano, quo vulgo homines in commodum conſervationemque familię ſuę in Civitate ſe ſolent detinere. Τῶν οἰκείων ἔργων ἀργίαν cum *Platone* dixerim. Hujus ordinis ſunt homines *literati* & *ſtudioſi*, quales ſolent eſſe Præfecti Civitatibus, Academiis & Eccleſiis. Quoniam enim vulgus eos non videt operi ſervili & mundano adſtrictos, quoniam, inquam, conſiderat vulgus, eos cura rerum, quas ipſi ſectantur inter homines, ad vitę ſuę alimenta & con-

conſervationem ſibi procuranda, relicta, talibus ſe detinere negotiis, quibus magnam ineſſe moleſtiam minime arbitrantur, quæque, quando illi agunt, dicuntur *otiari*, hinc eos omnes, qui ejusmodi vitę rationi deſtinati ſunt, *Otioſos* denominat. *Precari* & *Legi divinæ intelligendæ operam dare*, in ſtudiis Doctrinę aliis occupatum eſſe, ejusmodi ſunt, quę vulgus non agit, niſi ubi *vacat* & *otiatur*. Si quis igitur his negotiis ita adſtrictus eſt, ut de omni vita ſua nihil aliud agat, hunc vulgus בטלן *Otioſum* vocat, non; quia nihil omnino rerum præſtat, ſed ut dictum, quia id agit, quod quando illi agunt, *otiantur*.

Apud Græcos τὸ σχολάζειν ad amuſſim convenit cum noſtro בטל/ Notat enim *Otiari*. Sed hoc ipſum σχολάζειν ſignificat *rei alicui agendæ incumbere*, opportunitatem aliquid agendi arripere. *Suidas* in voce σχολή. σχολὴ, ἢ τὸ μηδὲν δρᾷν ἢ τὸ περί τι σχολάζειν. ἀντὶ ℑ τοῦ σχολάζειν λέγουσι τὸ εὐκαιρεῖν. *Otium eſt, nihil agere. Vel in aliqua re occupari.* Rei alicui vacare & operam dare. q. d. circa aliquid otiari. Omne otium in rem aliquam impendere. *Pro* σχολάζειν *tamen multi dicunt* εὐκαιρεῖν. *Heſychius:* σχολή. οὐ μόνον τὸ μηδὲν δρᾷν ἀλλὰ καὶ τὸ περί τι σχολάζειν καὶ ἡ διατριβή. *Otium non tantum hoc notat, quod nihil agas, ſed hoc etiam, quod rei alicui vaces & operam des.* Apud *Herodianum* habes, θέαις καὶ ἑορταῖς σχολάζειν *ſpectaculis & feſtis operam dare*, ἱερουργίαις σχολάζειν *ſacrificiis vacare*, σχολάζειν τρυφαῖς *deliciis ſe dare*, σχολάζειν ἔργοις τυραννίδος. *Tyrannidem exercendo otium ſuum inſumere*. Similia exempla apud Autores

om-

omnes quam plurima invenies, a Lexicographis conquiſita, quę deſcribere non juvat. Bona res eſt, quod documenta variæ hujus ſignificationis dare liceat ex Scriptura N. T. Reporitur autem in ea τὸ σχολάζειν bis, ſed notatione ad placitum noſtrum variante. Matt: XII. 44. ita ſcriptum eſt de *Spiritu immundo* ad domum a ſe derelictam redeunte. καὶ ἐλθὸν εὑρίσκει σχολάζοντα. *Et rediens invenit eam vacuam*, vacantem. Belg. **Ledigh**. Hic σχολάζειν, ut patet, notat *vacare*, nihil agere, vel, nulli eſſe uſui. Secundo ſignificatu extat 1 Cor: VII. 5. *Ne fraudate alter alterum, niſi ex conſenſu, ad tempus quoddam*, ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ *ut vacetis jejunio & precibus*. Belg. **Verledigen.** Chryſoſtimi φράσις convenit. πάντα τὸν βίον ἐν προσευχαῖς καὶ ἐν τῇ θεοῦ λατρείᾳ σχολάζειν *omne vitæ tempus precibus & cultui Divino vacare*. Hic ſanè τὸ σχολάζειν hoc idem notat, quod nos notare volumus τὸ בטל / ita videlicet *otiari*, ut aliquid *agas*, quo otium tuum fallas. Adeo ut בטלנים ſint σχολάζοντες ταῖς προσευχαῖς, καὶ τῇ ἀναγνώσει.

Sed ſententia noſtra inde magis adſtruitur, quod omne exercitium Juventutis ac Magiſtrorum in locis, ad id deſtinatis, σχολὴ *Otium* dictum ſit atque tandem ipſe locus hinc σχολὴ *Schola otium* denominatus ſit: Adeo profecto congruum eſt, ut *Viri literati*, ſtudioſi, ſacris rebus vacantes בטלנים σχολάζοντες *Otioſi* nominentur. Hinc σχολεῖον apud *Suidam* per διδασκαλεῖον *ludum literarium*, σχολαρχήσας per σχολῆς ἄρξαντα, τοῦτ᾽ ἐστι διατελέσης *eum, qui Scholæ ſive exercitiis literis ſtudentium præeſt*, vertitur. Rectiſſime

ta-

tamen annotavit *Suidas*, quod prima ſignificatio τῆς σχολῆς hæc non ſit, quâ capitur pro *loco*, in quo διατριβὴ ſive opera literis diſcendis datur. Ea ſignificatio τῆς σχολῆς & τῶν σχολῶν rarior eſt apud Græcos, ſed frequentior apud Latinos, apud quos *Cicero*, *Quintilianus*, aliique vocabulis *Schola*, & *Scholæ* pro τῷ παιδευτηρίῳ ſæpe uſi ſunt. Occurrit nihilominus apud Græcos, ut ex Lexicis colligere eſt. *Suidas* igitur recte putavit, inquam, quod σχολὴ prima ſuâ ſignificatione non denotet τὸν τόπον, ἐν ᾧ σχολάζουσι καὶ διατρίβουσι περὶ παιδείαν *locum, in quo literarum cultores occupantur circa diſciplinas*, ſed id, quod alias minus commode dicitur εὐκαιρία *opportunitas* temporis, quam quis iis rebus agendis impendit.

Prætermittendum tamen minime eſt τὸ σχολὴ priore ſignificatu occurrere in *Actis Apoſtolorum* cap: XIX. 8. ubi de Paulo dicitur, quod καθ' ἡμέραν *ſingulis diebus diſſeruerit* (διαλέγεσθαι idem quod דרש) ἐν τῇ σχολῇ τυράννου τινὸς, *in Scholâ cujuſdam tyranni.* Putamus *Lucam* ita ſcripſiſſe, quia vox אסכולא *Schola* eodem hoc ſignificatu jam apud Judæos invaluerat & cum plurimis aliis vocibus Græcis in Hebræam Linguam tranſlata fuit. *Druſius* id jam ad locum hunc obſervavit & verbis *Aruch* vocabulum hoc expoſuit, quod in *Midraſchim* priſcis Hebræorum Commentariis frequens eſt. Sane Interpres *Syrus* ita etiam locum vertit, ut vocem אסכולא in eo retinuerit. וכל יום ממלל הוא עמהון באסכולה דגברא דשמה טרנס *Et omni die diſſerebat cum iis in Schola Viri cujuſdam, cui nomen Turno.* Optume. Id enim

præterea hinc diſcis, quod nomen τύραννος ſit proprium Viri, & idem plane, quod *Turnus*, in Hebræorum ſcriptis frequens. Debemus hanc obſervationem Doctiſſimo *Druſio*.

Nullum in hac comparatione vocum בטל & σχολάζειν ſupereſſe poteſt dubium, ut video, niſi hoc unicum, an forte τὸ σχολάζειν non magis διατρίβειν, *occupatum eſſe*, quam *otiari* notet, & an ideo τὸ בטל non rectius cum τῷ ἀργεῖν, quod idem *otiari* Græcis eſt, quam cum σχολάζειν conferatur. Sed huic dubio ſolvendo non eſt neceſſe magnam operam impendere, quoniam id ex *Suida* cæteriſque Lexicographis Græcis commode ſolvi poteſt. Scilicet inde conſtabit tantum abeſſe, ut voces σχολάζειν & ἀργεῖν ſignificatione differant, ut potius altera per alteram explicetur; quin immo, ut voces, ἀπὸ τῆς σχολῆς derivatę, adeo valide ſignificent *Otium*, ut ſimul *ſegnitiem*, *tarditatem*, *lentitudinem*, qui gradus otii omnium maximi ſunt, notent. *Suidas:* σχολαῖος. ἀργός. σχολαιότης. ἀργία. σχολαιότερον ἀργότερον. *Lentius*, *tardius*; ut ex exemplis a *Suidâ* ſubjunctis patet. σχολαιότης, ait, λέγεται ἡ μέλλησις καὶ ἡ ὑπομονή. Addam, quod LXX. Interpretes vocem נרפה *remiſſum* eſſe, tardum, lentum eſſe, vertunt per σχολάζειν *Otiari*. Exod: v. 8. כי נרפים הם *Quoniam tardi*, remiſſi, negligentiores, deſides *ſunt*. 17. נרפים אתם נרפים *Segnes vos*, *ſegnes & deſides eſtis.* LXX. σχολάζουσι γάρ. Σχολάζετε. σχολασταί ἐστε. Belg. **Gy lieden gaet ledig.** Apparet itaque σχολάζειν adeo fortiter *otium* notare ac ἀργεῖν. Sed & ipſum ἀργεῖν & ἀργὸν εἶναι non excludit *aliud agere*. Sanè *Apoſtolus* ita accipit

hanc vocem, cum de junioribus viduis diſſerit 1 Tim: v. 13. Ἅμα δὲ καὶ ἀργαὶ μανθάνουσι περιερχόμεναι τὰς οἰκίας. οὐ μόνον δὲ ἀργαὶ ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περίεργοι· λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα. *Simul autem etiam Otioſæ eſſe diſcunt, circumeuntes domos; immo non ſolum otioſæ ſed etiam nugaces & curioſæ; garrientes, quæ non oportet.* Viden' quam egregiè ab Apoſtolo conjungantur ἀργία & περιεργία *Otium* & nimis anxius labor ſtudiumque in curandis rebus alienis, quę curioſitas eſt. *Otiari* itaque & *laborare* circa unam eandemque rem dicta, ſibi invicem ſunt oppoſita; ſed de rebus diverſis intellecta ſimul ſubſiſtunt. Reperam τὸ σχολαῖον *Otioſum*, ejusdem omnino uſus & ſignificationis apud Græcos, cujus בטלן eſt apud Hebræos, a *Suidâ* reddi per ἀργὸν & διατελοῦντα τριβόμενον *Otioſum & moras nectentem* habet Interpres, ſed rectius, in *re aliqua occupatum moras nectentem*; rei alicui agendę immorantem.

Prouti verò vocabula σχολάζειν & ἀργεῖν ſic accipiuntur, ut *otium non omnimodum* ſed determinatum ab his vel illis rebus ſignificent, non excluſis laboribus; ita voces *vacare* & *Otiari* ejuſdem plane poteſtatis ſunt apud Latinos. Tralatitium eſſet inhærere probationi hujus ſignificatus in voce *vacare*; quoniam nihil pueris eſt notius, quam *literis ſtudiiſque vacare* idem eſſe, quod *Otium* ſuum in literis diſcendis conſumere, ſtudiis operam dare. Quod verò attinet ad *Otii* notionem, eam non minus *honeſtum* quam *turpe Otium* notare Autores Linguæ Latinæ abunde docent. *Ciceronis* notiſſima ſententia eſt lib: III. Officiorum. *Scipio dicere ſolebat, nunquam ſe minus*

 Otio-

Otioſum eſſe quam cum Otioſus ; nec minus ſolum, quam cum ſolus eſſet. Plutarchus idem *Scipionis* effatum ita exprimit : ὁπότε σχολάζοι πλείονα πράττειν. *Quando Otioſus eſſet, plura facere.* Sed & idem Cicero, *eſſe in otio cum dignitate, Optabile eſt Otium cum dignitate*, dicere ſolitus fuit. Unde profecto id abunde conſtat, poſſe aliquem *Otioſum* neque tamen iccirco mox omni dignitate deſtitutum eſſe. Ad manus eſt inſignis locus ex *Suetonio* in *Cæſare Julio* cap: IV. *Cæterum compoſita ſeditione Civili, Cornelium Dolabellam Conſularem & triumphalem Virum repetundarum poſtulavit; abſolutoque Rhodum ſecedere ſtatuit & ad declinandam invidiam & ut per Otium ac requiem Apollonio Molonis, clariſſimo tunc dicendi Magiſtro, operam daret. Otium* Cæſaris hoc esſet, ut *Apollonio Molonis* operam daret. Apud Belgas **ledigh zijn** & **ſigh beledigen tot dit of dat werck /** promiſcuo ſignificatu dicitur. Item **vacatie** & **vacantie.** Sed illuſtremus etiam hanc φράσιν aliunde.

Sacerdotes in Templo occupati in mactandis, deglubendis, ſecandis offerendiſque ſacrificiis, *otioſi* dubio procul non erant: Veruntamen ſecundum Legem *Otioſi* cenſebantur. Id verò conſtat ex Matt: XII. 5. Ἢ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι τοῖς σάββασιν οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσι καὶ ἀναίτιοί εἰσι. *Aut an non legiſtis in Lege, quod Sabbato Sacerdotes in Templo Sabbatum profanent & inculpabiles ſint?* Quænam hæc ſunt opera, per quæ Sacerdotes a Chriſto dicuntur Sabbatum profanare? Dicat *Theophylactus.* Ὁ νόμος ἐκώλυεν ἐν τῷ σαββάτῳ ἐργάζεσθαι. Οἱ οὖν ἱερεῖς ἐν τῷ σαββάτῳ καὶ ξύλα ἔσχιζον καὶ πῦρ ἧπτον.

ὥστε ἐβεβήλουν τὸ σάββατον, τουτέστιν, ἐμίαινον. *Lex vetabat operari Sabbatho: & tamen Sacerdotes Sabbatho ſcindebant ligna & ignem accendebant. Profanabant ergo Sabbatum, hoc eſt, polluebant.* Sed quomodo, an verè Sacerdotes Sabbatum *profanaſſe* aut polluiſſe cenſendi ſunt? Minime verò. Neque enim convenit exiſtimare, Sapientisſimum Deum præcepta ſibi maxime contraria dediſſe. Quid ergo Chriſtus ſibi vult, quando Sacerdotes Sabbatum profanaſſe ait? Hoc ſcilicet, quod Sacerdotes id egerint Sabbato, quod ſi egisſet alius, ſanè is Sabbatum profanasſet. Ignem accendebant Sacerdotes, Ligna diſponebant, animantes cædebant, plures etiam ac profeſtis diebus, eosque deglubebant purgabantque, neque tamen ideo mandatum divinum transgrediebantur. Hoc tamen agebant in ſanctuario, quod ſi extra ſanctuarium egisſet alius, illi operi non deſtinatus, is certisſime præceptum de ſeptimi diei quiete violaſſet. Dicam itaque cum *Maimonide* & *Bartenorâ* Com. ad cap: v. *Peſachim*, אין שבות במקדש *Nullum in Sabbato eſſe otium*, notante *Outramo* de Sacrif. lib. I. cap. XVI. §. VII. Quomodo verò nullum in Sanctuario eſt *otium?* Ita putem, quod *otii* & *laboris* diſcrimen in Sanctuario nullum ſit obſervatum, ita ut perpetua in Sanctuario laboris exercitio fuerit, ſi ad miniſterii quotidiani opera attendas: perpetuum quoque *otium*, ſi in animum inducas, laborem illum omnem ſacrum eſſe, unde nulla ad hominem, omnis ad Deum utilitas redundat. Commodè id exprimitur in *Hieroſolymitano Talmude* Cod. Schabbath. fol. XVII. I. עבודה שהיה לשם קדושים אין עבודה *Opus ſervile*,

 quod

quod fit in ſacris, non eſt ſervile. Sic vertit *Ligtfootus*, qui locum hunc ad illuſtrandum Chriſti dictum produxit. *Opus* itaque, quod ſacris rebus impenditur, tale non cenſetur, licet vel maximè operoſum ſit. Docuit id alio exemplo Chriſtus in Evangelio *Johannis* cap: VII. 22. 23. Ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον. Εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωϋσέως. *Sabbato hominem circumciditis. Si circumciſionem homo accipit Sabbato, ut ne ſolvatur Lex Moſis, an mihi indignanimi, quod totum hominem ſanum fecerim Sabbatho.* Circumciſio operoſa admodum erat, quippe ad quam plurium miniſterium requirebatur. Facta tamen eſt Sabbatho & habita pro *non opere*, quia opus ſacrum erat ad Eccleſię neceſſitates pertinens. Qua de cauſa ratio apud me eſt concludendi, eos omnes, qui in ſacris rebus occupantur & verſantur, Hebræis habitos eſſe pro *Otioſis*, quod probandum ſuſceperam. Accidit verò, ut eandem hanc veritatem alio etiam argumento munire poſſim. Vocabulum עצרת apud Hebræos dubio procul notat *abſtinentiam ab opere.* Dictus ille dies eſt idcirco עצרת quo cætus ab omni opere ceſſabat, & in unum cogebatur ad vacandum ſacris. Conſtat hic ſignificatus ex Lev. XXIII. 36. עצרת הוא כל מלאכת עבודה לא תעשו *Abſtinentia* (continentia, ceſſatio) *eſt. Nullum opus miniſterii* (nullum operis genus) *facietis.* Belg. **Verbotsdag.** Quia illo die vetitum eſt operari. Hanc verò vocem, quod ſcitu perutile eſt hoc loco, *Septuaginta Interpretes* duplici, ſed diverſiſſima voce expreſſerunt in ſuâ verſione, voce ἀργίας, puto &

θερα-

θεραπείας. Prior *otium* notat, poſterior *cultum*, miniſterium, ſervitium. Quid ita? Quia, quod contendimus, ſacris rebus deditum eſſe eſt *otiari*. Quia ipſe *cultus divinus* otium infert ab humanis rebus, quibus omni die vulgus deſtinatum eſt. Mihi itaque ſi credas, hi ſunt *Otioſi*, שנפרשים מעניני העולם ועומדים על הספר יומם ולילה *Qui ſeparati ſunt a negotiis & curis mundanis & libro legis inhærent interdiu & noctu*. Loquutio extat apud *Benjaminem* in *Itinerario* p. 6. Ἐν παρόδῳ obſerves, φράσιν עמד על הספר *ſtare ſuper illo libro* (Legis) eandem eſſe cum *Pauli* illa 1 Cor. xv. 1. *Cæterum notum vobis facio fratres Evangelium, quod Evangelizavi vobis* ὃ καὶ παρελάβετε ἐν ᾧ καὶ ἑστήκατε, *quod & accepiſtis & in quo ſtatis*. Repetamus dictum prius, *Otioſi* ſunt, qui literis dant operam, העוסקים בתורה *occupati in Lege*. Aliud vis? *Otioſi ſunt*, qui liberi ſunt *a jugo regni & jugo viæ terræ*, hoc eſt, qui curis aliis, quam ſacris, non ſunt devoti. Locum innuo, qui eſt in *Pirke Avoth* cap. III. §. III. Ribbi Nechunja, Filius Hakkana dicit: כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ *Quicunque recipit ſuper ſe jugum Legis, tollunt ab eo jugum Regni & jugum viæ terræ. Quicunque verò excutit a ſe jugum Legis, huic imponunt jugum regni & jugum viæ terræ*. Gloſſa id ita intelligit, quod qui literis devotus conſecratuſque eſt a עמל וטורח הפרנסה labore & moleſtia alimentum, quod ad ſuſtentationem ſuam facit, procurandi, liber ſit. Sed verò, ad quos pertinet hoc dictum? Ad Academia-

rum

rum Rectores, Eccleſiarum Miniſtros, curatores ſacrarum rerum puto, quos e publico vixiſſe conſtat. Hos igitur ſi *Otioſos* dixeris, nihil dixeris, quod a ſententiis vel modis loquendi Veterum differat.

CAP. XIV.

Commentarii Maimonidis *de* Decem Otioſis *ad ſententiæ noſtræ confirmationem producuntur, illuſtranturque. Curſim agitur de voce* צבור / *phraſibusque* צרכי צבור & עסוק בצרכי צבור / *atque ex iis nihil contra aliam quandam meam aſſertionem de* Collectoribus Eleemoſynarum *concludi poſſe, ὡς ἐν παρόδῳ demonſtratur.*

HIs præmiſſis *Maimonidis* commentarium de novo excutiamus, quem pene unicum olim ad ſententię *Ligtfootianæ* illuſtrationem adſcripſeramus, eumque a brevi explicatione, quam Vir Clarisſimus ad eum dedit, liberemus. Brevi, inquam. Non ideo verò, quaſi mentem ſuam ſatis in ea tradenda Vir Cl. non expreſſisſet, ſed hanc ob cauſam brevi, quia, cum ubivis locorum res minimi pretii, ad qualemcunque illuſtrationem propoſitorum probatorumque thematum productas, ſumma diligentia proſequitur, expendit, refellit, ſi ita videtur, admodum prolixe & copioſe, reſponſione tamen ad hoc argumentum, quod unicum pene tum urſeramus, pauciſſimis verbis defungatur, vix paginę columna comprehenſis. Si propoſitum nobis non eſſet, uti eſt, a gravioribus in fratrem dictis in levisſimę hujus cauſæ agitatio-

tione nobis temperare, non deeſſet utique juſta occaſio infirmitatem mentis noſtrę, ut ille frequenter fecit, ſubinde prodendi.

Sic itaque *Maimonides*, ante a nobis citatus, ut ſententię noſtrę Patronus Com: ad Sanhed. cap. I. Hal. VI. עשרה בטלנים של בית הכנסת : הם בני אדם שאין להם עסק אלא מלאכת שמים רוצה לומר לקרות בתורה וישיבת בבתי כנסיות *Decem Otioſi Synagogæ: Hi erant homines, qui operam ſtudiumque ſuum omne ponebant in rebus divinis, hoc eſt, ut legerent Legem & ut ſederent in Synagogis.* Adſcribitur a Viro Cl. alius *Maimonidis* commentarius in hunc locum præſentem *Megillæ*, cum priore hoc teſtimonio a nobis adducto comparandus. הוא שיהיו בבית הכנסת עשרה בני אדם שלא תהיה להם שום מלאכה אלא עסקי צבור ותלמוד תורה וקביותן בבית הכנסת *Fuerunt in Synagoga decem homines, quibus nihil omnino operis erat, niſi ut incumberent neceſſitatibus Synagogæ & ſtudio Legis, quorum ſtatio fuit in Synagogâ.* Coincidit *Nathanis* in *Aruch:* בטלין ממלאכתן ועוסקים לצורכי צבור *Ceſſantes ab opere ſuo & incumbentes neceſſitatibus cætus.* Hæc poſteriora verba *Ligtfootus* adoptavit. *Vocabantur hi* בטלנין Viri otii, ait, *qui non pro deſidibus atque Otioſis ſunt habendi,* בטלין ממלאכתן ועוסקים בצורכי צבור *Sed quibus* (utpote, qui rebus mundanis non perplexi fuerunt) *vacavit res Synagogæ curare atque incumbere ſtudio Legis.* Quando paulo ante Interpretum Talmudicorum ſententias de hujus vocis intellectu conſuluimus ac inter ſe comparavimus, hoc animus fuit oſtendere, quod *Maimonidis* commen-

tarius ab eo *Jarchii* differret. Cum enim *Maimonides* nullam omnino mentionem facit *ſtipendii*, quę in deſcriptione *Salomonis Jarchii* a V. Cl. accepta, omnem faciunt numerum, tum verò mentionem facit *ſtudii Legis*, (תלמוד תורה) *Lectionis Legis*, עסקי צבור *Procurationis negotiorum cætus* (hoc etiam in commentario *Jarchii* ad *Bava Kama* reperitur) עסק במלאכת שמים *operæ locatæ in rebus cæleſtibus*, quę plus videntur velle dicere, quam *Jarchii* verba ſignificaverant, imo quę idem omnino videntur dicere, quod nos diximus, nimirum, *Decem Otioſos* decem homines Literatos fuiſſe, quibus cura rerum in Synagoga gerendarum, hoc eſt, Lectionis Legis, precum recitandarum, cæterorumque Synagogę neceſſariorum negotiorum faciendorum demandata eſt. Quid enim ſibi volunt alias עסקי צבור *negotia cætus*, צורכי צבור *neceſſitates cætus*, תלמוד תורה *ſtudium Legis*, קרית התורה *Lectio Legis*, quę totidem verbis *Otioſis* in deſcriptione *Maimonidis* attribuuntur? Si *Maimonides* id dicere voluiſſet, quod eum dictis ſuis nos volumus ſignificaſſe, id eſt, ſi dicere voluiſſet, *Decem Otioſos* fuiſſe decem homines, ſtudio Legis Divinæ conſecratos, rerum Synagogæ curandarum ergo, Lectionis ſcilicet legis, precum, cæterorumque officiorum, in Synagoga ſtatis temporibus præſentes, præter quæ nos nihil dicimus, dic quibus vocibus aut terminis *Maimonides* id ipſum clarius expreſſiſſet? Quod ſi verò *Maimonidis* verba hunc ferre ſignificatum poſſint, quid illa extenuat Vir Cl. quando ad illa a nobis producta reſpondet? Neque enim aliud quid in ſua ad locum illum exceptione

ne

ne agit, quam ut ii tenuiſſimum affricet ſenſum. Legere in Lege, occupatum eſſe in ſtudio Legis, providiſſe negotiis Synagogæ, ipſi nihil eſt aliud, quam tempus ſuum in Synagoga fallere animi gratia aliquando Scripturam volvendo revolvendoque, legendo ac meditando. Omnino ſane major vis contextui *Maimonidis* ineſt. Cum enim per קריית התורה *Lectionem Legis*, ubi Synagogæ officia cenſentur, *publica Legis Lectio* intelligi conſueverit, cum תלמוד תורה *ſtudium Legis* apud Hebræos notare ſoleat *operam*, quam quilibet literis conſecratus legi diſcendæ ſolet adhibere, cum מלאכת שמים *rem omnem divinam* & *cæleſtem* notet, cujus cura ſtudioſis ac literatis hominibus demandatur, quid, obſecro, tergiverſaris in præſenti *Maimonidis* loco idem intelligere, & ſi *Otioſorum* horum cauſam agere velis, digniſſimum illis otium attribuere ceſſas?

Sed verò plus etiam his dicere videtur velle φράσις ab Interpretibus penè omnibus de *Otioſis* his uſurpata, ut ſupra viſum, עסוק בצרכי צבור *Occupatum eſſe in neceſſitatibus Cœtus* aut *Synagogæ*. Non veritus eſt eadem *Jarchius* uti. Et quid ſi is ipſe ad minimum Lectores publicos & Synagogæ Miniſtros ex his formatos voluerit? Profecto tantum abeſt, ut id cum noſtra hypotheſi pugnet, ut ne ipſa quidem *Jarchii* explicatio illi refragetur.

Vocabulum צבור συναγωγὴ, συλλογὴ, Hebræis poſterioribus in uſu fuit loco vocis עדה *congregationis*, ἐκκλησίας, Chaldæis כנישתא. Notat autem *univerſitatem populi*, ſive magnam ſive exiguam pro conſtitutione Civitatis. Opponitur autem τῷ יחיד *uni* &

ſingulari perſonæ, ut ex *Maimonide* conſtat in *Menachoth* cap: I. ubi זבחי צבור *ſacrificia cœtus* & זבחי יחיד *ſacrificia unius* ſibi invicem opponit. Unde commode צבור verteris per *Civitatem*, *Rempublicam*. Poſteriore verò modo eleganter verſum inveni apud *Seldenum* lib: III. de Syned. cap: XII. §. IV. ubi de *Bello arbitrario* agit, non abſque agitato conſilio cum oraculo Pontificis inchoando. Oraculum autem id inter alios is quoque conſulere poſſe dicitur, למי שהצבור צריך לו *qui Reipublicæ nomine* ut Legatus conſulebat. Sic vertit *Seldenus*. Integra itaque Civitas, tota univerſitas Reipublicę, ipſa Reſpublica dicitur צבור / ne quis putet, vocem hanc *Synagogam* ſignificare, ut vulgo vertitur. Notat equidem *Synagogam*, id eſt, cœtum, univerſitatem, ſic enim συναγωγὴ & ἐκκλησία apud Græcos accipitur, ſed neque *ædes Synagogæ*, neque præciſè cœtum, in ædibus Synagogę congregatum. Sed ita potius ſe res habet. Cœtus idem Judæorum, qui Civitatem incolebat, Synagogam ſolebat frequentare. Civitatis & Eccleſię membrum eſſe res apud ipſos diverſę non fuerunt. Hinc Civitas univerſa cenſebatur eſſe צבור συναγωγὴ, & quę in Synagoga promulgabantur ſtatuta ad Civitatem univerſam pertinebant, quę extra Synagogam inter eos Juriſdictio exercebatur, Synagogę etiam membra obſtringebat, neque tamen ideo Rectura Synagogę & Civitatis commiſcebatur.

Utile viſum fuit hoc monere, cum quia vidimus vocem צבור ſubinde alio ſignificatu accipi a Scriptoribus, tum vero maxime, quia animadverti Virum Clariſſimum in progreſſu diſputationis ſuę contra me pro-

probaturum, *Diaconos* eſſe membra *Synagogæ*, hoc argumento, ut ſibi videtur, validisſimo uti, quia *Diaconi* pertinent ad צבור *Synagogam:* Dicuntur enim a cætu *conſtituti* על צורכי צבור *neceſſitatibus Synagogæ curandis.* Diſſ. II. §. XXIII. Quantam, obſecro, ſpeciem habet hæc probatio apud imperitos? qui cum *Synagogæ* heic vocem legunt, cum *Diaconos a cætu conſtitutos* legunt *ad negotia Synagogæ procuranda*, putant, ſe totidem verbis probatum legere, *Diaconos ad Synagogam pertinuiſſe.* Verum quam fallax, quam inanis hæc collectio eſt apud eos, qui quid ſit צבור/ quid צרכי צבור ex Hebræorum ſcriptis didicerunt. Si enim Lector mihi bona fide adſeveranti credat, צבור æque ſignificare *cætum*, qui in Civitate habitat, quam qui Synagogam frequentat, & צרכי צבור æque ſignificare officia, quę in Civitate, quam quæ in Synagoga præſtanda ſunt, an non eadem ſpecie ex eadem voce contra Virum Clariſſimum concluſerim, *Diaconos eſſe membra Civitatis?* Atque ita ſane res eſt, a nobis cum auxilio divino ſuo tempore probanda.

Viſo, quid ſit צבור/ haud difficile erit intelligere, צרכי צבור frequentisſimam *ῥῆσιν* in Scriptis *Maimonidis* & aliorum, ſignificare *officia*, & *munia* quælibet, quæ alicui nomine Civitatis in commodum publicæ rei imponuntur. Alias exprimitur per צרכי רבים Locum deſumamus ex *Orach Chaiim* cap: LXX. §. IV. היה עוסק בצרכי רבים והגיע זמן ק״ש לא יפסוק אלא יגמור עסקיהם ויקרא אם נשאר עת לקרות *ſi quis in negotiis univerſitatis occupatus fuerit & tempus recitandi Pericopam Audi Iſrael appropinquaverit non*

abrumpat ideo negotia eorum, quin potius ea perficiat, legat vero, ſi tempus legendi ſuperfuerit. Qui igitur in publico munere occupatus erat, quod absque incommodo rei publicę intermitti non poterat, is erat פטור מק״ש ſolutus a Lectione Pericopę: Audi Iſrael. Quod verò dicitur, עסוק בצרכי צבור / vel בצרכי רבים occupatum eſſe in neceſſitatibus cætus curandis, hoc nihil aliud eſt, quam commodis publicę rei valde intentum eſſe & ſumma fide & diligentia munus tibi commiſſum explere.

Ex hac expoſitione noſtra facili negotio collegeris, quinam illi ſint ſive in Civitate ſive in Synagogâ Viri, qui dicuntur עוסקים בצרכי צבור *occupati in negotiis cætus.* Illi ſcilicet, quibus cura publicę rei concredita & commiſſa eſt: Judices, Magiſtratus & Diaconi in Civitate, Doctores in Academia, Seniores & Miniſtri Synagogę in Synagogis. *Obadias Bartenora* ad tit. *Joma* cap. VII. de משוח מלחמה *Sacerdote belli cauſa uncto* ait, שצורך צבור בו *quod neceſſitas cætus ipſi incumbat. R. Benjaminem Tudelenſem* ante audivimus, deſcribentem *Judices* Bagdadenſes, ita concludere. הם הנקראים בטלנים שאין מתעסקים בדבר אחר אלא בצרכי צבור *Hi otioſi dicuntur, quia nulli alii incumbunt rei, quam neceſſitatibus Synagogæ perficiendis.* De *Miniſtro Synagogæ Elias Levita* in Tisbi, eodem modo. ונקרא גם כן חזן לפי שהוא צריך לראות מה הם צורכי הצבור *Vocatur vero Inſpector, quia ipſi incumbit proſpicere, quænam Synagogæ neceſſaria ſunt.* De *Diaconis* locus ſufficere poteſt a V. Cl. allegatus ex *Orach Chaim* Tit: LIII. §. XXVI. קהל שנהגו למנות אנשים

על

על צורכי הצבור בין לחזן בין לקופה של צדקה בין לשאר מנוים הצריכים לצבור וגו׳ *Quando cætus quoſdam ſolet negotiis publicis* (neceſſarius Univerſitatis) *præficere--ſive Synagogæ Miniſtrum, ſive Adminiſtratores ciſtæ* [Diaconos] *conſtituat ſive cætera etiam munia in commodum rei publicæ diſtribuat &c.*

Apparet, opinor, ex teſtimoniis his paucisſimis, quinam illi ſint, qui apud Hebræos dicuntur עוסקים בצורכי צבור *intenti neceſſariis Reipublicæ agendis*, Judices, Magiſtratus, Doctores, Miniſtri Synagogę, Curatores pauperum, cæterique omnes, quibus cura publicę rei quodammodo commiſſa erat. De officiis cæteris vilioribus an uſurpatum legerim unquam hac hora non memini. Quid verò? An ſi hæc æquo animo expendas, dicere poteris, *homines decem* ſegnes atque *Otioſos*, qui ex Viri Clarisſimi ſententia nihil omnino rerum egerunt, nihil agere debuerunt, in Synagogæ ædibus concluſos *valde intentos fuiſſe* לצורכי צבור *neceſſariis Reipublicæ?* aut ſi mavis *Eccleſiæ?* Sanè ſi nihil omnino rerum præſtare & pro lubitu ſuo otiari, ſit publicæ rei commoda ſumma deligentia curare, ne credo ubivis locorum noſtra etiam cum in Republica tum in Eccleſia plurimos homines futuros eſſe, qui commoda Reipublicæ noſtræ nolentes atque inviti promovent. Expleſſe tamen Synagogæ munia Vir Clarisſimus regeret. Quomodo verò, an pro univerſa Synagoga orarunt, vel an aliquid egerunt aliud loco Eccleſiæ, quod univerſę alias Eccleſiæ præſtandum incubuiſſet? Hoc dicturum fuiſſe V. Cl. opinabar, ſed vero id dicere noluit, poſtquam animadvertit, me hos *de-*

cem

cem Otioſos cum *Iſraelitis ſtationariis* comparaſſe, qui quondam in Templo locum & officia Iſraelitarum expleverunt ex Hebræorum Autorum traditione. Quid ergo? Eum in finem in Synagoga ſtato precum tempore otioſi horas ſuas numerarunt, ut ſi quis citius tardiuſve accederet, is fruſtra Synagogam non acceſſerit. Si verò alicui hoc fuerit עסוק בצורכי צבור *intentè curare negotia Reipublicæ* aut *Eccleſiæ*, patiar lubens, ut id *otio* tribuat & *ignaviæ*, quod ego curæ, diligentiæ & labori tribuo.

Sed quo tandem diſputationis hujus modus ac terminus a me ponatur, concludam hanc meæ ſententiæ probationem inſigni admodum teſtimonio *R. Gamalielis*, quod reſervatum nobis eſt in *Pirke Avoth* cap: II. §. II. יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון *Pulcrum eſt ſtudium legis cum artificio aliquo adjuncto, nam labor utriuſque oblivisci facit peccati. Omne quoque ſtudium Legis, cui non eſt adjunctum aliquod exercitium, tandem diſſipatur* (in vanum abit) & *trahit ſecum iniquitatem*. Siccine verò R. Gamaliel? Sed quo tu pacto toleres *decem* homines in Synagoga Otioſos, nihil rerum agentes, quibus operari omnino nefas ſit? Si lubitum eſt Viro Clariſſimo plus otii vel potius operæ horum Otioſorum ignaviæ vindicandæ dare, conferat deinceps cogitationes ſuas cum hoc Gamaliele, ſummæ exiſtimationis apud gentem ſuam Viro, tentetque ipſi prius ſatisfacere. Quod ſi verò id tentaverit fruſtra, ne moleſte amplius habeat, me hominem Chriſtianum, qui omni ævo meo plus labori quam otio de-

di,

di, quique turpe & ſegne otium rem omni mortali indigniſſimam eſſe puto, R. Gamalielis, ſapientis Viri, ſententiæ potius quam ſuæ ſubſcribere. Huic verò effato *Gamalielis* adjice optumum *Maimonidis* dictum, quod extat in Codice *Mattanoth Aniim* cap: x. §. XVIII. לעולם ידחוק אדם עצמו ויתגלגל בצער ועל יצטרך לבריות ואל ישליך עצמו על הצבור וכן צוו חכמים ואמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ואפילו היה חכם ומכובד והעני יעסוק באומנות ואפילו באומנות מנוולות ולא יצטרך לבריות מוטב לפשוט עור בהמות נבלות ולא יאמר אדם חכם גדול אני כהן אני פרנסוני Cl. Prideaux. *Perpetuo quiſque ſemet ipſum ad anguſtam vivendi rationem rediget & difficultatibus involvet, ne opus habeat ſubſidio a creaturis & ſe projiciat in Eccleſiam.* (pro alimento) *Sic enim præcipiunt ſapientes & dicunt, fac Sabbatum tuum, ut diem profanum* (ne vive lautius Sabbato, quam diebus profeſtis) *ne opus habeas ſubſidio a creaturis. Et licet aliquis ſit vir ſapiens & honoratus, ſi tamen pauper ſit factus, operam dabit alicui arti manuariæ, etiamſi eo indignæ, ne opus habeat ſubſidio a creaturis. Præſtat enim excoriare cadavera beſtiarum, quam ut dicat populo: Ego ſum ſapiens primarius, vel ego ſum ſacerdos, quæſo alatis me.* Duo exiſtimem in hac inſigni *Maimonidis* teſtatione concluſa eſſe, quæ ad præſens noſtrum inſtitutum pertinent. *Primum* eſt, quod Veteres Hebræi ægerrime tulerint homines *Otioſos*, qui rerum nihil agentes vitam ſuam turpi ignavia deſidiaque tranſegerunt, quod *Maimonides* in contextu ſequente clarius etiam his verbis

obſervatione digniſſimis exprimit; גרולי החכמים היו מהם חוטבי עצים ונושאי הקורות ושואבי מים לגנות ועושים הברזל והפחמים ולא שאלו מן הצבור ולא קבלו מהם כשנתנו להם *Fuerunt enim e ſapientibus primariis, qui findebant ligna & portabant trabes & hauriebant aquas ad irrigandos hortos, & fabricabant ferrum & faciebant carbones & nihil petierunt ab Eccleſia* (e publico ærario Collectorum Eleemoſynę) *neque acceperunt quicquam, quando iis aliquid volebant dare.* Aſſerit *Maimonides*, quod veterum inſtitutis valde conſentaneum eſt, ex priſcis Sapientibus adeo nullum tenuioris Fortunæ Virum fuiſſe *otioſum*, ut artes, vitæ ſuſtendandæ neceſſarias, neglexerit omnes. Laboraſſe eos ait, quantum poterant, neque minus, ac alii, vitæ ſuę neceſſitatibus proſpexiſſe. *Secundum*, quod rariſſimi apud Veteres illi fuerint homines, qui ex publico, quodcunque id tandem fuerit ærarium, vixerunt. Profecto, quando res in noſtris Rebuspublicis ita videmus ordinatas, ut plurimi ex publico alantur homines (hoc enim apud *Maimonidem* eſt השליך עצמו על צבור *ſe ipſum projicere* ſuper *Eccleſia* aut *Civitate*, etſi ille potiſſimum de *eleemoſynis* agat) non eſt, quod nobis imaginemur, idem in priſca Hebræorum Republica florente obtinuiſſe. Tributa, quę in commodum Civitatis ſolvebantur, (liceat enim ſic diſtinguere, ne quis de iis, quę aut Deo aut Regi cedebant, me loqui opinetur) exigua erant admodum, neque tanto hominum numero alendo, quantus apud nos de publico vivit, ſufficiebant. Si Deo placet, alibi de eo agemus accuratius. Ad id unicum animum tuum nunc ad-

vertas velim, quam hæc duo inſigniter conveniant, dicam pugnent, cum hypotheſi *Jarchii* de *Decem Otioſis*. Quod ſi enim longe maximum vitium hoc habitum ſit Veteribus Hebræis, nihil agere, quando agendi occaſio eſt: quod ſi inſuper rariſſimos aluerint in Civitate ſtipendiarios (erat enim hæc קופה *Ciſta Eleemoſynaria* Civitatis, quæ de ea poterat pro arbitrio ad ſuſtentationem bene meritorum atque in commodum quodcunque aliud publicæ rei diſponere, ut apud *Maimonidem* eſt Codice eodem cap: IX. §. VII.) perpende apud mentem tuam, an credere liceat, Veteres Hebræos in Civitatibus, ſæpe centum & viginti incolas vix comprehendentibus, ejuſmodi *decem* aluiſſe *Otioſos*, quibus cum daretur aliquid agendi facultas, nihil tamen agendo ſtatutum fuit bonas ſuas horas perdere.

Sed agedum, Lector Optume, videamus amplius, quid *Ligtfootus* egerit, quidque ego egerim, quo *horum Otioſorum* ſuave *Otium turbavimus*, cujus criminis reos nos poſtulat Vir Clariſſimus.

CAP. XV.

Plurimis iiſque idoneis evincitur teſtimoniis, Collectores Eleemoſynarum, *florente Republica Judaica, membra fuiſſe* Civitatis, *non* Synagogæ, *quod nuper incautè negatum eſt. Objectiones alibi in contrarium prolatæ ſolvuntur. Cl.* Ligtfooti *ſententia de* Decem Otioſis *inſuper vindicatur a conſequentiis ineptis, illi nuper imputatis.*

PRæſtantisſimus *Ligtfootus* hoc poſito principio, quod *decem Otioſi* apud Hebræos ſint homines *literati*, Synagogæ necesſitatibus curandis intenti, quod nos non dubitamus amplecti, progreditur ulterius, tentatque ſpecialius enumerare hujus ſocietatis membra, dignitateſque eorum ſingulis in Synagoga attributas. Conſtituit eum in finem *tres Archiſynagogos*, dictos in Hebræorum ſcriptis ב"ד של שלשה *Synedrium triumvirale.* *Miniſtrum* Synagogæ, חזן vel שליח צבור dictum. *Tres Diaconos. Interpretem Legis in Synagogâ.* Nonum & decimum fuiſſe *Scholarcham Theologicum* cum ſuo *Interprete* conjectura ſolum aſſequitur.

Enumeratio harum partium abſque ulla Veterum Autoritate facta nobis diſplicuit, licet poſt *Ligtfootum* aliis Doctisſimis Viris placuiſſe intellexiſſemus. Putavimus *tres Synedrii Minoris Aſſeſſores* a Synagogæ Rectoribus valde eſſe diſtinctos. *Diaconos* fuiſſe membra totius Univerſitatis, non Synagogæ. *Rectorem atque Interpretem* Academiæ nihil ad Synagogam

gam attinere, adeo ut ſolus reſtaret *Miniſter Synagogæ* cum *Interprete ſuo*, quæ munia non ſemper diverſis ſed uni ſæpè homini attributa eſſe jecimus.

Conſentit nobiscum in eo Vir Clariſſimus, quod partes hę a *Ligtfooto* enumeratę *decem Otioſos* non conſtituerint. Heic itaque nihil habuit, quod ulla ſpecie poſſet reprehendere, quod tamen præcipuum rei erat caput. Propoſitum nihilominus maxime ſerium erat mihi contradicere, ideoque rationes meas adortus eſt, quas ad refutandum *Ligtfooti* ſententiam in medium produxeram. Quaſi verò ita infelix diſputator eſſem, ut, ubi bonam cauſam elegeram, eamque agere intenderam, argumentis tamen omnino falſis ac inutilibus ad eam eligendam commotus, ac defendendam fuiſſem uſus. Adeo enim pulcram rem eſſe putavit omnia poſſe dicta mea refellere, ut nullum pene relinquere voluerit intactum, quod ad hanc litem & contentionem pertinet. Sed hoc ipſum erat, quod licet mihi moleſtiſſimum eſſet, cauſæ tamen meę plus prodesſe quam nocere intelligebam. Ut ut enim in eo mihi minime placeam, quod ſemper quæſitam veritatem a me apprehendi exiſtimem, quippe qui plurimis exemplis edoctus ſum nihil æque homini naturale esſe quam ſæpe in notiſſimis etiam rebus fallere ac falli, non putabam tamen vel me ipſum vel alios rationem habituros hoc de me præſumendi malum, me ubivis locorum in cujusque rei asſeveratione alios decipere, & quod magis eſt, in adſtruendo principio veritatis, feliciter electo, ubique tamen locorum infeliciſſime occupatum esſe. Si quis tamen hominum ſit, qui eam de me opinionem concepit,

hunc tandem nullis occupatum præjudiciis lectionem theſium, a Viro Clariſſimo hoc conſilio adornatarum, aggredi poſſe reor. Verum ſi quis paulo de me benignius judicium formaverit, hoc eſt me hic illic pro humanitatis more hallucinari, alibi tamen rurſus, ubi oculos aperui & debitam deligentiam adhibui, veritatem conſequi, is ſimul perſuaſus ſit oportet, nec ea æquitate, qua par erat, ſed nec prudentia, ſe digna, commiſſionem hanc a Viro Clariſſimo iniri. Sic profecto ſentio, hunc ipſum, ut humanitatis ſunt fata, ſæpe graviſſime errare, qui alium ubique errare animum ſuum inducit ut credat, vel perſuadere aliis conatur. Fidem dictis faciam, Lector, hoc capite, & probabo, Virum Clariſſimum, cui nuper dilicię fuerunt dogmata quædam noſtra cenſere, *nimio contradicendi ſtudio* eo fuiſſe actum, ut cum iniqui in nos animi tum *inſignis rerum ignorantiæ* (verba ipſi reddimus ſua) luculenta dederit ſpecimina.

In enumeratione *Ligtfootianæ* ſocietatis *Otioſorum* duo erant potisſimum, quę reprehendebam, cæteris ad ſequentem tractationem remisſis. *Primum* erat, quod *Scholarcham*, ſive Rectorem Academię cum *Interprete* ad hanc *Otioſorum* ſocietatem referret. *Secundum*, quod τὰς גבאי צדקה *Diaconos* eo etiam pertinere argueret. Ratio negati hujus utriusque aſſerti *Ligtfootiani* una erat & clara, quia οἱ בטלנים in *Hebræorum ſcriptis* attribuuntur בית הכנסת *Synagogæ domui*, utpote in quâ commodis cætus debebant invigilare ſuisque muniis defungi. Quod verò ad Academiæ *Rectorem* attinet ejusdemque Rectoris *Interpretum*, illos dicebam ad בית מדרש *Academiam* potius

quam

quam *Synagogam* referendos eſſe, ideoque numero *Otioſorum* includi non poſſe. *Diaconos* verò *Civitatis* eſſe membra, non *Synagogæ*. Dictum a me veriſſime eſt & ſtatutis Hebræorum convenientisſimè. Quid carpat Vir Cl. nunc, ſis, videamus.

Ad prius ita: *Argumentum ſanè ſic ſatis ſolidum, & a nobis quoque ſupra uſurpatum, ſi recte intelligatur & dextre adhibeatur. Quod ut hic factum ſit equidem vehementer vereor. Nam quod Profeſſori Academico nullæ in Synagogâ partes conceduntur, id præter ejus meritum ſit & contra conſuetudines Hebræorum. Etenim quid cauſæ dici fingique poſſit, cur Rector Academiæ non ſimul etiam queat eſſe Archiſynagogus?* Sic pergit evincitque paucis ſubjectis, poſſe *Rectorem Academiæ eſſe Archiſynagogum.*

Sed quid agis, Vir Optume? Egone negavi unquam, *Rectorem Academiæ* poſſe eſſe *Archiſynagogum?* Hoc ſcilicet a te magno cum apparatu diſcam, cum id ipſe in *Archiſynagogo* meo inculcaverim? Sic ſcripſi cap: XVII. *Ego vero facile mihi imaginor eosdem Synagogæ Presbyteros in Captivitate ſæpenumero extitiſſe Academiarum & Scholarum Rectores, qui jus dicendum publicè docuerint.* Nonne verò hoc idem illud eſt, quod tu ut rem incertam, minime cognitam, magno conatu probandum ſumis, Lectori tuo hoc præjudicium inſinuans, quaſi ego conſuetudinem notisſimam, hoc tempore fortasſis in plerisque Judæorum Synagogis uſitatam, negarem? Sed vin' ſcire, Vir Clarisſime, quid negem? Hanc conſecutionem tuam nego, quod ſi Academię Rector posſit eſſe Archiſynagogus, quod, inquam, inde conclu-

di

di posſit, Rectores Academiæ referendos esſe ad Synagogam & Synagogæ membris annumerandos. Si hoc ſatis non percipias, mentem meam Tibi declarabo hoc exemplo. *Conſules* apud nos deſignantur *Presbyteri* Eccleſiæ. Tu vero nonne rideres concludentem? Ergo Conſules ad Collegium Presbyterorum pertinent. Dabo aliud ex Hebræorum moribus. Academiarum Rectores ſępè ſolent eſſe דיינין *Judices*. Quid inde? Ergo hinc tuto concludas, Academiæ Rectores ad Synedria pertinere ſive Collegii Judicum membra eſſe? Atque ita tu meam reſponſionem torques. Si ita mihi placeret esſe prolixo, ac tu es, Vir Clarisſime, operę nullius esſet Lectorem heic per tres quatuorve paginas detinere & imbecillitate conſequentię, quam contra me nectis, prolixius monſtrata de tua in me iniquitate conqueri. Verum cum exiſtimo Lectorem meum ex dictis brevisſimis probe percipere, quid agas, tum verò nobiliorem diſputationem te ducente aggredi animus meus geſtit.

Scilicet negaſti μετὰ πολλῆς παῤῥησίας *Collectores Eleemoſynarum*, quod ego asſerueram ὡς ἐν παρόδῳ data occaſione in *Libro de Synagogæ Miniſtris* probandum, *ad Civitatem pertinere*, ac in hac diſputatione quando es occupatus, pro ſolita tua humanitate & modeſtia *parum te ſolicitum eſſe ais de eo*, quod a me aliquando per Divinam benignitatem ad hoc argumentum erit proferendum. Sed fieri poteſt, ut nimiam hanc ſecuritatem tibi excutiam, & quod ignoraſti hactenus aut ignorare voluiſti, te, vel potius Lectorem meum, ſi id hactenus exploratum ipſi non fuerit, doceam.

Maimonidis hæc eſt minime ambigua ſententia cap: IX. I. Cod. *Hilcoth Aniim.* כל עיר שיש בה ישראל חיבים להעמיד מהם גבאי צדקה אנשים ידועים ונאמנים שיהיו מחזרים על העם מערב שבת לערב שבת לוקחים מכל אחד ואחד מה שהוא ראוי ליתן ודבר הקצוב עליו והם מחלקים המעות מערב שבת לערב שבת ונותנין לכל עני ועני מזונות המספיקין לשבעה ימים וזו היא הנקרא קופה *OMNIS CIVITAS, in quà ſunt Iſraelitæ, tenetur conſtituere EX INCOLIS SUIS COLLECTORES ELEEMOSYNARUM, homines notos & fideles, qui circumeunt populum a veſpera Sabbati uſque ad veſperam Sabbathi, ab unoquoque accipientes tantum, quantum ei convenit, quantumque ipſi impoſitum eſt. Illi vero diſtribuunt pecuniam quaque veſpera Sabbathi, ac dant ſingulis pauperibus alimenta, quæ ſufficiunt ſeptem diebus, atque hoc vocatur* קופה *Ciſta Eleemoſynaria.* Apparet ex hoc teſtimonio *Maimonidis* luculentisſimo; illum conſtitutionem *Collectorum Eleemoſynæ* adſcribere *Civitati:* quod ante quam declaremus; oportet ſcire non aliter *Maimonidem* in omni ſua de his rebus tractatione loqui. Ita *Curatores Eleemoſynarum* vel potius ſummum Civitatis Magiſtratum, quibus facultatem adſcribit de *Eleemoſynis* his collectis pro arbitrio ſuo diſponendi, vocat אנשי העיר VIROS CIVITATIS cap: VIII. §. XI. *Civitatis* inquam Viros, non בית הכנסת *Synagogæ.* Eadem ratione *Pauperes*, qui ſuſtentantur, dicuntur עניי עיר PAUPERES CIVITATIS, qui ſcilicet ut *Civitatis membra* in ſuſtentatione hac conſiderandi ſunt. cap: VII.

§. XIII. Loca non neceſſe eſt omnia tranſſcribere, quia *Tractatum* hunc *Maimonidis* verſum dedit Clariſſimus *Prideauxius*. Sed quod obſervationem ſummam meretur, ipſi hi *Collectores Eleemoſynarum* nuncupantur גבאי העיר COLLECTORES CIVITATIS. Locus eſt in *Jore Dea* cap: CCLVII. §. VIII. עני שיש לו קרובים עשירים שיכולים לפרנסו אין גבאי העיר חייבים לפרנסו אף על גב דקרוביו גם כן נותנים בכיס *ſi cui pauperi ſint proximi ſanguine divites, qui illi ſuſtentando pares ſunt, hunc tenentur COLLECTORES URBIS ILLIUS alere; licet ipſi hi propinqui ejus in loculum pro facultate ſua contribuant.* Eccur non vocantur גבאי בית הכנסת *Collectores Synagogæ*, eccur, inquam, גבאי עיר *Collectores Urbis*, ſi hi *Eleemoſynarum Collectores* pertinent ad *Synagogam*, non ad *Civitatem?* Sed videamus, antequam alia argumenta producimus, quid vocabulum עיר *Civitas* his in locis ſignificet.

Omnis *illa univerſitas* Judæorum, quę *urbem* aut *pagum* incolit, vocatur עיר *Civitas*, quicunque illius membra ſunt, dicuntur בני העיר *Filii Civitatis*. Hinc עיר גדולה *Civitas magna* univerſitatem ſignificat majorem centum & viginti hominum. Si quę ſit minor numero communio, ea tamen non amittit nomen עיר *Civitatis*. Infra id videbitur, ſi Deo placet, ubi in diſcrimen Oppidorum, Civitatum Majorum Pagorumque ſumus inquiſituri & ex Hebræorum monumentis demonſtraturi, *pagos* ita dictos in capite *Megillæ* Synagogas non habuiſſe. Hoc tantum adjiciamus, nullam heic ſignificationis hujus generalis vocis עיר limitationem aut reſtrictionem eſſe, ſive

univerſitas Judæorum aliqua incolat urbem ſuę regionis Canaan, ubi imperium iis reliquum eſt, ſive aliam quamque urbem extra Patriam ſuam, ut hodie Amſtelodamum, Francofurtum, &c. ubi rerum non potiuntur, utrobique tamen ex æquo dicitur עיר *Civitas*, Univerſitas, quod apud nos ſecus fieret.

Eadem verò עיר *Civitas*, רבים *Univerſitas*, vocatur ab ipſis צבור ἐκκλησία, συναγωγὴ *Synagoga*; *Eccleſia*. Ratio hæc eſt unica, quia *Eccleſia* a *Civitate* apud ipſos diſtincta non eſt. Quandoquidem enim apud nos Reipublicę aut urbis membrum eſſe, aliud quid eſt, quam Eccleſię membrum eſſe, hæc ſane apud Judæos neque unquam diſtincta fuerunt, neque nunc diſtincta ſunt. Florente Republica ſua nullus in civitatem urbis fuit adſcriptus, niſi Judæus, aut qui Judaicę Religioni initiatus fuit gentilis. Secus ac apud nos conſuetudo obtinet. Nullus apud ipſos excommunicatus fuit Eccleſię, cujus nomen ex albo Civium eraſum ſimul non eſt. Certum igitur teneamus, צבור idem eſſe, quod עיר, ac in Hebræorum Scriptis tantundem valere.

Hinc procedit, quod omnis Magiſtratus, qui *Civitatis* eſt, itidem ſit Magiſtratus *Eccleſiæ*, qui Judices Civitatis, iidem illi Judices in Eccleſia ac controverſiarum Theologicarum Deciſores. Magiſtratus quilibet apud eos dicitur שררות על צבור *imperium in Eccleſiam*. Cape de *Judicibus*, qui ad *Synagogam* minime pertinent, exemplum ex *Choſchen Hammispath* cap: VIII. §. IV. אסור לדיין להתנהג בשררה וגסות על הצבור אלא בענוה ויראה *Vetitum Iudici eſt faſtui atque imperio in Synagogam exercendo ſe*

 aſſue-

aſſuefacere, ſed potius manſuetudini & timori. Synagoga (צבור) hic idem eſt, quod עיר Civitas. Pertinent itaque *Iudices* ad *Civitatem* & ad *Eccleſiam*.

Tunc vero hinc tibi videris poſſe colligere, *Iudices membra eſſe Synagogæ?* Minime verò. Sed ais, Judices judicium dicunt בצבור in *Synagogam?* Ita ſane ſe res habet neque tamen Synagogæ membra ſunt. Hoc conciliare ignoravit Vir Clariſſimus, qui tamen videri vult mores Reipublicę Judaicę bene percepiſſe. Dicamus igitur, quod res eſt. Quando nos aſſerimus aliquem membrum eſſe *Synagogæ*, quando item negavimus, *Diaconos*, ita nobis dictos, membra fuiſſe *Synagogæ*, hoc intelligimus, quod ille, quem vel aſſerimus vel negamus Synagogæ membrum eſſe, tali officio functus ſit, quod ad בית הכנסת *Ædes Synagogæ ſacras pertinet*. צבור & עיר *Synagoga* & *Civitas* apud Judæos non fuerunt diſtincta, ſed בית הכנסת & בית דין *Domus Synagogæ* & *Curia*. Qui in ipſis Synagogæ ædibus officium adminiſtravit, qualia erant, curare, ut in ædibus Synagogæ omnia rite & decore adminiſtrarentur, quod *Archiſynagogorum* erat, Legem legere, quod *Lectorum*, ad Lectionem attendere, quod *Chazanitarum* ſive *Synagogæ Miniſtrorum*, Interpretari, quod *Interpretum*, is mihi dicitur *membrum Synagogæ*, hoc eſt, *ædium Synagogæ*, qui verò extra Synagogam vel extra Synagogæ ædes ſuis fruitur rebus, ſuoque fungitur munere, quales ſunt Judices, Rectores Academiæ, cæteri Magiſtratus a Judicibus aut curia dependentes, hi mihi dicuntur pertinere ad *Civitatem*. His poſitis aio, *Collectores Eleemoſynarum* pertine-

re

re ad *Civitatem*, ſive ad *Curiam*, non verò ad *Ædes Synagogæ*, atque ex inſigni rerum ignorantia nuper peccaſſe, qui id negavit. Productum a nobis luculentisſimum nunc eſt argumentum ex eo, quod גבאי צדקה perpetuo in Hebræorum Scriptis referantur ad עיר *totam univerſitatem Civitatis*, non ad בית הכנסת *Synagogæ Ædes*. Sed addemus huic argumento alia, quæ probationem priorem valide adſtringent.

Id utique munus ad *Civitatem* referendum eſt, quod a *Synedrio* Civitatis dependet ac ab eo inſtituitur in commodum univerſæ multitudinis. Atqui ita ſe res habuit cum *Collectoribus Eleemoſynarum*. Intellige dictum Præſtantiſſimi *Prideauxii*. Not. ad cap: IX. *Maimonidis*. §. IV. *Non ſtatutum fuit, quantum unuſquiſque daret Catino, atque ideo tres Collectores conſtituti ſunt, qui judicum authoritatem habentes inter colligendum judicarent, an unuſquiſque daret juxta facultates ſuas.* ELEEMOSYNA *autem* CISTÆ, *cum res certa eſset, ut pote* A SYNEDRIO CIVITATIS IMPOSITA, *non collecta fuit per plures, quam quorum curæ erat committenda.* Sic omnino ſe res habet, ut *Clariſſimus Prideauxius* ſcribit. *Collectio Eleemoſynarum* imponebatur certis in Civitate Judæorum notæ fidei viris a *Synedrio*. Sed probandum id eſt directius ipſis verbis *Maimonidis*, qui *Synedrium Eleemoſynarum curam habuiſſe* affirmabit. Sic omnino ſcribit cap: VII. Tractatus ſupra expreſſi §. x. מי שאינו רוצה ליתן צדקה או שיתן מעט ממה שראוי לו בית דין כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד. שיתן מה שאמרוהו ליתן וגו' *Si quis ſit, qui non*

non vult dare Eleemoſynas, vel minus dat, quam par eſt, SYNEDRIUM *coget eum; cædetque verberibus rebellionis, donec det, quantum ab eo dandum judicant*, &c. Conſtat rem hanc univerſam ad curam & ordinationem *Synedrii* Civitatis omnino pertinuiſſe, quod unicuique Civi tantum impoſuit dare, quantum illius conditio ferebat. Sic ſanè *Maimonides* cap: IX. §. I. quod *Collectores Eleemoſynarum* לוקחין מכל אחד ואחד מה שהוא ראוי ליתן ודבר הקצוב עליו *accipiant a ſingulis, quod iis convenit dare*, QUODQUE IIS IMPOSITUM EST. Quid hoc? *Cl. Prideauxius. Scilicet a Synedrio.* Pertinebat itaque omne hoc negotium ad *Synedrium Civitatis*, hoc eſt, *Collectores Eleemoſynæ* membra habebantur *Civitatis*, non *Synagogæ*.

Atque huc etiam pertinet, quod *Collegium Collectorum Eleemoſynæ trium* comparetur cum *Synedrio Triumvirali*. Apud *Maimonidem* locus eſt eodem cap. §. v. קופה אינה מחלקת אלא בשלושה מפני שהיא כדיני ממנות שנותנים לכל אחד די מחסורו לשבת *Pecunia collecta non diſtribuitur, niſi per tres, quoniam hoc eſt inſtar* JUDICII PECUNIARII, SINGULIS *enim dant, quantum iis in ſeptimanam ſufficit.* Collectores itaque *Eleemoſynarum* comparantur cum *Synedrio triumvirali*. Quorſum verò, ſi nos eo non doceamur, Civitatis hanc ſocietatem eſſe non Synagogæ?

Hinc itidem profectum eſt, quod tempore Captivitatis vel diſperſionis, quale hoc eſt, *Rectori Academiæ* conceſſerint jus Eleemoſynas diſtribuendi § VII: ואם היה במדינה חכם גדול שהכל נבין על דעתו והוא

והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה הרי זה רשאי לשנותן לכל מה שיראה לו מצרכי צבור Prid. *Si ſit Doctor celebris in Civitate, in cujus arbitrium omnes colligunt, ita ut ipſe diſtribuat pauperibus juxta quod ei videbitur, ecce ille jus habet commutare eas pro quacunque re, quæ illi videbitur Eccleſiæ* (Civitati צבור/ publicæ rei) *eſſe neceſſaria.* Qui hic חכם גדול dicitur, alias a *Maimonide* & Ritualium Autoribus vocatur רב Magiſter, διδάσκαλος, תלמיד חכם *Vir Doctus*, σοφὸς, חבר *Socius.* Atque hic idem Rector Scholæ erat, ubi nulli in Civitate ſapientia & eruditione ipſo erant ſuperiores. Sed idem quoque *Judex*, quod in *Rectoribus* Academiarum in Captivitate familiariſſimum. Hæc verò ratio eſt, quod diſtributio Eleemoſynarum ipſi fuerit commiſſa. Etenim quoniam *Eleemoſynarum* collectionis & diſtributionis legitimæ cura rebus Judæorum integris a Synedrio Civitatis dependebat, hinc factum, ut ſapienti Doctori, qui juris in Civitate unus peritus habebatur ac Synedrium quodcunque Civitatis repræſentabat, facultas conceſſa ſit pro publicæ rei utilitate de Eleemoſynis ad placitum ſuum diſponendi.

Præter hæc animum ad id advertere oportet, quod *Collectores Catini tres* ad idem corpus pertineant, ad quod *Collectores Ciſtæ.* Hoc ex *Maimonide* conſtat cap: IX. §. II. וכן מעמידין גבאין שלוקחין בכל יום ויום וכל חצר וחצר וגו' *Eodem modo* (loquutus fuerat de *Collectoribus Ciſtæ* in Civitate conſtituendis) *conſtituunt Collectores, qui accipiunt unoquoque die a quaque domo* &c. Hinc proceſſit, quod קופה & תמחוי *Ciſtæ* & *Scutellæ* aut *Catini Eleemoſynæ* inter ſe poſ-

ſint

ſint permutari , ſi hoc Synedrio videretur commodum bonumque factum. Jore Dea cap: CCLVI. §. IV. רשאים בני העיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותן לכל מה שירצו לצרכי צבור *Facultatem habent incolæ Civitatis convertere Eleemoſynas Ciſtæ in Eleemoſynas Catini & Catini in Ciſtæ , easque impendere iis rebus omnibus , quas ad publicæ rei commodum pertinere judicabunt.* Haut puto vero , ullum mortalem ita ineptum fore , ut ſtatuat , *Collectores Catini* apud Hebræos Veteres pertinuiſſe ad Synagogæ ædes. Conſtat eos membra fuisſe *Civitatis* , neque cum *Synagogâ* quicquam habuisſe commune. Sed verò *Collectores Ciſtæ* , de quibus noſtra diſputatio eſt , ad idem referuntur corpus , ad quod *Collectores Catini.* Quid vero hinc aliud ſequitur , quam *Collectores Ciſtæ* in Civitate ſuis functos fuisſe officiis , non autem in Synagogis? Oportet tamen , ut paulo id clarius adhuc exponamus , ne quis ex collatione noſtrarum conſuetudinum cum iis Veteris Reipublicę Judaicę imprudenti inſtituta , heic errandi occaſionem capeſſat.

In Civitatibus Patrię noſtræ duplex eſt *Collectorum Eleemoſynæ* genus. Prioris illi ſunt , qui in Templis loculis inſtructi circumeunt ſingulos atque in uſum & commodum pauperum Eccleſiæ Eleemoſynas petunt. Hi *Diaconi* dicuntur. Belg. **Diakens. Verſorgers der Armen.** Poſterioris , qui calendis (ſpatium temporis contrahitur extenditurque pro arbitrio Magiſtratus) ſingulis ipſas Civium ædes per urbem circumeunt , & in ſcutella Eleemoſynas a Civibus omnibus colligunt. Vocantur a vulgo : **Arme-Voogden.** Diffe-

Differunt hi multifariam. Qui prioris ſpeciei ſunt Eleemoſynarum Collectores conſtituuntur a Presbyterio Eccleſiæ, poſterioris autem a Magiſtratu Civitatis. Illi in Templis Eleemoſynas colligunt: Hi ad oſtia Civium. Illi ab iis unice petunt, qui in Templo præſentes adſunt: Hi verò ab omnibus Civibus cujuſcunque tandem religionis & vitæ inſtituti. Illorum Eleemoſynę diſtribuuntur iis pauperibus ſolis, qui in numerum membrorum Eccleſiæ adſciti ſunt: Horum vero in uſum omnium dantur pauperum, qui ad Civitatem pertinent, niſi forte hujus vel illius religionis aſſeclæ ſuos pauperes in ſe ſumant alere. Fieri autem poſſet, ut, qui apud Judæos Veteres diſtinctos fuiſſe Eleemoſynarum Collectores intellexit (גבאי קופה) *Ciſtæ* ſcilicet & (גבאי תמחוי) *Catini* aut *Scutellæ*, ad noſtrarum rerum conſtitutionem attendens ſibi imaginaretur, hos duum generum Collectores ita fere a ſe mutuo diſcrepaſſe apud Judæos Veteres, ut apud nos duę illæ Collectorum diſcrepant ſpecies, quas paulo ante enumeravi. Fieri poſſet, inquam, ut animum induceret credere, *Collectores Catini* conveniſſe cum noſtris Collectoribus Civitatis, & *Collectores Ciſtæ* cum noſtris Diaconis Eccleſiæ. Hoc autem putavi præoccupandum a me eſſe, nequis hanc comparationem temere inſtituens ſuo periculo graviter impingeret.

Dicam itaque, quod exploratiſſimum mihi eſt, rem ita ſe apud Judæos Veteres non habuiſſe. Collectores Ciſtæ & Catini inſtituti ſunt ab eodem Magiſtratu. Collegerunt ambo Eleemoſynas ſuas per oppidum ad oſtia Civium. Collectæ Eleemoſynæ ex

arbitrio Magiſtratus ſæpe numero invicem ſunt permutatæ. Quænam igitur differentia fuit, ais? Quæ ratio, quod diverſi nominis Curatores pauperum inſtituti ſint? Differentia oppido exigua eſt, adeo etiam, ut *Collectores Catini* ſæpe in Civitatibus neglecti ſint eorumque officium *Collectoribus Ciſtæ* demandatum. Ubi tamen locorum in majoribus Civitatibus Collectores hi munere & nomine diverſi inſtituti ſunt a Civitate, ibi hæc inter eos diſtinctio locum habuit, quod Collectores Ciſtæ procurarent pauperes iſtius Civitatis & Oppidi tantum, & Collectores Catini pauperes quoſcunque alios, aliunde accedentes, qui ad diem aut dies paucos in urbe verſabantur, ibant redibantque. Ea eſt ratio, quod ſingulis diebus hi Collectores Catini oſtiatim tenerentur ambire & cuique ſui diei dimenſum diſtribuere, cum Collectores Ciſtæ ſingulis diebus Veneris tantum oſtiatim circumirent & pauperibus Civitatis pecuniam pro hebdomada integra concederent. Cur illi quodcunque eſculentum in ſcutellam acciperent, hi pecuniam tantum colligerent. Percipimus hinc, ni fallor, quanta ſit diſtinctio inter noſtrorum Eleemoſynarum Collectorum diverſas ſpecies, & eas Collectorum Ciſtæ & Catini apud Veteres Hebræos. Sed quoniam quædam in hac noſtra diſſertatione dicta ſunt, quæ in præcedentibus nondum ſunt probata, agedum producamus nova loca, quibus poſitiones noſtras priores confirmemus. Quod inter *Collectores Ciſtæ* & *Catini* ea ſit diſtinctio, quod illi incolas Civitatis ſuæ, hi vero *totius mundi* pauperes curarent hoc diſce ex *Maimonide* cap. IX. §. VI. והתמחוי לעניי

-ı...

לעניי עולם וּקופה לעניי אותה העיר בלבד *Eleemoſyna Catini eſt pro pauperibus totius mundi ; ſed Eleemoſyna Ciſtæ pro pauperibus iſtius Civitatis ſolummodo.* Idem eſt in *Jore Dea* cap. CCLVI. §. IV. Vides non eam eſſe diſtinctionem, quod illi *pauperibus*, qui extra Eccleſiæ communionem vivunt, hi vero *pauperibus*, qui in Eccleſia ſunt, proſpiciant, qualis apud nos obtinet diſtinctio, ſed aliam longe, ſupra jam a nobis expreſſam, quod ſcilicet illi ad quoſcunque aliunde accedentes pauperes attenderent, hi autem ad pauperes ſtatos, in Civitate ordinaria alendos.

Quod autem *Collectores Ciſtæ* & ipſi in Civitate oſtiatim circumeant, hoc ex *Maimonide* conſtat cap: IX. §. VIII. IX. Cautum ibi eſt, ne *Eleemoſynarum Collectores* ambeundo per urbem a ſe invicem ſeparentur, in foro pecuniam ſive inventam ſive ab aliis acceptam in ſacco ſuo, ſuſpicionis vitandæ ergo, recondant, & quæ his ſunt ſimilia. Ex quo argumento novo pariter ac ex ſingulis præcedentis orationis noſtræ articulis evidens eſt, quod *Collectores Eleemoſynæ* ad Civitatem pertineant non ad Synagogam. Qui enim in Civitate officio ſuo fungitur; is dubio procul Civitatis non Synagogæ haberi debet membrum. Cum enim Civitas & Eccleſia apud Veteres Judæos una eademque fuerit communio & ſocietas, non poſſunt Civitatis & Synagogæ membra a nobis aliter diſtingui, quam hac ratione, quod qui in ipſis Synagogæ ædibus officio ſuo minime funguntur, illi inter membra Synagogæ recenſendi non ſint.

Cæterum in noſtra Republica, non illi tantum, quos modo enumeravi, ſed alii etiam pauperum Curatores ſunt. In Patria Urbe Leowarda conſtituit Magiſtratus extra ordinem Collectores Eleemoſynarum in gratiam orphanorum. Eleemoſynæ hæ diſtictæ ſunt ab iis, quas Diaconi accipiunt; colliguntur autem in Templis, licet Collectores a Magiſtratu Oppidi deſignentur. Hi diſtincti rurſus ſunt ab Orphanorum Curatoribus ſive Viris ſive Fæminis. **Weeſe-Vaders. Weeſe-Moeders.** Atque hi quoque a Magiſtratu dependent. Præter hæc contingit aliquando, ut collectæ generatim inſtituantur in commodum orphanorum aut membrorum Eccleſiæ oppreſſorum, ut nuper factum pro Gallis fratribus noſtris, qui religionis gratia Patriam & bona ſua derelinquere coacti ad nos ſalvi pervenerunt. Hæ Eleemoſynæ vel a deputatis Magiſtratus oppidani vel ab iiſdem illis deputatis Presbyteris aut Diaconis Eccleſiæ junctis exiguntur. Horum vero omnium & ſingulorum cura apud Veteres Hebræos pertinuit ad גבאי צדקה *Collectores Eleemoſynæ.* Sive redimendi eſſent fratres captivi, ſive proſpiciendum eſſet orphanis, ſive curanda eſſent mortuorum ſepulcra, ſive pauperibus comparandæ eſſent veſtes, ſive alia aliqua collecta inſtituenda eſſet in gratiam publicę rei, hoc omne non variis Perſonis, ut apud nos fieri memoravi, ſed iiſdem iis *Eleemoſynarum Collectoribus* commiſſum eſt muneris. Conſtat id ex dicto *Maimonidis* Tractatu capite VIII. Quod ſi vero hæ res apud nos adeo habeantur Civiles, ut a Magiſtratu non ab Eccleſię Presbyteris & Diaconis ſuſpenſę ſint, an perſuadebis Tibi, apud

Ju-

Judæos, ubi tota Eccleſia Civitas erat, eas ad Synagogam, non ad Civitatem vel Magiſtratum pertinuiſſe? Cave id credas.

Proferamus nunc rurſum his illuſtratis dictum novum ex *Codice Sanhedrin* cap. I. in Excerptis *Gemaræ* Cocceji §. XVIII. תניא כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין ת"ח רשאי לדור בתוכה ב"ד מכין ועונשין וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלק בג' ובית הכנסת ובית המדרש וגו' *Traditio. Nefas eſt diſcipulum ſapientis commorari in urbe decem rebus deſtituta; collegio judicum, qui feriant mulctentque ſontes. Arca Eleemoſynæ, quæ a duobus corrogetur, a tribus vero erogetur. Synagogæ ædibus. Balneo* &c. Haud multum diverſum eſt hoc teſtimonium ab eo, quod in eodem hoc capite de *Civitatis centum & viginti membris* habetur. Apparet autem in recenſione rerum ad Civitatem neceſſariarum inter alias referri *Synedrium*, *Synagogam*, & *Collectores Eleemoſynarum*, hæc enim Collegia in urbe omnino erant neceſſaria, quæ legitime eſſet conſtituta. Eccur verò mentio nulla neque Archiſynagogorum, neque *Miniſtrorum Synagogæ?* Non poſſumus ſane aliter putare, quam eos, qui ad Synagogam pertinent, per בית הכנסת *Synagogam* ſimul fuiſſe intellectos. Sed quæ ratio, quod *Collectores Eleemoſynæ* ſeorſim exprimantur a Synagogâ? Hæc, ni fallor, quia illi ad Civitatem pertinebant univerſam & diſtinctum efficiebant collegium, diſtinctum etiam a Collegio Judicum, licet ab hoc dependerint, quod probatum in antecedentibus eſt.

Concludam vero probationes has meas eo ſtatuto, quod exprimitur in *Iore Dea* cap: CCLVI. §. V.

מי שישב במדינה ל׳ יום כופים אותו ליתן צדקה לקופה עם בני המדינה ישב שם ג׳ חדשי׳ כופין אותו ליתן תמחוי ישב שם ששה חדשים כופין אותו ליתן צדקה בכסות שמכסים בה עניי העיר ישב שם ט׳ חדשים כופין אותו ליתן צדקה לקבורה שקוברים בה את העניים ועושי׳ להם כל צרכי קבורה וגו׳ — *Si quis in urbe aliqua* (quocunque loco) *per triginta dies fuerit commoratus ... hunc COGUNT dare Eleemoſynam ciſtæ cum incolis illius loci. Si per tres menſes, cogunt eum dare ſcutellæ. Si per ſex menſes, cogunt eum dare Eleemoſynas pro comparandis veſtimentis in gratiam pauperum illius urbis. Si per novem menſes, cogunt eum dare Eleemoſynas, pro curanda pauperum ſepultura, iisque omnibus, quæ eo ſpectant.* Novo argumento vides collectionem Eleemoſynarum ad Civitatem & omnes ejus incolas reſtringi, nulla habita ratione vel facta mentione Synagogę. Præterea, cogi aliquem (a Synedrio) ad Eleemoſynas in Civitatis commoda dandas. Quam hæc belle conferuntur cum collectione Eleemoſynarum, quę noſtris in Templis fit? Scire autem oportet eo tantum caſu hæc præcipi, quo ille, qui in Civitate aliqua commoratur, animum ſe habere negat in illa domicilium ſuum figendi. Quod ſi enim id conſtaret, tum quidem absque mora ad omnia hæc officia tenebatur præſtanda cum cæteris Civitatis incolis. Sic enim pergit *Ioſeph Karo.* במה דברים אמורים בבא לגור ואומר שאינו רוצה להשתקע אבל אם בא לעיר כדי להשתקע כופין אותו מיד׃ *In quo* (caſu) *hæc dicta ſunt? De eo, qui venit ad peregrinandum, ac declarat, propoſitum ſibi nequaquam eſſe in Civitate ſedem ſuam* *fige-*

figere. Quod ſi enim id conſtet, illico eum cogunt officia hæc explere.

Si ex his rationibus & documentis, Lector, evidentiſſimum Tibi non ſit; florentibus Hebræorum rebus *Collectionem Eleemoſynarum* ad *Civitatem* pertinuiſſe, non verò ad *Synagogam*, quę noſtra aſſertio nunc eſt & fuit olim, non intercedam, quo minus infelicem me ſophiſtam dicas, qui ex clariſsimis poſitionibus perpetuo falſum colligam. Verum ſi judicaveris, ut nullus dubito, priorem meam affirmationem eſſe certiſsimam, & validis nunc a me evictam argumentis, tum velim, non adeo ut Viri Cl. audaciam in theſibus meis negandis mirere, [neque enim putem ad hoc te monitore indigere] quam quidem ut ad Providentię Divinę in rebus etiam minimi momenti luſum animum tuum advertas. Voluptas V. Cl. fuit mihi contradicere non modo ſed & me pro humanitate modeſtiaque ſuâ ignorantię accuſare. Quam primum id fecerat, ipſe errorem errat graviſsimum, neque, ut nunc video, ullo modo incruſtandum, palliandumque. Quam bene haberet, ſi Vir Cl. in poſterum non a me ſed a *Petro Apoſtolo* diſceret τῆς ἐλπίδος ſpei fideique ſuę non tantum, ſed cujuscunque etiam ſcientię *rationem* dare μετὰ πραΰτητος καὶ φόβου *cum lenitate & timore*. Hoc ſi utrinque obſervaremus, [ſtudebo autem pro virili] putem conatus noſtros Eccleſiis gratiores utilioresque futuros.

Sed ſatisfactum ſibi non putabit, niſi reſponderim ad objectiones, in contrarium ab ipſo productas. Atqui profecto illę adeo ſunt macilentę & imbecilles,

ut

ut vix abſque animi mei commotione eas poſſim repetere. Adeo mihi injuſtum & iniquum factum videtur, magna cum audacia contemptu & acerbitate alicui contradicere, ubi tu ipſe, quod producas argumentorum nihil habes, & interea temporis, quid alius producturus ſit ad opinionis ſuę confirmationem ignoras. *Eſſe autem* [ſic probationes ſuas orditur] *Eleemoſynas ſacri cultus exercitium, extra omnem controverſiæ aleam apud Hebræos poſitum eſt.* Maim. Hilch. Zedakah cap. x. §. 1. *Obligamur nos magis cauti eſſe in obſervando præcepto de Eleemoſyna, quam in obſervandis omnibus aliis Præceptis affirmativis &c.* Sic concludit. *Unde ſole meridiano clarius elucet, Eleemoſynas eſſe inſigne populi & fundamentum Regni & Religionis Iudaicæ, nec non medium futuræ, quam expectant, liberationis.*

Eſt in his verbis, quod mirer, multum, quod negem, omnino nihil. Quod mirer, id eſt, quod Vir Clariſſimus jam initio acerrimę diſputationis ſuę oblitus ſit, quid ſibi incumbat probandum. Sive ſocordia ſive fallacia hæc ſit, quam in ſcholis *elenchi* vocant, non poteſt tolerari. *Unde conſequitur*, ait, *Eleemoſynas eſſe inſigne populi & fundamentum Regni & Religionis Iudaicæ &c.* Controverſia eſt, an *Collectores Eleemoſynæ ſint membra Synagogæ?* Unde conſequitur, ait, *Eleemoſynas eſſe inſigne populi Iudaici.* An Tibi unum idemque eſt, *Eleemoſynas eſſe inſigne populi Iudaici*, & *Eleemoſynarum Collectores ad Synagogæ ædes, ut membra illius, pertinere?* Poſterius defendo, prius non nego. Adminiſtratio juſtitiæ, inſtitutio juventutis in Scholis, &

Aca-

Academiis, educatio liberorum in familiis honeſta, circumciſio, fundamentum ſunt Regni & Religionis Judaicæ, ergo Judices, Profeſſores, Ludimagiſtri, Patresfamilias omnes ſunt membra Synagogæ? Sed vero ait, *Eleemoſynæ pertinent ad cultum ſacrum, ſunt præceptum ſacrum*, מצות צדקה יותר מכל מצות עשה *Præceptum de Eleemoſyna præſtantiùs eſt omnibus præceptis affirmativis*. Quid audio? Tune hic videri vis ignorare, quid ſit מצות in Hebræorum ſcriptis, quod hic *præceptum ſacrum* vertis? Non ignorare Te probe ſcio, ſed diſſimulare hoc Tibi e re viſum eſt eſſe tua. Conſtituunt Hebræi in Lege, hoc eſt, Scriptis Moſaicis omnibus contineri מצות *Præcepta cum affirmativa tum negativa* ſexcenta & tredecim, quæ omnia, ſi placet, appellare licet *præcepta ſacra*. Ex plurimis Autoribus, qui ea explicant, Rabbi *Levi Barzelonita* eſt in Libro, cui titulus, *Chinuc*, verſo atque illuſtrato a Doctiſſimo *Hottingero*. Inter hæc ea comparent Præcepta, quibus proſpicitur pauperibus, quę Maimonides aſſeverat maximi momenti eſſe & in Civitate Hebræorum neutiquam negligenda. Nunc concludas, ſi placet: Præceptum de proſpiciendis pauperibus inter maxima & ſummi momenti præcepta eſt, quę in Lege Moſaica comparent, ergo Collectores Eleemoſynę ad Synagogam pertinent. Quam ſit futilis & ridicula hæc conſecutio, intellige ex argumentatione ſimili. Ex Chriſti ſententia diligere Deum ex toto corde, ex tota anima & ex tota cogitatione ἐςὶ πρώτη ϰ̀ μεγάλη ἐντολὴ *eſt primum & magnum præceptum* עקר כל מצות *radix omnium præceptorum*, fundamentum

X

ꝑum & inſigne totius Religionis Judaicę, ergo omnes, qui Deum diligunt ex toto corde, membra debent haberi Synagogæ, atque in ea officiis ſuis fungi. Piget inhærere adeo fallaci argumento.

Pergit: *Et hinc adeo cum precibus conjungi ſolet.* Maimon. l. c. §. IX. *Sapientes primarii ſemper ante preces ſolebant dare prutam pauperi.* Quid, an ita vis, Eleemoſynæ ſolent conjungi cum precibus, ergo Eleemoſynarum Collectores ad Synagogam pertinent? Bella rurſus & ſpecioſa connexio! Quaſi omnia illa, quæ actum aliquem præcedunt, mox habenda ſint ejuſdem indolis cum illo ipſo actu! Ante preces faciendas omnes Judæi ſe lavant, an ergo omnes illi, qui ſe lavant, ſunt membra Synagogæ? Judices ante exercitium judicii Deum ſolebant orare, ergo, qui Deum orant, vel ad orandum conſtituti ſunt, ad Curiam referendi ſunt? Sed, quod obſervandum eſt, quando *Maimonides* ait, *ſapientes priores ſolitos fuiſſe Eleemoſynam dare pauperi ante preces,* tum non loquitur de *Eleemoſynis* ſtatis, quas ex inſtituto Civitatis Collectores in unum cogebant, ſed de quibuſcunque Eleemoſynis, quæ ab hominibus religioſis ex beneplacito ſuo dantur eo conſilio, ut Deo placeant. Hinc vero Colligere, *Eleemoſynarum Collectores* ad Synagogam pertinere, eſt res longe diverſiſſimas miſere confundere.

Quæ allata ſunt hactenus, ne ſpeciem quidem habent. Quod ſequitur, paullo proprius videtur accedere ad rem, Maim. Hilch. *Tephilla* cap. XI. §. 7.
ואין מחשבין בהם חשבונות אלא אם כן היו חשבונות
של

של מצוה כגון קופה של צדקה ופדיון שבויים וכיוצא בהם. *Neque rationes in iis* (Synagogis) *ſupputant, niſi ſacræ ſint, uti ærarii Eleemoſynarum, & Lutri Captivorum, & id genus alia.* Notes, antequam reſponſionem noſtram accipias, Lector, quod חשבונות של מצוה ab ipſo rurſus vertantur per *ſupputationes ſacras*, quod recte quidem fit, ſed ſi in Hebræorum ſtatutis parum verſatus non ſis, occaſionem Tibi errandi facile præbeat. חשבונות של מצוה ſunt *ſupputationes Præcepti*, id eſt, quę fiunt circa rem in Lege imperatam. Videamus hoc præmiſſo, quam preſſe hoc argumentum concludat. Supputationes Eleemoſynarum in Synagoga fieri poſſunt, ergo Collectores Eleemoſynę pertinent ad Synagogam? Accipe ſimile: Supputationes Eleemoſynarum in Academiis & Scholis inſtitui poſſunt, ergo Collectores Eleemoſynarum pertinent ad Academiam. Firmiſſima erit conſequentia, modo probavero, Eleemoſynarum ſupputationes in Academiis æque ac Synagogis fieri poſſe. Sic eſt in *Orach Chaiim* cap. CLI. §. 1. בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות ראש ואין מחשבין בהם חשבונות אאכ״הם של מצוה כגון קופה של צדקה ופדיון שבויין. *In SYNAGOGIS & ACADEMIIS non ſolent res ludicras agere -- neque IN IIS ſupputationes inſtituunt, niſi quæ ad præcepta in Lege data pertinent, quales ſunt ærarii Eleemoſynarum & lutri Captivorum.* Hæc jam ſcripſeram, antequam attendebam, *Maimonidem* ipſum etiam de בתי מדרשות *Academiis*, æque ac de בתי כנסיות *Synagogis* agere, quia Vir Cl. in παρέργοις ſua unicè *Synagogarum* meminit,

 quod

quod ſtudio factum ab ipſo eſt. Pergat nunc Vir Cl. bona fide concludere, *Collectores Eleemoſynarum* ad *Synagogam* pertinere, quia ſupputationes, ab ipſis inſtitui poſſunt in *Synagogis*, ego addam, eſſe eos membra ètiam *Academiæ*, quia ſupputationes ejuſmodi in *Academiis* iniri poſſunt. Atqui ſic ſane res ſe cum Collectoribus Eleemoſynarum optume habebit. Ego illos rebus Hebræorum florèntibus ad Curiam referendos eſſe validis probationibus evici. Vir Cl. eos Synagogæ adſtringit non fallaci, ut ſibi perſuadet, argumento. Ego autem eadem plane ratione concludo, eos ad *Academiam* pertinere. Sic demum eorum res in tutiori & feliciori loco a nobis collocantur, quam illæ apud ſuam gentem unquam fuerunt. Verum ſi V. Cl. ſequentem *Maimonidis* contextum voluiſſet æque attente conſiderare ac hunc præſentem, nonne animadvertiſſet ipſe, ratiocinium hocce ſuum nullius ponderis atque momenti eſſe? Sic pergit *Maimonides.* ואין מספידין בהם אלא הספר שלרבים כגון שיהיה שם הספר גדולי חכמי אותה העיר *Neque lugent in iis, niſi luctum publicum, ſicut ubi luctus fuerit ob defunctum unum ex præſtantiſſimis illius Civitatis ſapientibus.* Aſſerit *Maimonides* publicum quemque luctum in Synagoga fieri. Tu inde colligas, ergo lugentes, qui apud Veteres ſtati fuerunt, inter Synagogæ membra cenſendi ſunt? Sic non dubito, quin, quod jactas, multo plura in in Synagogis officia numeraturus ſis, quam ego in iis unquam potui invenire. Sed concedit etiam *Maimonides Filiis Sapientum* Viris Doctis ſingularibus occaſionibus *edere, bibere, dormire?* Ergo, qui in Syn-

Synagogâ edunt, bibunt & dormiunt omnes, inter Synagogæ aut Academiæ membra numerandi ſunt? Sic enim arguis: Collectoribus Eleemoſynarum in Synagogis conceditur Eleemoſynarum computum conficere, (**de reeckeninge opmaacken**) ergo ſunt referendi ad membra Synagogæ. Dicam itaque, quid rei ſit, & quorſum in Conſtitutionibus Hebræorum id tradatur. Non datur Judæis, inter gentes diſperſis, tribunalia curiasque habere pro more patrio. Conceduntur tamen ipſis Academiæ & Synagogæ. Academiis præficere ſolent hominem, quantum fieri poteſt, Patrii juris peritiſſimum. Hic a Maimonide חבר העיר *Socius Civitatis*, חכם *Sapiens*, רב *Doctor* nominatur. Hic ſæpe conſtituitur caput Seniorum Synagogæ, quia pauciſſimi ſæpe in Civitate Viri ſunt, qui, ut par eſt, hoc munus adminiſtrare ſciunt. Quoniam vero præter Synagogas & Academias loca publica illis nulla ſunt, & præter Academiæ Rectores & Seniores Synagogæ nulli ipſis Magiſtratus & Judices (loquor de *viginti & triumviralibus*, quales *Civitates* Veteres moderabantur, Triumviros enim *compromiſſarios* vel ſtatos forte ſæpe dari non eſt quod negem) hinc jus dictum doctumque in Academiis & Synagogis eſt, & officia quælibet, quæ ſalva imperii aut urbis, quam incolunt, Majeſtate & jurisdictione inter ipſos reſervata ſunt, (inter quæ Collectio Eleemoſynarum eſt) licet olim florente Republica ad Synedria pertinuerint, nunc in Synagogis diſtribui ſolent, &, qui ad illa ordinati ſunt adminiſtranda, res ſuas in Academiis aut Synagogis poſſunt conficere. Hoc jure factum,

 ut

ut excommunicatio, flagellatio clancularia, datio libellorum repudii, executio legis de dücenda fratria, diſcrimina mundi atque immundi, quæque plura ſalva majeſtate populi, apud quem vivunt, etiamnum apud ipſos in uſu ſunt, nunc ad Proceres Academiæ & Synagogæ pertineant, quæ omnia & ſingula quondam ad Synedria referebantur ſtante republica. Hujus autem generis omnino eſt *Collectio Eleemoſynarum*, quæ iccirco in Univerſitatibus Hebræorum, ſicut alia omnia officia, nullis exceptis, ad Academiæ & Synagogæ Rectores hoc captivitatis ſuæ tempore reducenda eſt eorumque arbitrio ſubjicienda, cum Magiſtratus alius ſuæ Univerſitatis nunc nullus detur.

Non meruiſſet hic locus *Maimonidis* adeo operoſam expoſitionem, niſi conſtaret, Virum Clariſſimum conditiones has diverſas gentis Judaicę & heic loci & porro confundere, atque commiſcere & ſimul una eademque hac reſponſione conſequentem ſolvere poſſemus objectionem, quam V. Cl. ex *Orach Chaiim* format Tit. LIII. §. XXVI. Locus continet, קהל *cætum conſueviſſe* למנות אנשים על צורכי צבור *homines quoſdam præficere negotiis publicis procurandis* בין לחזן בין לקופה של צדקה בין לשאר מנוים הצריכים לצבור *Sive Miniſtrum Synagogæ, ſive Collectores Eleemoſynæ, ſive alia etiam munia ordinare &c.* Argumentum, quod ex his verbis conficitur, hoc eſt ſequens. *Agitur hic de omnibus in univerſum, qui munus aliquod in Synagoga adminiſtrant. Inter eos autem Diaconi commemorantur, qui Ciſtæ Eleemoſynariæ ſunt præfecti. Quod ſane non fieret, niſi illos*

ad Synagogam exiſtimaſſent pertinere. Sic ergò vis. Qui in צבור *Republicâ* aut קהל *Eccleſiâ* munus obeunt, illi pertinent ad Synagogam; Sed Eleemoſynarum Collectores &c. Itane verò? Atqui ego ita ſubſumo: Judices, & Rectores Academiæ & cæteri officiarii Civitatis omnes apud Hebræos dicuntur officiis ſuis fungi בצבור / dicuntur conſtitui a צבור / dicuntur præfecti לצרכי צבור / an igitur hi omnes Tibi erunt membra Synagogę? Deſine tandem Vir Cl. ambigue loqui & voces צבור / & קהל quæ quidem rectè per *Synagogam* vertuntur, ſi τὴν συναγωγὴν & ἐκκλησίαν capias pro populi univerſitate tota, ut fit a LXX Interpretibus, per *Synagogam* interpretando Lectorem tuum ludere, qui putat, te de ædibus Synagogæ loqui, de quibus noſtra diſputatio eſt, dum interea temporis de tota populi Civitate & Univerſitate loqueris ſub nomine *Synagogæ*, vel Autores Hebræos citas, qui talibus vocabulis utuntur, quæ non herclè ædes Synagogæ (ſic enim קהל & צבור nunquam capiuntur) ſed totam Civitatem atque Univerſitatem Judæorum notant ſive in Patria ſive extra Patriam ſuam quocunque in loco congregatam. Sic eſt, Lector. Pertinent *Collectores Eleemoſynæ* ad צבור *Civitatem*, συναγωγὴν. (Synagogam) ἐκκλησίαν τῶν Ἰουδαίων, ſed ad ædes Synagogæ florentibus rebus ſuis nunquam pertinuerunt. In §. XXIV. præcedenti ejuſdem hujus Capitis *Orach Chaiim* ſic ſcriptum eſt. צבור שצריכים לשכור רב ושליח צבור ואין בידם כדי שכר שניהם אם הוא רב מובהק וגדול בתורה ובקי בהוראה הוא קודם. ואם לאו שליח צבור קודם׃ *Univerſitas* (Civitas, Synagoga) *quæ neceſſe habet*

con-

conducere Doctorem & Miniſtrum Synagogæ, neque tamen ſufficit utriſque alendis, præfert Doctorem, ſi is celebris ſit atque in Lege Divina & conſtitutionibus Patriis valde exercitatus: Sin vero, prius eligit Synagogæ Miniſtrum. Doctor רב apud *Joſephum Karo* is eſt, qui a *Maimonide* dicitur חבר עיר *Doctor Civitatis*. Ille qui Academiæ Rector eſt & lites ad Legem Patriam pertinentes dirimit. Hic vocatur ab eodem *cætu*, a quo vocatur חזן *Miniſter Synagogæ*, a quo vocantur גבאי צדקה *Collectores Eleemoſynæ*. Sed an ideo membrum Synagogę eſt? Dicitur *Doctor Civitatis*, Rector Academię, ראש הקהל Non negem frequentiſſime contingere, ut is idem moderetur Synagogam cum ſenioribus aliis, neque tamen id neceſſarium eſt ipſo Viro Cl. fatente. Quid igitur? Hoc colligas ex noſtra diſſertatione, quoſcunque Præfectos officiarios cujuſcunque tandem indolis ab Hebræis referri ad צבור *Univerſitatem*, קהל *cætum*, ita tamen, ut hic in *Curia*, alius in *Academia*, alius in *Synagogæ Ædibus* officio ſuo fungatur.

Subjungit his locum ex *Juchaſin*, in quo מילי דמתא *Negotia Civitatis* & מילי דשמיא *Negotia Cæleſtia* a ſe invicem diſtinguuntur. Ad *negotia civilia* feruntur *curationes murorum, portarum & fontium.* Ad *ſacra, Collectio Eleemoſynarum earumque diſtributio, ordinatio Lectionis Propheticæ & Interpretatio.* Dictum, quod hic profertur, eſt R. *Bebi*, expoſitio autem, quid ſint negotia *Civilia* & *ſacra*, eſt R. *Salomonis Jarchii*. Operæ pretium non ducimus, locum inquirere, nec qua occaſione dictum hoc prolatum ſit, indagare, quia quivis illico mecum animad-

vertit, conſequentiam, ut cæteræ fuerunt omnes, in hac probatione nullam eſſe. Argumentum ſic habet. *Jarchi* dicit, quod *Eleemoſynarum Collectio* ſit negotium ſacrum, ergo illi, qui Eleemoſynas colligunt, ſunt membra Synagogæ. Ego ita. Si circumciſio ſit præceptum aut negotium ſacrum, ergo מוהל *circumciſor* eſt membrum Synagogæ. Quid ſacratius eſſe putas, puerum circumcidere ex Lege, an pecuniam colligere, numerare & diſtribuere? Hoc ſcilicet illud argumentum eſt, *quo nihil evidentius ac validius deſideres, imprimiſque adverſus eos, qui* גברא רבא *ſingularem titulum Archiſynagogi faciunt.* Sed an non intelligebas Vir Clariſſime, te cum hoc ſcriberes, ipſum illud argumentum, quod contra nos profers, refellere? Tu ſcilicet per גברא רבא / *Virum Magnum*, Archiſynagogum non intelligis, vel, perſuaſus hactenus non es, Arshiſynagogum intelligendum eſſe. & tamen vis evincere, Collectores Eleemoſynarum ad Synagogam eſſe referendos, quia Eleemoſynarum collectio & diſtributio huic Viro Magno attribuitur. Si de eo dubites, quod maxime facis, an nos גברא רבא recte pro *Archiſynagogo* acceperimus, utique de eo etiam maxime Tibi dubitandum eſt, an Collectio Eleemoſynarum ad Synagogam ſit reducenda, quæ τῷ גברא רבא attribuitur.

Sed damus Tibi hoc, quod גברא רבא ſit *Archiſynagogus* neque tamen Tibi largimur, quod contra nos ſtudes evincere. R. Bebhi dicit, quod גברא רבא *Vir Magnus* procuret *res cæleſtes & ſacras*, & גר *Proſelytus res Civitatis*. Jarchi interpretatur res ſacras de Lectione & interpretatione Legis, item de col-

lectione & diſtributione Eleemoſynarum. An bene vel male faciat *Jarchius*, nunc non dicemus, licet ipſius hanc interpretationem *negotiorum cæleſtium* non conſtringamur accipere. Quid enim? Excludit a negotiis cæleſtibus preces earumque recitationem, quæ primum inter res ſacras & divinas nomen & locum habent. Sed ſit nihilominus ita res, uti eam vult eſſe *Jarchius*. Quid dicit, obſecro, *Jarchius*, quod nos negamus, immo quod non in præcedentibus ipſi ex Maimonide docuimus. Hoc dicit, quod *Vir Magnus* in Civitate & Eccleſia (qualis nunc eſt Rector Academiæ & Eccleſiæ) curam habeat colligendarum & diſtribuendarum Eleemoſynarum. Sed verò id idem plane eſt cum eo Maimonidis, quod, uti res Hebræorum nunc ſunt, Synagogæ & Academiæ Rector poteſtate gaudeat pro arbitrio ſuo de Eleemoſynis diſponendi. Etenim, quod ante inculcavimus, Synedriis Civitatum ſublatis, hi *Viri Magni*, qui in Academia & Eccleſia primi ſunt, eorum vices ſuſtinent, quantum fieri poteſt. Hi iidem jus dicunt, quantum populus princeps, apud quem Judæi vivunt, id vult permittere. Inter licita & illicita, ſacra & profana dirimunt atque res omnes cujuscunque naturæ judicio ſuo diſcernunt. Hi cum Senioribus Eccleſiæ excommunicant atque ita Synedros Veteres, quantum fieri poteſt, repræſentant. Vides itaque quam belle hoc tuum argumentum concludat, Collectores Eleemoſynarum ad Synagogam pertinere, cum Eleemoſynarum cura ad גברא רבא refertur. Sed idem patet ex oppoſitione, quæ inſtituitur. Non eſt oppoſitio in his verbis inter מילי בית הכנסת *negotia Synagogæ* & מילי עיר *negotia Civita-*

vitatis, ſed inter negotia רשמיא *cæli*, hoc eſt, ſacra, Divina, & דמתא *urbis*. Per *negotia cæli* in hoc loco certiſſime intelliguntur res omnes, quæ ad conſtitutionem Reipublicæ ſecundum Leges pertinent ſacras, a Deo datas. In horum aut illorum præceptorum obſervatione major equidem pietatis & religionis vis conſpiciebatur, neque tamen ideo omnia præcepta alia cujuscunque naturæ deſinebant eſſe ſacra. His opponuntur quædam negotia, quæ ad *urbem* (Civitatem ne dicas, quia hæc maxime diſtincta ſunt) attinebant, ut curationes portarum, fontium &c. Atque hæc negotia Proſelytis attribuuntur. Sic ſane res erat. Non licebat Proſelytis Synagogæ Præfectis eſſe. Non licebat eſſe Judicibus neque Academiarum Rectoribus. Si quid unquam horum munerum aliquod adminiſtrarunt, id inſigni ſapientia ſua extra ordinem commeruerunt & compenſarunt. Atque hæ erant res ſacræ, divinæ, cæleſtes, ad populi & religionis commoda pertinentes. Sed ſi quid ignobilius eſſet adminiſtrationis genus, quæ nullam cum religione aut ſacris rebus ſuis communionem habebat, quales curationes fontium, portarumque; hæ ex *Jarchii* mente iis permiſſæ ſunt, atque vocantur מילי דמתא *negotia urbis*. Quid aio? *Maimonides* horum etiam curam iis vix concedit. Sic ille Tractatu de *Regibus* cap. I. §. v. אין מעמידין מלך מקהל גרים אפילו אחר כמה דורות עד שתהיה אמו מישראל שנ׳ לא תוכל לתת לך איש נכרי אשר לא אחיך הוא ולא למלכות בלבד לכל שררות שבישראל לא שר צבא לא שר חמשים או שר עשרה אפילו ממונה על אמת המים שמחלק ממנה לשדות ואין צריך לומר דיין או

או נשיא שלא יהא אלא מישראל שנ' מקרב אחיך תשים
עליך מלך ׃כל משימות שאתה משים לא תהיו אלא
מקרב אחיך *Non conſtituunt Regem* (verſio eſt *Schickardi* lib. de Reg. cap. I. Theor. III.) *e cætu PROSELYTORUM, etiam poſt plurimas generationes, uſque dum mater ſit ex Iſraele, ſicut dicitur: Non potes dare ſuper te Virum alienigenam, qui non ſit frater tuus. Neque in regno tantum, ſed in omni poteſtate Iſraelitica: Non Principem exercitus, non Capitaneum ſuper quinquentos, nec decurionem. IMO NE PRÆFECTUM QUIDEM AQUARUM FIDELITER DISTRIBUENDARUM. Dicere nihil attinet, Judicem aut Præſidem, quoniam non niſi ex Iſraele ſunto. E medio fratrum tuorum pones ſuper te Regem. Sic etiam omnes præfecturæ, quas tu ordinas, non ſunto, niſi e meditullio fratrum tuorum.* Vides itaque, quod, cum rerum vilisſimarum cura tantum ſit demandata *Proſelytis*, מילי מתא *Negotia urbis* in hoc textu Proſelytis adſcripta, nulla alia negotia poſſint denotare, quam quæ infimæ erant ſortis & conditionis, oppoſita מילי דשמיא *rebus cæleſtibus*, hoc eſt, nobilioribus quibuscunque, quæ ſummis in Republica Viris, ex Judæa ſtirpe prognatis, concredebantur, inter quas facile patimur numerari *Collectionem Eleemoſynarum*.

Evictâ itaque validiſſimis probationibus noſtra de *Collectoribus Eleemoſynarum*, ut ſe habûerunt florente Republica, ſententia, & refutatis non rationibus herclè ſed cavillationibus infirmis, a Viro Clariſſimo in contrarium allatis, parum de eo ſumus ſoli-

liciti, quod V. Cl. in ſequentibus vulgatam de *Diaconis* ſententiam repetere & omnibus ſuis viribus confirmare allaboraverit. Ad hoc unum dicam me ſub riſiſſe, cum in legendo hoc argumento eſſem, quod animadverterem Virum Clariſſimum, poſtquam ſententiam hanc adoptaverat, quod οἱ גבאי צדקה *Collectores Eleemoſynarum* reſpondeant *Diaconis*, in Scriptura memoratis, & in noſtra Eccleſia ita dictis, non ſciviſſe cum hac ſententia adoptata conferre hiſtoriam, quæ in *Actis Apoſtolorum* cap. VI. extat, & Diaconos, ibi memoratos, cum τοῖς גבאי צדקה conciliare, ſed coactum fuiſſe τοὺς גבאי תמחוי *Collectores ſcutellæ* in eandem hanc ſcenam proferre, & hiſtoriam modo nominatam inde exponere tentare. Sic oportebat factum, ut pleniſſime conſtaret hujus ſententiæ futilitas. Quid enim? An גבאי תמחוי *Collectores ſcutellæ* inter membra etiam Synagogæ a Te recenſendi ſunt? Sane ſi beatus noſter Ligtfootus id cogitaſſet, rationem nullam habuiſſet, quod adeo de ſupplendo numero decem Otioſorum fuiſſet ſolicitus. Sic veritas omnis ſibi ſemper eſt ſimilis atque ibi prodit maxime, ubi occultatur.

Atque hæc ſunt, quæ reprehendere Vir Clariſſimus voluit in iis breviſſimis noſtris verbis, quibus opinionem Ligtfooti de membris Otioſorum refellere conati eramus, quibus, inquam, probaveramus, neque *Rectorem Academiæ* neque *Collectores Eleemoſynarum* ad Synagogæ Ædes, in quibus *Otioſi* officiis ſuis funguntur, pertinere, quod utrumque Ligtfootus aſſeruerat. Ille vero *Ligtfooto* multo vehementius, quam ego feceram, contradicturus aliam

viam inſiſtit probationis, & cum omnes Perſonas abſque differentia, a *Ligtfooto* in numerum Otioſorum redactas, in animo haberet hoc titulo privare, id agit, ut contra ſingulas earum rationes ſuas proferat. Credimus equidem eam eſſe Ligtfooti apud omnes bonos & eruditos Viros exiſtimationem, ut ſi in hoc exigui pretii nomine exponendo errorem commiſiſſet, illius autoritati & reputationi eapropter nihil decederet, atque idcirco neque mea neque alterius alicujus Viri, qui me doctior atque eruditior ſit, defenſione indigeret. Non diſſimulabo tamen, niſi animo meo vim vellem inferre, Virum Clarisſimum in prolixa ſua diſputatione cum Ligtfooto adeo illi ineptas ac abſurdas conſequentias imputaſſe per omnem paginam, ut neſciam, an heic calamum meum in officio ſuo continere ſatis posſim. Faxim videas, Lector, me nihil dicere ita graviter & ſerio, quod non res multo gravius ut dicatur, poſtulat. Ligtfootum noſti decem *Otioſos* deſcripſiſſe per *decem homines literatos* ex ſententia *Maimonidis*, ut ipſe eam interpretatus eſt. Ille *Jarchium* ſequutus, per decem Otioſos *decem* intelligit homines ad id unice conductos ære, ut tempore precationis (aut, ſi vis per totum diem) frequentes mane & veſperi in Synagoga ſe ſiſterent, ab omni prorſus opere abſtinentes. *Ligtfootus*, qui per decem Otioſos literatos Viros & ſtudiis incumbentes ſacris intellexerat, inter *Otioſos* refert *Judices*, *Miniſtrum Synagogæ*, *Interpretem*, *Collectores Eleemoſynarum*, *Rectorem Academiæ cum Interprete*. Res eo nunc devenerat, ut Viro Clariſſimo incumberet probandum,

dum, quod neque Judices, neque Synagogæ Miniſter, neque Collectores Eleemoſynæ &c. inter *Otioſos* cenſendi eſſent. Animum nunc adverte, quo pacto hanc ſuam diſputationem ingreſſus ſit. Ille miſſa Ligtfooti ſuppoſitione, quod *Otioſi* ſint homines literati, quo uno fundamento omnis Ligtfooti determinatio nititur, propriam ſuam ſuppoſitionem accipit, & loco, quo contra *Ligtfootum* ex ipſius ὑποθέσει debebat diſputare, ex propria ſua ὑποθέσει diſputat. Ille igitur diſtinctiſſime *primo* de *Judicibus*, dein de *Chaſſane*, poſtea de *Collectoribus Eleemoſynæ*, tandem de *duplici Interprete Synagogæ & Academiæ*, atque hujus etiam *Rectore*, hæc probat diſtincta capita. Quod hujus generis hominum nullus in Synagogis per omnem diem ſederit, quod eorum nullus ab omni opere abſtinuerit, quod eorum pauci primi & ultimi in Synagoga eſſe obligati fuerint, pauci etiam eorum ſtipendia meruerint, ac ita porro, atque hâc refutatione media pars libri de Decem Otioſis teritur. Sed, mi amice, quis unquam vel minimam partem generalium harum veritatum negavit, quis themata hæc communia, omnibus nota, in dubium vocavit, quem invadis, contra quem diſputas? Et diſputas tamen ita ſerio, quaſi non unius alicujus Viri Docti ſed totius exercitus Doctorum opinio eſſet profliganda. An Ligtfootus unquam in animum ſuum induxit aſſerere, an alius unquam mortalium poſt Ligtfootum ſentire, Judices, Collectores Eleemoſynarum, Rectorem atque Interpretem Academiæ per totum diem in Synagoga ſediſſe Otioſos, eoque nomine ſtipendium meruiſſe, eos primos & ultimos

in

in Synagogam venire obſtrictos & obligatos fuiſſe Lege, & quæ tu plura requiſita in Otioſis tuis deſideras? An ullus unquam ita ineptus fuit mortalis, qui id aſſeveraverit, quod tu magno conatu per tot paginas refellis? Quod ſi vero id ita eſt, nullum unquam mortalem hæc themata affirmaſſe, quæ tu falſa probas, nonne facis rem te ſummopere indignam, quod de Ligtfooto aliiſque hanc ſuſpicionem moveas apud animum Lectoris tui, quaſi illi poſitiones, a te refutatas, credidiſſent, quarum tamen nullam crediderunt unquam? Quis enim ſibi perſuadeat, tanto cum conatu & contentione animi per tot paginas te id probare, quod nullus, ſi generalia themata ſpectes, negat. Affirmavit equidem Ligtfootus Judices, Collectores Eleemoſynarum, Rectorem atque Interpretem Academiæ, Synagogæ Miniſtrum Otioſos eſſe, ſed tum per Otioſos minime intellexit homines ignavos deſideſque, ad id ſtipendio emptos, ut in Synagogæ ædibus vitæ ſuæ ſpatium inutiliter terant. Intellexit literatos homines totidem, commodis Synagogæ proſpicientes, quemque pro ſua facultate. Quando igitur tu contra Ligtfootum diſputare voluiſſes, probandum Tibi incubuiſſet, Judices, Collectores Eleemoſynæ, Synagogæ Miniſtrum, Rectorem Academiæ &c. literatos non fuiſſe & commodis Synagogæ non proſpexiſſe. Hoc probasſes, inquam, & abſtinuiſſes ab impingendis Ligtfooto conſequentiis, quæ ridiculæ ſunt & nunquam ab ipſo probatæ. Atque hic nihilominus concludere auſit: *Et ut verum fateamur, piget nos tandem omnium illarum ineptiarum, quas hic Vir Cl.* (Ligtfootus) *de*

literis

literis noſtris meritiſſimus imprudens adeo congeſſit. Sic ſcilicet *ineptiarum* poſtulandus erat Ligtfootus, ne tu ipſe viderere inutilem per tot paginas egiſſe diſputatorem. Plus profecto a candore & ingenuitate Viri Clariſſimi expectaveramus. Singularia quædam dogmata, quæ extra ſcopum diſputationis conſiderata, ad nos non pertinent, in quibus habemus quæ laudemus, habemus etiam quæ reprehendamus, nunc non tangimus, etſi id initio conſtitueramus, ne Lectorem noſtrum fatigemus. Non ſuſtinemus opponentis & accuſantis, ſed vindicantis & defendentis perſonam.

CAP. XVI.

Vetus conſtitutio de neceſſitate numeri denarii Iſraelitarum in Conventibus *qua* Civilibus *qua* Sacris *prolixe exponitur, ejuſdem notatu digna ex Hebræis Scriptoribus exempla proferuntur. Ratio neceſſitatis numeri denarii in* Cœtibus ſacris *à* Ligtfooto *ſecundum Hebræorum fidem ex voce* עדה *producta, nuper rejecta, expreſſiſſimo* Maimonidis *teſtimonio adſtruitur & vindicatur.*

POſtquam autoritatem *Jarchii* cum Ligtfooto rejeceramus, atque deinceps monſtraveramus, quoſdam homines, qui a Ligtfooto ad numerum *Decem Otioſorum* relati erant; ad illos minime referendos eſſe, quales erant *Judices Triumviri, Collectores Eleemoſynarum atque Rector Academiæ cum duobus cum Academiæ tum Synagogæ Interpretibus,*

progreſſi fueramus ad noſtram de his *Otioſis* decem *conjecturam* aut *opinionem* proponendam. *Conjecturam* inquam, quia in obſcuris & ambiguis rebus tutius & prudentius eſt divinare quam audacter quid verum quid falſum ſit, quaſi e tripode pronunciare; *opinionem* vero, quia quid ipſi nos credamus Lectori cognitum volumus, quid vero ille credere cupiat, hoc ipſi plane liberum facimus, nobis vero perinde eſſe judicamus. Accipe igitur eam denuo eadem hac conditione, ſi placet. Hebræi Autores omnes, quando loquuntur de *Synagoga* extruenda, ita quidem præcipiunt conſtanter, ut ubicunque *decem* ſunt *Iſraelitæ majorennes* & *liberi* ibi extruenda ſit Synagoga. Locus allegatus eſt a nobis in *Archiſynagogo* cap. 11. Hunc canonem comparabamus cum ſententiis Veterum de *decem Otioſis Synagogæ*. Putabamus commentariis veteribus, qui ad marginem Talmudis ſunt poſiti, haud minus ac Gloſſis Corporis Juris Civilis ſæpè numero immixtas fabulas eſſe plurimas, quibus omni tempore & loco confidere non eſt tutum. Poſſe ſæpe veritatem magis ex comparatione rerum antiquarum prudenti, quam ex inſipidis poſterorum commentis erui. Convenientiam igitur ad ſpeciem magnam offendebamus inter hæc ſcita duo: quod *ubi decem ſunt Iſraelitæ, ibi ſit extruenda Synagoga*, quodque *Civitas magna ſit, in qua ſunt Decem Otioſi Synagogæ*. Videbamus hanc convenientiam inter duas has ſententias, quod utrobique decem homines aſſignarentur Synagogæ, hanc vero varietatem, quod in *priore canone* decem Iſraelitæ ſimpliciter majorennes & liberi nominarentur, qui Synagogam conſtituere poſſent, in

in *poſteriore* vero, decem homines ex Civitate certi Synagogæ ædibus asſignarentur. Quoniam tamen utrobique *decem* numero Iſraelitæ requirebantur, exiſtimabamus canones hos generale habuiſſe principium, quod hoc eſſe putabamus, *ad Synagogæ munia & officia facienda decem homines pertinere.* Quando quidem enim videbamus, quod cum Judæi aſſerunt in ſuis ſtatutis, ad Civitatem majorem requiri *centum & viginti incolas*, id ipſos repetere ex neceſſitate officiorum, in Civitate præſtandorum, hinc concludebamus, admodum veriſimile eſſe, ratione pari eos *decem homines* in Synagoga requiſiviſſe, quia officia Synagogæ a minoribus numero decem hominum præſtari non poſſe vetus erat opinio. Quod vero ad varietatem attinet, quæ inter hæc ſtatuta occurrit, eam hac ratione commodisſime conciliari posſe opinamur, quod ea demum Synagoga perfecta esſet, quæ decem Viros literatos habere poterat commodis officiisque ſuis deſtinatos, ea vero minus perfecta, quæ decem rudiores habebat ex quovis Iſraelitarum genere majorennes & liberos: hanc autem esſe prærogativam *Civitatis Majoris* ſecundum canonem *Megillæ*, quod ibi decem esſent literati Viri, uſibus Synagogæ invigilantes: cæteras vero Civitates, in quibus quinque aut ſex viri literati reperiebantur, qui uſibus Synagogæ non ſufficiebant, nomine Civitatum Majorum gaudere neutiquam poſſe. Confirmabamus autem hanc ſententiam noſtram inde, quia Judæi etiamnum neſciunt, cur majores ſui in cœtibus decem homines requiſiverint. Atque hæc fere eorum ſententia eſt, quæ in *Archiſynagogo* noſtro extant initio *Capitis* III. Quid

 vero

vero in his *audacter*, quid *inepte* divinatum conjectumque ſit, Lector, hoc judicio tuo quam maxime diſcernendum relinquimus. Nullus eſt mortalis, qui non quamlibet certiſſimam veritatem, nedum conjecturam, pro arbitrio ſuo ineptam, falſam, futilem dicere poſſit, ubi neque pudor obfuerit neque atramentum defecerit. Sed ego ſic animum meum induco cogitare, plus laudis habere apud bonos atque æquos Viros, ſi tantum modeſtiæ tuæ des, ut quod ineptè putas a fratre tuo dictum, id inepte dictum eſſe diſſimules, quam ſi tantum tuæ tribuas audaciæ atque impudentiæ, ut *ineptam* dicas quodcunque aſſertum alterius, quod ineptum eſſe evincere nulla potes tua facultate, licet id maxime cupias. Sed ſi placet Viro Clariſſimo feram hoc atque his graviora dicta. Hoc tantum agam, ut Lectori meo oſtendam, quod jam agere cæpi, utri noſtrum non *inepti* ſed æqui diſputatoris titulus conveniat.

Ordo autem, quem in diſputatione ſequenti obſervare conſtituimus, hic erit: ut *primo* inquiramus *in rationem hujus ſtatuti Judæorum hodiernorum, quod ad Synagogam decem Iſraelitæ ſint neceſſarii. Secundo*, oſtendamus, *quam convenientiam hoc ſcitum hodiernum habeat cum ſententia de Decem Otioſis Synagogæ. Tertio, dictum Codicis Megillæ comparemus cum his ſtatutis binis, idque pro facultate noſtra explicemus. Prius* per Dei gratiam hoc fiet capite. *Poſteriora duo* ſequente.

Synagogam extruendam eſſe in *omni loco, ubi decem ſunt Iſraelitæ*, id probavimus ante his expreſſimis verbis, quæ in *Colbo* pariter ac *Rituum ſcripto-*

ptoribus cæteris extant. כל מקום שיש בו עשרת בישראל צריך להכין בו בית שיכנסו בתוכו להתפלל *In omni loco, in quo ſunt decem Iſraelitæ, neceſſe eſt, ut ordinent domum, in quam precandi cauſâ conveniant.* Hoc itaque certum ſit, cui nullus contradicere in animo poteſt habere. Nititur autem hoc ſtatutum ſive antiquius ſive recentius (quod non diſputamus) hoc generali eoque vetuſtisſimo canone, quod ad Synagogam conſtituendam *decem homines* requirantur. Sed quæ ratio hujus ſtatuti, quæ ratio, inquam, Canonis hujus, a longa ætate apud Judæos receptisſimi? *Ligtfootus* ait, quod Judæi *macilentam* hujus Canonis rationem proferant ex voce עדה/ quæ extat Num. XIV. Mentio ibi fit *exploratorum terræ Canaan*, qui malum excitaverant rumorem de *terra Canaan*. Hi homines vero numero erant *decem*, quia *Joſua* & *Caleb*, qui undecimum ac duodecimum exploratores effecerant, ex eorum numero non erant. De iis autem Hebræorum Interpretes accipiunt hæc verba: עד מתי לעדה הרעה הזאת *Uſque quo congregationi huic malæ &c.* Atque ex his verbis tum exſculpunt, omnem congregationem qua ſacram qua Civilem conſtare debere ex Decem hominibus, quia עדה *congregationis* vox hic uſurpatur de *decem Exploratoribus terræ Canaan.* Addiderat *Ligtfootus* locum ex Sanhed. cap. IV. §. VI. Verba tamen non adſcripſerat. Ego autem ad manus habebam locum ex Sanhed. cap. I. §. VI. qui cum ſufficeret meo propoſito, nolui illum, qui a Ligtfooto allegatus erat, inveſtigare. Monet autem Vir Clariſſ. locum hunc, qui apud *Ligtfootum* extat, eundem eſſe cum eo,

 quem

quem ego adduxeram, idque per varias editiones *Talmudis* probat, quod ſuffeciſſet unico verbo monuiſſe. Nos id accipimus, neque enim a nobis peccatum eſt, ſed a Ligtfooto aut Typothetis. Quem enim locum nos recte allegavimus ſuo poſitum loco, hic idem apud *Ligtfootum* male citatus extat, atque alius a noſtro eſt habitus, quod ad nos nihil pertinet. Sed ad rem, quia eo nunc pervenimus, ubi manifeſtiſſimum errorem Viri Clariſſimi oportet detegere.

Ligtfootus hanc rationem, quam Judæi ex voce עדה produxerunt, pro probanda numeri denarii neceſſitate in quavis congregatione *macilentam* vocaverat, idque nos fueramus imitati. Res erat certiſſima ideoque nulli neganda. Quid igitur? Non negavit Vir Clariſſimus, quod Judæi ex voce עדה *Cœtus* probarent neceſſitatem numeri denarii in cœtibus & congregationibus perfectis, ſed negavit, unquam Judæos producere hanc rationem; quando probare volunt in *congregationibus ſacris* decem requiri, de quibus noſtra erat diſſertatio. Locus ſcilicet a nobis allegatus pertinebat ad Judices, neque cum *Synagogis* & *Cœtibus Sacris* convenientiam habebat ullam. Hæc igitur illius verba ſunt. p. 49. *Sed quid hæc ad congregationem SACRAM, de quâ agimus? aut congregatio illa, de qua* Num. XIV. 27. *agitur, SACRA fuit? immo vero* ſacerrima, &

—— —— *Peſti devota futuræ.*

Et quis recentiorum Hebræorum ſacrum illum numerum denarium ex loco citato Sanhedrin probatum ivit? Quantæ aſſeverationes! quam audacia aſſerta! Ego igitur id, quod negas, probabo Tibi totidem

ver-

verbis ex ipſo *Maimonide*. Hoc, inquam, Tibi probabo, quod etiam ratione, quæ ex voce עדה deſumpta eſt, utantur, ubi evincere volunt ad *congregationem ſacram* decem homines requiri. Hoc directè negatum eſt. Attende nunc ad verba *Maimonidis*, quæ ſunt in *Hilchoth Tephilla* cap. VIII. §. IV. V. Referam totum contextum. אין אומרים קדושה ולא קוראין בתורה ומברכין לפניה ולאחריה ואין מפטירין בנביאים אלא בעשרה *Non recitant* Keduſcha, & *non legunt in Lege, & benedicunt ante eam & poſt eam, & non recitant Prophetas, niſi DECEM NUMERO.* וכן לא יהיה אחד מברך ברכת שמע והכל שומעין ועונין אחריו אמן אלא בעשרה וזה הוא הנקרא פורס על שמע. *Atque ita non benedicet aliquis benedictione Schemah* (egregie! Convenit enim hoc cum iis, quæ nos de ſignificatione illius φερόσως tradidimus & in præcedentibus etiam ex Colbo confirmavimus) *ita ut omnes audiant & reſpondeant poſt eum Amen, niſi adſint DECEM. Atque hic dicitur* Porees al Schemah *Exponens ſuper Schemah*. ואין אומרים קדיש אלא בעשרה ואין הכהנים נושאים ידיהם אלא בעשרה והכהנים מן המנין שכל עשרה מישראל הן הנקראים עדה שנאמר עד מתי העדה הרעה הזאת וגו' והיו עשרה שהרי יצאו יהושע וכלב *Neque recitant* Kaddiſch, *niſi per DECEM, neque ſacerdotes tollunt manus ſuas niſi adſint numero decem, ita tamen ut Sacerdotes ipſi ad numerum illum denarium complendum concurrant: QUIA OMNES DECEM ISRAELITÆ VOCANTUR CŒTUS. SICUT DICITUR: QUOUSQUE CŒTUS* [עדה] *HIC PRAVUS.* Num: XIV. &c.

Fue-

Fuerunt autem ibi decem, quia Joſua & Caleb egreſſi erant. Huic manifeſtiſſimo teſtimonio aliud junge ex Codice *Berachot.* fol. VI. I. ante quoque a nobis productum. אמר רבין בר אדא אמר ר' יצחק מנין שה"בה מצי בבית הכנסת שנ' אלהים נצב בעדת אל ומנין לעשרה שמתפללין ששכינת עמהם' שנ' אלהים נצב בעדת אל *Rabbin Bar Ada dixit: R. Iſaack dixit: Unde probatur Deum reperiri in SYNAGOGIS? Ex eo quod dictum eſt:* Deus adſtat in cætu Dei. *Verum unde colligitur Deum DECEM precantibus adeſſe? Ex eodem illo loco:* Pſ. LXXXII. I. *Deus adſtat in CÆTU* (עדה) *Dei.* Hoc eſt ex voce עדה/ quæ *cætum* notat *decem hominum.* I nunc, Vir Doctiſſime, & nega rationem hanc ex עדה petitam, pertinere ad *congregationem ſacram.* Nega, inquam, Hebræos Scriptores hanc rationem quicquam curare, quando de *cætibus ſacris* differunt.

Sed quam tu ipſe rationem profers neceſſitatis numeri denarii in *Conventibus ſacris?* Inde ſcilicet Judæos hanc *numeri denarii* neceſſitatem urſiſſe aſſeris, quia Lev. XXII. 32. ſcriptum eſt. *Sanctificabor* בתוך *in medio Filiorum Iſraelis.* Sed quo modo inde probatur, requiri *decem?* Vocabulum תוך ajunt conjungitur aliquando cum עדה/ quod notat *cætum:* Ut Num: XVI. 21. *Separamini* מתוך עדה EMEDIO CÆTUS. At verò עדה *cætus* ſignificat *cætum decem hominum,* ergo concluditur hinc, *ſanctificationem Divini nominis* fieri debere præſentibus hominibus *decem.* Quid vero? An hoc eſt contra *Ligtfootum* argumentari? Ego ſane eandem probationem produxiſſem, quando pro eo voluiſſem diſputare.

Con-

Conſtat enim ex hac ſententia recenſita, quod vis omnis probationis *numeri denarii in ſacris* relabatur in vocem עדה *Cætus*, quodque ex priore בתוך *in medio* nihil omnino concludatur, niſi in quantum cum τῷ עדה conjungitur. *Maimonides* cap. VIII. §. VI. Immediate poſt verba ante recenſita. וכל דבר קרושה לא יהא אלא בתוך העדה מישראל שנ' ונקדשתי בתוך בני ישראל *Omnis autem res, quæ ad ſanctificationem Nominis Divini pertinet, non abſolvitur, niſi* IN MEDIO CÆTUS *ex Iſraele, ut dicitur: Et ſanctificabor* IN MEDIO *Filiorum Iſrael.* Sic argumentantur. *Sanctificatio debet fieri in medio. Medium notat* עדה *Cætum.* Cætus non conſtat ex paucioribus numero hominibus, quam *decem*, ergo in Synagoga oportet præſentes ſint *decem.* Cogita apud animum tuum, an non omnis vis probationis hic recidat in עדה / ac iccirco optumo jure dici nequeat, Judæos ex voce עדה *numeri denarii* neceſſitatem in Synagoga confirmare? Sed quid tandem ſibi vult, quod Vir Clariſſimus adeo operoſe probet, locum Lev. XXII. 32. ad hanc concluſionem faciendam apud Hebræos concurriſſe. Hoccine a nobis negatum eſt? Neutiquam. Forte ignoratum eſt? Neque hoc verum, quoniam diſerte nos ipſi id inculcavimus. Sic habent verba in *Archiſyn.* cap. VIII. *Atque hinc demum vera peti poteſt ratio, cur actio illa, quæ dicta eſt exponere ſuper ſchemah, non potuerit præſtari a privatis, ſed ſemper celebranda ſit in Eccleſia, quia benedictiones hæ, cum Keriath ſchemah conjunctæ, illius fuerunt indolis, ut non licitum fuerit eas extra Eccleſiam decem hominum recitare. Rab-*

benu Aſcher ad locum, modo citatum, illud expreſſe monet ex mente Veterum: ר' חייא בר אבא אמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה *R. Chaiia Filius Abba dixit: Scriptum eſt: Sanctificabor in medio Filiorum Iſraelis, hinc efficimus, quod quælibet oratio, quæ ſpectat ſanctificationem nominis divini, requirat decem hominum præſentiam.* En ipſiſſima verba, quæ a Viro Clariſſimo producta ſunt!

Sed quid Lector? An credis Veteres Hebræos ita fuiſſe ineptos, ut putaverint ex vocibus תוך *medium* & עדה *cætus* ſe fuiſſe obligatos ad numerum denarium in ſacris & quibuslibet aliis conventibus ſolennibus ita anxie requirendum? Id nullus hactenus Chriſtianorum credidit, cui caput ſanum eſt. Quamobrem merito *Ligtfootus* hanc rationem *macilentam*, nos addimus *ineptam* & *falſam* dixit. Vir Clariſſimus in id, ut exiſtimo, lubens conſentiet. Quid ergo? Id ab ipſis hic rurſus factum, quod ſæpe apud eos fieri ſæpe a nobis dictum eſt & probatum in antecedentibus, ut, ubi recentiores (Gemariſtas non excipio) veram conſtitutionis alicujus cauſam & rationem ignorant, ipſi ſibi aliquam effingant eamque poſteris loco veræ rationis & cauſæ commendent. Quandoquidem vero eo ſolent eſſe ingenio Judæi ſcriptores, quod fæcundum fabularum ſed ſterile rerum veritatumque eſt, alias ſatis acutum, hinc rationes & cauſæ rituum priſcorum ab ipſis productæ & inventæ fabuloſi ſolent eſſe acuminis, nullis placituræ, niſi gentilibus ſuis, qui fæno hoc ab infantia paſti ſunt. Id uſu veniſſe ex hoc ipſo exemplo manifeſtum eſt. Morem anti-

antiquum, quod in Conventibus, maximè ſacris, *decem* homines requirerentur, ſciverunt.. Rationem non ſciverunt. Fingenda igitur qualiſcunque erat ratio, ne ignorare viderentur, quod ipſorum intererat ſcire. Atque hinc orta ratio eſt, quam modo adduximus, ex vocibus תוך & עדה junctis petita. Doctiſſimus *Vorſtius* eam *falſam* ac *violentam* eſſe aſſeverat, & ſatis evidenter oſtendit, licet id nobis ſupervacaneum videatur. Sis, vide ejus Notas ad *Maimon.* cap. v. §. 1. de *Fundamentis Legis*. Sed videamus nos, quam lucem huic negotio ampliorem nunc poſſimus adferre.

Conſideremus igitur primo, Hebræos Scriptores quemcunque ſolennem & legitimum Conventum, non ſacrum duntaxat (licet hunc maximè) ſed civilem quoque *decem hominibus* ad minimum definire. *Si Hebræi decem pluresque adeſſent (quem numerum cætibus definiendis crebro uſurpant) tunc* &c. Verba ſunt *Seldeni* lib. 11. cap. x. de *Jure Nat.* & *Gent.* Res eſt certa & nota, Maimonidis teſtimonio ante confirmata, ſed ex quibuſdam exemplis, hic illic a nobis obſervatis, illuſtranda.

Statutum erat apud gentem Judaicam ſeverum & nobile, ſi *Maimonidi* fides Hilchot *Iſſure Bia*, cap: XII. ut, ſi quis Iſraelita alium ex fratribus ſuis aliquod videret committentem facinus, quod ſanctitatem ſive Dei ſive Templi ſive gentis læderet, idque בפרהסיא *publice, palam*, tunc ipſi permisſum esſet aggresſu ſuo quocunque modo illum a cæpto ſuo deterrere, cohibere & præpedire, quin morte etiam, ſi perſeveraret, plectere. בפרהסיא inquam. Publi-

ce, palam, in conſpectu רבים *plurimum*. Quot hominum vero? *Decem*, ex ſententia *Maimonidis*, quia totidem cœtum conficiunt, qui quando præſto non ſunt, res ברבים / בפרהסיא / publice, palam acta non cenſetur. Vide *Seldenum*, ſi placet, de *Jure* Nat. & Gent. lib. IV. cap. IV. & *Wagenzeilium* in eximia digreſſione, quæ *Carminis Lipmanni* refutationi immixta eſt p. 301. Simile huic admodum eſt exemplum de *ſanctificatione Nominis Divini apud Gentiles*. Nimirum ſi quis Gentilis Iſraelitam aliquem ad transgreſſionem ac violationem quorundam Dei præceptorum adegiſſet (præcepta idololatriæ, adulterii, ac homicidii excipiunt) neque præſentes eſſent *decem* (עשרה מישראל *Decem ex Iſraele*, quot efficiunt עדה *cœtum*) licitum omnino erat ex ipſorum conſtitutionibus præceptum transgredi, quin immo reus vitæ ſuæ (מתחייב בנפשו) judicabatur, ſi voluntati Gentilis morem non habuerat. Si verò *decem* adeſſent, omnino obligatus fuit morte potius Deum ſanctificare ſua, quam iniquiſſimo Gentilis poſtulato concedere. Sis, vide *Maimonidem* de Fund. Legis. cap. §. I. II. III. *Seldenum* etiam de Jure Nat. lib. II. cap. X. Non abſimili modo *denarius* hic *numerus* uſu venit in *excommunicatione*. Si quis homo *illiteratus* ſe ipſum excommunicaſſet, quod in uſu fuiſſe apud Veteres Hebræos conſtat, is ſolvi vix poterat, niſi *præſentibus decem*. Difficilior etiam res fuit cum eo, qui per inſomnium fuit *excommunicatus*, is niſi extrema in neceſſitate poſitus ſolvi non potuit, niſi *adeſſent decem numero Iſraelitæ*. Loca, huc facientia, alibi ex *Jore Dea* produximus. Excommu-

nicatus

nicatus vero quivis non comprehendebatur *numero denario*, ubi ille neceſſarius erat, eo omni tempore, quo excommunicatus manebat. Verba *Maimonidis* ſunt in *Hilchoth Talmud Tora* cap: VII. §. IV. ולא כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה *Non comprehendunt eum numero hominum decem, ubi ille neceſſarius erat.* Hoc eſt, cum aliis novem numerum denarium conficere aut complere non poterat. Addamus, *anathematis* pronuntiationem fieri non potuiſſe, niſi *præſentibus decem.* Referunt Judæi, qua ſunt dementia, fratres *Joſephi* eo tempore, quo *Rubene* abſente *Joſephum* fratrem ſuum vendiderant, quod turpe erat ſcelus, anathemate pronunciato ſe mutuo obſtrinxiſſe, ne quis rem geſtam Jacobo Parenti revelaret. Dixiſſe vero Judam, qui peritisſimus videtur fuiſſe, ſcilicet: ראובן אינו כאן ואין החרם מתקיים אלא בעשרה *Ruben non adeſt; anathema verò ratum non eſt, niſi facta ſit illius elocutio per decem.* Quid verò egiſſe putes? שתפו למקום עמהם וחרמו *Aſſociarunt ſibi Deum Optumum maximum & anathema pronunciarunt.* Horrenda verba! Adduxit locum ex *Pirke R. Eliezer* Clarisſimus *Heideggerus* Hiſt. Patriarch. Exerc. XX. §. XIII. Eadem ratione reconciliationem cum defuncto factam non eſſe, niſi præſentibus *decem* in Hebræorum ſtatutis & moribus eſt. Ritus eſt in *Gemara Jomæ* fol. LXXXVII. Col. I. ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידין על קברו ואומר חטאתי לה׳ אלהי ישראל ולפלוני שחבלתי בו *Si vero mortuus fuerit* (offenſus reconciliandus ſecum) *decem ſecum adducet homines, eoſque conſtituet ſuper ſepulcro ejus, & dicet: Pec-*

cavi in Dominum Deum Iſraelis & in N. quem offendi læſique. Sic facta reconciliatio cum ſepulto. Addamus etiam ex *Maimonide* Tractatu de *Luctu* cap. XIII. שורה *ſeriem*, ordinem eorum, qui funus aliquod proſequuntur, haud oportuiſſe *minorem eſſe decem hominibus* פחות מעשרה. Sed & apud *Ioſephum* ſigna hujus conſuetudinis priſcæ reperiuntur. *De Paſchate agno* præceperat quondam Deus, ut per ædes aut familias, hoc eſt, perſonas numero *plures* comederetur, ne ex carne agni aliquid maneret ad poſterum diem reliqui. *Ioſephus* vero determinavit hunc *numerum* per ſodalitium hominum, ad minimum *decem*. Sic ille de *Bello Iud*. lib. VII. cap. XVII. Ὥσπερ γὰρ φρατρία περὶ ἑκάστην γίνεται θυσίαν, οὐκ ἔλασσον ἀνδρῶν δέκα. *Quaſi cognatio* (ſodalitium) *erit circa unamquamque victimam, quæ decem hominibus minor numero non ſit*. Indicium habes, *Ioſephum cætum* ad minimum putaſſe conſtare decem hominum numero. Paraphraſtes *Ionathan* heic ſimile quid dicit. Sed alium magis obſervandum locum ex *Ioſepho* annotavimus, ubi de *Eſſenis* diſſerit de Bell. Jud. lib. II. cap. VII. δέκα γοῦν συγκαθεζομένων οὐκ ἂν λαλήσειέ τις ἀκόντων τῶν ἐννέα. *Cum ſimul conſederint eorum decem, nullus invitis novem loquitur*. Eſſenorum igitur *cætus decem* conſtitit Viris, abſque quorum congregatorum arbitrio nulli e numero loquendi facta copia eſt.

Cum igitur adeo vulgatus fuerit decem hominum numerus ad conficiendum cætum, mirari minime oportet, eandem etiam conſuetudinem in *ſacris* obtinuiſſe. Sane in *Codice Sanhed*. cap. IV. in Excerpt.

Gem.

Gem. §. XIII. introducitur Imperator etiam Romanus cum *R. Gemaliele* diſputans id minime ignorare. אמר ליה קיסר לרבן גמליאל אמריתו כל בי עשרה שכינתיה שריה כמה שכינתה *Dixit Cæſar R. Gamalieli, dicitis Divinam providentiam adeſſe decem hominum cætui: quot igitur ſunt numina?* Maimonidem ante audivimus declarantem, nullam actionem ſacram lectionis Legis, & Prophetarum, preces publicas, recitationes ſacrarum formularum benedictionum, fieri abſque *decem* hominum numero. Ad librum *Megillæ* rite legendum *decem* requiri eſt in *definitionibus Rabbenu Aſcher*. Huc item reſpicere exiſtimem, quod in Lectione Legis *minores verſus* numero non legantur, quam *decem*, quod eſt apud *Maimonidem* in *Hilchoth Tephilla* cap. XIII. §. III. ratione, inquam, habita ad cætum, qui completus habebatur, ſi decem præſto eſſent majores & liberi. Atque hæc certiſſima ſunt documenta, ex quibus manifeſtum evadit in quibuslibet conventibus completis denarium numerum ad minimum quæſitum eſſe.

Sed quæ ratio priſcæ hujus conſuetudinis? Eam fuiſſe non dices, ſcio, quod *Exploratorum terræ*, peſſimorum hominum *decem* ſocietas in Hiſtoria Sacra עדה *cætus* vocatur. Macilentam atque ineptam hanc rationem eſſe ante dictum. Quid igitur? *Denarium numerum* omnium numerorum perfectiſſimum eſſe, quippe ultra quem nullus numerando aſſurgere valet, niſi nominatos jam numeros repetendo, clarum eſt. Hinc fieri potuiſſe & factum forſan eſſe, ut ad plenam hominum ſocietatem *decem majores* deſiderari ſtatuerint, non abſimile videtur vero. Notatu di-

dignum exiſtimo, quod in *Pirke Avoth* cap. v. §. I. II. III. IV. I. VI. numerus *Denarius* ſummopere extollatur & illius prærogativæ præ aliis numeris penè omnes ſingulatim recenſeantur. Adi locum ſi placet & relege, nimis enim prolixus eſt, & nimis multa etiam ludrica in eo continentur, quam ut deſcribi mereatur. Puto, habituros Judæos, quod rideant, ſi Chriſtianos animadvertant, quibuscunque ſuis ineptis commentariis delectari, quos ſapientiores ipſi contemnunt. Animadvertimus præterea in Lectione Sacræ Scripturæ, quod *numerus denarius* aliquando capiatur pro *numero multitudinis*, æque ac *ſeptenarius*. Sic accipi exiſtimo Lev. XXVI. 26. ואפו עשר נשים לחמכם בתנור *Et coquent* decem *mulieres panem veſtrum in fornace*. Non *decem* præcisè ſed *multæ*, cujuscunque numeri. Obſervatione dignus eſt locus *Amoſi* cap. VI. 9. והיה אם יותרו עשרה אנשים בבית אחד ומתו *Eritque, ſi reliqui ſint facti in unâ domo DECEM HOMINES, illi morientur.* Kimchius: אינו דוקא אלא רוצה לומר רבים *Non præciſe*, (decem) *ſed vult dicere MULTI.* Scimus in hodiernis Hebræorum Scriptis ῥήσεις עדה/ *cætus*, עשרה גדולים *decem Majorennes*, רבים *multi* פרהסיא παῤῥησία (unde בפרהסיא *palam*, publicè) æquivalere. Obſervemus ἐν παρόδῳ Græcum ἐν παῤῥησίᾳ eadem ratione capi Col. II. 15. Τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ: *Poteſtates traduxit palam*. Belg. optume: **In 't openbaer.** בפרהסיא. Idem omnino notat τὸ παῤῥησίᾳ apud Johannem cap. VII. 13. Beza recte. *Palam*. Belg. **Vrymoedelick.** Alia loca mitto. Cum igitur *denarius* numerus in Scri-

Scriptura aliquando accipiatur pro *numero multitudinis*, quid miramur, Veteres Judæos *ſocietatem Conventumque* hominum ad *denarium numerum* determinaſſe. Sed unus præprimis locus eſt in Scriptura Veteris Teſtamenti, qui videri poſſit conſtitutioni huic antiquæ anſam dediſſe. Occurrit ille in Libro *Ruthæ* cap. IV. 2. ubi narratur hiſtoria de *tranſlatione juris* Goelis & Vindicis proximi *Ruthæ* in *Boazum.* Hæc propemodum verba ibi leguntur. ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה וגו' *Et ſecum ſumpſit DECEM VIROS ex ſenioribus Civitatis, iiſque dixit: Conſidete hic &c.* Scilicet negotium aliquod peragendum erat in *cætu* aut *Conventu* hominum publico. Ferendum quoque erat quale quale judicium. *Boaz* in unum vocat *decem* homines ad conficiendum cætum, coram quo res tota agatur. Hoc ego reor antiquiſſimum monumentum eſſe, ex quo conſtet, *denarium numerum* ad cætum conſtituendum requiſitum fuiſſe. Sed hoc negotium erat civile? Cætus etiam *civilis?* Ita eſt, ſed haud raro contingit, ut mores Eccleſiaſtici politicos imitentur. Quæ conſuetudo obtinuit in *Civitate*, ut res, quæ præſentibus *decem* acta non erat, minime ratihaberetur, eadem facili negotio ab *Eccleſia* potuit adoptari, cum res politicæ & Eccleſiaſticæ apud Veteres Judæos non admodum diverſæ fuerint naturæ, ut ante plus ſemel eſt monitum.

Sed quid agimus? In priore libro adſtruximus, probabile eſſe, Judæos Veteres *in Cætibus ſacris* præſentiam *decem hominum* quæſiviſſe, quia *officia in Synagoga præſtanda a minoribus, quam decem non* po-

poterant abſolvi, ſicut in Civitate *centum* & *viginti* homines deſiderarunt, quia tot officia in Civitate neceſſario diſtribuebantur, quot exercendis *centum & viginti homines* occupari poterant. Atque eo nunc deveneramus, ut illam noſtram probabilem aſſertionem vindicaremus. Vidimus ſcilicet ex præcedentibus theſibus, antiquisſimum fuiſſe ſcitum gentis Judææ, ad Congregationem omnem qua ſacram qua Civilem *decem homines* requiri. Vidimus inſuper, Judæos illius conſtitutionis rationes veras ignorare. Adduximus tamen unum & alterum ex Scripturis argumentum, quod conſtitutioni huic formandæ anſam poterat dediſſe. Sed hæ ipſæ rationes allatæ magis indicant veræ rationis hujus ſtatuti ignorationem, quam genuinam hujus conſuetudinis originem producunt. Si igitur credere volumus; Judæos Veteres non impetu quodam ſed ratione & conſilio Leges ſuas ordinaſſe, quid aliud nobis occurrit facilius cogitatu de origine conſtitutionis, quæ eſt de neceſſitate *numeri denarii* in Conventibus ſacris, quam quod exiſtimarint, tot homines requiri ad officia, in Synagoga obeunda, decore præſtanda? Ita plane ut Civitatem rite conſtitutam centum ac viginti hominum numero conſtare debere nobis tradiderunt, quia tot officia in Civitate obeunda tot numero homines requirebant. Quodſi enim fateri cogimur, rationem hujus conſtitutionis a Judæis traditam futilem atque ineptam eſſe, quid vetat talem rationem excogitare, quæ ſi vera non ſit, vera ſaltem eſſe poſſit, cæteriſque Hebræorum ſtatutis æque ac naturæ rei conveniens ſit: Quid vetat, inquam, talem rationem per veroſimilem con-

je-

jecturam proponere, ſi de Veterum Judæorum conſtitutionibus honeſte ſentimus?

Cæterum ut licitum cuique homini eſt in re incerta certi quid conjicere, ita nullus labor æque infructuoſus eſt ac ille, qui in conjectura refellenda conſumitur. Cum enim ille, qui conjecturam proponit, eo ipſo ſatis perſuadet ſuo Lectori, ſe certi nihil & explorati tradere, tum vero quod quo quo modo dubium eſt & in obſcuro poſitum facillime patitur contradictionem. Atque id conatus eſt & heic & ſequentibus in poſitionibus, a me alibi collocatis, Vir Clariſſimus. Videamus tamen quo ſucceſſu. Ad id, quod dixerim, Veteres Hebræos ideo decem requiſiviſſe homines in Conventibus ſacris, quia *putarunt officia in Synagogis præſtanda vix a minoribus, quam decem, decore poſſe abſolvi*, ſic monet: *Quod ſi ſano ſenſu accipias, veriſſimum eſt.* Sed ego, Vir Clariſſime, tales Lectores cupio, qui verba mea *ſano ſenſu* accipiunt, quod ſi enim id egiſſes aut agere voluiſſes, forte non admodum multa Tibi ſuppetiiſſet ſcribendi materies. Sed quinam hic eſt *ſanus ſenſus?* Hebræi, ait, monuerunt, quod neque *preces publicæ ſint fundendæ*, neque *Lectio Legis inſtituenda*, neque *Schema eſſet recitandum* cum ſuis *Benedictionibus* abſque decem, atque hæc demum eſt genuina ratio, cur ad Synagogam conſtituendam requiſiverint *decem homines.* Sic ſcripſit Diſſert. II. cap. V. §. VI. atque id unum agit per totum id caput. Sed quid hoc eſt *Vir Clariſſime* rationem ſtatuti cum ipſo ſtatuto confundere? Quæſtio agitata hæc eſt, quorſum Judæi Veteres *in Synagogis ſuis quæſiverint decem homines?*

 Tu

Tu ais, quia *Lectio Legis*, *preces*, & *Schema recitare* requirebant decem homines. Sed an non vides, hanc unam eandemque quæſtionem eſſe, cur ad *Synagogam conſtituendam* requiſiverint *decem homines*, & cur ad *preces* & *Schemah recitandum* & *Legem legendam* requirantur *decem homines?* Quid enim agitur in Synagoga, quam *preces recitare* & *Legem legere*. An igitur eadem non eſt quæſtio, cur ad *legem legendam* & *preces recitandas*, quam cur ad *Synagogam conſtituendam* requirantur *decem?* Quandoquidem vero Tibi placet de ratione a me data dicere, eam esſe non *ineptam*, hoc enim leve nimis vocabulum erat, ſed *feracem ineptiarum*, ut omnem numerum importuni diſputatoris abſolveres, quid ego dicam, ubi te, me reprehendentem, in miſerrima hac confuſione deprehendo? Mihi ſane nunc videtur præſtare nihil dicere, ne cogitationes Lectoris mei præoccupare velle, vel juſtæ indignationi locum dare videar.

Permitte mihi, Lector, ut verbo repetam, quod modo brevius in diſputatione noſtra dictum eſt. Una eademque quæſtio eſt, *cur ad Synagogam decem pertineant homines & cur Lectio Legis & preces decem deſiderent homines præſentes*. Ratio illius utriuſque vel potius ejusdem illius conſtitutionis hæc eſt data, quia officia Lectionis Legis & Prophetarum, ſimul cum Rectura Synagogæ vix poterant a minoribus, quam decem abſolvi: Requiri enim *ſeptem Lectores*, *Synagogæ Miniſtrum* aut *Præfectum* & *duos* ad minimum *Seniores*. Sic ſcripſeram. Judica, non an vere ita conjecerim, neque enim ita mihi ſum ſuffænus,

ut in obſcuris rebus verum ſemper a me teneri putem, ſed an *inepte conjecerim*, & an conjectura hæc ſit *ferax ineptiarum*, ut nuper ſumma cum humanitate mihi objectum eſt. Quod ad id attinet, quod *canonem de Synagoga extruenda, ubi ſunt decem homines*, Vir Clariſſimus faciat poſterioris originis, hoc nunc non vacat inquirere, quia id lubenter abſque ullo cauſæ noſtræ præjudicio, imo cum ſummo diſputationis ſequentis commodo admittimus. Sufficit nobis, ſi certum ſit, quod certiſſimum eſt, ad Synagogam rite conſtituendam requiſitos eſſe *decem homines*.

CAP. XVII.

Sententiæ binæ: Civitas Magna eſt, in qua ſunt decem Otioſi, & Synagoga extruenda eſt, ubi ſunt decem Iſraelitæ: *ex eodem principio ortæ amice inter ſe comparantur, eaque comparatio aliis exemplis illuſtratur. Denique locus* Megillæ *de* Decem Otioſis *convenienter noſtræ* ὑποθέσει *exponitur.*

EX præſcripto nobis ordine, hoc capite duo ſunt agenda. *Primum* comparandus erit canon vetuſtiſſimus de neceſſitate numeri denarii in Conventibus ſacris, ex quacunque etiam cauſa & ratione profectus, cum ſtatuto de Decem Otioſis Synagogæ. *Secundo*, conferenda noſtra *Otioſorum* expoſitio erit cum loco *Megillæ* famoſo, unde omnis hæc noſtra diſputatio originem ſuam habet.

Quod ad *prius* attinet membrum, Doctiſſimus *Ligtfootus* in *Annotationibus* ſuis ad *Matt:* IV. 23. ubi de controverſis his capitibus agit, duplicem hunc canonem, quod *Civitas Magna* ſit, *in qua ſunt decem Otioſi*, quodque *ubi ſunt decem Iſraelitæ, ibi ſit extruenda Synagoga*, confuderat. Sic ille. *Non quod quilibet decem ex Iſraele conſtituerent Synagogam, ſed ubicunque ſunt decem literati & ſtudioſi Legis, hi vocabantur* בטלנים *Otioſi.* Ego illum his verbis fere fueram imitatus. *Decem vero hi Iſraelitæ alibi dicuntur* עשרה בטלנים DECEM OTIOSI. Atque hoc primum diſputationis *Viri Clariſſimi* cum *Ligtfooto* caput eſt, quod ſatis prolixe proſequitur Diſſ: I. §. XI. XII. & ſeq. ut vero argumenta, a ſe prolata, recte caperentur, operam dat iis ad formas Syllogiſmorum varias redigendis §. XVI. quod quidem ſcite admodum & dextre exequitur. Quid proficiat, videbimus, poſtquam ſententiam noſtram de hac comparatione, duobus aut tribus verbis alibi a nobis tactam, propoſuerimus.

Vetuſtiſſimum Gentis Judaicæ ſcitum, quod ad *Conventum ſacrum decem neceſſarii ſint homines*, ſuperiore capite illuſtratum, ex hac origine deduximus, quod *officia*, in Synagoga præſtanda, decem homines requirerent exercitatos. Quoniam enim publice a *ſeptem hominibus* prælegenda Lex erat in Synagoga, quoniam inſuper *Moderatores Synagogæ* rerumque in ea agendarum Arbitri & diſpenſatores *tres* requirebantur, quos oportuit in ſtatutorum πατροπαραδότων cognitione probe eſſe verſatos, hinc concludebamus, *Decem homines*, rite exercitatos, ad Synagogam con-

conſtituendam requiri. Ex hoc ſcito Veteri duo hæc dogmata profecta ſunt, quæ nunc ſtudebimus inter ſe comparare & amicisſime conciliare. *Primum* eſt, quod *Civitas Magna ſit, in qua ſunt decem Otioſi. Poſterius* hoc eſt, quod ubi *decem ſunt Iſraelitæ, ibi ſit extruenda Synagoga. Primæ ſententiæ* hunc intellectum eſſe putamus, quod ea demum Civitas magna dici posſit, quæ Synagogam habeat, in qua decem homines literati & ſtudioſi Legis compareant, qui officia in ea obeunda rite posſint explere. Scilicet multæ erant Synagogæ, in quibus decem homines, officiis Synagogæ adminiſtrandis pares, neutiquam reperiebantur. Quid ergo? An Synagoga illa diruenda? Minime vero: Synagoga manet licet in ea pauci, immo unus enim ſit literatus in Lege legenda & precibus recitandis exercitus. Sed hoc tamen certum manet, quod officia in ejuſmodi Synagoga præſtanda rite & decore pro more majorum abſolvi non poſſent, ſi ea *decem Otioſis* deſtituatur. Dabo manifeſtisſimum documentum. *Lectores* Synagogæ ſingulis Sabbatis requiruntur *ſeptem*, qui ex præſentibus Iſraelitis a Chaſſane vocantur in Cathedram. Sed ſæpe contingit numero, ut tantum tres, quatuor, duo etiam adſint, qui Legi legendæ idonei ſunt. Quid ergo? Chaſſan illos *duos, tres, quatuor*, quin *unum* etiam *ſeptem* tamen vicibus diſtincte ad legendum invitat eo plane modo, quo res peragitur, quando *ſeptem* diſtincti Iſraelitæ, Legi legendæ idonei, adſunt. Peraguntur igitur *officia Synagogæ* licet non eo cum decore, quo peracta fuiſſent, ſi ſeptem literati exercitatique homines adfuiſſent. Quoniam vero vix con-

tinge-

tingebat in locis minoribus, rariſſime vero, poſtquam Judæi in varias regiones diſperſi fuerunt, ut *Decem* homines *literati* in unum coirent locum, hinc poſtea cautum eſt, ut, ubi ſolummodo *decem eſſent Iſraelitæ*, majorennes & liberi, *ibi extrueretur Synagoga*, quæ *ſecunda ſententia* eſt. Scilicet ea Synagoga completa & perfecta erat, in qua *decem literati*, illius commodis & uſibus intenti, poterant numerari, atque illa meruit *Civitas Magna* dici, quæ Synagogam ejuſmodi plenam perfectamque numero poſſidebat, quoniam tamen raro tot in unum ſapientes coibant, niſi in Majoribus Civitatibus, & judicatum tamen eſt minores etiam ſocietates hominum Synagogis indigere, permiſſum eſt, immo præceptum eſt, ut minores etiam Societates obligatæ eſſent ad extruendam Synagogam, modo *decem* hominibus conſtarent. Hic igitur Canon poſterior duplici nomine cognationem habet cum priore. I. Quod ortus ſit ex eodem principio de *neceſſitate numeri denarii* in Conventibus ſacris. II. Quod hi *decem* Iſraelitæ, minus perfectam Synagogam conſtituentes, umbra ſint Synagogæ perfectæ. Quia enim ad *Synagogam perfectam & plenam decem literati* requiruntur, hinc poſtea ortum ſuum duxit, *decem homines* majorennes & liberos quoſcunque ad Synagogam ædificandam teneri. Atque id intelligere datum fuit, quando diximus, quod illi עשרה מישראל *decem ex Iſraele*, quorum mentio apud *Maimonidem* eſt, ſubinde vocentur עשרה בטלנים *decem Otioſi*. *Decem* enim *Iſraelitæ* quivis *majorennes & liberi*; qui Synagogam rite & decore conſtituunt, nuncupantur *Decem*

Decem Otioſi, qui vero minus exercitati, immo ſubinde rudes, numero *decem*, nihilominus tamen ad Synagogam conſtituendam concurrunt, hi umbra ſunt *verorum* & *literatorum Iſraelitarum decem*, qui apud Veteres *Otioſi* dicebantur *decem*. Hæc eorum ſententia eſt, quæ alibi breviſſimis verbis de ſtatuto hoc vetere ſcripſimus. *Ligtfootum* majorem comparationem inter hæc duo ſcita inſtituiſſe, non eſt quod negem. Si propoſitum nobis eſſet, ea omnia præfracte defendere, quæ *Ligtfootus* heic loci collocavit, producenda eſſent loca, quæ probent, τὰς גדולים & בני חורים aliquando ampliori ſignificatu capi, quam ſimpliciter pro *majorennibus* & *liberis*, quæ *Buxtorfii* etiam ſententia fuit. Atque ejuſmodi ad manus habemus teſtimonia bene multa. Sed pugna omnis, quæ cum veritate bene percepta committitur, infelicem habet exitum. Concedimus igitur Viro Clariſſimo, quod hi duo Canones, ita ut jacent, ad omnia inter ſe non conveniant, & ſi *Ligtfootus* ita ſenſerit, ut videtur, hic omne ingenium aut eruditionem ſuam non adhibuerit. Aliud eſt. *Civitas Magna eſt, in qua ſunt decem Otioſi.* Aliud: *Synagoga debet extrui, ubi ſunt decem Iſraelitæ*, majorennes & liberi. Quoniam tamen, quo magis literati ſunt decem Iſtaelitæ eo perfectiorem efficiunt Synagogam, eoque magis etiam Societas aliqua Judæorum accedit ad nomen *Civitatis magnæ*, hinc nullum admodum peccare exiſtimo, qui ſententias has binas ita inter ſe confert, ut poſteriorem ex priore deductam monſtret, eoque ſenſu eas idem fere ſignificare contendat. Atque hæc mens noſtra fuit,

quam ſi minus curate expreſſimus, fieri poteſt inde proveniſſe, quod autoritate Ligtfcoti nimium niſi fuerimus. Ita ſtatuimus ex ὑποθέσει, ante vindicata. Decem Iſraelitæ Synagogam rite & decore conſtituentes ſunt Literati; Literati vero Otioſi, commodis Synagogæ intenti.

Quod verò hæc res ita ſe habeat, quod quo plures eſſent in Synagoga literati, eo etiam perfectior eſſet Synagoga aut Civitas, (Synagoga enim in Civitate eſt, atque hinc qui Synagogæ inſervit, eamque frequentat, is ſimul Civitatis eſt membrum) id quidem non multis ſed evidenti aliquo exemplo declarabo, ut omnibus conſtet, quam hæc apte inter ſe cohæreant. De eo, qui per *inſomnium excommunicatus fuit*, hoc ſtatutum fuit, quod quondam ex *Jore Dea* exhibuimus, quodque idem extat apud *Maimonidem* in *Hilchot Talmud Tora* cap. VII. unde id nunc iterum exhibeo. מי שנידוהו בחלום אפילו ידע מי נידהו צריך עשרה בני אדם ששנים הלכות להתירו מנידוי ואם לא מצא טורח אחריהם עד פרסה לא מצא מתירין לו מי שיודעים לקרות בתורה לא מצא מתירין לו אפילו עשרה שאינן יודעין לקרות לא מצא במקומו עשרה מתירין לו אפילו ג׳ *Si quis excommunicatus fuerit per inſomnium, licet cognitum habeat, quis eum excommunicarit, neceſſarii tamen ſunt* DECEM HOMINES, QUI IN TALMUDICIS CONSTITUTIONIBUS VERSATI SUNT, (tu *literatos* aut *Otioſos* dicas) *ad illum ſolvendum ab excommunicatione. Si vero eos non inveniat, impoſita ipſi moleſtia eſt ad ſpatium uſque milliaris eos perſe-*

perſequendi. Quod ſi eos non inveniat, ſolvunt illum decem, qui in Lectione Legis verſati ſunt. Si vero tales ibidem loci non reperiantur, ſolvere eum poſſunt decem quoque homines, qui ad legendam Legem apti non ſunt. His vero etiam deficientibus ſolvi à tribus poterit. Gradationem hic vides; Lector, mirificam de *ſocietatibus hominum decem.* Ad ſingulares caſus, qui in Civitate aut Eccleſia & Synagoga (excommunicatio enim in captivitate ad Synagogæ Moderatores pertinet) poterant obvii eſſe, requirebantur *decem literati*, hoc eſt, homines ſtudioſi in *Miſna* & *Gemara* bene eruditi, hoc eſt, *decem Otioſi.* Hi ſi non adeſſent, res acta ab aliis eſt *decem*, qui minus verſati & eruditi erant; his etiam non præſentibus adhibiti ſunt gregarii & majorennes Iſraelitæ. Dubium vero non eſt, quin ſi negotium hoc adeo decore & recte potuiſſet peragi a decem gregariis Iſraelitis, quin, inquam, Veteres Hebræi adeo ſolicite *decem literatos* quærendos non ſtatuiſſent. Quod igitur gregariis Iſraelitis *decem* hæc ſit commiſſa cura, hoc factum ob defectum *literatorum* extrema neceſſitate, ne res infecta maneret, quam fieri prima occaſione debuiſſe palam eſt. Hac eadem ratione rem ſe habuiſſe aio cum Synagogis rite conſtitutis, in quibus æque ac in Civitatibus Majoribus *hos eoſdem decem literatos* requiro, quos in *Excommunicatione*, per inſomnium facta, *ſolvenda* Judæi. Ad Synagogam rite conſtituendam literati Viri decem numero concurrebant: Quoniam tamen ejuſmodi totidemque numero Viri haud facile in locis minus celebribus & ſocietatibus vulgaribus reperiebantur, hinc decretum poſtea;

Viros etiam non literatos decem Synagogam poſſe conſtituere, eoſdemque ad Synagogas ædificandas fore obligatos, ne ſacra exercitia, ut ſæpe fit, ſpecioſâ occaſione ad tempus neglecta vileſcerent. Atque id lucem quoque accipit ex illo teſtimonio, quod ex Libro *Ruthæ* in ſuperiore capite allegavimus. Hiſtoriam putamus dignisſimam notatu eſſe. Boaz cupiebat a Goele Ruthæ in ſe tranſlatum jus & dominium omne, quod Goelis erat. Ea res agenda erat coram *cætu*. Convocat igitur *decem homines*, quot *cætum* efficiunt. Cujusmodi vero? מזקני העיר *ex ſenioribus illius Civitatis*. Seniores autem Civitatis, qui ſunt alii in Scriptura, quam homines Civitati & Eccleſiæ proſpicientes, Conſtitutionum ſacrarum ſcientia inſtructi? Hos vero convocat in hoc caſu non ut Judices, ſed ut עדים *teſtes*. Quorſum vero *literatos* & *Seniores* teſtes vocat? Quorſum, ſi non ideo, quod horum major ſit ſcientia & fides, ac proinde res quæque ſacra an civilis multo perfectior his quam illiteratis præſentibus ad exitum ſuum perducatur. Dubito autem, an non eandem hanc ſententiam rurſus adſtruere queam ex inſigni loco, qui eſt apud *Joſephum* in libro *Antiquitatum* XX. cap. VII. Narratur ibidem, quemadmodum Iudæi reſtiterint Regi Agrippæ ſacra ſua contemplari volenti ex palatio ſuo, ſuper exedra porticus interioris murum extruendo altum, quo contemplandi facultas Regi adimebatur. Additur, Rege æque ac Feſto hanc audaciam Iudæorum ægre ferentibus, decreviſſe Iudæos legationem mittere ad Neronem Imperatorem. Pergit Ioſepus. Συγχωρήσαντος δὲ τοῦ Φήστου πέμπειν ἐξ αὐ-

τῶν πρὸς νέρωνα τοὺς πρώτους δέκα καὶ ἰσμάηλον τὸν ἀρχιερέα καὶ ἑλκίαν τὸν γαζοφύλακα. *Concedente autem Feſto mittunt ex ſe ad Neronem PRIMORES ILLOS DECEM & Iſmaelem Summum Sacerdotum & Hilkiam ærarii ſacri Cuſtodem.* Quinam hic οἱ πρῶτοι δέκα? Gelenius vertit per *decem Cives eximios.* Sed οἱ πρῶτοι apud *Joſephum* ſunt *Primores.* Quur vero οἱ πρῶτοι δέκα *Decem primores* illi? Fere mihi imaginor, reſpexiſſe *Joſephum* ad certos quoſdam ſummæ exiſtimationis Viros, Civitati, Academiis aut Synagogis præpoſitos. Hæreo enim, an ſi aliud *Joſephus* voluiſſet dicere, non conveniſſet ſcripſiſſe τῶν πρώτων δέκα *Primorum decem.* Hoc equidem dicere auſim, quod ſi hoc unquam moris fuerit in terra Canaan, ut in celebribus locis *decem* conſtituta fuerint Synedria aut Athenæa, iisque præfecti fuerint decem Viri honorati, *Otioſi* (בטלנים) dicti, quod Bagdade obtinuiſſe *Benjamin Tudelenſis* ſcribit, nihil facilius esſet cogitatu, quam τοὺς πρώτους δέκα hos eſſe eoſdem *Otioſos*, Academiarum Synedriorumque Rectores, forte etiam Synagogæ neceſſitatibus intentos.

His præmiſſis operæ pretium non eſt multis inhærere explicationi textus *Megillæ*, (hoc enim *ſecundum* erat, quod hoc capite agendum propoſueramus) ſiquidem illius intellectus ex hac noſtra expoſitione *Otioſorum* clariſſimus eſt ad primam conſiderationem. Sic habent verba vulgata. אי זו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים *Quænam eſt Civitas Magna? In qua ſunt decem Otioſi.* Civitas (עיר) notat omnem ſocietatem Iudæorum, ſive urbem ſive pagum incolentem, ut mox clarius dicetur. *Civitas Magna*

 vero

vero eſt Civitas illuſtris, vere digna ſocietatis nomine atque hinc quibusdam prærogativis ſocietatis receptæ & æſtimatæ præ minoribus ſocietatibus gaudens. Hanc vero Societatem laudatam ait textus omnem illum Iudæorum Conventum eſſe, in quo ſunt *decem ſiterati Viri*, Gemara addit, *Synagogæ*, hoc eſt, Synagogæ munia abſolventes, & commoda ejus curantes. Prærogativa vero, quam ſocietates ejusmodi Majores, decem ſtudioſis ac literatis Viris inſtructæ, hinc capiebant, hæc erat, quod ad diem Conventus Synagogici non necesſe haberent Lectionem Libri Megillæ præoccupare, ſed die XIV. in legendo libro posſent pergere. Hæc famoſi hujus textus καθ' ὑπόθεσιν priorem explicatio eſt, in qua nihil inſulſi hactenus animadverto.

CAP. XVIII.

Pagos (כפרים) *ita dictos in textu Megillæ, qui de* Decem Otioſis *agit, ordinario* Synagogis *non fuiſſe inſtructos, docetur: Quænam ratio ſit anticipandæ* Lectionis Megillæ, ביום הכניסה ad diem Conventus Synagogici *traditur, ejuſque anticipationis caſus varii proponuntur & explicantur. Denique de diſtinctione, quæ quondam fuit inter* כרכים Urbes munitas, עיירות Civitates, Majores & Minores, & כפרים Pagos *variè diſputatur, illuſtratis paſſim teſtimoniis Sanctæ Scripturæ.*

IN diſputando id frequenter uſu venit, ut ad ſententiam aliquam eo fortius urgendam inculcandamque non illa ſolum negentur, quæ dubia & ambigua ſunt, ſed ea etiam in dubium vocentur, quæ certa & explorata ſunt. Id Viro Clariſſimo nuper evenisſe, eſt, quod hoc capite evidenter oſtendam. Quando ille cum Ligtfooto certabat de vero ſenſu dicti Talmudici, quod *Civitas Magna ſit, in qua ſunt decem Otioſi*, id abſurdum ex explicatione *Ligtfootianæ* eruit, quod ſecundum illam nullæ in *pagis* fuiſſe ſtatuantur Synagogæ, quod inde certiſſime conſequitur. Hanc verò *Ligtfooti* mentem fuiſſe ex aliis Viri teſtimoniis, quæ adducit, palam facit. Atque hoc quod *Ligtfootus* de hoc negotio ſtatuerat, licet falſo principio nixum, nulliſque teſtimoniis ab ipſo comprobatum, certiſſimum tamen verisſimumque dogma

erat

erat ex clariſsimis indiciis a nobis comprobandum, & dum calamum eo conſilio in manus ſumimus, a Doctore Judæo, in ſtatutis Talmudicis verſatiſsimo, nobis hoc ipſo momento confirmatum. Oportet, ut rem paulo altius ordiamur.

Statutum eſt in Codice *Megilla*, cap. I. §. I. II. III. Lectionem *Megillæ* (libelli Eſther) variis omnino temporibus fieri poſſe & debere pro varia conſtitutione Locorum & ſocietatum. De *Oppidis*, quæ muro cincta erant a temporibus Ioſuæ, dictis כרכים decretum eſt, ea legere debere *libellum Eſther die decimo quinto* menſis Adar. Verba ſic habent. כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר *Oppida, cincta muro a temporibus Jehoſuæ Filii Nun, legunt die decimo quinto*. Præter hæc *oppida* erant עיירות גדולות *Civitates Majores*, עיירות *Civitates*, & כפרים *pagi*. *Civitates Majores* erant ſocietates Iudæorum ejusmodi, in quibus erant *decem Otioſi*, decem homines literati, Synagogæ commodis intenti. Determinatur autem in *Megilla* eas hac gaudere prærogativa, quod legere poſſint *die decimo quarto*, id eſt, proxime accedente ad diem XV. עיירות גדולות קורין בי"ד *Civitates Magnæ legunt die decimo quarto*. Si quæ verò alia eſſet *ſocietas*, quæ *Decem* ejusmodi *Otioſis* eſſet deſtituta, ea non poterat legere libellum Eſther, niſi ביום הכניסה *die Conventus Synagogici*, hoc eſt, die *Lunæ* aut *die Jovis*, quia illis diebus jus dicebatur & Synagoga frequentabatur, de quo mox latius. Poſito, exempli ergo, ſocietatem fuiſſe Iudæorum, in qua decem literati non reperiebantur; incidiſſe autem lectionis

Me-

Megillæ tempus ordinarium, ſive diem *decimum quartum* in diem *Martis* aut *Mercurii*, illa ſocietas non habuit privilegium legendi *Megillam* die hoc ſtato *Martis* aut *Mercurii*, ſed debuit *anticipare* lectionem *Megillæ* ad *diem Lunæ* præcedentem, qui dies *Lunæ*, ſi dies *Mercurii* eſſet XIV. incidere debuit in diem *duodecimum*, ſi dies *Martis* eſſet XIV, in diem *decimum tertium*. Hoc verò idem tempus erat, quo כפרים *pagani* ſe recipere ſolebant in urbem, qui *propriam Synagogam non habentes*, in עיירות *urbes* debuerunt aſcendere, ut in earum Synagogis *Lectionem Megillæ* abſolverent. De *Civitatibus* Synagogas habentibus & nihilominus *Otioſos* non habentibus eſt locus *Maimon*. cap. I. §. V. וכל עיר שאין בח עשרח בטלנים חיא ככפר ומקדימין וקוראין ביום הכניסח *Et omnis Civitas, quæ decem Otioſos non habet, eſt inſtar pagi & debet anticipare lectionem Megillæ ad diem Conventus Synagogici.* De *Paganis* vero neque *Synagogas* neque *Otioſos* habentibus, verba ſunt *Megillæ* textus. כפרים מקדימין ליום הכניסה *Pagani anticipant ad diem conventus Synagogici.* Hoc eſt, licet ſtatum tempus legendi *Megillam* incideret in diem *Mercurii* aut *Martis*, pagani tamen anticipant legere *die Lunæ*, quando ad urbes ſolent commeare, ne nimia ipſis moleſtia creetur præter ſtata tempora in urbem ſe recipiendi, quoniam *illi*, propriam *Synagogam non habentes*, in locis, ubi habitant, lectionem hanc abſolvere minime poſſunt. Ex hac autem narratione æque eſt clarum, ac ſol de meridie ſplendet, *Pagos nullis Synagogis fuiſſe inſtructos*, quia ſi *pagi* Synagogas haberent, neceſſe non eſſet, ut pa-

 gani

gani & ruſtici in Synagogas urbium die *Lunæ* & *Iovis* ad ſacra ibi peragenda proficiſcerentur, nedum ad urbes proficiſcerentur ad Lectionem libri Eſther peragendam in Synagogis urbium; Nihil enim quicquam interceſsiſſet, quo minus in ſuis Synagogis æque ac in Synagogis urbium potuisſent Librum Eſtheræ legiſſe. Nihil intercesſisſet, inquam, ſi *pagi* [כפרים] hic memorati *Synagogas* habuisſent, quod Vir Clariſſimus contendit. Sed hæc dixiſſe & verbo inculcaſſe ſatis non eſt. Oportet, ut in ipſa hæc ſtatuta eorumque originem diligentius inquiramus, tum quis ſit יום הכניסה *dies Conventus*, & unde ita dictus, clarius doceamus, & occaſione objectionum Viri Clariſſimi diſtinctionem vocum /כרכים/ עיירות/ כפרים magis perſpicue explicemus.

Quod ad primum attinet, id trademus verbis *Maimonidis*, quæ habentur in *Codice Megilla* cap. I. §. IV.

אי זהו זמן קריאתה זמנים הרבה תקנו לה חכמים
שנאמר בזמניהם ואלו הן זמני קריאתה כל מדינה
שהיתה מוקפת חומה מימי יהושע בן נון בין בארץ בין
בחוצה לארץ אף על פי שאין לה עכשיו חומה קורין
בחמשה עשר באדר ומדינה זו הנקראת כרך וכל מדינה
שלא היתה מוקפת חומת בימות יהושע ואף על פי
שהיא מוקפת עתה קוראין בי"ד ומדינה זו היא הנקראת עיר

Quodnam eſt tempus ſtatutum Lectioni Megillæ? Plurima tempora ſtatuerunt illi legendæ ſapientes, ſecundum id quod dicitur: In temporibus ſuis. *Atque hæc ſunt tempora lectioni illius deſtinata. In omni tractu, qui fuit cinctus muro a diebus Jehoſuæ, Filii Nun, ſive in terra Canaan, ſive extra eam, li-*

licet hodie muro cinctus non ſit, legunt die decimo quinto Menſis Adar, atque ejusmodi tractus dicitur כרך Oppidum munitum: *Sed vero in illo diſtrictu, qui muro circumdatus non fuit diebus Joſuæ, licet nunc circumdatus ſit, legunt decimo quarto die, atque ejusmodi diſtrictus dicitur* עיר Civitas. §. v. שושן הבירה אף על פי שלא היתה מוקפת חומה בימי יהושע בן נון קוראין בחמשה עשר שבה היה הנס וגו׳ *Urbs Suſan, licet tempore Joſuæ munita non fuerit, hac tamen gaudet prærogativa, quod in ea legatur libellus Eſther die decimo quinto, quoniam in illa hoc ſignum liberationis extitit &c.* §. vi. בני הכפרים שאינן מתקבצין בבתי כנסיות אלא בשני ובחמשי תקנו להם שיהו מקדימין וקוראין ביום הכניסה *In gratiam Paganorum* QUI SYNAGOGAS NON FREQUENTANT, NISI SECUNDO ET QUINTO DIE HEBDOMADÆ, *hoc ſtatutum eſt, ut poſſint anticipare lectionem hujus libelli, eumque legere die conventus Synagogici*, hoc eſt, illis ipſis diebus, *ſecundo* aut *quinto* hebdomadæ, quibus ſolent *Synagogas urbium* frequentare. De *urbibus* (עיירות) *Otioſis* deſtitutis, quæ minores erant Societates, extat textus *Maimonidis* §. v. paulo ante allegatus.

Statuta hæc, indicante etiam *Maimonide*, originem ſuam habent ex *Libello Eſther*, in quo cap. ix. 17. 18. 19. ſic ſcriptum reperitur. *Die decimo tertio menſis Adar*, (interfecerunt Judæi, qui במדינות המלך in diſtrictibus Regis extra urbem Suſan vivebant, ſuos hoſtes) *iisque requies obtigit die ejusdem decimo quarto. Judæi vero, qui in Suſan erant, congregati fuerunt die decimo tertio & decimo quarto,*

 iique

iique quieverunt die decimo quinto illius menſis, eumque fecerunt diem convivii & gaudii. Propterea Judæi pagani, qui habitant in Civitatibus pagorum, faciunt diem decimum quartum Menſis Adar, diem gaudii ac convivii, ac diem feſtum. Ex hoc textu vero occaſionem arripuerunt Judæi ea formandi præcepta & conſtitutiones, quæ in præcedentibus a nobis relata atque ex *Maimonide* deſcripta ſunt. Scilicet in hoc textu mentio eſt duplicis generis loci פרזות & שושן. *Suſan* (שושן) *Civitas* erat *munita*, ſedes Imperatoris. Ab hoc oppido diſtinguuntur פרזות *Pagi.* Belgæ habent. **Dorpen.** Falleris tamen maxime, ſi putes *tales* intelligi *pagos*, quales in noſtro textu *Megillæ* כפרים dicuntur. Per פרזות in hoc textu intelliguntur omnia loca, *muris non cincta*, qualia erant illo tempore perplurima, quam ob rem in textu dicuntur ערי פרזות *Civitates pagorum.* Per פרזות enim idem intelligitur, quod in *Megilla* per עיירות *Civitates*, Societates plurium hominum in unum coeuntium. R. Salomo ad locum. חפרזים' שאינם יושבין בערי חומה בארבעה עשר ומוקפין חומה בחמשה עשר והיקף זה צריך שיהיה מימות יהושע בן נון. *Pagani: Qui non habitant in Civitatibus munitis muro, die decimo quarto, ſed qui muniti ſunt muro, die decimo quinto. Neceſſe tamen eſt, ut hæc circumvallatio facta fuerit a diebus Joſuæ Filii Nun.* In *Etz Hechaiim* ad cap. 1. §. 1. verba *R. Salomonis Jarchi*, ni fallor, hæc referuntur. עיר שאין מוקפה נקראת פרוז שמתוך שאין לה חומה יושבה נפוץ ופרוז *Civitas, quæ munita muro non eſt, vocatur* פרוז pagus, *quoniam, cum nullus ipſi ſit murus, late admodum & ample habi-*

habitatur. Kimchi. ערי המישור שאין להם לא מבצר ולא חומה *Loca* Civitatum *plana, quibus neque arx neque murus eſt*. Si ſatis necdum rem intelligis, compara cum his noſtros pagos *majores*, in quibus hominum multi in unum cocunt, & per vicinias habitant. Atque hi *pagi* in Codice *Megilla* dicuntur עיירות *Civitates*, quæ legebant Librum Eſther die *decimo quarto* Menſis Adar.

His pagis opponitur שושן *Suſan* Oppidum. Id vero erat munitiſſimum, atque hinc factum eſt, ut huic loco Judæi ſubſtituerint כרכין *urbes munitas*, ſive מוקפות חומה *cinctas muro*, voce in Scriptis Sacris infrequenti. Doctiſſimus Vir, *Nicolaus Fullerus* in *Miſcellaneis ſacris* lib. III. cap. II. obſervavit ab hoc vocabulo כרך Græcorum κίρκος & per metatheſin κρίκος, item Latinorum *circus, circulus, circum* & *circa* deſcendiſſe, quod indubium habemus. Idem eſt quod עיר מבצר *urbs munita* in *Paraphraſibus Chaldaicis*. Exempla notavit *Elias Levita*, in ſuo *Methurgeman*, notatus etiam *Fullero* & *Buxtorſio*. Syrus Interpres כרכא vertit, quod in Novo Teſtamento eſt πόλις Joh. XI. 54. Luc. XIX. 17. Plurimas vero elegantisſimas ad hanc vocem obſervationes habet *Fullerus*, notato capite, quas quiſque apud ipſum poteſt videre & legere, qui harum rerum guſtum habet. Frequentisſima Talmudiſtarum loquutio eſt de כרכי הים *Oppidis maritimis*, licet exemplum *Buxtorfius* nullum notaverit ad hanc vocem. Alias ab ipſis exprimitur מדינת הים *Ora maritima*. Specimina hujus φράσεως benemulta extant apud laudatum *Wagenſeilium* in Exceptis *Gemaræ* ad Cap. I. Sotæ.

p. 294. Scilicet nullibi tutiora loca magis erant neceſſaria, quam in oris maritimis, ubi merces repoſitæ a raptoribus, & homines, eas cuſtodientes, ab undarum fluctibus intempeſtivis ſervari debent, unde celebratiſſima Veterum munimenta & arces ad maria fuerunt collocata. Punctatur autem apud Chaldæos, quorum hoc eſt vocabulum, in plurali כְּרַכִּים / non כְּרַכִּין / ut Vir Clarisſimus, dicitur autem in ſingulari כְּרַכָּא / & כְּרַךְ.

In his vero locis diverſis diverſa extitit celebratio *Feſti Purim*. Judæi, qui in Suſan habitabant, obſervabant feſtum hoc *die decimo quinto*, quoniam vero *Suſan* urbs erat munita, hinc prærogativa hæc translata eſt ad *urbes munitas* terræ Canaan, ſtatutumque, ut in iis omnibus *Feſtum Purim* celebraretur *die decimo quinto* menſis Adar. Sed cur reſtringitur hoc ſtatutum ad urbes munitas a temporibus Joſuæ? Rationem reddunt *Maimonides*, *Aſcher*, omneſque Ritualium Autores id inde eſſe factum, quia urbes plurimæ terræ Canaan eo tempore erant deſtructæ, adeo ut quam pauciſſimæ hoc privilegio fuiſſent gaviſæ, ſi urbium eo tempore munitarum habita fuiſſet ratio. Hinc itaque conſultius viſum eſt, urbes has omnes hac prærogativa donare, quas a temporibus Joſuæ munitas fuiſſe credi poterat ex hiſtoria.

Quoniam autem Judæi Veteres per פרזות loca quævis etiam intelligebant, in quibus hominum ſocietates multæ habitabant, ſed quæ tamen cinctæ muro non erant, hinc concluſum oportebat fuiſſe, Societates omnes Judæorum, loca non circumdata

muro

muro incolentes, legere poſſe libellum Eſther *die decimo quarto*, quia cenſebantur eadem prærogativa gaudere, qua פרוזות pagi in terra Mediæ & Babyloniæ. Atque id eatenus verum eſt, ut hodie in quibusvis Societatibus extra terram Canaan *Megilla* legatur die XIV. menſis Adar. Verum ita concluſum non eſt a priſcis Sapientibus. Quænam vero hujus rei eſt ratio? Hanc tradam hoc momento. *Civitates* & *urbes* circa ſe in diſtrictu ſuo habebant כפרים *pagos*, per quos in hoc loco intelligas, homines rure habitantes, a ſe invicem diſperſos in diſtrictu Civitatis aut oppidi, a quibus oppidani, quæ ad victum ſuum pertinent, accipiebant. Hi vero *pagani*, nec *Synagogam* nec *tribunal* habentes (vivebant enim in diſtrictu Civitatis aut oppidi) bis hebdomade, hoc eſt, die *Lunæ* & *Jovis* in Oppidum aut Urbem commeare ſolebant, merces ſuas exponere, judicia experiri & Synagogas frequentare, atque hinc dies ſive *Lunæ* ſive *Jovis* dicitur יום הכניסה *dies congregationis in Synagogam*. Si Synagogam hi homines habuiſſent propriam, neceſſe non fuiſſet, ut in *Synagogas urbium* aut *minorum Societatum* bis tantum hebdomade fuiſſent profecti, quia tum ex lege fuiſſent obligati frequentare omni die Synagogam, ſed vero nunc, cum pagani ipſi Synagogis deſtituti ſint, neceſſe eſt Synagogas Civitatis aut oppidi, in cujus ſunt diſtrictu, frequentare, ne ſacris rebus nimis diu abſtinentes inde noxam patiantur. Hæc res eſt. Probemus autem hanc φράσεως τῦ יום הכניסה ſignificationem esſe ex *Maimonide* in Com. ad cap. I. Cod. Megillæ. ויום הכניסה הוא יום שני והמישי לפי שאנשי הכפרים מתכנסין בהם לשמוע

לשמוע ספר תורה *Dies vero Congregationis eſt dies ſecundus & quartus, quoniam pagani illis diebus congregantur* (in Civitatem aut Oppidum ſui diſtrictus) *ad audiendum libri Legis Lectionem.* Hinc ſane ratio ſtatuti etiamnum durantis, quod Lex debeat in Synagogis legi *ſecundo* & *quinto* hebdomadæ die. De *judiciis* intellige rem ex *Jarchio* Com. ad eandem hanc *Φερόσιν.* יום הכניסה יום שני וחמישי בשבת שהוא יום כניסה שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט לפי שבתי דינין יושבין בעיירות בשני ובחמישי בתקנת עזרא *Dies congregationis eſt dies ſecundus & quintus hebdomadæ, qui dies congregationis eam ob cauſam dictus eſt, quia pagani congregantur iis in Civitates ad judicium, quoniam domus Judicii* (Senatus Judiciales) *in Civitatibus ſedent die ſecundo & quinto hebdomadæ ex conſtitutione Eſræ.* Si qui igitur cauſas habebant coram Judice diſceptandas pagani, illi Tribunalia adibant, omnes autem *congregabantur* ad ædes Synagogæ, quæ ratio hujus denominationis a *Maimonide* data nobis magis placet, quia generalior eſt & indoli vocis כניסה magis convenit. Dicitur enim *Synagogæ domus* בית הכנסה *domus congregationis*, ab eodem themate כנס *congregare.* Noſtræ quidem terræ alia quodammodo conſuetudo eſt, quod ad Conventus publicos tam Judiciales quam Eccleſiaſticos attinet. Eatenus tamen convenientia eſt, quod in Patria etiam noſtra dies in hebdomade certus aut certi ſint ſtatuti, quibus *pagani*, qui ad civitatis diſtrictum pertinent, aut in urbis illius vicinia degunt, in urbem coeunt frequentes. Belgico idiomate dies ejuſmodi apud nos dicitur. **Merckt-dagh**. Id idem propemodum eſt, quod

quod יום הכניסה. Etenim conſtat, paganos eum etiam in finem in urbem conveniſſe, ut oppidanis de neceſſariis omnibus proſpicerent. Sic eſt in Gemara Cod. Hieroſ. Megillæ ad cap. I. §. II. F. LXX. תני שמואל מפני מה מקדימין ליום הכניסה כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים *Trad: Samuelis. Quare anticipant* (pagani) *ad diem Conventus Synagogici? Ut ſuppeditent aquam & cibum fratribus ſuis.* Quod vero per כפרים *pagos* ejuſmodi *pagani*, qui ruri diſperſi vitam agunt in diſtrictu aut διοικήσει alicujus Oppidi & Civitatis, intelligendi heic ſint, id unicuique ad rem præſentem attendenti evidentiſſimum fit. Scilicet diſtinguuntur hi כפרים *pagi* a כרכים *Oppidis munitis*, עיירות גדולות *Societatibus Majoribus*, quales ad minimum *centum* & *viginti* Civibus conſtabant, & עיירות *Societatibus* aliis *minoribus*, quas nos קטנות dicere poſſumus, minoribus inquam *Societatibus*, quæ infra numerum *centum* & *viginti* hominum, ſexaginta, quinquaginta, aut triginta hominibus conſiſtebant. Quod enim Civitas conſtans ex *centum* & *viginti* hominibus a nobis inter *Civitates magnas* debeat numerari, id inde colligas, quia in enumeratione membrorum *Cætus centum* & *viginti* hominum, quæ in Codice *Sanhedrin* fit, cenſentur etiam עשרה בטלנים *decem Otioſi*: Quoniam vero cætus ille, in quo ſunt *decem Otioſi*, in hoc teſtimonio *Megillæ* vocatur *Civitas Magna*, עיר גדולה / hinc concludas tuto, *cætum centum* & *viginti hominum* a Judæis pro *Civitate Magnâ* cenſeri.

Hi vero *Pagi*, aut *Pagani* (כפרים) in cauſa fuerunt, quod volebam dicere, cur *Lectio Megillæ*

in omnibus Societatibus, muro non munitis a tempore Joſuæ, peracta non ſit die *decimo quarto* Menſis Adar. Si enim illi Synagogas habuiſſent, & homines in Lectione exercitatos in iis aluiſſent, nulla fuiſſet ratio, cur non illi eodem die *decimo quarto* Librum *Megillæ* legiſſent. Potes id inde cognoſcere, quia unus homo privatus, qui in itinere eſt neque loco ulli adſtrictus certo, librum Megillæ legit *die decimo quarto*. Ratio igitur, cur *pagani* debuerint anticipare Lectionem hujus libelli hæc eſt, quia *pagani* Synagogis inſtructi non erant. Judicarunt itaque priſci Sapientes, ea moleſtia non eſſe gravandos paganos, (verba ſunt Jarchii: לא הטריחום חכמים להתאחר ולבוא ביום י״ד) ut in Synagogas urbium aut Civitatum extra ordinarios dies Conventus aſcendere cogerentur, eamque ob cauſam utile factu exiſtimarunt, ut *pagani*, qui ſi Synagogas habuiſſent, potuiſſent legisſe die XIV, nunc Synagogas non habentes ideoque coacti in urbibus Megillam legere, anticiparent Lectionem *Megillæ die Conventus ordinarii in Civitatem*, diem *decimum quartum*, qui ordinarius Lectionis dies erat, præcedente. Statuerunt autem ſimul, ut *Civitates Minores*, quas modo deſcripſimus, eodem die cum *paganis* legerent librum Megillæ, eam proculdubio ob rationem, ut & ſolennitas eo esſet major & *pagani* in Lectione *libri Megillæ* facilius juvarentur. In *Civitate* autem *Majore*, hoc eſt, ea, ubi copia erat *literatorum*, Synagogæ neceſſitatibus intentorum præter alia Civitatis membra, ratio hæc cesſabat. Recte *Salomo Iarchi*, hoc idem dictum *Megillæ* explicans. והכפרים אינם בקיאים לקרות

לקרות וצריך שיקראנה להם אחד מבני העיר *Pagani autem non ſunt exercitati in legendo, atque ea propter neceſſe eſt, ut unus ex Incolis Civitatis* [ſive Majoris ſive Minoris] *librum Megillæ illis prælegat.* Ubi igitur copia erat *literatorum*, Synagogæ neceſſitatibus intentorum, qui paganos rudes in legendo poterant juvare, quales erant *decem Otioſi*, ibi neceſſe non erat, ut tota Univerſitas Iſraelitarum una cum iis legeret, ſed, ubi hi deerant, oportebat, ut cæteri omnes ad ſolennitatem magis celebrandam paganos in Lectione hujus libelli adjuvarent. Quod argumentum nobis novum eſt; unde concludere datur, *decem* hos *Otioſos* ſimul fuiſſe Lectores publicos. Ut vero, quæ huc pertinent omnia, rectè concipiantur, haud incommodum duxi, haſce breves tabellas illuſtrationis ergo adjicere. *Prior* continebit caſum, qui eſt de præoccupatione Lectionis Libri Megillæ, quæ fit, ſi dies *Lunæ* ſit יום הכניסה *dies congregationis.*

Menſis *Adar.*

Dies	
12	*Lunæ.* יום הכניסה. Hoc tempore legebant pagani & Civitates Minores.
13	*Martis.*
14	*Mercurii.* Hoc die legebant *Civitates Majores*, quæ *decem Otioſos* habebant.
15	*Jovis.* Hoc die legebant *Oppida* munita a temporibus Joſuæ.

Secundus caſus hic eſt, ubi יום הכניסה *dies congregationis* ponitur eſſe dies Jovis.

Menſis Adar.

Dies	
11	*Iovis.* יום הכניסה *dies congregationis.* Hoc tempore legunt *Pagani* & *Civitates Minores*, quæ *decem Otioſos* non habent.
12	*Veneris.*
13	*Sabbathi.*
14	*Solis.* Hoc die legunt Civitates *Majores*, quæ decem *Otioſos* habent.
15	*Lunæ.* יום הכניסה *Oppida munita* legunt.

Alii etiam bini caſus ſunt apud *Maimonidem* cap. I. §. XIV. qui quidem ad quæſtionem noſtram de *decem Otioſis* nihil pertinent, ſed tamen ob ſimilitudinem rei addi facili negotio posſunt. Determinatur in iis, quomodo ſe res habeat cum Lectione Libri Megillæ, ſi dies XIV aut XV Menſis *Adar* incidat in Sabbathum, quoniam Sabbatho nefas eſt Librum Megillæ legere.

Menſis *Adar*.

Dies	
12	*Iovis.* יום חכניסה *Pagani* legunt.
13	*Veneris.* Hoc tempore legunt *Civitates Majores.*
14	*Sabbathi.*
15	*Solis. Oppida munita* legunt.

Menſis

Menſis *Adar.*

Dies

13 | *Iovis.* יום הכניסה. *Pagi* & *Civitates* minores legunt.

14 | *Veneris. Civitates Majores* & *Oppida munita* ſimul legunt.

15 | *Sabbathi.*

Putamus ex præcedentibus his poſitionibus ad oculum monſtraſſe, omnem differentiam temporis Lectionis, quæ eſt inter כפרים *pagos,* & *Societates* (Civitates עיירות) cum *Majores* tum *Minores,* ex hoc unico fonte eſſe ortam, quod כפרים *Pagi* non habuerint Synagogas ullas. Si enim illi Synagogis fuiſſent inſtructi, licitum omnino fuiſſet omnibus Civitatibus legere die XIV, & nulla alia obtinuiſſet differentia, quam quæ erat in *Medi[illegible],* inter *oppida* ſcilicet *munita* & פרזות *Civitates, muro non cinctas,* ſive Majores ſive Minores, adeo illud eſt verum, *Pagos,* [כפרים] quorum mentio eſt in hoc loco *Megillæ,* nullas habuiſſe Synagogas. Atque id etiam alio non minus claro & evidenti argumento probari a nobis poteſt. *Pagi,* qui erant in diſtrictu § כרך *Oppidi muniti* a temporibus Joſuæ, legebant eodem die librum *Megillæ,* quo *oppidum* illud munitum, quia cum in diſtrictu illius oppidi erant & proprias Synagogas non habebant, hinc cum oppidanis uni cenſebantur eſſe. Sic eſt in *Orach Chaiim.* Hilchoth *Megilla.* cap. DCLXXXIII. §. II. וכן הכפרים הנראין עמהם אפילו אינם סמוכים כגון שהם בהר, או שסמוכים להם

להם אפילו אינם נראים עמהם כגון שהם בעמק ובלבד שלא היו רחוקים יותר ממיל־קורין בט״ו *Atque ita etiam pagi, qui videntur cum iis,* [oppidis munitis] *licet non ſint proximi, ut, qui ſunt in monte, aut qui propinqui admodum ſunt & tamen non videntur cum iis, ut qui ſunt in valle, modo ne longius ab oppido diſtent, quam milliare, legunt die decimo quinto.* Milliare definitur a *Maimonide* ad אלפים אמה *mille cubitos.* cap. I. §. X. Quomodo vero fieri potuiſſet, ut *pagi* (כפרים) unquam legiſſent librum *Megillæ* die *decimo quinto*, ſi pagi habuiſſent Synagogas. Qui ex his ſtatutis hactenus non animadvertit, *Pagos* Synagogas ordinario nullas habuiſſe, is vel oculos non habet, vel eos, cum habet, non aperit. Atque hæc veritas adeo teſtata eſt, ut non *Ligtfootus* modo, quem Vir Clariſſimus oppugnat, id aſſeruerit, ſed & Doctiſſimus *Schickardus* in *Annotationibus* ad *Oratiunculam* de *Feſto Purim* idem ex eodem hoc teſtimonio quam clarisſime docuerit. *Denique de* כפר *Pago,* ait, *QUI SYNAGOGAM PROPRIAM NON HABET, ſtatuunt ut ruſtici legendo anticipent.* Id equidem Viro Clarisſimo concedimus, quod principium, unde hanc veritatem *Ligtfootus* eruit, non æque conſtiterit, at, quod ad rem ipſam attinet, illa exploratæ certitudinis eſt.

Videndum nunc, quid reſponderi posſit ad loca, in contrarium producta a Viro Clarisſimo; quæ ad ſpeciem optume videntur concludere pro ſententia a ſe accepta. Omnia vero illa pertinent ad explicationem unius dicti Miſnici, quod in hoc ipſo Codice *Megillæ* cap. III. aut IV. reperitur, cui titulus:

בני

בני העיר שמכרו בית הכנסת וגו׳. Ita ſonat. בני העיר *Cives, ſi vendant Synagogam* &c. Commentatores *Gemarici*, eoſque ſequuti Recentiores omnes, *R. Salomo*, *Maimonides*, *Aſcher*, *Niſſim*, *R. Iacob Ben Aſcher*, ſcripſerunt intelligendum hoc dictum Miſnicum eſſe de *Synagogis Pagorum* & non de *Synagogis Oppidorum*. *Maimonidis* unicum locum adnotabimus: ואסור למכור בית הכנסת אלא בכפרים אבל בית הכנסת של כרכים אי אפשר למוכרו. *Vetitum eſt vendere Synagogam alibi, quam in pagis: Synagoga vero Oppidorum vendi nulla poteſt ratione*, לפי שהרבים יש להם בה זכות *quia plurium in eam jus eſt*, vel ut *Iarchi*, quia כל בעליהם *Omnes ſunt domini earum*. Utique in hoc commentario totidem literis adſtruitur, *Pagos* inſtructos fuiſſe Synagogis, ac proinde falſitatis convicta eſt *Ligtfooti* ὑπόθεσις. Sic ſane ad primam ſpeciem videtur, ſed operam dabimus, ut percipiat Lector, duas has ſententias, quæ adverſæ ſibi invicem videntur, ſe invicem nullo pacto ferire. Naſcitur omnis hæc difficultas ex non percepta poteſtate vocabuli כפר/ quod modo laxius modo ſtrictus apud Autores Hebræos accipitur, atque in his duobus modis diverſimode acceptum ſpecioſæ huic contrarietati anſam dedit. Ita exiſtimo, licet alius etiam conciliandi detur modus. Diximus in antecedentibus ad expoſitionem textus *Megillæ*, quod in eo occurrat mentio כרכים *Urbium munitarum a temporibus Ioſuæ*, עיירות גדולות *Majorum Civitatum*, ſive muro cinctarum ſive non, עיירות קטנות *Civitatum Minorum* & כפרים *Pagorum*. עיירות קטנות *Civitates Minores* in textu *Megillæ* non diſerte exprimuntur, ſed tamen

ſatis

ceſſe non habebant ſuam derelinquere Synagogam & aliovorſum ſe conferre. Legere tamen tenebantur hoc ipſo die, ut qui in vicinia illorum erant pagani, Synagogam illam frequentare ſoliti, eo die cum cæteris officia ſua explerent, atque in iis perficiendis poſſent adjuvari. Hactenus enim alia mihi hujus ſtatuti ratio non obvenit. Sanè eam eſſe ſignificationem vocis כפרים in hoc priore textu *Megillæ*, id putem ex *Hieroſolymitano Talmude* abunde conſtare. ר' סימון בשם רבי שמואל בר נחמן משפחה ומשפחה אלו הכפרים מרינה ומרינה אילו הכרכים עיר ועיר אילו העיירות *R. Simon nomine R. Samuelis Filii Nachman:* Familia & familia: *Hi ſunt pagi.* Regio & regio: *hæ ſunt urbes muro munitæ;* Civitas & Civitas, *hæ ſunt Civitates.* Locus eſt in Gemarâ ad *Conſtitutionem ſecundam.* Reſpicitur ibidem ad locum, qui eſt in *Libro Eſtheræ* cap. IX. 28. *Et dies hi in memoria ſunt & celebrantur omni ætate & ætate:* משפחה ומשפחה *Familia & familia:* מרינה ומרינה *Diſtrictu & diſtrictu:* ועיר ועיר *Et civitate & civitate.* Viden', quod *familias diſtinctas* hic interpretentur per כפרים *Pagos?* Quorſum vero, niſi ad indicandum tales in hoc loco pagos intelligi, qui a עיירות Civitatibus ſive majoribus ſive minoribus diſtincti ſunt? Puto me paucis his verbis jam indicaſſe duorum horum locorum *Megillæ* conciliationem. Scilicet vocem כפרי' in priore hoc textu *Megillæ* ſtrictius ſumi pro *paganis*, quorum pauci in vicinia habitant una, Synagogis deſtitutis; in poſteriore autem latius & laxius ſumi pro quibusvis *viciniis paganorum*, muro non cinctis, quales Synagogas non quidem neceſſario habebant (Ca-

 no-

nonem enim de condenda Synagoga, ubi decem Iſraelitæ ſunt, poſterioris eſſe originis, Vir Clariſſimus conceſſit) ſed tamen pro arbitrio ſuo habere poterant, ſi ſumptus illi ædificandæ vellent impendere. In textu enim *Megillæ* opponuntur ſibi כרכים *Urbes Munitæ* & כפרים *Pagi*. Prouti vero כרכים hic non ſunt præciſe *urbes Munitæ* a temporibus Joſuæ, ſed quævis urbes in terra Canaan munitæ muro, publici juris factæ, ſi non fallor, ita כפרים ſunt omnes *Civitates* & *Pagi* non muniti muro; licet alias maxima hominum multitudine conſtantes. Quod vero ejusmodi כפרי *Pagi* heic loci intelligantur, id quidem ex variis argumentis, in ipſo textu latentibus, patet. Textus *Talmudicus*, qui de his Synagogis כפרים *Pagorum* agit, ita incipit. בני העיר שמכרו־בית הכנסת לוקחין היבה *Filii Civitatis*, (Cives, incolæ) *qui vendunt domum Synagogæ, emunt ejus pretio arcam.* Conſtat utique, quod כפר *Pagus* hic dicatur עיר *Civitas* & כפריים *Pagani* בני העיר *Filii Civitatis*. Non ignoro equidem, quod ה׳ עיר *Civitas* ſæpe apud Judæos tenuiſſimum habeat ſignificatum & pro paucorum hominum convictu & ſocietate ſumatur, quippe quod ample ſatis in præcedentibus tradidi, attamen non ſumitur unquam niſi pro ſocietate hominum, qui in uno loco degunt. Atque id inde etiam evidentius eſt, quod dicatur: בני העיר שמכרו החובה של עיר *Incolæ Civitatis, ubi vendunt plateam Civitatis &c.* Sane tota univerſitas hic conſtanter appellatur עיר *Civitas*, licet, ubi de venditione Synagogæ agitur, vicos intelligi contendant Gemariſtæ. Hic vero ſignificatus vocis differt ab eo; qui

in explicatione prioris textus uſu venit, ubi כפרים ſumebantur pro paganis, ruri ſparſim habitantibus, quorum pauci in una degebant vicinia. Sic ſane res fieri ſolet. Primum, ubi regio aliqua colitur, pagani hic illic Domicilia figunt ſua: Atque hæc domicilia vocantur כפרים *villæ*: בתים / ut Kimchius, חוץ לעיר לכפריים ולעובדי אדמה *Domus extra Civitatem pro paganis & cultoribus terræ*. Philippus Aquinas. בתים מעטים יחד חוץ מהעיר *Paucæ domus ſimul extra Civitatem*. Omnino vocabulum כפר ejusdem plane ſignificationis eſt cum Latino *tugurium*. Ut enim hoc a *tegendo* dictum, ita & illud. Belgæ ſimili voce dicunt. **Boere-Hutte.** Hæc ſimpliciſſima vocabuli hujus notio eſt. Sed procedente tempore multiplicatis regionis incolis & domiciliis, fit paulatim ut plures ejuſmodi caſæ & villæ in locis non admodum diſſitis collocentur, quibus aliis interpoſitis & adjunctis paulatim formatur *Pagus*. Is vero quia conſtat ex *villis* & *caſis* eodem nomine כפר apud Hebræos dici cæpit, licet haud ita frequenter in Scriptura Sacra, ut quidem apud Chaldæos. Hinc eſt, quod Interpres Chaldæus illud ערי פרזות / quod eſt in textu Eſtheræ, verterit per כופרנאן *Pagos*, quod tradit *Elias* in *Thisbi*. Ex *Buxtorfio* lego כופרנאין / is vero ſcribit כפרוניא. In *Targum*, quod in *Bibliis* Buxtorfii huic Codici adjectum eſt, legitur קרוי פציחיא *Civitates pagorum*. פציחא vero frequentiſſimum in *Targumim* vocabulum eſt, & omnes ſocietates hominum, laxe viventes & muro non conſtrictas notat. Sane ערי פרזות *Civitates Pagorum* in textu *Eſtheræ* magnas admodum *vicinias* notant, licet muro non

circumdatas, in quibus frequens hominum coitus erat. Belg. **Doꝛpſteden.** Convenit omnino cum hac φράσει vox κωμόπολις, quæ extat apud *Marcum* cap. VI. 38. neque ullibi præterea in S. Scriptura N. T. Ἀγνωῶν, dicitur, εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις. Belgæ. **Vlecken.** Sed melius fortè reddidiſſent eadem voce, quæ in Eſtheræ libro eſt. **Doꝛpſteden.** Eſt ad eum locum *Grotii* ſatis elegans παράφρασις, quam religio eſſet prætermittere intactam. *Tacitus*, ait, *cum dicit Hiſtoriarum* V, ſubverſa longæ pacis opera, haud procul caſtris in modum municipii extructa, κωμόπολιν *deſcribit. Talis* κωμόπολις *fuerat Bethzaida, nuper oppidi ſpeciem nacta,* πόλεις *hic dixit* Lucas καταχρηστικώτερον, ut & V. 12. *Hebræorum Magiſtri quidam* פרזות *putant eſſe* κωμοπόλεις. *Sunt qui diſſentiant. Neque vero ita vertunt* LXX. *Ex* Joſepho *conſtat fuiſſe* κώμας πόλεως μέγεθος οὐκ ἀποδεούσας. *Hinc toties Scriptores noſtri* πόλιν *&* κώμην *promiſcuè uſurpant. Sic & Poetis Græcis* πόλιν *dici, quæ ſunt* κῶμαι, *notant Pollux & Harpocration, & exemplum adferunt in* Euboea, *de qua dixerit Euripedes.* Εὔβοι' Ἀθήναις ἐστί τις γείτων πόλις. Sanè id quod *Grotius* heic tradit, veriſſimum eſſe opinor, licet de eo aliquos dubitare aſſerat, quod ערי פרזות idem ſit, quod κωμόπολις, aut κώμη.. *Vicus*, ad oppidi ſpeciem formatus, licet muris deſtitutus. Hos vero poſteriores Judæi vocarunt כפרים/ quod etiam a LXX. Interpretibus vertitur per κώμας, licet fatear, in loco Eſtheræ τὸ ערי פרזות neque per vocem κώμη neque per eam κωμόπολις verſum eſſe. Κωμόπολις igitur eſt כפר/ laxiore ſignificatu. Hinc factum, ut vocabulum hoc כפר ita fre-

frequenter in compoſitione junctum ſit cum propriis locorum aut hominum nominibus, quæ in ejusmodi vico erant celebria, haud propemodum aliter, ac apud Gallos fit in voce *ville* & Græcos Veteres quondam in voce πόλις. Frequentisſimum eſt *Capernaumi* vocabulum, quæ *urbs* erat *Galileæ*. Sic apud *Lucam* eſt cap. IV. 31. καὶ κατῆλθεν εἰς καπερναοὺμ, πόλιν τῆς Γαλιλαίας. Eſſe autem *Capernaum* eundem locum, qui apud Talmudiſtas dicitur כפרנחום/ voce compoſita ex noſtro כפר & נחום/ de eo nullum puto dubitare hominem. Adduxit Cl. *Buxtorfius* in *Lexico* ſuo plurima ſimilia nomina locorum celebrium. Ut כפר חנניה *Cepar-chenanja.* כפר ברקאי *Cephar-barkai.* כפר־עזיז *Cephar-Aſis*. Et, quod notatu diguum eſt, vocabulum כפר ibidem æque per *urbem* ac per *villam* reddidit. Sed plurima alia exempla præter hæc, quæ notavit *Buxtorfius*, in unum collegit laudatisſimus *Wagenſeilius* in *Annotationibus* ad *Excerpta Gemaræ Godicis Sotæ* cap. III. p. 464. Eſt igitur כפר κώμη & כפרים ſunt κωμοπόλεις, עָרֵי חפרזות. Clarisſimus quidem *Ligtfootus* ad locum *Marci* ante allegatum, exiſtimavit vocem κωμοπόλεις reſpondere voci עיירות apud Hebræos. Sed id credere non poſſumus animum noſtrum inducere. Credimus equidem, τὸ πόλις in Scriptura N. T. ſæpe ſumi pro κώμη & κωμόπολις, &, quando id contingit, tum reſpici ad vocem עיר Hebræam, quam alias diximus quamcunque Iſraelitarum *ſocietatem* denotare, in unum coeuntem: Verum hoc certisſimum eſſe reor, quod κωμόπολις nimis ſit ſpeciale & diſtinctum in ſua ſignificatione vocabulum, quam ut id ad vocem עיר reſpiceret. עיר generale eſt, & ad-

ſcribitur ſive *pagis* ſive *urbibus*, ſive *Oppidis* maximis, atque hinc fit, ut ea omnia loca עיירות πόλεις dicantur. Sed ſi accedit reſtrictio per adjunctam vocem κώμη, tum puto intendiſſe Scriptores Sacros aliam vocem, quæ eſt כפר. Uti verò ערי פרזות habes in libro *Eſtheræ*, ſic habes τῶ ערי פרזי & כפר פרזי in Scripturâ V. T. eodem ſignificatu. Prius occurrit Deut. III. 5. ubi Belgæ noſtri Interpretes optumè: **Onbemuyrde ſteden.** Poſterius extat 1 Sam: VI. 18. ubi habent. **Land-vlecken.** Fatendum tamen eſt nullam vocem in *pagis* quibuscunque ſignificandis ita frequentem eſſe, quam τῶ חצרים. Opponuntur ſibi mutuo omni verſu, ubi de diviſione *urbium* & *pagorum* terræ Canaan agitur in libro *Joſuæ*. Exemplum ſit Joſ. XIII. 28. *Suburbanos agros* notari hoc vocabulo *Symmachus* putavit, ſed *Maſius* Salomonis Jarchii ſententiam tenet, qui *villas minores* ſignificari contendit. Hoc tamen veriſſimum reor eſſe, quod חצרים proprie *villas* & *pagos ſuburbanos* notet, qualiter nos vocem כפרים in priore textu *Megillæ* accepimus. Hos vero commodo ſenſu *agros* dici poſſe, quis neget? Immo, quod digniſſimum notatione eſt, Scriptores Novi Fæderis elegantisſime ſic diſtingunt. Sic eſt apud *Marcum* cap. VI. 56. καὶ ὅπου ἂν εἰσεπορεύετο εἰς κώμας ἢ πόλεις ἢ ἀγροὺς. Beza. *Et ubicunque introiveritis in VICOS, aut URBES, aut AGROS.* Belgæ ſignanter. **Vlecken. Steden. Dorpen.** *Vulgatus* omnino aberrat per ſuum. *Vicos, villas aut Civitates.* Ortam hanc interpretationem eſſe ex varietate Lectionis, non dubitamus. Sic Luc. IX. 12. mentio τῶν κύκλῳ κωμῶν καὶ τῶν ἀγρῶν. *Vicorum & pagorum,*
qui

qui in circuitu Civitatis erant. Convenit utique φερώ-σεις, quæ eſt 1 Chron. XXVII. 25. שדות ערים וכפרים *Agri, urbes, & vici*, an ſignificatio, relinquo in medio. Atque hæc eadem omnino eſt diſtinctio, quam nos putamus locum poſſe obtinere in explicatione duplicis hujus loci Megillæ. Scilicet, quia Talmudiſtæ vocem non habent, qua diſtinguunt *pagos* a *vicis*, hinc eadem voce כפרים ambo hæc loca exprimunt, adeo ut prudentiæ Lectoris relinguatur ſecernere, utra ſignificatio in hoc aut illo loco debeat obtinere. Quod uero ad vocem חצרים attinet, de qua agimus, eam ſignificare pagos minores ſuburbanos, id vero ex ipſa vocis notione colligi poſſe exiſtimem. Deſignat חצר apud Hebræos *Atrium domus*, quæ ea pars domus eſt, quæ vacat & tamen aditum ad domum præbet. Sic ſane *pagi* & *ſuburbanæ villæ* ſunt reſpectu oppidi muniti.

Cæterum opponuntur τοῖς חצרים *pagis* ערים *Civitates*, quas *munitas* intelligi putem ex hac oppoſitione. Veniunt alias in Scriptura hæ urbes munitæ diſtinctioribus nominibus, inter quæ ſunt ſequentia: *Oppidum munitum.* עיר מבצר Num: XXXII. 36. *Civitas muri* עיר חומה / vel עיר אשר לו חומה Lev. XXV. 29. & עיר בצורת חומה דלתים ובריח *Civitas munita muro, valvis & vecte.* עיר מצור *Civitas firma.* 1 Chron. VII. 5. עיר מצורה 2 Chron. XI. 10. & הבצרות apud *Danielem*, ejuſdem ſignificationis. De *Pagis* vero plura alia nomina reperiuntur apud Hebræos, ut ברים *villæ*, בנות ערים *Filiæ Civitatum*, חות *Vici*, apud *Rabbinos*; דרתא / עכברא / פציח / בית פלך קומשין / Poſtremum vocabulum verſum ab

Plan-

Plantavitio eſt per *villam ampliſſimam.* Recte autem; notat enim *Comitatum*, & convenit omnium maxime cum τῷ פלך/ quod integrum terræ *tractum* & *Provinciam* ſignificat. De hujus autem poteſtate vide *Seldenum* lib. II. cap. V. de Synedriis, qui id per *pagum* aut *tractum* & *Provinciam* convertit, quod poſterius receptum eſt.

Ex hac tandem *pagorum* & *vicorum* (exprimuntur autem uno nomine כפרים) differentia, conſtabit tandem, ni fallor, quinam illi ſint כפרים/ de quibus in poſteriore textu *Megillæ* traditur, eos habere *Synagogas.* Sunt ſcilicet *vici* & *viciniæ* Majores, quales apud Judæos etiam non *Civitates* (עיירות) modo, ſed & עיירות גדולות *Civitates Magnæ* vocari poterant, ſi *centum & viginti* incolas, & in iis *decem Otioſos* numerare poſſent. Hos vero quis neget Synagogas habuiſſe? *Grotius* ad Marc. I. 39. *Nam & in majoribus vicis, qui ad oppidorum magnitudinem accedebant, Synagogæ erant.* Sed quid etiam manifeſtius ex eo ipſo loco *Marci* Euangeliſtæ. *Et dixit iis:* (diſcipulis) *Eamus in contigua oppidula,* (κωμοπόλεις) *ut & illic prædicem; ad hoc enim ſum egreſſus. Et prædicabat IN SYNAGOGIS EORUM in tota Galilæa.* Videmus manifeſte ταῖς κωμοπόλεσι, attribui συναγωγὰς, hoc eſt, *Ædes Synagogæ.* Atque tales profecto כפרים κωμοπόλεις erant, de quibus poſterior *Megillæ* textus loquitur, quod inde eſt evidentisſimum, quia illis כפרי' *Vicis* attribuuntur פרנסים *Paſtores*, Senioresque *ſeptem* & שבעה טובי העיר *Septem boni Viri Civitatis.* De iis agit Vir Clariſſ. ex *commentariis* ad eundem hunc textum *Me-*

Megillæ §. cx. & ſeq. Statutum ſcilicet eſt in textu non eſſe *vendendam Synagogam*, niſi hac conditione, ut pretio Synagogæ venditæ res magis ſacra, qualis *Arca*, pluteus, *Liber Legis*, acquirenda ſit. In Commentariis vero *Gemariſtarum* ad hoc ſtatutum duæ ſunt limitationes, altera ipſius eſt ſtatuti, altera conditionem adjectam ſpectat. Ad ſtatutum ipſum obſervarunt, id unice pertinere ad *Synagogas Vicorum*, quia *Synagogæ Oppidorum* non venduntur. Ad *conditionem adjectam* notarunt, eam eo tantum caſu valere, quando *Synagoga* ejuſmodi vendita erat absque ſolenni *approbatione Seniorum*. Sic *Maimonides* ad *Miſnam*. זהו כשלא מכרו אותו אנשי חכפר כולם בהסכמה אבל אם מכרוהו זקני המקום כולם במעמד אנשי המקום כולם יכולים למכור ואפילו לעשות ממנו דיר לשתות בו יין *Hoc obtinet, quando Cives illius vici omnes eam non vendiderunt cum approbatione ſolenni* [malè nuper verſum *cum communi conſenſu*. Non hic communis conſenſus, ſed *approbatio publica* memoratur, quæ dicitur דעת פרנסים *decretum Seniorum*. Sic *approbationes* librorum, ut hodie loquimur, dicuntur apud ipſos הסכמות/ quam mentem veram *Maimonidis* eſſe, ex omnibus ſtatutis hujus negotii aliis patet] *Sed ſi omnes Seniores illius loci in publicis univerſi populi comitiis eam vendunt, tum ea etiam ratione vendere eam poſſunt, ut ex ea etiam liceat facere cauponam.* Sic igitur ſe res habebat. Quando *incolæ alicujus vici*, qui de ſuo Synagogam extruxerant, in id conſentiebant, ut *privatim* Synagogam, ſuis ſumptibus, aut forte ex pecunia aliunde collata extructam venderent, tum conditiones pri-

mum certæ debebant præſcribi, quibus cautum erat, qua reverentia locus ejusmodi eſſet poſt venditionem habendus, & inſuper pecunia ex venditione collecta convertenda non erat in res profanas. Sed ſi *venditionem* hanc publicam faciebant, & per *Seniores* in publico loco fieri curabant, tum quidem ad nullum horum obligabantur & eas etiam præſcribere conditiones poterant, quæcunque iis erant placitæ. Unde etiam patet, quam non intellexerit Vir Cl. verba *Gemaræ*, quæ §. CXI. allegat, quando ad eorum explicationem addit: *Hæc autem venditio non tantum ipſi cætui adſcribitur, ſed & Septem-Viris Civitatis, qui Synagogam aliquando ſoli pro autoritate ſibi conceſſa, aliquando in comitiis populi vendunt.* Haud ita Vir Clariſſime, neque enim horum quicquid in verbis *Gemaræ* eſt. Non eſt diſtinctio inter *Seniores* aliquando *vendentes in Comitiis populi*, & *aliquando non vendentes*, ſed inter *Cætum Civitatis*, cujus Synagoga erat, aliquando eam vendentem publicè abſque publico decreto & conſenſu Seniorum, & inter *Seniores*, eam publico nomine vendentes. Error inde profectus, quia verba *Gemaræ:* שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר *Quam non vendiderunt Septem boni Civitatis in comitiis incolarum illius Civitatis;* ita accepit ac ſi verba: *In comitiis populi:* continerent diſtinctionis rationem, cum tamen diſtinctionis ratio fundata ſit in univerſa ſententia, ut ſcripta eſt. *Synagogæ privatim per Cives venditæ* pretium non converti poteſt, niſi in res ſacras, ſed *per Seniores, eosque publice approbantes venditæ* poteſt. Hæc diſtinctionis eſt ratio. Confer *Maimonidem*

Hil-

Hilchoth *Tephilla* cap. XI. §. XVIII. Concludimus tandem, in ultimo hoc loco *Megillæ* ſub nomine כפרים intelligendas eſſe præſtantiores *villas*, majores ſane iis, de quibus in priore loco *Megillæ* ſermo fuerat. Atque ita exiſtimo ſententiam *Ligtfooti* recte poſſe defendi, quod Pagi nullas habuerint Synagogas.

Non diſſimulabo autem Doctorem Judæum aliter paulo difficultatem hanc objectam tollere tentaſſe. Is ita prædicabat, rem eſſe certiſſimam in *Pagis* non fuiſſe Synagogas, idque ex priore loco pleniſſime conſtare: Fieri tamen potuiſſe, ut ubi numerus paganorum excreſcebat, illi conſpirarent ad eligendam vel ædificandam (ſi qui inter ipſos opulentiores) certam aliquam Ædem, in quam ſubinde conveniebant, ut ſuas quisque funderet preces. Alias neque obligatos fuiſſe paganos ad extruendam Synagogam neque frequenter id factum, ut ab ipſis extructa ſit Synagoga, neque præterea illam Synagogam ut publicam ſed privatam eſſe habitam, alienandam iccirco a paganis, vendendam, deſtruendam, ſi id ipſis placeret. Si cui hoc magis placeat, is vocem כפרים in priore textu *Megillæ* eadem ratione interpretari poterit atque in hoc poſteriore, neque ideo quicquam ſtatuet, quod Ligtfootum feriat. Non enim de eo diſputatur; an hac illa infrequenti & rara occaſione pagani inſtructi privata quadam fuerint Synagoga, ſed an ordinario in pagis Synagogæ fuerint. Quod inſuper *Ligtfootus* aſſerat, fuiſſe כרכים / *Vrbes munitas*, in quibus nullæ fuerunt Synagogæ, in eo certiſſime erravit. Sed ſatis videtur eſſe dictum de hoc argumento.

 Uti-

Utile erit hic adjicere, me ex loco quodam a Cl. *Wagenſeilio* allegato ex *Schalſchelet Hakkabbala*, quando de uſu vocis כפר in conjunctione agebat, didiciſſe, quod ארם נהרים / *Syria duorum fluviorum* & *Syria Tſobea* pro una & eadem regione ſumantur in Cod. Tal. *Bava Kama* cap. VII. ſicut etiam in *Toſephoth.* unde nunc intelligi datur, quo ſenſu *Maimonides*, alibi a nobis citatus, aſſerat in Libro de *Decimis*, Davidem *Aram Naharaim* ſubegiſſe, quod, hoc ignorato, non æque percipiebamus, ſicuti dubio procul falſum eſt. Ortum vero eſt, ut putamus, ex inſcriptione Pſalmi LX.

CAP. XIX.

Hypotheſes de pluribus *ac ſpeciatim* tribus ראשי הכנסת Archiſynagogis & Lectoribus ſeptem, *alibi ad conficiendam conjecturam de* Decem Otioſis *a nobis jactæ, vindicantur, explicatis locis Marc.* V. 22. Act. XVIII. 1. 8. 17. XIII. 15. Capernaumi *unam tantum Synagogam fuiſſe probatur. Quinam ſint* שבעה טובי העיר ſeptem boni Civitatis, *diviſi in* ג׳ פרנסים Tres Paſtores, שני טובים duos bonos, & שני עקרי הקהל duos Præcipuos cætus *docetur, inſtituta comparatione inter hos* ſeptem bonos & ſeptem Viros Judices, *quorum* Joſephus, *a* Seldeno & Grotio *non intellectus, meminit.*

SI in antecedenti diſputatione ſuo loco ſatis evictum non ſit, poſſe aliquem uno eodemque tempore

pore *Otioſum* dici & ſimul valde *occupatum*, fieri poteſt, ut aliud luculentiſſimum illius thematis noſtri argumentum hoc capite exhibeamus. Nimirum poſtquam oſtenderamus, veram rationem *neceſſitatis numerii denarii* in Conventibus ſacris ignorari a Judæis, nos eam petieramus a neceſſitate officiorum in Synagoga præſtandorum. Attendentibus autem ad officia, in Synagogis Veteribus præſtanda, videbatur ſponte hic numerus occurrere. *Primo* itaque notabamus, Scripturam mentionem facere τῶν Ἀρχισυναγώγων *Præfectorum Synagogæ*, quam vocem ἀρχισυνάγωγος reſpondere dicebamus in ſua ſignificatione φράσει ראש הכנסת *Capitis* aut *Principis Synagogæ*, quæ apud Hebræos Scriptores ſatis eſt frequens. Eos vero *tres* fuiſſe numero conjiciebamus, quia is numerus in cœtu formando ex Hebræorum Scriptorum ſententia ſimpliciſſimus eſt. Horum vero unum (forte *primum*) populo præiviſſe preces & gratiarum actiones, in Synagoga præſtandas, quod nunc committitur τῷ ש״ץ *Miniſtro ſynagogæ*, quia hoc officium apud Veteres non ita fuit honoratum atque quidem nunc eſt. *Secundo* obſervavimus, conſtantiſſimum fuiſſe Veteris Synagogæ inſtitutum, ut *ſeptem* Iſraelitæ Sabbathi die *legem* in Synagogis pro palam legerent, quod hodieque ab ipſis ſumma cum religione fieri ſolet. Lectionem hanc omnino eſſe & fuiſſe liberam unicuique Iſraelitæ idoneo, neque tamen omnes fuiſſe aptos ad opus hoc perficiendum. Ignorantiam Linguæ & Legis ſuæ poſt Antiochi Epiphanis ætatem apud omnes, maximos, minimos, bonos, malos, adeo invaluiſſe, ut quandoque honoratiſſimi in gente Judai-

câ Viri fuerint, qui Legem legere neſciebant, nedum interpretari. Concludebamus hinc, abs re non eſſe, ſi quis cogitaret ſtatos quondam fuiſſe ſeptem Viros *literatos*, qui præparati ad Lectionem hanc præſtandam in Majoribus Civitatibus Synagogam acceſſerint, ut, ſi quis fuerit Lectorum defectus, is ab iis potuerit ſuppleri, ſi vero nulli ſe Lectores omnino proderent, iis hæc cura potuerit demandari. Atque hæc innocua noſtra erat conjectura, modeſte propoſita, cujus ὑποθέσεις omnes claris documentis ſunt comprobatæ.

Hactenus autem ea fueram opinione, licitum eſſe unicuique homini in rebus incertis atque obſcuris, ſi nihil certi ſcire datur, certi quid divinare & conjicere, quia ſic naturam noſtram Deus formavit, ut mens noſtra ad ultimum uſque terminum id, quod verum eſt, perſequatur. Hæc vero duo aut tria tantum requiri in eo, qui ingenio ſuo hunc luſum in obſcuris rebus permittit: Primum quidem, ut formandæ ſententiæ nullas falſas immiſceat ὑποθέσεις. Dein, ne alii importune ſententiam hanc obtrudat; Poſtea, ut eam modeſte proponat, quia non de eo loquitur, quod verum, ſed quod veriſimile, non de eo, quod probatum, ſed probabile eſt.

His autem legibus quando religioſe obediveram, non exiſtimabam ſane, ullum unquam fore Virum, paulo ſpectatiorem, (humilioris enim animi homines id facere, non miramur, imo ægre non ferimus) qui adeo nullam otii ſui rationem haberet, ut ſententiam ejusmodi de re exigui momenti totam repetere, ſingula illius verba referre, & cenſere, & ſi culpan-

pandi copia deeſſet, nullum tamen eorum intactum prætermittere, animum ſuum induceret, hunc enim hominem putabam, ſi maxime *occupatus* eſſet aut eſſe videretur, eodem tempore valde *Otioſum* fore. Sed ſi hoc credere potuiſſem, ut revera ſatis luxurioſum hoc ſeculum eſt, non habebam tamen rationem ullam præſumendi, hominem adeo inhumanum atque importunum extiturum eſſe ullum, qui me ob has ipſas cogitationes vulgatas, in quibus nihil inſipidi & abſurdi eſt, *audaciæ*, *temeritatis*, & *confidentiæ* accuſaret, ſententiam vero ipſam *incertam*, *falſam* & *ineptam* diceret, vocibus ubique ad invidiam meam exquiſitis. Atque ita tamen nuper Viro cuidam docto placuit agere, cui has delicias ſuas relinquemus.

Quoniam vero fundamenta noſtræ ſententiæ omnia bene nobis nunc videntur jacta & quæ illi adverſabantur, difficultates, quantum e re noſtra erat, ſublatæ, primum quidem dubii hæſimus, an ὑποθέσεις noſtræ ullis egerent vindiciis, quia eas teſtatiſſimæ veritatis eſſe nobis imaginabamur, & per frequentes Viri Clariſſimi negationes, conceſſiones, limitationes plus juvari quam everti credebamus; ſed re curatius expenſa, non putabamus committendum eſſe, ut ad tot Viri Clariſſimi exceptiones nihil reponeremus, poſtquam huic diſputationi nos immiſcueramus. Id tamen intelligebamus plane ineptum, inutile, nobis indignum, Lectorique noſtro ingratum fore, ſi verba noſtra omnia repetere, dein omnes Viri Docti ad illa exceptiones referre, iisque ſingulis prolixam reſponſionem ſubjungere inſtitueremus. Ægre ferret

Vir

Vir Clariſſimus, ſi dicerem, tanti nobis ſingula ipſius dicta non eſſe, dicam igitur potius, tanti nobis non eſſe univerſam noſtram conjecturam, ut hoc pretio eam redimamus. Id igitur agemus potius, ut hypotheſium noſtrarum veritatem vindicemus, ſatis ſecuri de conſequentiis, inde ante hac nexis, & porro nectendis: Maxime, quia animadvertimus id operam dediſſe Cl. Virum, ut hypotheſium noſtrarum veritatem convelleret. *Hypotheſes* autem noſtræ ſunt *binæ*. Prima eſt, fuiſſe in Vetere Synagoga *tres* Presbyteros ſive *Archiſynagogos*. Secunda, fuiſſe in eadem *ſeptem Lectores*.

Ad *primam* pertinent hæc duo capita. *Fuiſſe in Synagoga Vetere Archiſynagogos plures*, & dein, *fuiſſe* ſpeciatim *tres* numero *Archiſynagogos*. De ſingulis diſtinctè.

Plures fuiſſe *Archiſynagogos* probaveram ex tribus *teſtimoniis* Hiſtoriographorum Novi Fœderis, quæ adeo clara & evidentia erant, ut non niſi per vim manifeſtam iis illatam Viro Clariſſimo datum fuerit reſpondere. Nefas eſſet id dicere, niſi id ad oculum & animum unicujusque Lectoris poſſet demonſtrari.

Prior locus deſumptus erat ex Marc. v. 22. καὶ ἰδοὺ ἔρχεται εἷς τῶν Ἀρχισυναγώγων, ὀνόματι Ἰάειρος. *Et ecce acceſſit unus ex Præfectis Synagogæ*. Inde nos olim ita: *Cæterum quando dicit hoc in loco Marcus Euangeliſta, quod Jairus fuerit* εἷς τῶν ἀρχισυναγώγων, *omnino præſupponit, quod fuerint* ἀρχισυνάγωγοι *plures*. Quid hic effugii? *Capernaumi*, ait Vir Clariſſimus, *plures fuerunt Synagogæ, quarum cum ſingulæ ſuum Archiſynagogum haberent, earumque uni Jairus præ-*

eſſet, is ſummo jure εἷς τῶν ἀρχισυναγώγων *potuit vocari*. Sic ſcilicet minima opera ſoluta eſt difficultas. Sed unde probat, *Capernaumi* plures fuiſſe Synagogas? *Amæniſſimus locus fuit*, ait, *& hinc incolis frequens.* Hinc ejusmodi conſequentias forma. *Capernaum fuit locus amænus:* omnis *locus amænus eſt incolis frequens: omnis locus incolis frequens plures habet Synagogas*, ergo *Capernaum habuit plures Synagogas.* Si id audeas, Vir Clariſſime, ut ipſe Tibi hypotheſes fingas, ex fallacibus principiis deductas, ut Scripturæ ſenſum inflectere poſſis, quid miror amplius ludum jocumque Tibi eſſe mihi contradicere? Sed ad rem. Principia hæc: *Locus omnis amænus eſt incolis frequens: omnis locus incolis frequens plures habet Synagogas;* incerta eſſe & ambigua, ſi monere vellem amplius, ſupponendum mihi eſſet, Lectorem meum communi judicio non uti. Poteram igitur hic acquieſcere uſque quo mihi probetur, fuiſſe *Capernaumi* plures Synagogas, quod hactenus non eſt factum: Quodſi vero factum eſſet, ne tum quidem probata ſed probabilis demum Viri Cl. exceptio eſſet. Sed ratio eſt, quod urgeam *Capernaümi* unâ plures Synagogas non fuiſſe. Sane quando attendimus ad Hiſtoriographos Novi Teſtamenti & ad *Joſephum* (ex his autem de loco judicium formare licet) nullum omnino dictum nobis occurrit, quod illis cogitationibus anſam det. *Joſephus*, quantum ex Scriptoribus colligo, qui illius dicta de locis terræ Canaan celebrioribus obſervarunt, in omnibus libris ſuis *Capernaumi* mentionem facit omnino nullam, niſi quod de Bel. Jud. lib. III. cap. XXXV. Genneſariti-

cam Regionem deſcribendo, tradat eam rigatam Πηγῇ ποτιμωτάτῃ, Καπερναοὺμ αὐτὴν οἱ ἐπιχώριοι καλοῦσι, *Fonte dulciſſimo, quem accolæ Capernaumum vocant.* Locus eſt apud *Adrichomium* & *Ligtfootum* notatus. Meminit inſuper *Ligtfootus*, Κεφαρνώμη memorari in Vitâ *Joſephi*, de qua dubitat, an cum noſtra *Capernaumo* debeat conferri. Dubitabimus cum illo, donec locus a nobis viſus ac expenſus fuerit, quem nunc inquirere non vacat. Certe id conſtat, quod lib. II. de Bell. Jud. cap. XXV. Galilææ, cui præpoſitus erat, urbes illuſtriores omnes deſcribendo, nullam Capernaumum memoret. Quid vero? An credere potes, *Joſephum*, qui celebriora loca omnia Patriæ ſuæ deſcribit, hujus loci mentionem facturum omnino nullam, ſi cum cæteris locis frequentia & ornamentis potuiſſet comparari? Fontem ait fuiſſe, in amæno tractu ortum, quem credere poſſumus domicilia primum quorundam allexiſſe, dein per frequentes habitationes ibidem formatum fuiſſe *Pagum* tempore Chriſti valde florentem, poſtea vero ex vaticinio Chriſti rurſus diminutum, quod quin Joſephi ætate jam evenerit nulli dubitamus. Neque enim loqui *Joſephum* de alia Capernaumo, quam hac ipſa, perſuaſum habuit Ligtfootus atque habeo perſuaſiſſimum, quia noſtra Capernaum ibidem locorum ſita fuit, ubi hunc ſitum eſſe fontem monet Joſephus, licet Adrichomius heic aliter judicet. Quod vero ad Hiſtoriographos Novi Fœderis attinet, illi talia ediſſerunt, ex quibus vix aliter poſſumus colligere, quam Capernaumi unam tantum fuiſſe Synagogam. Præterquam enim quod, cum ſæpe admodum Capernaumi mentio injiciatur, nullibi

plures illius Synagogæ numerentur, putamus eo nos ducere hiſtoriam, quæ eſt apud *Lucam* cap. VII. 5. Narratur ibi loci, Centurionem, hominem minime Judæum, ſervum moribundum ſuum ſervare cupientem in vita, miſiſſe *Seniores Judæorum* (τοὺς πρεσβυτέρους τῶν Ἰουδαίων, hoc eſt, τοὺς ἄρχοντας, τοὺς ἀρχισυναγώγους, quorum unus fuit *Jairus*) ad Chriſtum, pro ipſo interceſſuros: Hos vero ita dixiſſe: Ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ᾠκοδόμησεν ἡμῖν. *Diligit enim gentem noſtram & Synagogam nobis ædificavit.* Quid? An vero ſimile, an probabile, beneficium ædificatæ Synagogæ debituros incolas Capernaumi homini gentili, ſi Capernaumum celebrata adeo fuerit Civitas? An non potius omnia huc tendunt, ut cogitemus, fuiſſe celebriorem pagum & vicum, qualem in capite præcedenti deſcripſimus. Unius Centurionis moribundus erat ſervus, hic acceſſit Judæorum Presbyteros, hi unius ſervi gratia ad arbitrium Centurionis Chriſtum adeunt, an hæc talia ſunt, ut cogitare poſſis, Capernaumum celebratam fuiſſe urbem? Apud Johannem Euangeliſtam cap. VI. 59. memoratur una tantum *Capernaumi* Synagoga. Ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ, διδάσκων ἐν Καπερναοὺμ. *Hæc dixit, in Synagoga docens in Capernaum.* An hic eſt, ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν *in una Synagogarum*, ut alibi Lucas? Neque aliter unquam, quando Capernaumi mentio. Sed & ipſum nomen כפר indicat, fuiſſe *Capernaumum Pagum* aut *vicum* celebriorem, quales עיירות *Civitates* dicuntur, (ſic enim *Capernaum* πόλις dicitur apud Euangeliſtam) in præcedenti capite deſcripti. Atque hi vici an plures unâ habuerunt Syn-

agogas? Dicam, ut res eſt, quando elaboratas lucubrationes *Ligtfooti* conſulimus, ad *Chorographiam ſacram*, ita omnino nobis videri, fuisſe *Capernaumum* pagum prope *Tiberiada*, ad lacum Gennesariticum ſitum, primo, ut ex Chriſti prædicatione conſtat, exiguum, dein celebriorem, quando in eo extructa fuit Synagoga. Propinqua admodum fuit *Tiberiadi*, neque facile credi poteſt, in uno eodemque littore ad exiguam diſtantiam oppida fuisſe duo, celebritate ſecum certantia. Profecto illuſtris *Grotius*, quod obſervatu digniſſimum eſt, licet ea fuerit ſententia, quod inter *Presbyteros Synagogæ* unus fuerit, cæteris ſuperior & præſtans, hoc tamen inane effugium non quæſivit, ſed recta confeſſus eſt, *Capernaumi unam tantum fuiſſe Synagogam*. Sic ſcripſit Vir Illuſtris ad Matth. cap. IX. 18. Quodſi vero Vir Clarisſime, tu eandem cum *Grotio* ὑπόθεσιν tueris, & nihilominus *Grotii* conciliatione derelicta ſpretaque aliam tibi interpretandi viam facis, an non eo ipſo ſatis ſignificas, redactum te per hunc locum in anguſtiam esſe, ex qua niſi per vim & ſaltum te liberare nequeas? Quanto ſatius Belgæ noſtri Interpretes, ad Luc: XIV. 14. ad N: 11. **De Overſte van de** Synagoge. **Dat is: Een van de Overſte/ want elcke** Synagoge **hadde meer als eenen Overſten.** Atque hoc unum idemque eſt, quod nos defendimus, & mox, ſi Deo placet, expoſituri ſumus latius, ut Hebræorum conſtitutionibus conveniens.

Non auſus autem eſt V. Cl. hac exceptione ſe defendere in reſponſione ad *ſecundum* locum a nobis productum ex Act: XVIII. 8. 17. ubi in una Eccleſia Corin-

rinthiaca Κρίσπος καὶ Σωσθένης ἀρχισυνάγωγοι nominibus ſuis exprimuntur. Quid hic novarum rerum? Committitur hic *fallacia*, inquit, *quam jure compoſitionis appellare queas*, *quandoquidem componuntur*, *qui tempore erant maxime ſejuncti*. ẏſ. VIII. *Criſpus* dicitur Archiſynagogus, & ẏſ. XVII. *Soſthenes*. Putat igitur *Criſpum*, Chriſtianum factum, eſſe remotum ab officio, ſuffecto *Soſthene*. *Nam quis Judæos hominem Apoſtatam*, inquit, *putet toleraturos Archiſynagogum?* Sic reſpondet nobis per incertiſſimas conjecturas ad certas veritates, qui nos *temeritatis* & *audaciæ* inſimulabat, quando, nullum oppugnantes, conjecturam innocuam de re incerta & dubia proferebamus. *Criſpus*, inquit, remotus eſt ab officio: *Soſthenes* illi eſt ſuffectus; cum tamen in hac hiſtoria, ubi eventus Pauli & fidelium Corinthi enarrantur, nihil omnino horum obveniat. Sed ſi ego non meam ſed præſtantium Interpretum opinionem ſecutus tibi objiciam, *Soſthenem* itidem fuiſſe *Chriſtianum*. Quid aliter colligas ex Epiſtola Pauli ad Corinthios prima cap. I. I. ubi Apoſtolus una cum *Soſthene* fratre Corinthiacæ Eccleſiæ ſalutem precatur. Quid ſimilius vero, quam eundem hunc *Soſthenem* fuiſſe, qui in Corinthiaca Eccleſia notiſſimus erat, quondam illius Eccleſiæ Archiſynagogum? Sic omnino *Syrus* judicaſſe videtur Interpres, recte notante Venerabili Beza. Cogita igitur, ut ſe res vere habuit, in Synagogis, inter gentes ædificatis olim, remotioribus a terra Canaan, ſapientum doctorum non admodum magnam extitiſſe copiam; Archiſynagogos autem fuiſſe inter τοὺς παρεπιδήμους τῆς διασπορᾶς ho-

honoratiſſimos, quos, qui in Synagoga fuerunt, omnes ſummopere reveriti ſunt, in Synagoga ipſa plures fuisſe, qui Pauli annunciationi credebant, & facile conciliabis, quomodo illi, licet Paulo dediti, ſuam tamen Synagogæ Præfecturam & dignitatem plurimum temporis potuerint tueri. An res nova eſt, in ipſis Eccleſiis noſtris, ubi exploratores vigiles nulli deſunt ubique locorum, aliquando per plurimos annos ejusmodi tolerari Doctores, ſive Eccleſiis ſive Academiis præfectos, qui ab iis diverſiſſimum ſentiunt? Recurre, ſi vis, ad ſeculi hujus primordia & intelliges, quo oculos meos intendam, ne Veteris Eccleſiæ frequentisſima exempla allegem. Nihil docebat Paulus (ſic enim ipſe confitetur) quod Judææ Religioni contrariabatur; immo hoc docebat factum eſſe, quod omnium temporum vaticinia futurum prædixerant, atque hinc in plurimis Synagogis, ubi fama ipſius adventum & nuncium non præoccupaverat, gratisſimus extitit Orator, quod Acta Apoſtolorum ſatis ſignificant, uſque quo Gentilium ſuorum livore & malitia eſt diffamatus. Si hæc tibi talia poſthac videantur, Vir Clarisſime, ut capere nequeas, non erit mihi amplius moleſtum, ut qua cæpiſti ratione locum hunc interpretere.

Sed bonum factum eſt, quod tandem pervenerimus ad locum, a me allegatum, quo totidem verbis in una eademque Eccleſia dicuntur fuiſſe plures Ἀρχισυνάγωγοι. Extat is in Actis cap. XIII. 15. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἀπέστειλαν οἱ ἀρχισυνάγωγοι πρὸς αὐτοὺς: *poſt lectionem Legis & Prophetarum miſerunt Archiſynagogi ad eos* Paulum ſc. & Bar-

Barnabam, qui in Synagoga erant. Quid hic *conſilii?* Utique hic in una Synagoga plures Archiſynagogi expreſſe memorantur. Utique heic loci nulla præcedentium exceptionum valet, quod ipſe V. Cl. fatetur, quid igitur? Quæſo te mi Lector, attende. *Ne ſic quidem*, (hæc ſcripſit verba) *ex omnibus iis, quæ ad iſtum locum Lucæ diximus, ullo modo ſequitur, quod Viro Docto erat concludendum; nimirum* in una eademque Synagoga plures fuiſſe Archiſynagogos, *id eſt*, ראשי הכנסת, *quemadmodum Vir D. illa duo, ceu ejuſdem ſignificationis, vel promiſcue uſurpare ſolet, vel alterum per alterum explicare. Id ſolummodo inde recte collegeris, fuiſſe in illa Synagoga plures Præfectos, qui illam communi conſilio gubernarint, quoſque* Lucas *voce latius ſumpta vocaverit* Ἀρχισυναγώγους. Intellextin' Lector? Concedit, *in Synagoga plures fuiſſe Præfectos, quos* Lucas *Archiſynagogos vocet*, perſeverat tamen negare, *in Synagoga plures eſſe Archiſynagogos*, id eſt, ראשי הכנסת. Si ad pauciores terminos has propoſitiones reducas, hæc duo themata in iis concluſa reperies. Concedo, *eſſe in Synagoga plures Archiſynagogos*, & nego, *eſſe in Synagoga plures Archiſynagogos*. Dicam, ut res eſt, me, quando primum hæc in oculos incurrebant meos, ſerio doluiſſe, quod Vir Cl. magis amaret mihi contradicere & ὑπόθεσιν ſuam φυλάττειν, quam veritatem, totidem verbis in Scriptura contentam agnoſcere, ſed ut nunc rem video & repeto, vix eſt, ut me ſatis ſervare poſſim ſerium. Concedis mihi utique, ὦ βέλτιστε, eſſe in Synagoga plures Præfectos, quos Sacri Scriptores *Archiſynagogos* vocant, atque id

id ipſum eſt, quod ego volo. Si Tibi placet, nega in poſterum eſſe in Synagoga plures ראשי כנסת *Principes* (Capita) *Synagogæ*, concedas modo, eſſe in Synagoga plures Præfectos, quos Lucas *Archiſynagogos* vocat. Atqui nunc demum incipio ſapere, quando intelligo, eſſe in Synagoga plures *Archiſynagogos*, neque tamen eſſe plures ראשי הכנסת/ cum tamen ראש הכנסת id ipſum ſit, quod græcum ἀρχισυνάγωγος. Eadem res eſt, ſi neges, te habere ἀργύριον & tamen concedas te habere *pecuniam*. Eſt hæc diſtinctio, fateor, adeo arguta & ſubtilis, ut neſciam, an turba Philoſophorum hactenus nomen invenerit ad illius ſpeciem commode exprimendam. Si inter acutiſſimos hos Viros educatus ſis, Lector, putabis te ſatisfacere poſſe per diſtinctionem *rationis ratiocinantis*, qua quidem, an ſublilior detur ulla, ego equidem ignoro. Sed crede mihi, non ſatisfacies, vel fatear potius ego, me vim hujus acuminis non percipere. At Syrus, etiam ſubjungit, antiquiſſimus Doctiſſimusque Interpres expoſitionem hanc juvare videtur, qui cum vocem ἀρχισυνάγωγος alibi per רב כנושתא reddit, vel ריש כנושתא/ hic loci vertit קשישא *Seniores*. Scilicet igitur Syrus Interpres notiſſimam poſitionem te negaturum aliquando præſumens tuam expoſitionem juvare voluit. Sed ego Tibi monſtrabo locum, in quo *Syrus* Interpres vocem Ἀρχισυνάγωγος in ſingulari per קשישא *Seniorem* reddit. Eſt is in Actis Apoſtolorum cap. XVIII. 17. ubi *Soſthenes* ἀρχισυνάγωγος, quem tu ante faſſus es fuiſſe ראש הכנסת tuo ſignificatu, dicitur קשישא דכנושתא πρεσβύτερος τῆς συναγωγῆς *Senior Synagogæ*. Scilicet Sy-

Syrus ille antiquiſſimus Doctiſſimusque Interpres ſcivit ἀρχισυνάγωγον & πρεσβύτερον τῆς συναγωγῆς unam eandemque rem eſſe, quod nos defendimus, & ne quis in eo erraret, ut nunc erratur, vocem ἀρχισυνάγωγος reddere voluit per קשישא πρεσβύτερον. Siccine vis Vir Clariſſime? Tum quidem erimus ὁμόψηφοι, quod cupio.

Vindicatis vero nunc uni Synagogæ pluribus *Archiſynagogis* aut *Præfectis*, ſive ראשי הכנסת/ vindicemus etiam *numerum* illorum *ternarium*, quem itidem magna, ut ſolet, confidentia negatum ivit, licet ad loca, quæ ad ὑπόθεσιν noſtram probandam præſuppoſita erant, vix quicquam repoſuerit. Quod enim ad *primum* attinet canonem: אין עושין שררה על צבור בפחות משנים *Non faciunt in Synagoga Præfecturam, niſi quæ ad minimum duorum ſit*, recte obſervat, illum ab ipſis referri ad Collectionem Eleemoſynarum, ſed id ipſum nos obſervaveramus. Neque deſinit tamen ideo hæc regula eſſe generalis, ut ex ipſiſſima illius recitatione patet. Ad *poſteriorem*, quod Deus ſit celebrandus ad minimum *in præſentia duorum Seniorum*, ait *ſe plæraque omnia concedere.* Monet tamen Lectorem ſerio, teſtimonium illud citato Cap. XVII. non inveniri in *Colbo*, ne fruſtra laborando quærat, quod ſibi eveniſſe narrat. Atque ego te nunc moneo Lector reperiri illud cap. XX. in *Colbo*, ex Codice Hieroſolymitano deſumptum. Sed quis hic ab ipſo ſuperatus eſt labor? Si duas perrexiſſet legere unius *folii* columnas, locum inveniſſet, qui ita eſt evidens, ut ad illum reponi nihil poſſit. Sic habet totus: וצריך להודות בפני עשרה או יותר

ועל זה נהגו להודות אחר קריאת התורה לפי שגם היא בי' או יותר וצריך שיהיו שם שני זקנים שנ' ובמושב זקנים יהללוהו. *Neceſſe vero eſt, Deum celebrare præſentibus decem aut pluribus, quapropter etiam conſueverunt Deum celebrare poſt Lectionem Legis, quia ad eam quoque decem numero aut plures requiruntur. Neceſſe autem eſt, ut ſint ibi præſentes duo ſeniores, prouti dicitur: In Conſeſſu Seniorum celebrabunt te.* Sed quid hic locus ad Archiſynagogos tres probandos facit? Non ita profecto ineptus ſum, ut ex *duobus tres* fingam, ſed hoc tunc volebam idem, quod V. Cl. nunc contendit. Statuit is *Seniores Synagogæ* eſſe *ſeptem*, iique accedere alium, qui ſit ראש הכנסת ὁ Ἀρχισυνάγωγος. Ergo *octo* dicis fuiſſe Synagogæ Seniores? Is tamen *ſeptem* fuiſſe ait. Sic ego per hos *duos Seniores*, eos intelligebam, qui ſacris rebus in Synagoga rite agendis aderant. His autem adjunctum eſſe *tertium*, ejusdem cum ipſis dignitatis, qui populo præibat preces & Lectionem atque interpretationem Legis, quæ officia tandem demandata ſunt τῷ חזן Synagogæ Miniſtro, qui procedente tempore factus eſt honoratior. Atque heic eſt, ubi me graviter accuſat, quod *Chazanitarum* dignitatem procedente tempore magis elevatam eſſe aſſeruerim. p. 245. quaſi *omnes temporum articulos & mutationum momenta in numerato haberem*, cum tamen hoc ipſo nihil ſit certius & evidentius, ſecundum Hypotheſin Cl. Viri. Quid enim? Is contendit, quod חזן diſtinctum ſit nomen a ש"ץ *Miniſtro Synagogæ*, quodque id vocabulum *miniſterium* multo notet vilius & deſpectius, quam hoc eſt *Miniſtri Synagogæ* in hodier-

diernis Synagogarum ædibus. Jam vero evidens eſt in Synagoga Vetere multo frequentius occurrere titulum חזן quam שליח צבור/ eo ſignificatu, quo nos illum acceptum volumus pro *Miniſtro Synagogæ*. Quodſi igitur tu contendas, חזן eſſe titulum minoris dignitatis, quam illum שליח צבור/ & nihilominus conſtet, hunc titulum apud Veteres multo frequentius Synagogæ Miniſtris adſcribi, quam illum ש״צ/ qui nunc magis in uſu eſt, an non inde ſponte profluit, officium *Synagogæ Miniſtri* procedente tempore factum eſſe honoratius? Si enim ego plurimum non fallor, ex titulis & nominibus judicandum eſt de dignitatibus majoribus minoribuſque. Præter hoc argumentum, quod ex ipſius ὑπηρέτου ducitur, de qua nunc judicium meum non formabo, ego idem collegeram ex evidentibus locis, in quibus חזנים *Miniſtri Synagogæ* (ubi eorum in Talmudicis Scriptis eſt mentio) ut infimi gradus officiarii deſcribuntur, haud multum a vulgo diverſi. Verum in hodiernis Synagogis *Synagogæ Miniſtrorum* ea eſt dignitas, ea eorum exiſtimatio, ut nulli penè in univerſa Synagoga cedant honorato Viro, ſed merito ab omnibus ut ſapientisſimi ſanctisſimique cætus Viri ſuſpiciantur. Ex his inter ſe comparatis, quid ſequatur aliud, quam *officium* Synagogæ Miniſtri procedente tempore factum eſſe honoratius, ego perſpicere non poſſum. Cæterum, cum officii cujuſque dignitas æſtimanda ſit ex ratione operis & muneris, circa quod verſatur, an ſimile eſt vero, *Miniſtros Synagogæ* idem in Vetere egiſſe Synagogâ, quod agunt in hodiernâ? Si enim idem egiſſent munus, cur non eo habiti pretio fuiſſent quo nunc ha-

bentur? cur non æque apud Veteres honorati fuiſſent, ac nunc honorantur? Atque hinc nectebam, Veteres Miniſtros Synagogæ non ea omnia in Synagogis præſtitiſſe munia, quæ ab iis hodieque præſtantur, ſed plurima ad ipſos ab Archiſynagogis fuiſſe derivata. Hæc autem illa ſunt, Lector, ad quæ V. Cl. *ſe vix continet, adeo omnia non modo falſa, incerta, ſed plena audaciæ, confidentiæ & temeritatis* eſſe pronunciat, horum tamen nullo vel minimo capite evicto. Quæ quando ego legebam primo vix etiam me ipſum continebam, adeo mihi ex iis iniquum V. Cl. in me animum videbar poſſe colligere, ſed quando nunc repeto, ne moveor quidem, quia mei arbitrii non eſſe intelligo, alterius calamum regere.

Sed maxime exiſtimavit eo ſe ſententiam aut potius divinationem hanc noſtram de *tribus Archiſynagogis* convulſurum, quod probaret hodie plures *Synagogæ Seniores* aut *Præfectos* inter Judæos reperiri, & *ſeptem* quidem numero, qui a gente ſua שבעה טובי העיר *Septem Boni Civitatis* & פרנסים *Paſtores* vocentur. Atque ita ſe res habet. *Ligtfootus* horum שבעה טובי העיר meminit in Commentario ſuo ad Matt: IV. Determinavit itidem ex conjectura, quinam ex *Decem-Viratu* Otioſorum hoc nomine compellandi veniant. Obſervabamus etiam ex *Ritualium* Scriptoribus hunc titulum, ubi de venditione Synagogæ agunt. Sed neque omnino eramus perſuaſi de ratione hujus nominis & dignitatis, neque hujus tituli inveſtigatio ad inſtitutum noſtrum nobis videbatur pertinere, quia in paucis illis locis, quæ nobis occurrebant, his hominibus cura rerum *Civilium*

po-

potius quam *ſacrarum* attribuebatur, ob rationes mox dandas. Sed neque aliter fit in teſtimoniis a Viro Cl. adductis, partim viſis, partim non viſis. Ait autem Vir Cl. hos vocari פרנסים *Paſtores* & ordinarios extitiſſe *Synagogæ Seniores*, qui cum *ſeptem* numero ſtatuantur, me culpat, quod *Seniorum Synagogæ numerum* vel *ternarium* vel *indeterminatum* reliquerim. Ab his præterea diſtinctum ſtatuit *unum* ראש הכנסת *Synagogæ Præfectum*, eorum *Præſidem*, qui hoc titulo conſtanter ſolus inſigniatur. Quam objectionem quando primum ad animum meum revocabam, nihil quidem aliud me reſponſurum cogitabam, quam ita, ut ego ſentio, ſenſiſſe Clariſſimum *Seldenum*, cujus apud nos ea eſt autoritas fideſque, ut haud vereamur, rem, quæ ad antiquitates hebræas pertinet, nobis hactenus non exploratam ipſius fide aſſerere, ubi illi ratio ſuffragatur communis. Quid enim? An vero non eſt ſimillimum, quemadmodum in noſtris Eccleſiis omnibus rem agi videmus, huic Synagogæ plures, alii pauciores præfectos eſſe pro pondere rerum agendarum & frequentiâ cætus? Atque hæc aliis etiam illuſtraſſemus ſcitis Gentis Judaicæ, ſed habemus forte fortuna aliud, quod ad duplicem hanc difficultatem noſtræ ſententiæ commodo ſolvendam Tibi bona fide Doctoris Judæi, cui nomen *Samueli* eſt, poſſimus tradere. Ille autem ita prædicabat, frequentioribus cætibus Eccleſiaſticis ac Politicis regendis ſæpe conſtitui *Septem-Viros*, hoc nomine שבעה טובי העיר *Septem bonorum Civitatis* & פרנסים *Paſtorum* notos. Titulum tamen טובים *Bonorum* & פרנסים *Paſtorum Synagogæ* non omnibus hujus collegii membris

pari jure & ex æquo tribui. *Tres* horum *Septem-Virorum* priores, honoratiores eſſe, eoſque proprie dici פרנסים *Paſtores*, ſequentes *duos* dici טובים *bonos Viros* (apud nos eadem ſignificatione **Goede Luyden**) ultimos *duos*, עקרי קהל *Principaliores* (Præcipuos) *cætus*, quos gradu aliquo inferiores tradebat cæteris. Ultimi hujus tituli quando rationem rogabam, hærebat is aliquantiſper, ſed quia vel minimum neſcire rerum articulum nolebat videri, reſpondebat, eam ob cauſam ita dici, quod hi bini *infimi* eſſent in hoc Collegio dignitate Viri, quia עקר *radicem*, hoc eſt, rem infimam notat. Videbar autem poſſe animadvertere, hoc ab ipſo vere ignorari, ideoque non perſequebar amplius hæſitantem. Quam primum autem recte intelligebam φϱάσιν, ſcripto comprehenſam, quod inſolentior mihi dialectus eſſet, (efferebat enim continuo una quaſi voce Ikkerkal,) omnino concluſi ex poteſtate vocis עקר/ hos homines ita dictos eſſe, quia *præcipui* ex cætu electi erant *Viri* ad aſſiſtendum huic *Presbyterorum* conſortio. Narrabat amplius, res plurimas minoris momenti a ſolis פרנסים *Paſtoribus tribus* decerni, alias rurſus plureis per hos junctos cum τοῖς טובים *Viris bonis:* In ſummis autem negotiis demum advocari ad hoc Collegium τοὺς עקרי קהל *Præcipuos cætus*. Quod vero ad ראש הכנסת attinet, eum hoc tempore nullum dici alium, quam *Rectorem Academiæ*, alias רב *Doctorem* nominatum. Hæc vero, inopinanti bona fide ab homine patriarum conſuetudinum non imperito, quippe qui Leowardæ *Miniſtrum Synagogæ* egerat, relata, non potuerunt non a me lubenter recipi, quando-

doquidem omnes meas priores Hypotheſes ex iis validiſſime confirmari intelligebam, quarum adeo luculenta argumenta in hodiernis Synagogis reperiri ego ſane ignorabam. Conſtat hinc *Archiſynagogos* (פרנסים) apud Veteres fuiſſe *tres*, eoſque *dignitate pares*, cæteros vero *quatuor* (hoc conjiciam ut certum, neque tamen impune, ſi recte conjicio) ſucceſſu temporis fuiſſe in hoc Collegium adſcitos, quando *Civilium rerum* qualis qualis curæ (quod præſertim in captivitate evenit) ad ipſos acceſſio eſt facta: Qui ea propter טובים *boni* & עקרי קהל *Præcipui Cœtus* vocati ſunt. Quandoquidem vero non raro evenit, ut hi homines, honoratiores quidem cœtus neque tamen ſæpe doctiores, Synagogæ Rituum & juris Patrii non æque fuerint callentes, hinc vocaſſe *Præſidem* an *Conſiliarium*, (Penſionaris) רב *dictum*, cumque titulo ראש הכנסת ornaſſe, ideo vero, quia moderatio Rituum in Synagoga agendorum illi conceſſa eſt, ut peritiſſimo. Hic vero, licet titulo ſuperior videatur, vere tamen ab his פרנסים dependit, quia ab iis vocari debuit, (habemus etiam aliunde, quæ huc pertinent) adeoque illi ſive *tres* ſive *ſeptem* פרנסים *Paſtores* poteſtate tamen & jure manſerunt ראשי הכנסת *Capita Synagogæ*, ſive quod idem eſt ראשי הקהל *Capita cœtus*, ut Vir Clariſſimus monet. Utrumque enim nomen idem eſt, quod Græcum ἀρχισυνάγωγος. Recordamur etiam nunc, *Seldenum* in Scriptis ſuis *Menaſſen Ben Iſrael*, qui Rectorem Scholæ Amſtelædamenſis egit [in Approbatione libri cui titulus, עשרה מאמרות vocatur אב בית דין / מורה צדק בקהלה קדישה וגו' *Pater domus Judicii & Doctor Juſtitiæ*

in

in Eccleſia Sancta Amſtelædamenſi) vocare ſolere *Archiſynagogum*, quod ſi ita ſe habet, tum ſane id quidem conſtat, quo pacto fiat, ut titulus hic ראש הכנסת *Capitis* aut *Principis* Synagogæ, in ſequioribus Judæorum Scriptis non uſurpetur in numero plurali, [ראשי כנסת] quemadmodum in ſacra Novi Fœderis hiſtoria in una Synagoga ἀρχισυνάγωγοι, hoc eſt, ראשי הכנסת vel ראשי הקהל memorantur: Cum enim hic titulus devolvi cœpit ad *Rectores Academiarum*, cumque *Academiæ unum* habeant Rectorem ſupremum, non eſſet quod miraremur, φερόσιν ראשי כנסת ἄρχοντες τῆς συναγωγῆς non æque ac illam ראשי כנסיות ἄρχοντες τῶν συναγωγῶν extare. Valeret igitur ſecundum hanc interpretationem τὸ ראש הכנסת tantum, quantum tituli ראש ישיבה/ vel ריש מתיבתה/ דק'ק vel ראש לבני הישיבה/ nunc apud ipſos vulgati pro *Doctoribus*, ac *Profeſſoribus* publicis. Sed ſanè alia etiam multo eſt facilior & notior ratio, cur Hebræi dicant ראשי כנסיות *Capita Synagogarum* & non ראשי הכנסת *Capita Synagogæ*, quia moris eſt apud Hebræos recepti, ut in conjunctione duarum vocum poſterior ſæpe flectatur ad modum prioris. Dabo exempla pauca. Sic ajunt in ſingulari ראש הגולה vel ראש גלות *Caput Captivitatis*, [Captivæ multitudinis deportatæ) at in plurali ראשי גליות *Capita Captivitatum*. Sic בית דין *Domus Judicii* in plurali habet בתי דינים *Domus Judiciorum*, quod vide in *Sanhedrin*. בית מדרש *Domus diſquiſitionis* in plurali בתי מדרשות *Domus diſquiſitionum*. בעל בית *Pater familias* in plurali habet בעלי בתים *Patres familiarum*. Utique, quæ ad Grammaticam ſpectant, ſci-

ſciviſſet V. Cl. ſi attendiſſet. Si ex his nondum palam ſit, priores noſtras conjectationes veriſſimas eſſe, tum fateor me neſcire, quæ quis argumenta pro ſententiis ex Antiquitate deducendis deſideret. Ego rationem habeo in iis, quæ dicta ſunt, acquieſcendi, quam ſi Tibi etiam dederim, Lector, eſt quod gaudeamus, diſputationem Viri Clariſſimi, quæ ad ſupprimendam hanc veritatem parata erat, illi curatius eruendæ majorem dediſſe occaſionem.

Affulget inſuper ſpes fore, ut ex hac de *Septem-Viris* Synagogæ *Rectoribus* ſententia explicemus notatu quædam digniſſima *Joſephi* loca, atque inſignem tollamus difficultatem, quæ *Seldeno Grotioque* crucem fixit. Obſervat *Seldenus* de *Synedriis* lib. II. cap. VI. §. IV. *Joſephum*, deſcribentem Leges Patriæ ſuæ, a Moſe univerſæ genti relictas, tradere, *κατ' ἑκάστην πόλιν in qualibet urbe Synedrium* fuiſſe *Septem-Virale*. Verba hæc ſunt. Ἀρχέτωσαν δὲ καθ' ἑκάστην πόλιν ἄνδρες ἑπτά. οἱ καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν περὶ τὸ δίκαιον σπουδὴν προησκηκότες. Ἑκάστῃ δὲ ἀρχῇ δύο ἄνδρες ὑπηρέται διδόσθωσαν ἐκ τῆς τῶν Λευιτῶν φυλῆς. *Sint Rectores in qualibet urbe SEPTEM-VIRI, probatæ Virtutis & juſtitiæ cultores. Singulis vero Præfecturis tribuantur duo Miniſtri ex Levitarum Tribu. &c.* Notat præterea *Seldenus*, *Joſephum* in eodem hoc capite de *depoſitario*, qui *depoſitum* perdiderit, ſic loqui. Ἀφικόμενος ἐπὶ τοὺς ἑπτὰ κριτὰς, &c. *Accedens ad ſeptem Judices*. Jungam his aliud non minus luculentum teſtimonium ex Libro II. de Bello Jud. cap. XXV. ubi *Joſephus* de ſe ſuaque rerum adminiſtratione in *Galilæa* agit, quæ ſibi erat commiſſa. Sic ſcribit

 ipſe.

ipſe. Συνιδὼν δὲ ὅτι τοὺς μὲν δυνατοὺς οἰκειώσεται μεταδιδοὺς τῆς ἐξουσίας αὐτοῖς, τὸ δὲ πᾶν πλῆθος, εἰ δι' ἐγχωρίων καὶ συνήθων τὰ πολλὰ προστάσσοι, τῶν μὲν γεραιῶν ἑβδομήκοντα τοὺς σωφρονεστάτους ἐπιλέξας ἐκ τοῦ ἔθνους, κατέστησεν ἄρχοντας τῆς ὅλης Γαλιλαίας, ἑπτὰ δὲ ἐν ἑκάστῃ πόλει δικαστὰς, τῶν εὐτελεστέρων διαφορῶν. τὰ γὰρ μείζω πράγματα καὶ τὰς φονικὰς δίκας ἐφ' ἑαυτὸν ἀναπέμπειν ἐκέλευσε καὶ τοὺς ἑβδομήκοντα. Ruffinus. *Dein conſiderato, quod potentiſſimos quidem amicos haberet, ſi eos participes poteſtatis feciſſet; omnem vero multitudinem, ſi plæraque per indigenas & conſuetos fieri præciperet,* LXX. *de Senioribus ejus gentis potentiſſimos elegit, eoſque Rectores totius Galilææ conſtituit.* VII. *vero per ſingulas Civitates minorum litium Judices. Nam majora negotia & cauſas capitales ad ſe referri juſſit & illos* LXX. Conſtat utique his ex verbis *Joſephum*, Galilææ Præfectum, regionem hanc in ordinem redacturum, eam hic conſtituiſſe regiminis formam, quam Moſen ſuis Legibus ante expreſſiſſe ipſe nobis tradiderat. Unum eligit *Synedrium* LXX. *Virorum*, ipſe Septuageſimus & primus, ad formam & ſpeciem *Synedrii Hieroſolymitani.* His jungit alia *Synedria Septem-Viralia* regendis judicandiſque civibus qualibet in Societate Judæorum. Quid heic *Seldenus*, qui præter *Synedrium* LXXI. *Virale* nulla niſi *trium viralia* & *viginti trium-Viralia* in Hebræorum ſcriptis invenerat, licet eorum in Scripturis Sanctis nulla omnino mentio? *Sed hoc*, ait, *de Septem-Viris, ut Talmudicæ Doctrinæ eſt mirum in modum diſſonum, ita nec ALIBI puto, niſi ex Joſepho Autore, lectum auditumque. Autore interim, qui audacius jactat,*

ſtat, ſe res Hebræorum per omnia ſecula ad ſuum diligentiſſime & veraciſſime perſcripſiſſe &c. Amplius in ſequentibus. *Sed non ſolum mihi nondum numeri illius Joſephiani ratio ulla omnino comperta eſt, ſed nec quonam colore aut commento illuc is irrepſerit, τῷ ἄνδρες εἴκοσι τρεῖς locum revera debitum mire ſic occupans, conjectare omnino quivi.* Quod ad *Hugonem Grotium* attinet, is putat, quod *Joſephi* verba eam poſſint ferre expoſitionem, quod unicuique membro *Septem-Viralis* hujus *Synedrii* additi ſint *duo Levitæ*, quod ſi fieret, aſſurgeret numerus ad *viginti* & *unum Synedros. Sed mihi* (inquit Com. ad Matth. v. 21.) *ipſe Joſephus nunc nodum ſolvere videtur, cum verbis ſequentibus dicit* ἑκάστῃ δὲ ἀρχῇ ἄνδρες δύο ὑπηρέται διδώσθωσαν ἐκ τῆς Λευιτῶν φυλῆς. *Nam per* ἀρχὴν *intelligit ſingulos Magiſtratum gerentes, quibus ſingulis bini erant additi adſeſſores periti juris, quos Joſephus* ὑπηρέτας *vocat, quod eſt hebraice* שוטרים. *Septem ergo municipes loci erant Iudices, præterea Adſeſſores* XIV, *qui ex Levitis maxime ſumebantur. His ſupernumerarii videntur acceſſiſſe unus & alter.* Hoc demum *conjectare* eſt. Quod ſi ego ſimile quid tentasſem unquam, quam non frequenter *audax* atque *ineptus* homo dicendus? Sane neque ὑπηρέται hic poſſunt eſſe *adſeſſores*, neque ratio flagitat, ut ἀρχὴ hic vertatur per *ſingulos Adſeſſores*, neque id ſi fit, numerus XXIII. efficitur. Recte *Seldenus. Nodus manet, ſi quid video, ut ante inſolutus, ſi non inſolubilis.* Atqui verisſime *nodus* manet *inſolubilis*, niſi quis aperte & rotunde dicat, vel *Ioſephum* de ſui temporis frequentisſimis, familiarisſimis, ſibique exploratisſimis ri-

ritibus & conſtitutionibus differentem nos turpiſſime fallere, vel omnia illa, quæ *Scriptores Talmudici* in Codice *Sanhedrin* & paſſim alias nobis de *Synedriis Trium-Viralibus aut Viginti-Trium-Viralibus* aſſerunt, [quorum neque in Scriptura neque apud *Ioſephum* ulla mentio] eſſe falſiſſima & ex ſuo cerebro conficta. Utrum amplecti velis, elige. Sane mihi, cui Talmudiſtarum fides in plurimis argumentis omni die magis magisque ſuſpecta incipit eſſe, ut jam dudum fuit ante, in aſſeveratione ejuſmodi, qualis hæc eſt præſens, æquisſimum videtur tantum *Ioſepho* dare de ſuis temporis moribus loquenti, ut ipſi plus quam Talmudicis tribuamus fidei, niſi illum pro futilisſimo impoſtore velimus habere. Sed tanti momenti hoc poſtulatum eſt, ut ego quidem mea ſcriptione id potius ambiguum relinquere malim quam audacter definire. Hoc ſolum adjiciam, quod ad rem attinet præſentem, ſi *Ioſephi* aſſerto ſua conſtaret veritas, tum quidem optume nos monſtrare poſſe originem שבעה טובי עיר וגו׳ *ſeptem bonorum Civitatis.* Scilicet in *Captivitate* aut regionibus extra terram Canaan hoc putamus obtinuiſſe, ut, quoniam in iis non licebat Judices & Magiſtratus habere Politicos, ad formam & ſpeciem *Magiſtratus Civilis*, quondam in Canaan uſitati, inſtituerint *Presbyterium* ſive *Collegium Seniorum in Synagogis*, atque hinc *tribus* פרנסים *Paſtoribus Synagogæ* tot addiderint, quot quidem hunc *numerum Septenarium* poterant efficere. Cogita, Lector, de his diutius, ſi placet, & rem dictu non incongruam invenies. Atque ita vidimus abunde, quod hæc ſententia τῶν שבעה טובי העיר וגו׳

de

de ſeptem bonis Civitatis, ut Synagogæ Presbyteris, priorem noſtram non tantum nullo feriat pacto ſed & confirmet. Cæterum, quod hæ Synagogæ plures, aliæ pauciores *Gubernatores* habeant, id adeo eſt certum, ut ex *Itinerario R. Benjaminis Tudelenſis* omni fere pagina id conſtet. Sed εἰ θέλει ὁ κύριος, de eo etiam *Capite* ſequente.

Vindicata nunc noſtra de *pluribus Archiſynagogis* & ſpeciatim *tribus* numero *Archiſynagogis* ὑποθέσει, progrediamur ad alteram illam *Septem Lectorum* repetendam, quod verbo abſolvi poteſt, quoniam res hæc ita eſt explorata, ut hodieque etiam in uſu ſit. Non ita quidem, quod *ſeptem Lectores* ſint in Synagoga ſtati, ſed quod *ſeptem* evocentur ad Legem in Synagoga legendam, licet lectionem loco *ſeptem* horum vocatorum abſolvat *Synagogæ Miniſter*. Ad hoc autem thema noſtrum probabiliter conficiendum, has poſitiones diſtinctas in chartam conjeceramus. *Maimonidem* expreſſe asſerere, τοὺς בטלנים *Otioſos legi legendæ* fuisſe deſtinatos. *Statutum* fuisſe antiquisſimum, conſtanter obſervatum, *ſeptem* ex cætu evocari debere ad legendum. Vulgus Judæorum idoneum fuisſe & impar Lectioni huic peragendæ. Poſt tempora *Antiochi Epiphanis*, ubi Lingua Hebræa in deſuetudinem abierat, maximam partem populi, nobiliores etiam, Linguæ Hebrææ fuisſe rudes & ignaros. Atque hinc evincebamus videri neceſſarium, ut *ſeptem ſtati* deputati fuerint ex cætu Viri, quibus, nullis aliis ſe offerentibus, hæc lectio potuit demandari.

Singula hæc antequam invadit Vir Cl. prius mo-

net, *Lectionem* in *Cætu* Synagogico eſſe liberam, quod nos ipſi moveramus dubium & ſolveramus. Quemadmodum enim ex eo, quod omnibus rite exploratis apud nos licitum ſit *conciones* ex publico *ad populum* habere, nullus poteſt concludere, ſtatos nullos in Eccleſiis noſtris eſſe Oratores, ita ſane exinde, quod unicuique idoneo Viro licitum fuerit olim Legem publice in Synagoga legere, concludi non poteſt, certos non fuiſſe ad id ſpeciatim opus peragendum deputatos Viros. *Maimonidis* verò ſententiam non exiſtimat ad *Legem* in Synagogis publicè *legendam* pertinere. Privatim *lectam* vult Scripturam ſacram ab his *Otioſis* ad fallendum tempus, quod ex ipſius vel *Iarchii* potius ſuppoſitione quidem ſequitur, neque tamen id, quod nos volumus, convellit. Ubi enim obſecro, ubi de *Lectione Legis in Synagogâ* eſt mentio, unquam *Lectio Legis privata*, non *publica* intelligitur? Tituli omnes, qui de קריאת התורה *Lectione Legis* in Ritualibus occurrunt, id evincunt. Quid quod in *Colbo* cap: xx aſſeratur a tribus ad minimum *decem verſus* [עשרה פסוקים] legendos eſſe כנגד עשרה בטלנים של בית הכנסת *reſpectu decem Otioſorum Synagogæ?* Quid evidentius eo, quod eſt in *Piske Toſephoth*, ubi עשרה בטלנים *Decem Otioſi* dicuntur קורין בספר תורה *legentes in Libro Legis*. Et quorſum quæſo hunc ſignificatum hujus φεάσεως hic vitamus? Quorſum inquam? Si enim Vir Clariſſimus concedit, uti mox patebit, Iſraelitas etiam doctiſſimos non fuiſſe idoneos ad Lectionem hanc peragendam, ad eam non præparatos, quæ ratio eſt, quod non concedat, hos *De-*

Decem Otioſos, qui commodis Synagogæ erant conſecrati, quique expreſſe dicuntur *Legem in Synagoga legiſſe*, huic operi fuisſe deſtinatos, ſi nulli alii ſe proderent.

Cæterum ad id, quod ſtatuerim vulgus ineptum fuisſe ad Lectionem hanc peragendam, eamque ineptitudinem maxime invaluisſe poſt tempora Antiochi Epiphanis, reponit, in eo loco, in quo *decem* fuerunt *Otioſi* plures fuisſe alios, Legis legendæ ſatis peritos, quales Judices XXIII. hujusque Tribunalis *Candidati*. Dein *ludos literarios* fuisſe in Gente Judaica frequentes, adeoque illam ignorationem Linguæ Hebrææ tantam non fuisſe, quantam ego eam deſcripſi. Licet vero copioſa nobis heic detur occaſio probandi ſummam Linguæ & Legis eo tempore ignorantiam imperitiamque, quæ apud Judæos erat, quod ex exemplo Pontificis maximi, ſæpe numero legere neſcientis, alibi probavimus, nihil tamen nunc reſpondebimus aliud, quam quod ipſe nobis V. Cl. ſuggeſſit ex *Arba Turim Orach Chaiim* tit. CXXX. IX. הקורא הפרשה צריך לסדר אותה תחילה פעמים ושלוש ביני לבין עצמו כשהוא דר"ע שקראו אותו לתורה ולא רצה לעלות לפי שלא סדר אותה תחילה *Qui ſectionem aliquam lecturus eſt, eum hanc prius bis terve* (domi) *ſecum prælegiſſe oportet; exemplo R. Akivæ, quem cum aliquando ad Legem evocaſſent, aſcendere noluit, quoniam illam prius ſecum non repetierat.* Utique conſtat ex diſertisſimis his verbis, præſtantisſimos etiam Legis Doctores ſe exiſtimasſe ineptos ad peragendam Lectionem publicam, atque evocatos non auſos fuisſe in ſuggeſtum aſcen-

aſcendere. Si de *Akiva* hoc conſtet, quid de ordinariis ſtatuemus ſapientibus? Non ita ſane, ac ſi opiner, omnes modeſtiam *R. Akivæ* fuiſſe imitatos, atque nullos omnino ſapientes Viros, quibus hic delatus eſt honor, eum unquam accepiſſe, ſed ita ut concludendi me habere rationem autumem, neceſſarios in Synagoga legitime formata Viros fuiſſe, qui aliis non præparatis præſentibus ad hanc actionem ſacram celebrandam potuerunt vocari. Neque, quantum video, alia eſt ratio, cur hoc tempore ſolus Miniſter Synagogæ totam Lectionem peragat, cæteris *ſeptem* vocatis ſolum adſtantibus & quod legitur tacite repetentibus, niſi quia, cum ſtatos *Lectores* nullos habeant, ex ignorantia imperitiaque communi ſuæ gentis nunc non audent committere, ut qui ad id ſpeciatim paratus non eſt Legem in Synagogis publice legat. Neque deficiunt tamen nunc magis quam ante *ludi literarii* & *Academiæ*, in quibus vera Legis Lectio docetur.

Hypotheſibus noſtris, quod e re erat noſtra, defenſis, quibus tantum det quiſque, quantum ſibi placet, verbo dicamus, Virum Clariſſimum, poſtea de eo diſputantem, an hi ſive *Archiſynagogi* ſive *Lectores* ad numerum *Otioſorum* pertineant, eodem modo procedere, quo proceſſerat ante in argumentatione ſua contra *Ligtfootum*. Probat ſcilicet, hos homines primos & ultimos non fuiſſe in Synagogis, permiſſum iis fuiſſe laborare, iis nulla data eſſe ſtipendia, atque tum ſubinde, ubi neſcio quæ argumenta formaverat, nunquam a nobis propoſita, *majorem minoremque falſam* eſſe pronunciat, atque in his agendis

dis oppido deliciatur. Ubi vero ſuperius cum hoc pacto contra *Ligtfootum* argumentantem reperiebamus, indignabamur certe, quod tot incongruas ſuppoſitiones tanto conatu refelleret, quaſi ab ipſo creditas acceptaſque, cum tamen earum nullam Ligtfootus crediderit acceperitque unquam. Quando vero eundem contra me agendi modum inſtituit, nihil quidem aliud nunc ſupererit, quam Lectorem monere, nos tales ſuppoſitiones ex Otioſorum definitione petitas nullo pacto admittere. Si probare cupit, Archiſynagogos & Lectores non pertinuiſſe apud Veteres Judæos ad numerum *Otioſorum*, probet hæc duo. *Primo*, hos Viros non debuiſſe eſſe Literatos. *Secundo*, illos non proſpexiſſe negotiis Synagogæ, ſuiſque officiis in commodum Synagogæ non fuiſſe functos. Hæc probet, inquam, & ceſſet pro ſuo arbitrio quaſcunque nobis ſuppoſitiones impingere, iisque refutandis, quaſi rem ſeriam ageret, inhærere. Non decet id ſcriptorem cordatum.

Porro, quod ſcribat in hac diſſertatione, me *ſententiam ſæpiuſcule in hoc argumento mutaſſe*, id eo reſpicit, quod, cum initium facerem exercitationes meas conſcribendi, aliquantum *Grotii* errori de impari dignitate *Archiſynagogorum*, & *Ligtfooti* opinioni de *Miniſtro Synagogæ*, ut Epiſcopo Synagogæ, tribuerim, a qua ſententia creſcentibus omni die rationibus in contrarium, facile receſſi, qui veritati manus dare ſoleo. Atque id monueram Lectorem meum in Præfatione Libri. Cujuſmodi quando alius conquirit ad Tibi conflandam invidiam, tum puto, illum anguſtiam animi cauſæque ſuæ ſignificare om-

 nium

nium maxime, officio autem Viri ingenui minime ſatisfacere. Similis omnino indolis eſt, quod obſervet, me alicubi *Grotium* ſequutum ſcribere ממנה pro ממונה, licet alias fere ſemper ſcribere ſoleam ממונה. Sed non attendit Vir *Clariſſimus*, quod vocabulum hoc in Scriptura Sacra Veteris teſtamenti abſque ו ſcribatur ממנה, unde diſcat, *Grotium* bene ſic ſcripſiſſe. Ne mittamus etiam, quod verba אין בזה פגם כלל recte a nobis verſa non eſſe annotet per hæc: *Sed de hac re univerſalis deciſio non eſt*: verum ita vertenda velit; *In eo nihil vitii eſt*. Scire autem heic licet, vocem פגם *vitium* & *maculam* denotare, nos ſciviſſe, licet non ex *Lexicographis*, quia hactenus neque apud Judæos neque apud Chriſtianos (ne apud *Caſtellum* quidem) eam vocis ſignificationem offendimus. Collegeramus tamen illam ex Lectione libri contracti *Reſchith Chochma*, idque indicavimus in Archiſynag. cap. XII. Non diſplicet equidem Viri Cl. verſio, licet nobis hactenus de ea nihil magis conſtet, ac de noſtra.

CAP. XX.

Tituli varii dignitatum, quales illi Patriarcharum, Primatum, Majorum, Procerum, Archiſynagogorum, Patrum Synagogarum, Hiereorum, Archiereorum, Presbyterorum, Seniorum, *quemadmodum accipiendi ſint in* Legibus Romanis, *ad Judæos ſpectantibus, varie diſputatur, excuſſis* Petiti *aliorumque ſententiis. Forma etiam & ſpecies* Veteris Synagogæ, *alibi a nobis propoſita, ut illi ex Hebræorum præceptis convenientiſſima, vindicatur.*

QUod *Samuelis Petiti*, Clariſſimi laudatiſſimique Viri ſententiam *de Synagogæ Rectoribus* pauciſſimis tantum verbis attigerimus atque improbaverimus in priore noſtro ſcripto, eam ob rationem factum eſt, quia illâm adeo evidenter in Hebræorum Conſtitutiones incurrere percipiebamus, ut fruſtra laborem noſtrum illi diutius refutandæ nos inſumpturos crederemus. Superfuit nihilominus Viro Clariſſimo otium illi vindicandæ, ne crederemus, eſſe dogma ut ut clariſſimum, cui ille, ſi velit vires ſuas intendere, non poſſit contradicere & ſpecie aliqua rationis ſuccurrere. Fatetur equidem ſubinde, *Virum Præſtantiſſimum in explicandis nominibus*, quæ in Lege occurrebant, *omne punctum non tuliſſe, quædam minus feliciter eſſe aſſecutum, in interpretatione aliquid humani eſſe paſſum*, defendendus nihilominus *Petitus* erat vel potius defendendæ Leges Cor-

 po-

poris Juris Civilis erant, ex quibus *Petiti* errores erant nati, ne nos vel minimum dixiſſe videremur, quod e re erat. Intelliges igitur, Lector, brevibus *Petiti* inſtitutum, noſtram in illum cenſuram, &, quæ huc facere videntur, Viri Cl. exceptiones, cæteris omnibus a tergo relictis, quæ vel ad rem non pertinent vel extra ſcopum allata ſunt, qualia equidem perplurima ſunt.

Utiliſſimam rem facit *Samuel Petitus* Variarum Lectionum Lib. II. cap. X. quod Leges bene multas, quæ in Corpore Civilis Juris *Præfectos Academiarum* aut *Synagogarum* concernunt, in unum coegerit, atque ad titulos Principum Synagogæ atque Academiæ in iiſdem occurrentes explicandos animum ſuum applicarit, duo tamen erant, quæ heic judicabamus eſſe obſervanda. *Primo*, ex Legibus, ab Imperatoribus compoſitis, non poſſe accuratam Veteris Synagogæ ſpeciem erui. *Secundo*, *Samuelem Petitum* nomina in Legibus Romanorum obvia plæraque diſtinxiſſe, quæ unius erant communis ſignificationis, & tot propemodum in Synagogis diverſa concepiſſe officia, quot in Legibus diſtincta reperiebantur nomina.

Prius aſſertum probare inſtitueramus ex eo, quod in Leg. IV. Cod. Theodos. De *Iud. & Cæl. Hierei Archiſynagogis & Patribus Synagogarum* præponantur, cum tamen *Archiſynagogi*, *Patres Synagogarum*, & *Archierei hiereis* ſint priores. Quod noſtrum argumentum ex ipſis terminis adeo perſpicuum eſt, ut ratione alia opus non ſit ad id firmius adſtruendum. Sunt enim *Archiſynagogi* omnium ſenten-

tia

tia *Præfecti Synagogis*. Quis vero dubitet, quin *Præfectis Synagogæ* primus in Synagoga locus competat, ut *Præfectis Civitatis* primus in Civitate locus? Neque alia eſt ratio, cur *Epiphanius* in *notiſſimo illo Doctiſque paſſim laudato loco, qui eſt Hæres.* xxx. de *Ebionitis* §. 11. de *Ioſepho Apoſtolo* loquens *Archiſynagogos* præponat *Hiereis*, qui in *Lege Romanâ* poſtponuntur. Πολλὺς τ͂ κακῶν καταςαθέντων Ἀρχισυναγώγων καὶ ἱερέων καὶ Πρεσβυτέρων καὶ Ἀζανιτῶν, τ͂ παρ' αὐτοῖς Διακόνων ἑρμηνευομένων, ἢ ὑπηρετῶν καθαιρεῖν. *Multos improbos Archiſynagogos & Hiereos & & Presbyteros & Azanitas, qui Diaconos apud ipſos ſignificant, ſeu miniſtros deponens &c.* Et conatur nihilominus Vir Cl. aliquid ad incongruum hoc thema probandum producere. Scilicet locus erat in *Orach Chaim*; nobis non ignotus ſed *parum intellectus miſereque diſtortus & turbatus.* §. cxxxv. cxxxvi. כהן קורא בתורה ראשון אחריו לוי אחריו ישראל *Sacerdos primus legit poſt hunc Levita, poſt hunc vero Iſraelita.* Iſraelitæ vero hoc ordine. בשבת ויום טוב ויום הכפורים קורים אחר לוי תלמידי חכמים הממונים על הצבור ואחריהם ת"ח הראויים למנותם על הצבור וגו׳ *In Sabbatho, Feſto & die expiationis poſt Levitas legunt Viri Docti, qui præfecti ſunt Synagogæ: poſt hos Viri Docti, qui digni ſunt Synagogæ præfici gubernatores: tum filii Virorum Doctorum, quorum Patres Synagogæ præſunt: & demum* ראשי כנסיות *Capita Synagogæ, & univerſus populus.* Nos verba ת"ח הממונים על צבור tranſtuleramus *Diſcipuli Docti Præfectorum Synagogæ*, loco, quo V. Cl. *Viri Docti, qui præfecti ſunt Synagogæ.* Non negamus,

 illum

illum mentem ſuam curatius expreſſiſſe neque tamen putamus, nos tum aliud quid voluiſſe dicere, per verba: *Diſcipuli docti Præfectorum Synagogæ* quam hoc: *Diſcipuli docti ex numero Præfectorum Synagogæ.* Quod vero ת"ח per *Diſcipulum doctum* vertimus in eo Præſtantisſimos omnes Interpretes imitati ſumus, qui modo per *Virum Literatum*, modo *per diſcipulum ſapientem*, alio tempore per *diſcipulum Sapientum* hanc φωνὴν interpretantur. Extat illius explicatio apud *Maimonidem*, ſed operæ non eſt pretium heic prolixius in ſignificationem vocis divagari. Ubi autem τὸ ת"ח iterum in textu repetebatur, verteramus id per *Filios Sapientes*. Atque id Viro Docto crediderim viſum eſſe inſolens. Sed inſpiciat is *Maimonidis* Tractatus, cui titulus *Talmud Tora*, caput. VI, & videat, φράσεις בני חכמים *Filii Sapientum* & תלמידי חכמים *Diſcipuli Sapientum* tantundum valere. Ideone verò dici debuit locus a me *diſtortus*, *turbatus* & *parum intellectus?* Verum videamus nos, an Vir Cl. qui voces Syllabasque hujus loci bene numeraſſe videtur, verum illius ſenſum asſequutus ſit; & ſententiam, non literas hujus teſtimonii intellexerit. Voluit ſcilicet, ut vidimus, ex hac ſententia concludere, *Sacerdotes* in Synagogis *primæ dignitatis eſſe* Perſonas, ipſiſque Synagogæ Principibus Majores. Sed non attendit Vir Cl. ad rationem, cur *Sacerdotibus* & *Levitis* in Synagogis primus deſtinetur in legendo locus. Conſtat ex Sacro Codice Veteris Teſtamenti, *Sacerdotes* & *Levitas* a Deo fuisſe quondam ad id ſpeciatim deſignatos, ut Legem legerent atque docerent, eoque

in

in munere perſeveraſſe uſque ad Templi deſtructionem. Hinc autem unice petenda origo ritus, quod *Sacerdotibus* & *Levitis* primæ concedantur legendi in Synagogâ vices. An inde jam concludas, *Sacerdotes* & *Levitas* in Synagoga *Archiſynagogis* eſſe majores? Sacerdotibus & Levitis ex vetere prærogativa conceduntur in Synagogis primæ in legendo vices, ergo illi *Archiſynagogis* ſunt majores? Sic magnam feceris his ſacrificulis gratiam, qui cum in gente ſua ordinario cum egeſtate extrema certant, nunc unius conſequentiæ valore in ſummam evehuntur dignitatem, & omnium honoratiſſimi in Synagogis Viri conſtituuntur. Sed ne ultra quam par eſt *Sacerdotibus* & *Levitis* videamur eſſe infenſi, concedimus Viro Cl. *Sacerdotem* & *Levitam* cæteris paribus *Iſraelitâ* habitum eſſe nobiliorem. Obſerventur verba quæ ſunt in Talmude Hieroſ. Codice *Horaioth* cap. III. §. IX. הכהן קודם ללוי לוי לישראל ישראל לממזר ממזר לנתין נתין לגר וגר לעבד המשורר אימתי בזמן שכולן שוה אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ ממזר תלמיד חחם קודם לכהן גדול עם הארץ *Sacerdos præcedit Levitam, Levita Iſraelitam, Iſraelita Nothum, Nothus Nethinæum, Nethinæus Proſelytum, Proſelytus ſervum manumiſſum. Quo caſu hæc dicuntur? Eh, inquam, quo omnes ſunt pares, verum ſi Nothus ſit Vir Doctus & Sacerdos maximus de vulgo* (non eruditus) *ſpurius ille Doctus præcedit Sacerdotem Magnum de vulgo.* Ad hunc locum hæc extant in *Gemarâ*. Fol. 48. col. II. חכם קודם למלך מלך קודם לכהן גדול כהן גדול קודם לנביא נביא קודם למשוח מלחמה משוח

משוח מלחמה קודם לראש משמר ראש משמר קודם לבית אב בית אב קודם למרכל והמרכל קודם לגיזבר גיזבר קודם לכהן הדיוט כהן הדיוט קודם ללוי לוי לישראל וגו' *Sapiens præferendus eſt Regi. Rex Summo Pontifici. Summus Pontifex Prophetæ. Propheta uncto ad Bellum. Unctus ad bellum* (Sacerdos) *Præfecto Ephemeriæ. Præfectus Ephemeriæ Capiti familiæ. Caput familiæ Camerario. Camerarius Thezaurario* (vide de his vocibus cap. v. *Schekalim*) *Thezaurarius Sacerdoti privato. Sacerdos privatus Levitæ: levita Iſraelitæ*, ac ita porro. Extat idem in *Talmude Babyl.* cap. III. fol. XIII. col. I. Contenduntur in hoc textu dignitates & honores tam officiorum quam Perſonarum reſpectu. *Sacerdos* major erat & nobilior *Iſraelitâ*, ſi conſiderentur ambo ut pares, quæ conditio exerte in textu exprimitur. Alias, ſi quis *Iſraelitarum* vel *Rex* vel *Propheta* erat vel alia aliqua dignitate excellebat, tum dubium non eſt, quin *Iſraelita* ſit *Sacerdote* major. Declarem hoc negotium evidenti exemplo: Nobilis apud nos inter Cives vulgari cive major eſt, major etiam ſæpe eſt illius dignitas dignitate ſingulorum, qui Civitatis, in qua degit, Magiſtratum conficiunt. Idem tamen ille, in quantum Magiſtratui illi ut Civis ſubjectus eſt, iis ſemper eſt inferior, ac proinde inepte ageret, qui recenſiturus ordine varios Civitatis Magiſtratus, *Nobiles*, qui Cives ſunt, Magiſtratibus præponeret eoſque primo collocaret loco. Eodem plane modo res ſe in Eccleſiis noſtris habet. Eccleſiarum variæ ſunt partes, nobiles, ignobiles, divites, pauperes, Senatores, Conſules, Cives variæ admodum

digni-

dignitatis & conſtitutionis, inter quas proinde tales etiam comparent, quæ ſingulis, Presbyterium Eccleſiæ conficientibus, majores ſunt. Ecquis vero mortalium vel literas mittendo vel decretum formando vel edictum pronunciando de Eccleſia, non primo collocet loco illius Miniſtrum & Presbyteros, qui in Eccleſia ordine primas tenent, licet inter membra Eccleſiæ, ipſis honoratiora vel nativitatis vel honorum ergo, occurrant? Eodem autem pacto res ſe habet in Synagogis. Sunt inter eos, qui Synagogam frequentant, Sacerdotes, Levitæ, Iſraelitæ. Sacerdotes nobiliores habentur Iſraelitis, atque ſic etiam Levitæ. Quando tamen in Synagoga ſunt, ubi Præfecti Synagogæ primas tenent, nullus dubitare debet, quin Sacerdotes & Levitæ Præfectis Synagogæ ſint minores. Quod autem *Sacerdotes* & *Levitæ* prius legant, quam Iſraelitæ, hoc equidem ante diximus ſingulare quid eſſe πρεσβεῖον, quod his hominibus conceſſum, primum quidem, quia præſumitur eos in patria Lege eſſe exercitatiſſimos, dein vero, quia quondam a Deo ad hoc opus ſpeciatim fuerunt deſignati. Sed & hoc adjiciamus, hunc ordinem ita conſtanter non fuiſſe obſervatum, ut non aliquando ſit turbatus, ubi inſignior aliquis *Doctor* & Vir ſapientiæ ſtudio clariſſimus præſto erat. Probatum id a nobis eſt ex *Colbo* in *Archiſyn.* cap. VII. Quid vero? An dices, hunc etiam ſapientem illuſtriorem extra ordinem Synagogam ingreſſum majorem tamen eſſe Synagogæ illius Præfectis? Quin in ipſo illo textu Codicis *Horaioth*, cujus partem modo allegabamus, חכם *Sapiens* dicitur eſſe illuſtrior *Rege*. Additur poſtea ad

explicationem. חכם קודם למלך חכם שמת אין לנו כיוצא בו מלך שמת כל ישראל ראויין למלכות *Sapiens antecedit Regem. Sapiens, quandocunque moritur, nullum poſt ſe relinquit ſibi ſimilem: Rex vero, quando diem ſuum obit, plurimos, quia omnes Iſraelitæ idonei ſunt ad Regnum.* Apud *Maimonidem* idem reperitur Hilchoth *Talmud Tora.* cap. III. בשלושה כתרים נכתר ישראל כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות-כתר תורה גדול משניהם אמרו חכמים ממזר תלמיד חכם חשוב מכהן גדול עם הארץ וגו׳ *Tribus coronis coronati ſunt Iſraelitæ. Corona Legis, Corona Sacerdotii & coronâ Regni -- Corona autem Legis cæteris binis præſtat. Sapientes aiunt: Vir Doctus Nothus pluris æſtimandus eſt, quam Sacerdos maximus non eruditus.* Bene habet hoc dictum. Æque expresſis verbis in textu *Horaioth* dicitur, *Sapientem* eſſe majorem *Rege*, quam *Sacerdotem* eſſe majorem *Iſraelitâ*. Concludas nunc eadem vi & conſequentia, Sapientibus Doctisque Viris primas deberi in Republica & Synagoga partes, priores etiam iis Sacerdotum & Regum, & videbis, quæ efficacia ſit argumenti, pro *Sacerdotibus* contra nos prolati. Sed aliud etiam volo. In Edicto *Conſtantini*, ad quod nos alluſimus, primo numerantur loco *Hierei*, (ἱερεῖς) *Sacerdotes* ſequuntur *Archiſynagogi*, & *Patres Synagogarum*, hoc eſt, Presbyteri. At vero in textu ex *Orach Chaiim* producto, in legendo præcedunt כהנים *Sacerdotes*, ſequuntur ממונים על הצבור. *Præfecti Synagogæ*, per quos Vir Cl. *Presbyteros* intelligit, & poſtea ראשי כנסיות *Capita Synagogæ* ἀρχισυνάγωγοι. Ergo hinc conſequitur ἀρχισυναγώγους eſſe in Synagogâ mi-

minores *Præfectis Synagogæ*, cujus tamen contrarium V. Cl. diſertis verbis ſuſtinet. Quam παραλληλίαν non poſſumus, quin hoc ſequente ſchemate exhibeamus, ut nunc ſaltem oculis ſuis credant, qui hactenus hæc in Codice ut ſibi convenientia intuiti ſunt.

Orach Chaiim tit. CXXXVI.	Lex IV. Cod. Theod. de Jud. & Cæl.	Vera nominum comparatio ad literam.
כהן	Hierei	כהן
הממונים על הצבור	Archiſynagogi	ראשי כנסיות
ראשי כנסיות	Patres Synagogarum	ממונים על הצבור

Viden', quæ in *Codice* hoc ordine occurrebant: *Hierei*, *Archiſynagogi* & *Patres Synagogarum*, in *Orach Chaiim* hoc ordine obvenire: *Hierei*, *Patres Synagogarum*, *Archiſynagogi*. Uter erravit, Imperator *Conſtantinus* an vero *R. Jacob Ben Aſcher?* Poſteriorem erraſſe non dices, quia *miraculo* hoc ſimile videri deberet ex V. Cl. ſententia, quod homo Judæus, in patriis ritibus exercitatus, in iis exponendis erret. Erravit ergo Imperator *Conſtantinus*, quod ſimilius vero eſt. Animadvertimus equidem, ſed non abſque indignatione, Virum Cl. in Schemate convenientiæ horum nominum nobis exhibito

ראשי כנסיות contuliſſe cum *Patribus Synagogarum* & τὰς ממונים על הצבור cum *Archiſynagogis*, ſed id mox excutiemus, oſtendemuſque omnibus V. Cl. Hypotheſibus eſſe contrarium. Stat igitur hactenus, bene a nobis eſſe monitum, *Archiſynagogos* & *Patres Synagogarum Hiereis* eſſe majores, quod nobis vindicandum nunc incumbebat.

Secundum noſtrum aſſertum hoc erat, quod *Samuel Petitus* nomina, in Legibus ſæpe unum idemque ſignificantia, pro diſtinctis dignitatum titulis acceperit, & tot pene numerarit in Synagoga munia, quot tituli in Legibus reperiebantur. Licet vero in hoc quidem capite Virum Cl. habeamus faciliorem, quippe qui errores *Petiti* non ubique diſſimulat, id tamen agit pro omni ſua facultate, ut *Petitum* defendat, quantum poteſt. Quam feliciter, noſtrum nunc erit examinare. Sententia noſtra hæc erat. *Judicamus igitur, Iuris Romani Antiſtites per voces* Primatum, Majorum, Seniorum, Archiſynagogorum, Archiereorum, Hiereorum, Patrum Synagogarum, Presbyterorum, *in genere intellexiſſe Magiſtratus Iudæorum, ſive Politicam ſive Eccleſiaſticam rem moderantes in Civitate peregrina, quæ nomina ſumma apud illam gentem officia vel nunc ſignificabant, vel Veteribus Iudæis ſignificaſſe compererant*. Sic etiamnum exiſtimo, & palam fiet, nihil a me dictum eſſe, quod non ſit veriſſimum.

Primum vero, quod Diſſ. II. cap. IV. monet, eſt de *Patriarchis*, quos ait convenire cum ראש גלות *Aichmalotarchis*, Principibus Judæorum in Captivitate. Hoc idem a *Petito* dictum, & nobis veriſſimum

mum habetur, nullo loco a nobis negatum. Nos de *dignitatum* titulis loquimur, qui ad *Synagogam* pertinent, in *quâ Patriarchis nullum locum fuiſſe* V. Cl. aſſeverat. §. XXVI. Nos ita potius, quod *Patriarchæ* ad ordinaria Synagogæ membra non ſint redigendi. Neque enim dubitamus, quin certiſſimum fuerit, *Patriarchas* Synagogarum loci illius, in quo habitabant, fuiſſe *Principes*, adeo ut iis in Synagoga locus fuerit honoratiſſimus. Non prætermittemus vero; quod V. Cl. de *Principibus* hiſce diſſerens, *illum, qui in Babyloniâ erat*, appellari dixerit ראש הגלות *Aichmalotarcham, qui in Palæſtina*, נשיא *Principem.* Cave ita hæc accipias, Lector, quaſi ſolus *Princeps Judæorum* in terra Canaan vocatus fuiſſet /נשיא/ cum revera hic titulus utrique fuerit communis. Sic eſt in *Epiſtola R. Abrahami*, Filii Maimonidis, ad *R. Joſephum*, Gerſomi Filium. מי שהוא ממונה להיות ראש גולת בבבל נשיא קרינן ומי שהיא ראש ישיבה בארץ ישראל נשיא קרינן ליה וגו׳ *Quicunque conſtitutus eſt, ut ſit Aechmalotarcha Babyloniæ, Principem eum vocamus: & quisquis Rector eſt Academiæ in terra Iſraelis, Principem eum vocamus &c.* Locus excerptus eſt a Clariſſimo *Altingio*, in libro exquiſitæ eruditionis, qui *Schilo* dicitur, lib. I. cap. XIX. Idem conſtat ex Libro *Scheveth Juda*, in quo ritus inaugurationis hujus Principis deſcribitur. Ibi ſignate. והוא נקרא נשיא ונקרא ראש הגולה *Ille vero vocatur Princeps & Caput exilii.* Hoc ὡς ἐν παρόδῳ.

Poſt *Patriarchas* ſequuntur PRIMATES, de quibus prolixe *Petitus.* Atque hic primus erat titulus,

lus, quem affirmavimus generalem eſſe, & Magiſtratibus Judæorum quivuſvis ſive Politicam ſive Eccleſiaſticam rem curantibus competere. Quod cum in proclici eſſet ex collatione Legum a *Petito* adductarum probare, vidimus, Virum Cl. hoc labore nos liberaſſe, qui ad hunc modum ipſe diſſerit. *Unde illud primum conſtare arbitramur, titulum* Primatum *generalem eſſe, & tam* Presbyteros *quam* Archiſynagogos *deſignare, cum utrique Synagogis ſoleant præeſſe, eaſque moderari. &c.*

Poſt *Primates* ordine proximo, ut generalem titulum *Præfectorum Synagogæ*, poſueram MAJORES. Sed & hoc concedit Vir Cl. §. XXXI. eos interpretando de *Presbyteris* & *Senioribus Synagogæ*. De titulo autem PROCERUM ſimiliter judicat illum *generalem* eſſe. §. XVIII. Reſtant nomina *Seniorum*, *Archiſynagogorum*, *Archiereorum*, *Hiereorum*, *Patrum Synagogarum*, *Presbyterorum*, quæ ego itidem aſſerueram communia eſſe *Præfectorum* Synagogæ in Romanis legibus epitheta. Vir Cl. ita de iis exiſtimat, quod nomina *Seniorum*, *Patrum Synagogarum*, *Presbyterorum* unum idemque officium deſignent, reſpondeantque *Synagogæ Presbyteris*, quod *Archiſynagogi* nomen *Præfecto Synagogæ*, qui ראש הכנסת dici ſolet, competat, quodque *Hierei* nomen proprium ſit *Sacerdotibus*, hodieque in Synagoga reliquis. Culpa igitur a nobis commiſſa hæc eſt, quod *Archiſynagogos* & *Presbyteros* confuderimus, quos in Lege diſtinctos eſſe Vir Cl. contendit. Atque hæc una eademque diſputatio eſt, quam in antecedentibus movimus. Quomodo vero? An non atten-

tendit V. Cl. in ipſis *Legibus*, a *Petito* & a ſe allegatis, totidem verbis id tradi, quod *Archiſynagogi* & *Presbyteri* unius dignitatis & officii homines ſint. Sic ſcriptum eſt in Leg. XIV. Cod. d. l. *Superſtitionis indignæ eſt, ut* ARCHISYNAGOGI SIVE PRESBYTERI JUDÆORUM &c. An non totidem verbis hic ſignificant *Imperatores*, quod per *Archiſynagogos* & *Presbyteros* unam eandemque rem intelligant? Sed quid clarius etiam Leg. XV. ejuſdem Tituli. *Si qua inter Chriſtianos & Judæos ſit contentio: non a SENIORIBUS Judæorum, ſed ab ordinariis Judicibus dirimantur.* Nonne *Seniores* Judæorum iidem omnino illi ſunt, qui alibi dicuntur *Archiſynagogi*, *Presbyteri*, *Majores*, *Proceres*, *Primates*? Quod ſi verum, ut veriſſimum, nonne conſtat Imperatores non diſtinxiſſe ſolicite *Seniores* ab *Archiſynagogis*, ſed eas voces abſque diſcrimine, ut obviæ erant, in Legibus uſurpaſſe ad exprimendos in genere quoſcunque Judæorum Magiſtratus? Jungas his aliam *Legem*, quæ eſt in *Novellâ* CXLVI. item a *Petito* allegatam. *Ut hac data a nobis licentia, neque damnis aliquibus ſubjiciantur, qui Græcam vocem & alias tradunt, neque ab alio quovis prohibeantur. Neque licentiam habebunt hi, qui ab eis majores omnibus* Archiperecitæ aut *Presbyteri*, *forſitan vel* Magiſtri *appellantur, perinoeis aut anathematiſmis illos prohibere.* Quid hæc ſibi volunt verba, *Archiperecitæ* aut *Presbyteri*? Nonne heic digitus intenditur in *Archiſynagogos Judæorum*? Sed, quid & hoc ſibi vult: *Forſitan & Magiſtri.* Certe, quid evidentius, quam Imperatores titulorum illorum

rum differentiam, ſi qua erat, minime intellexiſſe, ac proinde, quæ obvia ipſis erant nomina, promiſcue uſurpaſſe.

Quando autem porro Vir Cl. fatetur, *Patres Synagogarum* eſſe *Presbyteros*, tum neceſſe etiam eſt fateatur, *Patres Synagogarum* eſſe *Archiſynagogos*, quia nunc evictum a nobis eſt ex mente Imperatorum, *Presbyteros* eoſdem eſſe cum *Archiſynagogis*. Sed quid hic ita parcus eſt Vir Cl.? Qui modo titulos in legibus occurrentes omnes cum titulis nominibuſque dignitatum in Synagogâ obviis volebat quam accuratiſſime conferre, cur non explicat nobis titulum *Patrum Synagogarum?* Terruerunt illum, opinor, *Petiti* veſtigia, qui, ubi hoc nomen tentavit exponere, non leviter hallucinatus eſt. *Hunc Patrem Synagogæ* (verba ſunt Petiti) *putamus primum fuiſſe, ſi ab Archiſynagogo diſcedas, cujus erat vicarius: Hujus rei conjecturam facimus e cæteris Judæorum inſtitutis: Nam in magno Synedrio Hieroſolymitano* τῶν LXXI. *erat* אב בית דין *alter a* נשיא / *ut conſtat e jure Talmudiſtarum. Pari ratione exiſtimamus Patres Synagogarum primos eſſe ab Archiſynagogis.* Ab his tum poſtea diſtinguit *Presbyteros*, quam Synagogæ formam audacter pronunciamus, ut pronunciauimus olim, nullibi niſi in animo Clariſſimi *Petiti* extitiſſe. Præteriit vero Vir Clariſ. hoc nomen ſicco pede, in quo conferendo cum titulis, in Synagoga uſurpatis, ingenio ſuo maxime debebat fuiſſe uſus. Ego igitur dicam mihi viſum fuiſſe aliquando, titulum *Patris Synagogæ* convenire cum illo, nunc apud ipſos uſu receptiſſimo, אב בית דין *Patris Domus Judicii*

dicii vel *Patris Synedrii.* Capitur autem titulus אב בית דין *Patris domus Iudicii* hodieque ab ipſis eodem pene ſignificatu, quo ille ראש הכנסת *Principis Synagogæ* pro *Rectore* ſc. *Academiæ* & *Doctore publico*, in Patriis ſcitis verſatiſſimo. Sic frequenter habes: אב בית דין וריש מתיבתה בקהלה קדושה *Pater domus Iudicii & Caput Academiæ in Sancta Eccleſia &c.* Item: אב בית דין דקהילה קדושה *Pater domus Judicii Sanctæ Eccleſiæ.* Hos vero in *Legibus* Patres Synagogarum dici, non eſt quod dubitemus. Non ita ſane ac ſi *ſecundi* eſſent ab *Archiſynagogo*, ut Doctiſſimus *Petitus* contendebat, quia ejusmodi *Patres Synagogarum* Judæis ſunt ignoti, ſed quia juris Patrii periti ſunt, & Synedrium vetus in Captivitate quali quali modo repræſentantes, quantum licet de *mundo* & *immundo*, *licito* & *illicito* ſententiam ferunt. Perinde autem mihi eſt in hac expoſitione admiſſa, an קהילה קדושה hic reſpicere putes ad vocem *Synagogæ* an vero φρέαν בית דין/ quæ alias *Synedrium* vertitur. Quid vero, an *Synagoga* ſignificabit *Synedrium?* Omnino ſane, quoniam ea latitudo ſignificationis vocis Græcæ συναγωγῆς eſt, ut *Conventum* qua *Politicum*, qua *Eccleſiaſticum* notet. Docuimus id jam in prioribus noſtris *Obſervationibus*, monente *Grotio*, atque repetiit etiam Vir Cl. Diſſ. I. §. LXXIII. *Non difficile eſt*, ait, *exiſtimare vel collegia ipſa Judicum vel forte loca Iudicii aliquando* כנסת *Synagogam eſſe appellata.* Recte dicit, *collegia ipſa judicum.* Quod vero addit *locum judicii* dictum fuiſſe כנסת/ hoc dextre accipiendum eſt. כנסת vix unquam *locum* notat, quocunque etiam

 modo

modo ſumatur, niſi ſubintellecta voce בית. Adverti quidem *Benjaminem Tudelenſem* in *Itinerario* p. 75. כניסה ſimpliciter accipere pro *Synagogæ Ædibus.* וכניסה גדולה של ראש הגולה מבנין עמודי שיש וגו' *Et Synagoga Magna Capitis Exulum conſtructa columnis marmoreis &c.* atque idem me memini obſervaſſe aliquotiens fieri in Libello, qui de *Hebræorum Cippis* agit, luci publicæ dato a Præſtantiſſimo *Hottingero.* Tenendum tamen ſemper eſt, quod Voces כנסת/ כניסה/ קהל/ עדה ipſum *cætum* denotent, neque ad alios ſignificatus temere flectendæ ſint. Inter voces כנסת & בית הכנסת' tantum differentiæ eſt, quantum apud nos inter voces **Gemeynte** & **Kerck.** *Eccleſia* & *Templum.* Si Græcum συναγωγὴ pro *loco* etiam in Scriptura N. T. reperiatur, quod fieri omnino putamus, ſemper tamen ſubintelligendum eſt τὸ οἶκος. Cæterum, quando conceditur, *Patrem Synagogæ* eſſe אב בית דין/ quod concedendum eſſe opinor ob ſummam, quæ in collatione apparet, convenientiam, tum ſimul erit evictum, *Patres Synagogæ* non ſignificare *Presbyteros*, ut Vir Cl. contendit, diverſo ab *Archiſynagogis* ſignificatu, ſed ipſos *Archiſynagogos* & *Academiæ* atque *Eccleſiæ Rectores*, ac proinde patet, Virum Cl. æque ac *Petitum* in hoc nomine exponendo erraſſe. Quod Doctores apud Judæos אבות *Patres* dicantur, hoc non exiſtimavimus huc pertinere.

Progredimur ad *Hiereos*, quod idem vocabulum a Legum Conditoribus generatim acceptum eſſe nobis perſuaſimus. Non ita vero quaſi vel ignoraverimus unquam eſſe in Synagogis *Sacerdotes*, *Aarone*

pro-

prognatos ſuperſtites, quippe quod nobis exploratiſſimum erat, quorumque mentionem alibi plus ſemel fecimus, ſed quia exiſtimabamus, in ipſa hac Lege rationes eſſe ſatis ponderoſas, quæ evincebant, non poſſe *Hiereos* heic accipi pro *Sacerdotibus* in Synagoga aliquando præſentibus. *Prima* eſt, quia videbamus, *Hiereos* hic præponi *Archiſynagogis*. Ratio eſt nulla, ut ante viſum, quod *Hierei* præponantur *Archiſynagogis*, niſi quia titulus ille hoc loco ut communis Nobiliorum Procerumque Judæorum accipitur. *Secunda* eſt, quoniam Reſcriptum hoc Imperatoris *Conſtantini* ad eos pertinet, qui officiis in Synagogis funguntur, vel, *qui Synagogis deſerviunt*, ut verba habent Legis. Oportet igitur, ut *Hierei* hic intelligantur tales, quibus cura Synagogæ ſimul commiſſa eſt, quique illius commodis intenti cum aliis ſunt. Atque ita ſe res habet. Quia Sacerdotes habiti ſunt in gente ſua juris patrii callentiſſimi, quia inſuper actio aliqua in Synagogis præſtanda (quæ נשיאות כפים *ſublatio manuum*, Benedictio publica) requirebat *Sacerdotem*, hinc *Sacerdotes* ſæpe numero vel *Rectores Academiarum* vel, quod magis in uſu erat, *Miniſtri Synagogæ* creabantur, unde in *Colbo* illa ſæpe conditio occurrit, alibi σὺν Θεῷ notanda: *Si Miniſter Synagogæ ſit ſacerdos*, vel, *ſi Miniſter Synagogæ non ſit ſacerdos &c.* Hanc rationem eſſe exiſtimem, cur *Conſtantinus* Imperator ad Synagogæ quoscunque Præfectos ſcripturus *Hiereos* ſimul expreſſerit. Atque in eo non habemus nobis contrarium *Samuelem Petitum* ipſum, qui p. 167. ſic ſcribit: *MAGISTRI nobis iidem eſſe videntur, qui HIEREI,*

in Codice appellantur, erantque didaſcali & in Synagogis Legem prælegebant atque interpretabantur. In eo tamen non leviter errat *Petitus*, quod hos *Hiereos* de gente Sacerdotali non prognatos putet. p. 162. *Hierei autem atque Archierei*, ait, *appellabantur, non quod de Sacerdotum gente eſſent, ſed quia, quod olim fuerat Sacerdotum munus, quandiu res Judæorum ſteterunt, in inſtituendo populo Hierei iſti præſtabant & Legem in Synagogis legebant atque interpretabantur.* Male. Sacerdotes jactant ſe gente Sacerdotali eſſe prognatos, ſed in Legibus ita ſtricte accipi, eſt quod negemus ob rationes ante prolatas.

Idem vero, quod de *Hiereis*, affirmaveramus de *Archiereis.* Eorum vero in Legibus allegatis a *Petito* nulla mentio, dubito an unquam in Corpore Juris Civilis. Verbum tamen extat hac ſignificatione apud *Ælium Lampridium* in *Alexandro Severo* cap. XXVIII. Verba illius hæc ſunt de Alexandro. *Volebat videri de Romanorum gente originem trahere, quia eum pudebat* Syrum *dici: maxime quod quodam Tempore feſto, ut ſolent, Antiochenſes, Ægyptii, Alexandrini, laceſſiverant eum convitiolis, Syrum* Archiſynagogum *eum vocantes &* Archierea. Quod vero vocabulum *Archiereus* hic idem ſit, quod *Archiſynagogus*, id ex prima verborum conſideratione eſt clarum. Quid enim? An hoc voluerunt dicere Ægyptii, eſſe Alexandrum ſummum apud Judæos Pontificem? Minime vero. Id voluerunt dicere, eſſe illum natione Syrum, e media quaſi gente Judæa ortum, quæ Syriam atque Ægyptum magnam partem occupaverat, adeo quidem, ut qui in iis partibus Imperii

rii Romani natus erat, per jocum potuerit confundi cum iis, qui κτ' σάρκα Ιȣδαῖοι erant, & frequentiſſimi in illis regionibus habitabant, ſaltem dubiæ haberi originis & nativitatis. Quoniam vero *Alexander* Imperator erat Romanæ militiæ, hinc exiſtimarunt, non convenire, ut cum aliis in Gente Judæa quam nobiliſſimis illius gentis Præfectis compararetur, quos quia *Archiſynagogos* & *Archiereos* eſſe intellexerant, hinc *Alexandrum* cum *Archiſynagogo* & *Archiereo* contulerunt. Ex quibus evidens eſt, *Archierei* titulum heic valde generalem eſſe, quod noſtrum de hoc titulo fuit aſſertum verisſimum. Hoc autem mirari vehementer ſubit, quo modo Vir Cl. auſus fuerit titulum *Archiereorum*, qui in Legibus, quod ſcio, nuſpiam reperitur, per emendationem audacisſimam in Corpus Juris intrudere. Operæ pretium erit intelligere, quem admodum hæc res ſe habeat. In Lege XIII. Ch. Th. h. t. ita ſcriptum eſt. *Judæi ſint obſtricti cærimoniis ſuis, nos interea in conſervandis privilegiis eorum Veteres imitemur, quorum Sanctionibus definitum eſt, ut privilegia his, qui illuſtrium PATRIARCHARUM ditione ſubjecti ſunt ARCHISYNAGOGIS PATRIARCHISQUE ac PRESBYTERIS, cæteriſque qui in ejus Religionis Sacramento verſantur.* Vides in hac conſtitutione *Patriarchis* ſubjici *Archiſynagogos*, *Patriarchas* ac *Presbyteros*, quod inconvenientius videtur. Quid enim hoc eſt, *Patriarchæ* ſubjecti ſunt *Patriarchis?* Samuel Petitus in necesſitate hujus legis exponendæ conſtitutus pro *Patriarchis* legendum eſſe conjecit: *Patri, Hiereis*. Vir autem inter nos

Doctus, ne ἀσύμβολος esſet, reprobata *Petiti* conjectura, pro *Patriarchis* legendum cenſuit *Hiereisque*, vel potius, *Archiereis*, unde in Schemate convenientiæ horum nominum: *ARCHIEREIS, ex noſtra emendatione.* Bonum factum. Si hoc eſt *Leges emendare*, voces integras certæ ſignificationis tollere, aliasque ſignificationis & ſoni valde differentis illis pro tuo arbitrio ſubſtituere, tum dicam me hodie brevisſimam facillimamque mihi comparasſe artem difficultates omnes in omni ſcientia ſolvendi. Quod exercitati ac ſubtilis ingenii Viri ſæpe numero ex veroſimili conjectura, circumſtantiis omnibus eo ducentibus, per literæ ſyllabæque mutationem lucem difficillimis textibus faciant, eſt, quod omnes boni atque æqui Viri laudent probentque; quod vero quivis alii, in alia plane diſciplina verſantes, ad difficultatem obviam nomina ex textu integra tollant, iiſque alia tam ſono quam ſignificatu valde disſimilia ſubſtituant, id temerarium factum judico, quod in ſummum rei literariæ incommodum toleratur. Sed hoc addam, quod ſi aliam quamvis vocem Vir Cl. hic ſubſtituisſet, voci *Patriarcharum*, *Procerum* puta, *Primatum* &c. non potuisſet infelicius divinasſe, quam heic egit. Nomen enim *Archiereorum* neque in Corpore Juris (quod ſciam) uſpiam reperitur, neque *Archierei* reperiuntur in *Synagogis*, & auſus nihilominus eſt V. Cl. hoc nomen *Archiereorum* illi *Patriarcharum* ſubſtituere, utrumque autem, poſterius maxime, heic erat necesſarium. Quando enim hoc agunt Doctisſimi quidam Viri, ut textum aliquem male affectum emendent, operam dant, ut tales vo-

ces

ces textui inſinuent, quæ Scriptori familiares ſunt, ſublatis illis, quarum incerta & dubia ſignificatio eſt. Sed heic contrarium accidit. Tollitur ex textu vox certa & nota, ſubſtituitur incognita & dubia, Scriptoribus nunquam uſurpata, ſemel forte alibi inventa. Sed quod majus eſt, non reperiuntur in ulla Synagoga *Archierei*, hoc eſt, Sacerdotum Principes. In Templo plurimi erant, hoc nomine olim gaviſi, in Synagogis nulli. Petitus equidem exiſtimavit eſſe in Synagoga *Archiereum* cæterorum *Sacerdotum Principem*, ſed falſus eſt. V. Cl. autem, quod maxime opus fuiſſet, ad nomen *Archiereorum* exponendum nihil omnino adjungit. Atque ita apparet, quam ſit hæc emendatio Legum non temeraria modo ſed omni parte incongrua & inutilis. Sed tanti erat, poſſe monſtrare, Imperatores Romanos nunquam niſi accuratiſſime de officiis Synagogæ in Legibus ſuis diſſeruiſſe! Sic itaque, ni fallor, abunde eſt evictum, titulos *Procerum*, *Primatum*, *Archiſynagogorum*, *Hiereorum*, *Patrum Synagogarum*, *Seniorum*, *Archiereorum*, etiam generales & communes eſſe in Legibus, eoſque omnes per eos deſignari; qui vel Academicam vel Eccleſiaſticam rem apud Judæos in exilio ſuo agunt, quod noſtrum erat aſſertum. Sed aliud inſuper eſt, quod omittere nefas, licet id jam in antecedentibus tactum ſit.

In ſchemate παραλληλίας nominum, cum eorum, quæ in Codice tum quæ apud Hebræos Scriptores uſurpabantur, a V. Cl. invento, ea habentur, quæ ſibi invicem recta repugnant, quod qui fieri potuerit, ut ab ipſo animadverſum non ſit, quando id componebat,

bat, excogitare equidem neſcio. Diſputavit mecum, recollige mentem tuam Lector, quod in Leg. IV. Cod. Theod. de *Jud* & *Cæl.* ordo hic *Hierei*, *Archiſynagogi* & *Patres*, *Synagogarum* Hebræorum inſtitutis apprimè conveniat, & tamen in eodem ſchemate opponit huic Leg. IV. Legem XIII. Cod. h. t. in qua hic ordo eſt nominum ex ipſius emendatione. *Archiſynagogis*, *Archiereis*, ac *Presbyteris*. Dicat nunc, utrum ordinem eligat. Si priorem, utique vel ordo ille, qui in poſteriore Lege XIII. continetur, plane turbatus eſt, vel emendatio nihil ad rem facit. Jam ſcilicet *Archierei* medii erunt inter *Archiſynagogos* & *Presbyteros*, qui modo omnium in Synagoga maximi contendebantur. Audaces quidem hæ ſed adeo leves & inanes affirmationes ſunt, ut earum quæque aliam deſtruat. Sed gravius eſt, quod contra propriam hypotheſin הממונם על הצבור comparet cum latino *Archiſynagogi* & ראשי כנסיות cum latino *Patres Synagogarum*. Id adeo adverſum eſt ipſius hypotheſibus, ut ſi quid ego dixiſſem ſimile, ab ipſo graviter fuiſſe culpandus. Oculum mihi tuum & animum da, Lector, ad punctum temporis & faxim rem totam intelligas. Statuit V. Cl. in Synagogis reperiri unum *Archiſynagogum*, cui dicit competere titulum ראש הכנסת/ & plures *Seniores*, quos appellari ait ממונים על צבור *Præfectos Synagogæ*; ſive *Patres* & *Seniores Synagogarum*. Hæc ipſius aſſertio eſt per omnem librum. Sed heic recta ſchenam vertit mutatque, ממונים על צבור τὰς ἐπὶ transferendo per *Archiſynagogos* & τὰς ראשי כנסיות per *Patres Synagogarum*. Atque hic Autor me dicere auſit *Proteo mutabiliorem*, qui

quas

quas per omnem librum hypotheſes accepit defenditque, quin & eodem hoc capite de novo propugnavit, in exhibito ſchemate ipſe invertit, & magis quam ego unquam feci, impugnat. Recte equidem hæc ad omnia conveniunt cum noſtris hypotheſibus, qui τὺς ממונים על צבור *Presbyteros Synagogæ* pro veris priſcæ Synagogæ Rectoribus & Epiſcopis habemus, iis ex vero titulum ראשי חכנסת *Principum Synagogæ* competere ſtatuimus, titulo ראש חכנסת ſæpe ad *Academiarum Rectores* devoluto, atque eo ſenſu recte interpretamur ordinem, qui in *Orach Chaiim* obſervari dicitur in Lectione Legis, quas noſtras ſuppoſitiones ſi Viro Cl. placeat accipere, quod facit in ſuo *ſchemate*, tum ſimul declaret, quæ a ſe omni priore pagina affirmata ſunt, fruſtra adducta eſſe. Tu potius, Lector, oculos tuos verte ad hanc noſtram titulorum comparationem, quæ illuſtrandis legibus facere poſſit.

ראשי גליות	*Patriarchæ.*
רבנים	*Majores.*
ראשי כנסיות	*Archiſynagogi*, ſive Synagogæ ſive Academiæ Rectores velis, perinde id mihi eſt.
אבות בתי דינין	*Patres Synagogarum.*
הממונים על הצבור	*Proceres*, ſive quos *Patriarchæ cæteris præpoſuerunt.* Leg. xv. Cod. h. t. *Qui de gentis Lege ipſi genti præſident.* Leg. 11. C. h. t.
זקנים	*Seniores* aut *Presbyteri.*

כהנים *Hierei.*

רב *Didaſcalus* aut *Magiſter* Leg. III. C. Th. h. t.

חזנים *Cæteri, qui in eodem Loco* (Synagogis) *deſerviunt.* Leg. IV. C. Th. h. t.

Hæc, inquam, genuina ſit horum nominum παραλληλία, quæ ab Imperatoribus promiſcue accepta ſunt, (*Patriarchæ, Chazanitæ* & *Didaſcali* a me non memoratos titulos excipio) licet eorum quædam huc magis ac illuc pertineant.

Cæterum quæ huc uſque dicta ſunt ſufficiunt equidem abunde vindicandæ veritati priorum noſtrarum aſſertionum, verum nondum ſatisfaciunt illis verbis, quibus affirmavit, *Petitum ſuam Synagogam felicius extruxiſſe* ex *Corpore Juris*, quam ego eandem extruxeram ex Scriptis Hebræorum. Sic ſcilicet ille more ſolito; dein, *me in omnibus Hebræorum ſcriptis ſolos Archiſynagogos invenire.* Alibi jactat, ſe plures officiales Synagogæ monſtraturum, quam ego hactenus in ea potui invenire. Locus nunc denuo Librum volventi non occurrit. Tu, ſi quæſiveris diligentius, offendes, quia ego harum rerum jam ſum ſatur. Age igitur, Lector, quia ad finem per Dei gratiam pervenimus, inſtituamus comparationem inter χέσεις Synagogæ cum a Petito tum a V. Cl. traditas, videamusque quantum illæ a mei ædificii forma differant, ut cognoſcas, an recte an ſecus de me judicaverit.

Petitus in Synagogis ex *Corpore Juris numerat* ראש הכנסת *Archiſynagogum*, ſummum Synagogæ

Prin-

Principem, illius *Adſeſſorem*, dignitate paulo inferiorem, אב בית דין *Patrem domus Judicii*, his rurſus minores *Presbyteros*, dein *Hiereos*, quos publicos Doctores, Lectores, atque Interpretes eſſe putat, eorumque *Principem* aliquem *Archiereum*, poſtea vero *Chazanitam* חזן *Miniſtrum Synagogæ*. Talem Synagogæ ſpeciem diverſiſſimam eſſe dixi ab ea, quæ in Hebræorum Scriptis reperitur. Sed intellige prius, quas partes Vir Cl. ex his *Petiti* officialibus accipiat. Probat itaque primo *Archiſynagogum*, Presbyterorum principem. Reprobat *Patrem Synagogæ*, a *Petito* illi adjunctum. Admittit rurſus *Presbyteros*. *Hiereos*, quales *Petitus* intellexit, item refellit. His reprobatis neque *Archierei*, ut a *Petito* expoſiti ſunt, ſubſiſtunt. *Chazanitam* denique admittit. Sic ſane dimidiam partem officialium Petiti ex Synagoga ipſe extrudit, & nihilominns graviter fert me monentem, ſpeciem Synagogæ, quam *Petitus* nobis ex Legibus Romanis exhibet & explicat, a genuina Synagogæ facie plurimum differre. Sed redigamus etiam in ordinem membra Synagogæ, ab ipſo concepta. Probaſſe ex *Petito* intelligis *Archiſynagogum*, *Presbyteros* & *Miniſtrum Synagogæ*. His tantum jungit *Sacerdotes*, (Hiereos) non ejusmodi quidem, quales *Petitus* intellexit, ſed ex Sacerdotali gente prognatos, veros inquam illos, qui officiis Synagogæ etiamnum deſtinantur. Atqui tales *Sacerdotes* in Synagoga reperiri, non negavi unquam, imo, quod amplius, eorum alibi plus ſemel feci mentionem, ubi occaſio eſt, accuratius explicandorum. Sed hi ad decus Synagogæ pertinent, quemadmodum

 Le-

Lectores ſeptem, inter quos hi *Sacerdotes* locum habent. Conſtat enim *Sacerdotes* omnium legiſſe primos. Non negavi igitur unquam, imo probavi ſemper, *Sacerdotes* in Synagoga, ubi adſunt, habere quod agant, ſed non exiſtimavi eos inter partes Synagogæ neceſſarias numerandos esſe, quia vel plurimæ ſunt Synagogæ, quæ ejuſmodi Sacerdotes nullos habent, vel potius Synagogæ Miniſtri ex Sacerdotali gente deſumi ſolent. Hoc volo, ſtatos in Synagoga non fuisſe *Sacerdotes*, Synagogæ alicujus officiales & Miniſtros. Opus, quod Sacerdotes in Synagoga egerunt, non fuit privatim uni eorum commisſum, ſed a quoque de gente Sacerdotali idoneo & honeſto maturæ ætatis Viro potuit præſtari. Quemadmodum enim *Lectio Legis* cuique permisſa eſt Iſraelitæ, ſic *elevatio manuum* cuique permisſa eſt *Sacerdoti*, honeſto ac maturæ ætatis Viro. Unde patet, ex hypotheſi Viri Cl. in Synagoga nullos ſtatos fuisſe Sacerdotes ordinarios, non magis, inquam, quam ſtati in Synagoga ſecundum ipſius ſententiam nulli fuerunt Lectores, quia Legis Lectio unicuique bono inter Iſraelitas Viro committi potuit. Veniunt igitur conſiderandi, qui reſtant, *Archiſynagogus*, *Presbyteri* & *Miniſtri Synagogæ*. Si per *Archiſynagogum* Vir Cl. intelligat *Rectorem Academiæ*, qui ut conſiliarius in hodiernis Synagogis adeſt, forte & præeſt in minoribus Societatibus ſtatis Synagogæ Presbyteris, non eſt, quod ipſi oblucter. Fero talem hominem, judicoque illum in hodiernis Judæorum cætibus esſe necesſarium. Poſtquam enim cauſæ plurimæ ad Presbyteros Synagogæ in exilio devolutæ ſunt,

quæ

quæ vigentibus Synedriis non ad ipſos ſed ad Rectores Civitatis ſive Synedria ſpectabant, neque tamen omnes Synagogæ Presbyteri, licet cætus honoratiſſimi ſint Viri, in Lege Patria bene docti atque exerciti ſunt, hinc flagitat ratio, ut illi ſibi adſciſcant *Doctorem* vel *Magiſtrum*, Juris Patrii & Synagogæ rituum peritum, eumque in cætum ſuum adoptent. Si credere velit Vir Cl. mecum, titulum ראש הכנסת *Archiſynagogi* (nunc infrequentiorem) ad hunc in Captivitate devolutum eſſe, diſtinguam cum ipſo *Archiſynagogum* a *Presbyteris*, quia nihil in vocibus poſitum eſt arcani, modo de re inter nos conveniat. Cæterum de vetêre Synagoga ita exiſtimo, quod illa conſtiterit ex *Paſtoribus*, (פרנסים) & חזנים *Miniſtris Synagogæ*. Per *Paſtores* intelligo *ſtatos* Eccleſiæ *Presbyteros*, quibus cura atque directio rerum in Synagoga agendarum eſt commiſſa, immo qui ipſi vita atque inſtitutione ſua cætum duxerunt. Hos veros fuiſſe *Archiſynagogos* reor, qui hodieque ממונים על הצבור *præpoſiti cætui* dicuntur. Hos conferre inſtitui cum *Epiſcopis* & *Presbyteris*, qui unius dignitatis fuere & muneris, in Sacra Scriptura obviis. His adjunxi חזנים *Synagogæ Miniſtros*, quorum dignitatem cum tempore creviſſe evidenter oſtendam in Libro, iis exponendis decreto, ſi Deus mihi vitam ſervet & animum. Atque non conjicio amplius, ſed perſuaſus ſum pleniſſime, hos eoſdem eſſe cum *Diaconis*, quorum mentionem Paulus injicit. Quod Presbyteris accesſerit רב Conſiliarius aliquis, hoc inde factum esſe asſerui, quia Synedriis extinctis ejusmodi Viro *Presbyteri* minus in Lege exerciti indi-

 gere

gere credebantur. Perpende ut ſe res habeat cum honoratiſſimis in noſtra Civitate Viris, qui *Conſulibus a conſilio* ſunt. Noſtri **Penſionariſen** vocant. Conſules omnes dignitate & munere ſunt pares. Illi ſummi ſunt Civitatis Principes & Moderatores. Quoniam nihilominus ſæpe contingit, ut, qui deſignati ſunt conſules, neque Patriæ neque urbis conſuetudinum admodum periti ſunt, neque in dicendo & perorando valde exercitati, hinc conſultum ipſis videtur, honoratum aliquem e Civitate Virum vocare, qui a perpetuis Civitati ſit conſiliis, patrii juris peritiſſimum & in dicendo felicem. Hic mox in idem collegium adſciſcitur, res, ni fallor, tractandas proponit, earum momenta explicat, conſuetudines priſcas enarrat, ſuamque rogatus aperit ſententiam. Quandoquidem vero hi Viri & ſtipendiis gaudent ſatis lautis, & autoritate plurima valent apud conſules, cum, quia perpetua eorum dignitas eſt, tum, quia Conſulibus ſæpe ſunt peritiores, hinc dignitas illorum, licet a Conſulibus unice dependeat, conſulari etiam dignitate ſæpe cenſetur eſſe major. Hæc vero ut ut ſe ita habeant, non exiſtimo tamen ullum eſſe hominem, qui eos vel ad Conſulum collegium neceſſario pertinere, vel Conſulibus vere majores eſſe affirmet. Certe in urbibus Patriæ meæ longe alia illius dignitatis ratio eſt ac in vicina Provinciâ, neque aut Conſulum aut Senatus populi Adſeſſores ſunt. Confer cum his in Civitate noſtra ſpectatis Viris, obſecro, hodiernos Synagogarum aut Academiarum Rectores. *Parnaſim* (פרנסים) & *Presbyteri in Synagogâ* iidem ſunt, qui *conſules* in *Civitate*. Hi ſæpe *Rectorem* Academiæ aut

aut *Præſidem* aut *Conſiliarium* Senatus ſui eligunt, neque tamen deſinunt eſſe ſummi Synagogæ Moderatores, ad quos poteſtas proprie pertinet, licet auctoritatem ſuam cum alio communicent. Sed ego hunc vel *Præſidem* vel *Conſiliarium* potius ut *Academiæ* membrum conſiderabo, quam *Synagogæ*, relicta *Presbyteris* ſua Synagoga, iiſque *Archiſynagogorum* titulo vere vindicato. Atque huc ſane ſpectat, quod *R. Benjamin Tudelenſis*, deſcribens *Aichmalotarcham* Babylonium, ejuſque imperii latitudinem per omnes Orientis Synagogas & Academias, ita ſcribat: ראש הגולה נותן להם רשות בכל קהלות האלו לשום על כל קהל וקהל רב וחזן שהם באים אליו לקחת הסמיכה ורשות Conſtantinus L' Empereur. *Hi omnes Iſraelitarum cætus ab exulum Capite* (Patriarcha) *poteſtatem accipiunt ſibi in ſingulis congregationibus PROFESSOREM* & *CONCIONATOREM præficiendo. Num ipſum conveniunt, ut manuum impoſitione poteſtatem accipiant.*

Optumus ſane hic locus eſt, quo non alius magis ad ſcopum noſtrum facit. Scilicet adſtruitur in hoc teſtimonio, in cætu Judæorum quolibet neceſſarios eſſe hos duos homines רב & חזן / quos *Conſtantinus L' Empereur* optume vertit per *Profeſſorem* & *Concionatorem*. רב pertinet ad בית מדרש *Academiam*, חזן ad בית הכנסת *Synagogam*. Duo hi neque alii præter hos plures memorantur in *Orach Chaiim*, & alibi. Attende autem, quod hic רב / quem *L' Empereur* per *Profeſſorem* vertit, idem ille ſit homo, quem Vir Clariſſimus vult eſſe *Archiſynagogum*. Hic vero רב *Profeſſor* proprie dependebat a ראש גולה *Capite* exu-

exulum, ab eoque confirmabatur *impoſitione manuum*, de qua alibi per Dei gratiam diligentius. Recollige iterum, Lector, duos eſſe in cœtu *officiales*, *Profeſſorem* ſcilicet, quem Vir. Cl. *Archiſynagogum* dici vult, & *Miniſtrum Synagogæ*. Ille proprie ad *Academiam*, hic ad *Synagogam* pertinet, &, quæ in ea agenda ſunt, diſponit. *Presbyterorum* Synagogæ hic nulla mentio, quia illi promiſcue ex cætu eligi poſſunt, ut honoris ergo præſideant. Similis omnino locus eſt apud *Benjaminem* p. 115. וביניהם רבי נתנאל שר השרים ראש הישיבה והוא ראש לכל קהלות מצרים להקים רבנים וחזנים *Utriſque ut ſummus Princeps præeſt* D. Nathanael *conſeſſus caput*, *omniumque Ægypti cætuum*, *ut Magiſtros* (ante vertit *PROFESSORES*) & *Lectores* (ante *CONCIONATORES*) *creet*, *antiſtes*. Certe ex hoc loco evidenter conſtet, quod ex priore ſecundum interpretationem *L' Empereurii* etiamnum erat dubium, quod ipſe hic ראש הגולה *Caput Exulum*, qui in Ægypto erat, conſtituerit *Profeſſores* & *Miniſtros Synagogæ*. Omnino videtur ex priore verſione *L' Empereurii* concludendum, dediſſe *Aichmalotarcham* ipſis cœtibus poteſtatem ſibi præficiendi *Profeſſores* & *Miniſtros* Synagogæ. Atque nunc quidem res ita ſe habet, poſtquam *Patriarchæ* eſſe deſierunt, ſed vigentibus *Patriarchis* ſive *Aichmalotarchis*, ipſi hanc in ſua διοικήσει exercuerunt poteſtatem. Unde item intelligis, quam vere a Viro Cl. dictum ſit, *Patriarchis in Synagogis nullum fuiſſe locum*. Certe ſi *Patriarchæ* illi fuerunt, qui ſuos cuique Synagogæ præpoſuerunt *Præfectos* & *Miniſtros*, an illi ipſi igitur ſedem

in

in Synagoga nullam habuerunt? Adeo hoc abs re dictum, ut *Benjamin* noſter *Tudelenſis Synagogam Aichmalotarchæ* ſignate deſcribat, & ſedem locumque ſupremum *Aichmalotarchæ* in ea aſſignet his verbis p. 75. וכניסה גדולה של ראש הגולה מבנין עמודי שיש---ושם לפני הארון מדרגות מאבני שיש כמו עשרה ובמדרגה העליונה ראש הגולה עם נשיאי בית דוד *Viſitur etiam magna Synagoga Capitis exulum conſtructa columnis marmoreis --- Ibi autem ante ſacrorum librorum thecam decem gradus e marmore conſtant, in quorum ſupremo exulum Caput cum familiæ Davidicæ Principibus ſedet.* Vides, *Patriarchis* honoratiſſimum in Synagoga locum fuiſſe, quibus nuper locus in Synagoga negatus eſt. Sed ut ad rem redeamus, animadvertis ex ipſa Viri Clarisſimi hypotheſi aſſumpta, quæ hæc eſt, quod רב ad *Synagogam* pertineat, Judæos, ubi neceſſarios cætus officiales nominant, plures non requirere, quam *Archiſynagogum* & *Synagogæ Miniſtrum*, & me tamen audet Vir Cl. culpare, quod in Synagogis nullos præter hos *duos* invenerim. Quod enim ait, me nullos præter *Archiſynagogos* inveniſſe, in eo dubio procul animo ſuo non ſatisfecit, quippe qui ſibi eſt conſcius optume, me de *Synagogæ Miniſtris* plurima jam literis conſignaſſe. Voluit igitur dicere, me præter *Archiſynagogos* & *Miniſtrum Synagogæ* in Synagoga nullos inveniſſe, non attendens, etiam ex ſua hypotheſi Scriptores Judæos plures officiales Synagogæ perfectæ hoc tempore non requirere. Si ita pergat ſcribere Vir Cl. oſtendet certe, ſe vel mihi valde iniquum eſſe, vel in Synagoga, cujus nobis accuratiorem

 dare

dare vult ſpeciem, prorſus hoſpitem. Quid aio? Cum רבנים *Doctores* & *Magiſtri* proprie pertineant ad *Academias*, hic ipſe etiam רב *Doctor* & *Magiſter* potuit abeſſe, ſi unus modo in Synagoga eſſet *Miniſter Synagogæ*, rerum Synagogæ peritus. Inſignis eſt locus apud *Benjaminem* p. 119. ושם חוץ לעיר כנסת משה רבינו ע״ה מימי קדם ושם זקן אחר פרנס שמש של הכנסת והוא תלמיד חכם. *Ibi autem extra urbem eſt Synagoga Moſis Doctoris noſtri, ſuper quo pax, antiquiſſima. Ibidemque Senex unus PASTOREM agit & SYNAGOGÆ MINISTRUM, qui Vir Doctus eſt.* Neque alias unquam explicari poteſt, cur *Johannes Apoſtolus* in *Apocalypſi* mentionem faciat Ἀγγέλε τῆς ἐκκλησίας, שליח צבור *Miniſtri Eccleſiæ*, & ad eum ſuas admonitiones dirigat. Quia enim *Presbyteri* vel *Paſtores Synagogæ* in minoribus Conventibus homines ſolebant eſſe honoratiores quidem ſed rudes ſacrarum rerum, adeo ut cum tempore omnis cura rerum ſacrarum ad *Miniſtros Synagogæ* devolveretur, ac negotia omnia illis committerentur creſcente omni die eorum autoritate; hinc *Epiſtolæ*, admonitionem ſummi Domini & Paſtoris continentes, ad ipſos debuerunt mitti. Si concepiſſet *Johannes* in ordinariis conventibus præter hunc חזן vel ש״צ aliquem רב *Archiſynagogum*, illo ſuperiorem, perpetuumque illius conventus Doctorem, da rationem, cur monita hæc ipſis non potius quam *Miniſtris Synagogæ* ſint inſinuata? Omnino enim ita ſe res habuit, ut, ubi fuit præſens in Synagoga רב *Profeſſor* aliquis, *Seniorum* præſes perpetuus, ibi minor fuerit dignitas *Synagogæ Mini-*

niſtri, ubi vero ſolus fuit *Synagogæ Miniſter*, nomine tenus quidem ſubjectus τοῖς פרנסים *Paſtoribus*, ſed vere agenda omnia in Synagoga dirigens, ibi *Synagogæ Miniſtri* autoritas fuerit maxima. Atque ita ſe res habuit in perpluribus Conventibus, quia multi cœtus duobus illis alendis, *Profeſſori* ſc. & *Miniſtro Synagogæ*, non erant pares. Hæc dicta oportebant, cum ut ego hypotheſin, jam a me jactam in Præcedenti Libro, veriſſimam eſſe demonſtrarem, quæ eſt, ſimpliciſſimam Veteris Synagogæ formam hanc eſſe, quod in ea ſtatuantur *Presbyteri* & *Miniſter Synagogæ*, tum ut tu intelligeres, Lector, quid rei agant, quamque feliciter agere incipiant, qui, ut mihi contradicendi occaſionem capiant, plura Tibi *Synagogæ Veteris* membra obtrudere conantur. Sane ejus momenti hoc diſquiſitionis caput eſt, ut pro varia illius conſideratione vel confirmemus vel enervemus præcipuum illud dogma, quod in Reformatis Eccleſiis defenditur, de æqualitate Presbyterorum Eccleſiæ. Si mecum ſtatuis, in Vetere Synagoga fuiſſe *Presbyteros Synagogæ* pares omnes munere & dignitate, confirmabis validiſſime ſententiam communem noſtræ Eccleſiæ de paritate & æqualitate *Presbyterorum* & *Epiſcoporum*, qui apud *Paulum* & alibi memorantur, atque ita prima etiam *Epiſcopatus* omnis, poſtea ſpecioſe obtenti, ſemina & radices deſtrues atque convelles. Si vero Viri Cl. hypotheſin accipias, tum ſane inſigne momentum adferes opinioni de ſuperioritate *Epiſcoporum* præ *Presbyteris*, jaciesque illius hæreſeos fundamenta, quæ deinceps univerſam Eccleſiam miſere corrupit.

Profecto alia ratio non eſt, cur *Grotius*, aliique *Epiſcopatus* defenſores ita avide hanc hypotheſin arripuerint, quos ſi V. Cl. placuerit ſequi, rem veritati apud nos receptæ utilem facturum non opinor. Tu judica, Lector, ex iis, quæ dicta ſunt, an *Veteris Synagogæ* ſpeciem tibi veram an fictam tradiderim, & , ſi faveas, alteram *Synagogæ Veteris* partem, quæ de *Synagogæ Miniſtris* erit, ſuo tempore expecta.

Finire animus erat hanc disſertationem, ſed, quæ an *Petiti* an V. Cl. an noſtra potius ſocordia eſt, non cogitavimus de *Collectoribus Eleemoſynarum*. In *legibus* atque *Reſcriptis* Imperatorum Synagogæ membra recenſentur omnia: *Petitus**, ut ut in quibusdam ſententiæ ſuæ articulis aliquid humani ſit pasſus, ſatis tamen feliciter Veteris Synagogæ formam inde eruit: Vir Cl. poſtea ipſius veſtigia legens illum correxit, ſed neuter aliquam mentionem fecit *Collectorum Eleemoſynarum*. Quomodo vero? An hæc negligentia vel ignorantia Imperatorum fuit, an vero *Petiti* & Viri Cl. illum ſequentis? Neutrum horum in cauſa fuit, Lector. Rem dicam, *Collectores Eleemoſynarum* ad Synagogam nunquam pertinuerunt, neque tamen fruſtra miraris, eum, qui paulo ante tanta cum animi ſui contentione volebat probare, *Collectores Eleemoſynarum* ad Synagogam pertinere, heic loci, ubi omnia Synagogæ officia ex Legibus magno ſtudio cum *Petito* exſculpit, omni tamen ſua diligentia *Collectores Eleemoſynarum* nullibi reperire atque de iis in univerſum altisſimum agere ſilentium. Hæc dicta ſufficiunt.

Θεῷ δόξα.

INDEX
Locorum Scripturæ Sanctæ, hoc libro illuſtratorum.

Cap.	Verſ.	Pag.
GENES.		
XII.	14.	76.
XXXIII.		78.
LEVIT.		
XXVI.	26.	192.
NUM.		
III.	1.	79.
DEUT.		
XXI.	19. 20.	73.
RUTH.		
IV.	2.	193.
1 CHRON.		
XXVII.	25.	231.
ESTHER.		
IX.	17. 18.	211.
AMOS.		
VI.	9.	192.
MATTH.		
XII.	5.	124.
	44.	120.
MARC.		
V.	22.	240.
VI.	38.	228.
	56.	230.
LUC.		
II.	37.	91.
IV.	31.	229.
VII.	5.	243.
IX.	12.	231.
XXIV.	53.	91.
JOHAN.		
VII.	13.	192.
	22. 23.	126.
ACTOR.		
II.	46.	90.
XIII.	15.	247.
XVIII.	8. 17.	244.
XIX.	8.	121.
ROM.		
III.	31.	41.
1 COR.		
VII.	5.	120.
2 TIM.		
IV.	7.	72.
V.	13.	123.
TIT.		
I.	14.	72.

INDEX

Vocum aut Phraſium Hebræarum, quæ exponuntur.

	Pag.
אשכולא	121.
אב בית דין	289.
בטלן	96.
בטל	92.
חזנים	236.
חזן הכנסת	215.
ברך	26. 27. 211. 213. &c.
כרכי הים	213.
כפר	227.
כפרים	217.
כפר נחום	229.
כנסת	281. 282.
נשיא	277.
עבור לפני התיבה	69. 70.
עיר	146. 211. 231.
עדה	182.
עצרה	126.
עסוק בצורכי צבור	134.
עקרי קהל	254.
פרוס על שמע	64. 65. 66.
פרהסיא	192.
פרזות	212.
ערי פרזות	228.
פציחא	227.
פגם	266.
צבור	131. 147.
צורכי צבור	133.
קשישא	284.
ראש הגלות	277.
שבת	97.
תולדות	79.
תיבה	76.
תלמיד חכם	270.

IN-

INDEX

Rerum Præcipuarum, hoc Scripto contentarum.

A.

Pag.

ABrahamBenDavid, Maimonidis Cenſor. 37.

Academiæ Rector poteſt eſſe Archiſynagogus. 143.

Academiarum Præfecti jure dicuntur Otioſi. 127.

Anathema pronunciari non poteſt abſque decem Iſraelitis. 189.

Approbatio τῶν Parnaſim in venditione Synagogæ quanti valuerit? 233.

Artes manuariæ olim apud Judæos cum ſtudio Legis conjunctæ. 138.

Archiſynagogos in una Synagoga fuiſſe plures evincitur. 240. 241.

Archiſynagogos in una Synagoga fuiſſe tres probatur. 249.

Pag.

mentio in numero ſingulari ראש הכנסת 156.

Archiſynagogi & Presbyteri in Legibus pro iiſdem dignitatum titulis ſumuntur. 278.

Archiſynagogus vel Rector Academiæ, qui in hodiernis Synagogis eſt, deſcribitur. 292.

Archierei quales intelliguntur apud Lampridium? 284.

Male in Corpus Juris intruduntur. 286.

Nulli fuerunt in Synagogis. 287.

Ἀρχεῖν quid ſignificet? 122.

Ἀρχιερεῖς qui ſint apud Joſephum? 113.

B.

BAgdadenſia Synedria eorumque Otioſi deſcribuntur. 162.

Beniaminis Tudelenſis fides

C.

Pag.
Capernaumi nomen unde ſit formatum? 229.
Capernaumi unà plures non fuerunt Synagogæ. 241.
Capernaum qualis fuerit locus, ubi ſitus? 242.
Caſus varii Lectionis Libri Megillæ proponuntur. 220.
Chriſtophori Wagenſeilii de Jarchio teſtimonium. 76.
Circumciſio, Sabbatho facta, pro non opere habita. 126.
Civitas munita a temporibus Joſuæ gaudet privilegio legendi libellum Eſther die XV. *Adar.* 27.
Civitas & Synagoga apud Judæos una eademque res. 132.
Civitas Magna eſt, in qua ſunt Decem Otioſi, *quid notet?* 199.
Civitas Magna & Parva quo modo diſtinguantur? 224.
Circus. Circulus. κίρκος. *orta ex hebræa voce* כרך. 213.
Cœtus (עדה) *cum Politicus tum Eccleſiaſticus conſtat ex* decem hominibus ad minimum. 183.
Collectores Eleemoſynarum pertinere ad Civitatem, non ad Synagogam, late probatur. 145.
Pag.
Collectores Eleemoſynarum dependerunt a Synedriis. 149.
Conferuntur cum iis, qui apud nos inveniuntur. 152.
Ciſta & Catini quo pacto fuerint diſtincti? 154.
Commentatorum Talmudis faciles errores, eorumque ratio. 25.
Nihil cognoſcunt certi de antiquis ritibus præter id, quod ex ſcripta traditione didicerunt. 41.
In teſtimoniis de decem Otioſis *non conſentiunt.* 43.
Conſtantini L' Empereur teſtimonium de fabulis Judæorum. 73.
Criſpus & Soſthenes uno eodemque tempore fuerunt Archiſynagogi. 245.

D.

Decem homines an ſemper pertineant ad Lectionem Libelli Eſther, diſputatur. 31.
Decem Otioſi in Synagogis, in exilio extructis, non memorantur. 40.
Decem numero homines cur quæſiti fuerint in cœtibus cum Politicis tum Eccleſiaſticis? 181. 182.

De-

Pag.

Decem Literatorum in Majore Civitate neceſſitas. 203.

Denarii numeri frequentia & prærogativa. 192.

Dies Conventus in Synagogam quis ſit apud Judæos? 215.

Diſſenſiones Interpretum Talmudis frequentes. 24.

E.

Elias Levita errorum poſtulatus a Druſio. 34.

Eleemoſynæ quomodo collectæ? Ciſtæ & Catini invicem permutatæ. 152.

Eſſeni loquebantur in Cœtu decem hominum. 190.

Errores Interpretum Talmudicorum frequentes. 33.

Excommunicatio facta per Decem. 188.

Excommunicatus per inſomnium quo pacto ſolvendus? 202.

Exponere ſuper Schemah quid ſit ex opinione R. Joſeph Karo? 64.

F.

Fabulæ quibus occaſionibus a

Pag.

quibus conditionibus damnandus? 73.

Funeris proſequutio facta per ordines decem hominum. 190.

G.

Gemariſtæ cur non prolixius agant de decem Otioſis? 14.

Gloſſæ cum Gemariſtarum tum Commentàtorum Talmudis non ſemper fidem mereri idoneis teſtimoniis evincitur. 20 & *ſeq.*

H.

Hierei, in Corpore Juris memorati, Archiſynagogis ſunt minores. 268.

Horæ precum ſtatæ de die quæ fuerint? 87.

I.

Jarchii ſententia de decem Otioſis. 16.

Jacobi Ben Aſcher ſententia de expoſitione ſuper Schemah. 66.

Joſephi locus de Otioſis *illuſtratur.* 112.

Pag.

L.

Labor Otioſis fruſtra negatur. 88.
Lectio Legis libera in Synagogis non excludit Lectores ſtatos. 262.
Lectioni Legis ſummi ſæpe doctores inidonei. 263.
Lectio libelli Eſther num ſemper fiat per Decem? 31.
Lectio libelli Eſther quam admiſerit varietatem in circumſtantiis temporis? 208.
Illius varietatis origo. 211.

M.

Majorum titulus in Codice eſt generalis. 278.
Maimonides aliquoties erravit. 36.
Illius ſententia de decem Otioſis illuſtratur. 129.
Membra Synagogæ & Civitatis quo modo a ſe invicem diſtingui debeant? 148.
Membra, Synagogæ a Petito & aliis attributa, recenſentur. p. 291.
Merces vacationis Judicis apud Judæos deſcribitur. 110.
Miniſter Synagogæ ut plurimum eſt Sacerdos. 283.
Miniſtri Eccleſiæ Jure dicuntur Otioſi. 127.
Miniſtri Synagogæ dignitas cum tempore crevit. 250.
Hoc tempore ſolus in Synagoga legem prælegit. 264.

N.

Nachmanidis ſententia de tempore Lectionis Megillæ. 54.
R. Niſſim teſtimonium de decem Otioſis explicatur. 48.
Illius ſententia ulterius illuſtratur. 90.
Nomina in ן *exeuntia quam habeant in ſignificatione poteſtatem?* 97.

O.

Otioſi decem cur nunc eſſe deſierint? 83.
Tribuuntur uni ſolummodo Civitati. 84.
Requiruntur in cætu centum & viginti hominum. 86.
Otioſus (בטלן) *apud Hebræos notat literatum.* 100.
Otioſi Ligtfootiani deſcribuntur. 127.
Otium quid notet apud Latinos? 123.
Officia Lectionis Legis & Recitationis precum Otioſis fruſtra in Synagogis negantur. 89.

Or-

Pag.

Ordo dignitatum & officiorum in Gente Judaica obſervatus recenſetur. 271.
Ordo obſervatus in Lectione Legis publicâ. 275.

P.

PAgorum differentia apud hebraos. 217.
Paganos Synagogas non habuiſſe probatur. 209 *& ſeq.*
Pagani cur legant libellum Eſther die Conventus Synagogici. 215.
Paſcha comedi ad minimum debuit a Societate Decem hominum. 190.
Patres Synagogarum qui dicantur in Codice? 280.
Conferuntur cum אבות בתי דינים. 281.
Patriarcha ſic dicti in Corpore Juris conveniunt cum Aichmalotarchis. 276.
Patriarchis in Synagoga fuit locus. 277.
Presbyterii Septem-Viralis in Synagogis origo. 260.
Precum hora de die ſtata recenſentur. 87.
Precaturo ſacras formulas, ſi

Pag.

Aichmalotarchis omnibus fuit communis. 277.
Principum & Magiſtratuum epitheta, quæ apud Joſephum reperiuntur, varia. 115.
Primatum titulus in Codice generalis. 278.
Procerum item titulus communis. 278.
Proſelyti contemptim apud Judæos habiti. 171.
Profanatio Nominis Divini, præſentibus decem facta, a quovis potuit puniri. 187.

R.

REcitatio precum & Schemah in Synagogis a privatis ſæpe omittitur. 58.
Repetitio formularum quarundam precum quo caſu fiat? 60.
Rector Academiæ jus habet diſtribuendi Eleemoſynas. 150. 151.
Rector Academiæ hodieque Archiſynagogus dicitur. 254.
Reconciliatio cum inimico defuncto quomodo olim ſit facta apud Judæos? 190.

Pag.

An Sabbathum profanarint, laborando? 125.

Sacerdotes in Synagoga non ſunt primæ dignitatis Viri. 270.

Nati ſunt de gente Sacerdotali. 284.

Quomodo dici poſſint membra Synagogæ? 291.

Sacerdotes & Levitæ cur in Synagogis primi legant? 271.

Salomo Jarchi quis & qualis fuerit homo? 74.

Illius errores. 36.

Illius teſtimonium de Decem Otioſis ab aliis diſcrepat. 44.

Variarum fabularum auctor. 74. 75.

Saram ciſtæ fuiſſe incluſam ab ipſo traditur. 77.

Sanctificatio nominis divini facta eſt præſentibus Decem. 188.

Sapiens (חכם) *ſummo honore habitus apud hebræos.* 274.

Schola quid apud Græcos & Latinos notet? 121.

Sententiæ Virorum Doctorum plurimæ referuntur de fide Judæorum Interpretum. 22.

Seniorum titulus in Codice eſt generalis. 280.

Septem Boni Civitatis, (שבעה טובי העיר) *ſtati Synagogæ*

Pag.

Presbyteri, cujus generis & ordinis Viri ſint, & quo modo hodie diſtinguantur? 252. 253.

Septem-Viri Judices, a Joſepho memorati, quales fuerint? 257.

Soſthenes Archiſynagogus fuit Chriſtianus. 245.

Supputationes in Academiis & Synagogis factæ ſunt a Collectoribus Eleemoſynarum. 163.

Suſanis Oppidi quæ ſit ratio in Lectione Libri Eſther. 213.

Synagoga (כנסת) *aliquando Synedrium notat.* 281.

Synagogæ membra ordinaria ſunt Profeſſor, qui Academiam & Miniſter Synagogæ, qui Synagogam curat. 395.

Synagoga (צבור) *vox quid ſignificet apud auctores hebræos.* 133. 147. 148.

Synagogæ Ædes quo ſenſu vendendæ? 133.

Synedria an ceſſarint quadraginta annis ante deſtructionem Templi? 94.

Synedria curam habuerunt Eleemoſynarum. 149. 150.

Σχολάζειν, σχολαῖος. σχολὴ, *quid notent, docetur.* 118. 119.

Tal-

INDEX.

Pag.

T.

TAlmudiſtarum ſides dubia ob contrarias aſſeverationes Joſephi. 260.
Quid de Decem Otioſis tradant? 11.
Traditiones Judæorum quam fabuloſæ & incertæ? 73.
Tranſire coram Arca quid ſit apud Hebræos? 69.
Tres Paſtores (פרנסים) in Synagogis qui ſint? 254.
Tugurium (כפר) unde? 227.
Tyrannus quale nomen? 122.

Pag.

V.

VEnditio Synagogæ publica quo modo facta? 234.
Vici majores inſtructi fuerunt Synagogis. 232.
Villæ a Kimchio deſcriptæ. 227.
Vocis unius duas contrarias ſignificationes eſſe non ſine neceſſitate ſtatui debet. 114.
Urbes munitæ muro quomodo deſignentur in Scripturâ. 231.
Urbium munitarum a temporibus Joſuæ quæ fuerit prærogativa, illiuſque ratio ac origo. 214.

E R R A T A.

Pag. 18. lin. pen. pro *cui* tutius leges *quibus*. p. 75. l. 9. lege המדברים p. 84. l. 18. lege *ſuoque* pro *ſuæque*. p. 85. lin. 23. pro *eum* lege *id* pag. 100. l. 13. pro *demonſtrare* lege *diſputare*. p. 128. l. 25. pro *deſungatur* lege *defungitur*. p. 147. l. 3. pro *ruam* lege *ſuam*. p. 156. l. 5. pro *diſtutæ* lege *diſtinctæ*. p. 180. lin. 12. pro *ineptam* lege *ineptum*. l. 28. pro *proſteriora* lege *poſteriora*. p. 188. l. 1. pro *plurimum* lege *plurium*. p. 208. l. 16. pro עירורות lege עיירות. p. 250. l. 13. pro *iique* lege *iiſque*. p. 278. l. 4. pro *proclici* lege *proclivi*.

F I N I S.

FRANEQUERÆ,

Apud JOHANNEM GYSELAAR, Ordinar. Academiæ Typograph. MDCLXXXVII.

V.a. 2521708